

CEYDA AKAŞ KABADAYI DOĞAN AKHANLI GÜNKUT AKIN BERK EFE ALTINAL ALİ BAYRAMOĞLU BEHÇET ÇELİK MEHMET DAĞ
EDHEM ELDEM YALÇIN ERGÜNDOĞAN ERGÜN EŞSİZÖĞLU KORHAN GÜMÜŞ SEMİH GÜMÜŞ ÜMİT İZMEN KEREM KABADAYI
ŞENOL KARAKAŞ SÜLEYMAN KAYĞAZ ZEYNEP RABİA KELEŞ NİYAZİ KIZILYÜREK ARİFE KÖSE RONİ MARGULİES
SAMET MENGÜÇ III. MUSTAFA OKTAY ORHUN SİNAN ÖZBEK MURAT ÖZDEN HASAN PEHLİVAN ELÇİN POYRAZ
GÖZDE SÜTÇÜ DOĞAN TARKAN TOLGA TÜZÜN AYDIN UĞUR HAMDULLAH K. ÜNÜVAR HÜSEYİN YAĞIZ TOLGA YILDIZ

ALTUŞT

10/
TEMMUZ
AĞUSTOS
2013

8
TL
KDV DAHİL

ALİ BAYRAMOĞLU İLE SÖYLEŞİ
"Gezi Parkı ve Barış Süreci"

Hamdullah K. Ünüvar ve Süleyman Kayğaz
LİBİDO VE AŞK

Edhem Eldem
TAKSİM
TOPÇU KIŞLASI

► AYDIN UĞUR:
GEZİ'DEN
ON DERS

► KEREM KABADAYI:
MİLLÎ İTTİHATÇILAR,
NEOLİBERAL TERAKKİCİLER?

► NİYAZİ KIZILYÜREK:
MUHAFAZAKÂRLIK,
KEMALİZM VE AKP

► KORHAN GÜMÜŞ
İLE SÖYLEŞİ:
"İHALE İŞİ DEĞİLDİR BU!"

10/ TEMMUZ AĞUSTOS 2013

ISSN: 2146-448

Z Yayıncılık ve Tanıtım Hizmetleri Ltd. Şti.

Adres

Osmanağa Mahallesi,
Serasker Caddesi, Nergis Apt.,
No: 88, Kat: 3, Kadıköy – İstanbul
(555) 637 24 50
www.altust.org
bilgi@altust.org

Sahibi

Arife Köse

Sorumlu Yazışleri Müdürü

Burak Demir

Reklam Sorumlusu

Ozan Tekin
(555) 637 24 50

Görsel Tasarım ve Uygulama

Gül Dönmez

Baskı:

Sena Ofset Ambalaj
Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Litros yolu 2. Mat. Sit. B Blok Kat: 6
No: 4NB7-9-11 Topkapı – İstanbul
0212 613 03 21

Ulusal süreli yayın,
2 ayda bir yayınlanır.

Genel Dağıtım **PUNTO**

YAZI KURULU :

Ferda Keskin, Ferhat Kentel,
Mustafa Arslantunali, Neslihan Şık,
Özden Dönmez, Roni Margulies,
Sinan Özbek, Tolga Tüzün, Ümit İzmen,

DANIŞMA KURULU:

Arus Yumul, Avi Haligua, Behçet Çelik,
Bülent Somay, Dilek Kurban,
Eren Keskin, Hayko Bağdat, Işın Eliçin,
İrvin Cemil Schick, Kerem Kabadayı,
Nabi Yağcı, Nil Mutluer, Ömer Madra,
Ragıp Zarakolu, Selim Deringil,
Semih Gümüş, Yalçın Ergüdoğan

ÇÖZÜM SÜRECİ

- 3** Çözüm Süreci İlerlemelidir
4 Hepimiz Türkiyelileşmeliyiz
Ergün Eşsizoglu

- 5** Ali Bayramoğlu ile Söyleşi:
"Gezi Parkı ve Barış Süreci"
Arife Köse

#direngeziparki

- 12** Korku Duvarını Aşan Bir Hareket
Şenol Karakaş
14 Gelmekte Olan Hareket
Berk Efe Altınal
16 Taksim Günleri
Hasan Pehlivan
18 Gezi Parkı Direnişçileri
Tolga Tüzün
20 Gezi'den On Ders
Aydın Uğur
23 Gezi Direnişi İçin Düşünceler
Semih Gümüş
27 İki "Düşman"
Roni Margulies
29 Direnişin Örgütü ve Partide
Benzemeyen Parti
Doğan Tarkan
30 Sevgili Frankeştaynlarımız
Ümit İzmen

GÜNCEL

- 56** İp Üstündeki Cambaz
Oktay Orhun
59 Umre Notları
Mehmet Dağ
60 Murat Özden ile Söyleşi:
"Türkiye Vatandaşlığı" olmalı
Zeynep Rabia Keleş / Hüseyin Yağız
63 Cezaevleri ve Sağlık/sızlık
Samet Mengüç

- 64** Libido ve Aşk
Hamdullah K. Ünüvar
Süleyman Kaygaz
66 Özgür Sanat ve Finans
Gözde Sütçü

KİTAP

- 67** Mahzen
Doğan Akhanlı
68 Afişe Çıkmak ve Anılar
Doğan Tarkan
70 Muhafazakâr DNA
Tolga Yıldız

- 32** Tüm Canlılar Direnişe Katıldı
Yalçın Ergüdoğan
33 'Türk Yazı' mı?
Sinan Özbek
36 Dar ve Sıkıyor
Behçet Çelik
38 Muhafazakârlık, Kemalizm ve AKP
Niyazi Kızılyürek
41 Umulmadık Taş Baş Yarar
Ceyda Akas Kabadayı
43 Millî İttihatçılar, Neoliberal
Terakkiciler
Kerem Kabadayı
45 "Bir zamanlar mazlum
olmak, zalimleşmemizi ya da
zalimin yanında yer almamızı
gerektirmiyor!"
46 AKM Tartışmaları:
"Barok Bir Opera Binası"?
Elçin Poyraz
48 Taksim Kışlası Meselesi
Edhem Eldem

- 50** "Ebvâb-i saadette gezen
hep hazele"
III. Mustafa
51 Gezi Parkı Projelerinin İdeolojisi
Günkut Akın
53 Korhan Gümüş ile Söyleşi:
"İhale işi değildir ki bu!"
Arife Köse

Elinizdeki derginin yazıları en geç
23 Haziran tarihinde ve bir çoğu da
daha erken yazılmıştır. Olayların geliş-
me hızı düşünüldüğünde, bazı bilgile-
rin biraz eskimiş olması kaçınılmazdır.
Anlayışınıza sığınız.

Gezi Parkı dosyasının fotoğrafları Burak
Su, Kerim Suner, Berkay Bağcı ve ano-
nim fotoğrafçılar tarafından çekilmiştir.
Her birine teşekkür ederiz.

ÇÖZÜM SÜRECİ İLERLEMELİDİR

Önümüzdeki dönem özgürlüklerin sınırlarının genişletilmesi sürecidir ve zorlu mücadelelere sahne olacaktır.

Bariş ve çözüm süreci bir süredir Gezi Parkı direnişinin gölgesinde kaldı. Kimse barıştan ve çözümünden bahsetmez oldu. Ama süreç buna rağmen ilerledi.

Sürecin bu aşamasında PKK savaşçılarını sınır dışına çekeceğini söylemişti ve sistemli bir şekilde bunu gerçekleştiriyor. Şimdiye kadar ciddiye alınabilecek hiçbir olay olmadı, hiç kimse ölmedi. Gerillalar “geldikleri gibi gidiyorlar.” Çekilmenin bu şekilde devam edeceği belli. Şimdi artık top hükümette. Adım atması ve karşılık vermesi, süreci daha ileri doğru geliştirmesi gerekiyor.

Hükümet hangi adımı atmalı? Cevap açık: demokratikleşme, normalleşme! Hapishanelerde hâlâ

çok sayıda KCK tutuklusunu var. Ve bu tutukluların çoğu, haklarında istenen cezadan daha uzun süredir tutuklu durumda. Bir kısmı hasta. Şimdiye kadar en azından bu durumda olanlar serbest bırakılmalıydı ve ardından da aslında her biri birer rehine olan bu tutukluların hepsi serbest bırakılmalı.

Bütün bu süreçte Abdullah Öcalan'ın önemi iyice belirgin hâle geldi. Onun koşullarının değişmesi son derece önemli. Eğer Öcalan'ın bundan sonraki gelişmelerde de belirleyici bir rol üstlenmesi isteniyorsa, koşulları mutlaka değişmeli. Şimdi olduğu gibi sınırlı görüşme, iletişim ve çalışma olanaklarına sahip olan Öcalan'ın sürece daha fazla katkıda bulunması olası değil. Bu

durum, sürecin ilerlemesinde büyük bir olumsuzluk.

Yılbaşından bu yana geçen altı aylık dönem Türkiye'nin son otuz yılından büyük bir farklılığa sahip. Savaş nedeniyle ölümler kesildi. Toplum oldukça özgür bir biçimde Kürt sorununu tartışmaya başladı. Bunlar çok önemli gelişmeler. Sürecin ilerlemesi halinde nelerin kazanılacağını gösteriyorlar.

Kürt sorununun Kürt halkının onaylayacağı bir biçimde çözülmesi Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu günden beri taşıdığı bir dizi sorunun da ortadan kalkmasını önünü açacaktır. Türkiye'nin demokratikleşmesi, özgürlüklerin gelişmesi doğrultusundaki en önemli sıçrama olacaktır.

Kürt sorununu çözmüş bir Türkiye'nin daha demokratik ve eşitlikçi bir anayasaya sahip olacağı açıktır. Etnik kimliği olmayan bir anayasanın kabul edilmesi halinde Türkiye'nin bütününde özgürlüklerin genişleyeceği açıktır.

Bu nedenle amasız, fakatsız bir biçimde Kürt sorununun çözüm sürecine omuz vermek, ileri gitmesi için mücadele etmek, çalışmak gerek.

Önümüzdeki dönem özgürlüklerin sınırlarının genişletilmesi sürecidir ve zorlu mücadelelere sahne olacaktır. Bu süreçte herkes üzerine düşeni yapmak ve çözüm sürecini ilerletmekle yükümlüdür. Kürtlerin özgürlüğü bütün Türkiye'nin özgürlüğüdür. ▼

HEPİMİZ TÜRKİYELİLEŞMELİYİZ

Ergün Eşsizoglu

Hep birlikte yaşadığımız barış süreci, yarattığı heyecan kadar, her geçen gün artarak devam eden toplum desteği ile de dik-kate değer bir ortam yarattı. Sürecin henüz başında olduğumuz bu günlerde, bu durum kuşkusuz hepimiz için çok anlamlı. Ancak, barış sürecinde ulaşılan bu noktayı yeterli görüp bu iş bitti diye düşünmeyip, sürecin negatif yanında yaşananlara da gereken önemin gösterilmesi gerektiğini düşünüyorum.

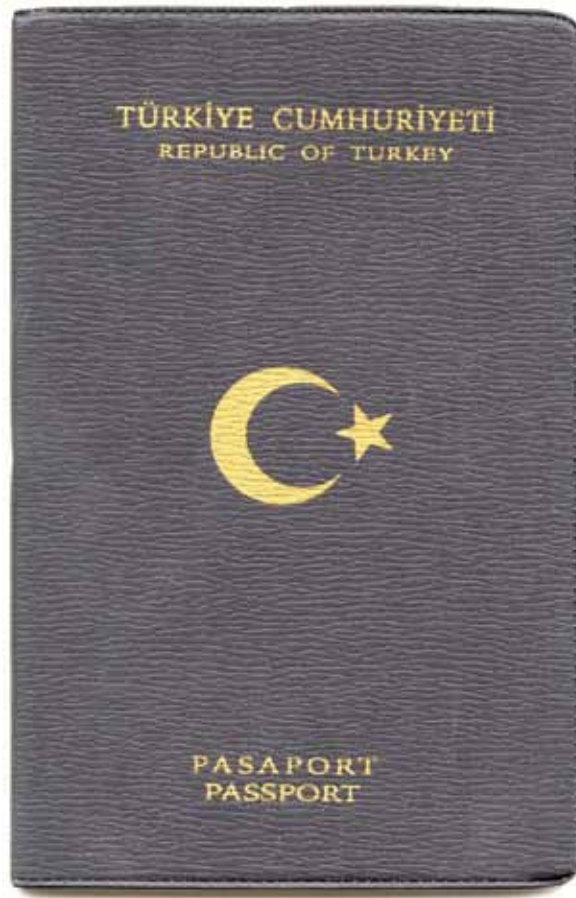
Şu anda yaşadığım Ege bölgesinden sürece baktığımda, bunun ne kadar önemli olduğunu anlayabiliyorum.

Barış sürecinin negatif tarafında olanlara, ikna edilemeseler de, en azından barışın neden gerekli olduğunun ve yaşadıkları korkuların yersiz olduğunun anlatılması gerektiğini düşünüyorum. Yüz yüze kurulacak ilişkiler, sürecin ikinci aşamasında çıkabilecek sorunların aşılabilmesi için çok gerekli. Bir arada yaşamı tesis edebilmek için silahların susması kadar, korkuların ve tedirginliklerin de bitmesi gerekiyor. Barış sürecinden sihirli bir değnek görevi beklenmediğine göre, sürecin bu aşamasında birbirimizle mutlaka dirsek temasına girmemiz gerek.

İyi niyetli “tedirginler”

Dirsek temasına girmemiz gereken bu kesimleri önce tanımamız ve anlamamız gerekir. Kendimce, gerek yüz yüze yaptığım görüşmelerde, gerek sosyal medyada kurduğum ilişkilerde, sürecin negatif yanında olanların da bir bütünlük arz etmediğini görüyorum. Bu kesimlerle ilişkiye geçmek istediğinizde, size kendi içinde iki ana grup olduğunu hissettiriyor.

Birinci gruba, büyük çoğunluğu barışı arzulayan, ancak bazı korkularının ve sorularının olduğunu dile getiren iyi niyetli “tedirginler” oluşturuyor. İkinci grupta bulunanlar ise düşünceleri kemikleşmiş, ne olursa olsun süreci sabote etme derdinde olanlar.

“Kürtlerin Türkiyelileştiği kadar, Türklerin de Türkiyelileşmesi gerekir.”

Bu ikinci kesim genellikle İşçi Parti’li, MHP’li, CHP’deki ulusalcı kadrolar gibileri.

Bu aşamada birinci grupta yer alanlarla hangi şartlar altında olursa olsun mutlaka ilişki kurmak, korkularını anlamak ve süreci anlatmak gerektiğine inanıyorum. Bu bölgede sürece karşı olduğu söylenen yüzde 45’lik kesimin önemli oranını bu “tedirgin” insanlar teşkil ediyor. İkinci grupta yer alanlardan ise mümkün olduğunca uzak durmak gerektiğini kurduğum ilişkilerden anlamış durumdayım. Bu aşamada siz ne anlatırsanız anlatın, bu ikinci kesimdekiler sizi provoke edip ısrarla kavgaya davet ediyor. Siz ne kadar kavgaya yanaşsanız da, AKP’ye düşman olan ve bu düşmanlıktan dolayı amaçları süreci provoke etmek olanları kendi haline bırakmak, tepkilerini asgaride tutmaya çalışmak kanımca

en doğrusu.

Birinci kesimde bulunanlarla kurduğum ilişkilerden anlıyorum ki, bu insanların algıladıkları ve kafalarındaki soru işaretleriyle, somutta yaşanan durum arasında müthiş bir uçurum var. Bunların düşünceleri ve kaygıları şu ana noktalarda odaklanıyor:

1. Kürtler bizimle bir arada yaşamak istemiyor;
2. Ortak bayrağı kabul etmiyorlar;
3. Ortak devlet anlayışını savunmuyorlar;
4. Ortak bir dili istemiyorlar;
5. Ortak bir sınırı kabul etmiyorlar.

Bu ana maddelerde özetlenebilecek olan bir korku ve güvensizlik söz konusu.

Gözyaşlarının rengi hep aynıdır

Geçenlerde bir çay bahçesinde sohbet başladığım bir Ege’li de aynı korkuları dile getirince,

hemen önümdeki dizüstü bilgisayardan BDP’nin anayasa teklifinden korkularına cevap olacak şu kısımları okuduk birlikte:

“Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Nitelikleri: Madde 1 - (1) Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir. (2) Devlet; ideolojilere, dinlere, inançlara ve yaşam tarzlarına ilişkin çoğulculuğu tanır ve toplumun çoğulcu yapısı karşısında tarafsız kalır. Hiçbir ideoloji, din, inanç ve yaşam tarzı devlet tarafından himaye edilemez veya vesayet altına alınamaz. (3) Devletin idari yapısı ademi merkezi sistem esasına göre düzenlenir. Devletin toprak bütünlüğüne dokunulamaz.

Devletin Sembolleri: Madde 2 - Devletin bayrağı, şekli yasada belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Millî marşı “İstiklal Marşı”dır. Başkenti, Ankara’dır.

Devletin Resmî Dili: Madde 3 - (1) Devletin resmî dili, Türkçedir.”

İnanır mısınız, bunları okuduktan sonra, BDP’nin bunları istemiş olabileceğine inanmadığını ve konuyu araştıracağını söyledi.

Bütün mesele, Batı’daki algı ile Doğu’daki olgu arasındaki uçurumda. Bu uçurum kapatıldığı oranda barış süreci başarıya ulaşacaktır bence.

Geçen dönem Diyarbakır Milletvekili olan Abdurrahman Kurt, bir televizyon programında, aklımda kaldığı kadarıyla şöyle söylemişti: “Kürtlerin Türkiyelileştiği kadar, Türklerin de Türkiyelileşmesi gerekir.” Aynen katılıyorum bu söze.

Hiç kimse bir diğerini eskiden olduğu ve dayatıldığı gibi Türkleştirme noktasına çekmezse ve diğeri de sadece kendi penceresinden bakmayıp Batı’daki insanın da nerelere takıldığını, nasıl korkular içinde düşündüğünü anlayıp ona göre ortak bir dil ve düşünce oluşturabilirse, bu uçurum kapanacaktır.

Unutmayalım: “İnsanların gözlerinin rengi farklı farklı da olsa, **gözyaşlarının rengi hep aynıdır**”. ▼

GEZİ PARKI VE BARİŞ SÜRECİ

Ali Bayramoğlu ile söyleşi

“İçinden geçtiğimiz olağanüstü günler” çoğu gazete haberinin vazgeçilmez cümlesidir. Ama bu cümle hiçbir zaman bugünlerde olduğu kadar gerçeği karşılamamıştır muhtemelen. Bir yandan Gezi Parkı isyanıyla başlayan ve giderek polis şiddetine ve iktidarın diline karşı tepkiyi ifade eden eylemler, diğer yandan bu eylemlerin gölgesinde kalmış gibi görünse de aslında devam etmekte olan Kürt sorununda çözüm süreci Türkiye’nin belki de tarihinin en olağanüstü dönemlerinden birini yaşamasına yol açıyor. Biz de bu iki süreci, bu süreçlerin içindeki gelişmeleri ve tartışmaları gazeteci-yazar ve Akil İnsanlar Marmara Bölgesi üyesi **Ali Bayramoğlu** ile konuştuk.

● **Arife Köse:** *Gezi Parkı’nda patlak veren isyanın ardından herkesin ortak görüşü Gezi Parkı’nda yaşananların oradaki ağaçlardan ibaret olmadığı, içinde çok daha geniş çaplı bir muhalefeti barındırdığı. Siz ne düşünüyorsunuz?*

Ali Bayramoğlu: Bu bir süreç, bir sürece döndü. Baştaki biçim adım adım değişerek, başka biçimler alarak ilerledi ve genel olarak AK Parti’nin yönetim tarzına ilişkin farklı düzeydeki, farklı niyetteki pek çok muhalif tavrı kendi içerisinde barındırdı. Gezi meselesi iki şeye işaret etti. Bir, özellikle gençler açısından, İstanbullular açısından bir şiddet krizi olarak karşımıza çıktı. Bu şiddet ilk defa Gezi’de uygulanmadı. Uzun süredir Taksim ve civarında, kentin merkezindeki her tür nümayişte kamu iktidarının sert davranışı ve iktidarın bunu aşırı kollaması üzerine kurulu bir birikim var. Hele Gezi Parkı gibi ideolojik rengi çok olmayan, başlangıçta kentsel bir talep üzerine kurulu pasif bir direniş hareketine bu denli sert bir müdahalenin siyaset ve şiddet arasında ciddi bir ilişki kurdurduğunu ve ciddi bir patlamaya yol açtığını düşünüyorum. Bu önemlidir. Bu olmadan Gezi Parkı ve sonrası çok kolay olmazdı. Çünkü olsaydı daha önce de olurdu. Bu bir hızlandırıcı oldu, bir tetikleyici oldu. Öbür taraftan baktığımız zaman, özellikle Başbakan’ın

yaptıklarından çok dili ve söyleminde ötekini küçümseyen, tahkir eden, ciddiye almayan, nobran bir çoğunluk vurgusunu son zamanlarda giderek artırdığını görüyoruz. Özellikle son seçimlerden sonra eğitimle ilgili düzenlemelerden içki düzenlemesine kadar giden o süreçte Başbakan’ın tarzıyla ilgili bir kriz olduğu kanaatindeyim. Dolayısıyla, ikinci kriz de bir tür üslup krizidir. Bu açıdan burada büyük bir memnuniyetsizliğin biriktiğini, negatif, AK Parti’ye karşı bir birikimin olduğunu bu olaylar gösterdi. Nitekim o şiddetin yarattığı patlama bu birikimi aktif hale getirdi. Yani Taksim’e yönelik destek bu kez AK Parti’nin demokrasi ve siyaset anlayışına yönelik bir itiraz ortaya çıkmaya başladı. Yani Gezi işini oradan itibaren geçmeye başladı denebilir. Tabii daha başka faktörler de devreye girdi. Çünkü dediğim gibi AK Parti’ye yönelik muhalefetin çok çeşitli kaynakları ve alanları var.

● *O kaynaklara gelmeden önce Başbakan’ın bahsettiğiniz üslubu üzerinde biraz duralım, çünkü gerçekten ciddi bir tartışma konusu. Siz on bir yıllık AKP iktidarına baktığınızda bu üslubun AKP’nin siyaset tarzında bir değişime işaret ettiğini düşünüyor musunuz?*

Ben AK Parti’nin siyaset tarzında çok fazla bir değişim olduğunu düşünmüyorum. Hep ataerkildi, yine ataerkil. Yani talep edilmesinden

hoşlanmayan, hep arz eden, ettiği arzlar etrafında muhalefetten ve eleştiriden çok hoşlanmayan, ama başarılı olduğu oranda toplumsal tepkilerin üzerini örtebilen bir siyaset tarzıydı bu. Ekonomide başarılı oldu, sorun çıkmadı, dış politikada Suriye krizine kadar sorun çıkmadı. Siyasî istikrar konusunda, Kürt meselesi konusunda inişlere çıkışlara rağmen genel olarak başarıya endeksli bir ataerkil politika izledi. Şimdi başarısızlıklar ortaya çıktıkça ya da başarısızlık olmasa bile iç siyasete yönelik kimi düzenlemeler ortaya çıktıkça, sorun oluyor. AK Parti her zaman vermekle yetinen ve verdiği zaman toplumun yetinmesini arzu eden bir anaç-babaç siyaset tarzı izlemiştir. Bugüne kadar bunu başarıyla yürüttüğü için bütün muhalefete rağmen çok sorun çıkmadı. İnsanlar askerî vesayete karşı AK Parti etrafında kümелendi, bu dil görülmedi. Ulusalçı saldırılar karşısında AK Parti’ye verilen destek vardı, Başbakan’ın dili ve tavırı ikinci planda kaldı. Büyük bir mücadele içinde giden bu süreçte belirleyici olan AK Parti’nin dili değil, konumuydu.

Ama son dönemlerde AK Parti önemli ölçüde saha temizliğini yaptı, yani bu mücadele önemli ölçüde bitti ve şimdi öne çıkan AK Parti’nin dili olmaya başlıyor. Çünkü yaptığı düzenlemeler, eğitimde, içki kullanımında, Gezi

meselesinde olduğu gibi, sadece kendisine yönelik muhalefete değil kamusal alana yönelik düzenlemeler oluyor. Git gide burada katılım talebi yükseliyor. Siyasî iktidardan da katılıma yönelik hor görme, küçümseme, tahkir dili yükseliyor. Bu karşılıklı durum, muhalefet edilecek ana aktörün AK Parti olmasıyla sonuçlandı. Asker yok muhalefet edecek, AK Parti askerin arkasına geçecek durumda da değil, dolayısıyla böyle bir süreç var.

Şunu da söyleyeyim ek olarak: Hiçbir değişiklik yok diyemeyiz aslında. Bu alan temizliği yapıldıktan sonra AK Parti kendisini daha rahat, daha güvenli hissederek aldığı oya, çoğunluğa dayanarak daha rahat adımlar atıyor. Üstelik kendi değer sistemini kamu politikalarına daha çok enjekte ediyor. Eskiden daha sınırlıyken bu, bunun dozunun arttığını söyleyebiliriz. Bunu en çok eğitimde gördük, kürtajda niyetlendiler ama geri adım atıldı. Ama alkol düzenlemesinde hiç tartışma yapmadan içki içeni de tahkir edecek bir şekilde adım atması bunun örnekleri. Dedğim gibi, birincisi, AK Parti’nin asli aktör olması, onun varlığını savunmak yerine artık kendisinin görünür hale gelmesi, ikincisi, AK Parti’nin özgüveninin artması ve üçüncüsü, kendi değer sistemini kamu politikalarına enjekte etmesi AK Parti’nin siyaset yapma

“Hele Gezi Parkı gibi ideolojik rengi çok olmayan, başlangıçta kentsel bir talep üzerine kurulu pasif bir direniş hareketine bu denli sert bir müdahalenin siyaset ve şiddet arasında ciddi bir ilişki kurdurduğunu ve ciddi bir patlamaya yol açtığını düşünüyorum.”

biçimini etkileyen faktörler olarak son dönemde öne çıkıyor.

● *Gezi isyanına iktidar kanadından gelen ilk tepki, ulusalcıların da harekete müdahale etmeye çalışmasıyla Ergenekon’un öne sürülmesi oldu. Siz bu yaklaşımı nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Burası önemli, bunu hızlı geçmeyelim. Şu anda devrimci romantik bir rüzgâr esiyor ama bu noktada temkinli olmak lazım. 68’i yaşamış kuşaklar ile yaşamamış kuşakların nostaljik halleri de var bu işin içinde. Şu anda ciddi bir kaos var. Üstelik AK Parti’nin atacağı adımların da bu kaosu durdurup durdurmayacağı belli değil. Bu, bir cinin şişeden çıkması gibi. Bir siyaset tarzında sokağın protestolarla, mitinglerle muhalefet yapmaya başlaması gibi bir durum içindeyiz. Bu muhalefet katmanlarının içinde Ergenekoncular da var. Sadece gençler ya da ideolojik

rengi olmayan kentliler yok. Sadece örgütlü sol gruplar yok. Bunun içinde 27 Mayıs özlemi içinde olan mahalle arasındaki orta sınıflar da var. Miting alanlarında değil ama şehir içlerinde en çok gürültüyü çıkaranlar onlar. Mesela Kanyon’daki toplantılara bakınca, Türk bayraklarıyla atılan turlara bakınca bunu görüyorsunuz. Dolayısıyla pek çok arkadaşımız, özellikle solcu arkadaşımız buraya bakarken onu görüp bunu görmemeyi tercih ediyor, bu yanlış bir şeydir. AK Parti’nin iddiası doğru bir iddia değil, ama tümüyle karşılıksız bir iddia da değil.

Şöyle söyleyeyim, bu muhalefet dalgasının içinde herkes var, ulusalcılar da var. Ulusalcılar da sokakta, ulusalcılar da bir tür ayaklanma başlatmak arzusu ve niyeti içinde. Şimdi böyle olduğu zaman AK Parti’nin işine geliyor bu durum bir bakıma. Ulusalcıları işaret

ederek “işte gayırmeşru” deyip diğer tarafı tamamen görmezden geliyor. Zaten olabilecek en kötü şey budur. Olabilecek en kötü şey daha organize, daha örgütlü ulusalcı grupların bu tür toplumsal hareketliliklerin içine girerek oraya hakim olması, rengini vermesi ve siyasî iktidarın da “işte alçaklar” deyip asıl toplumsal talepleri görmemesidir. Bu kaba iktidar mücadelesi bugün sosyolojik olanı örtüyor. Dolayısıyla krizin pek çok yönü var. Bir, AK Parti’nin diliyle ilgili belli toplumsal katmanlarda bir memnuniyetsizlik halinin dışa vurması var. Ama katmanlar deyip geçmeyelim, yani katmanların katmanları var.

● *Bu söylediğinizden Ergenekon ve askerî vesayet ile hesaplaşma sürecinin bitmediğini çıkarabilir miyiz?*

Türkiye’de demokrasinin tam yerleşmesi olmadan demokrasi dışı hareketlerin ya da aktörlerin

tamamen imha olduğunu söyleyemezsiniz. Bunların başında da silahlı kuvvetler geliyor. Bunun tarihi uzundur. On beş sene sonra bambaşka bir durumda, bambaşka bir şekilde karşınıza çıkabilir. Yani şu olaylar çok uzarsa bile siyasete askerî vesayetin değil belki ama askerinin dönüşü olabilir. Tabii bu çok kolay değil. Çok önemli bir yol aldık. Daha yapılacak pek çok şey var. Yasalar düzeyinde var, gelenek düzeyinde var, ama en çok demokrasinin normalleşmesi gibi bir durum şart, bir daha hiçbir zaman asker ihtimali devrede olmas diye. Ben buna hiçbir zaman yok oldu diye bakmam, bakamam. Hatta şu anda Silivri, Balyoz, Ergenekon davaları itibarıyla baktığınız zaman tam tersine bir birikim, bir hırs, bir hınç, bir öfke, bir mücadele devam ediyor.

● *Gezi isyanı sizce AK Parti’nin tabanında nasıl bir tepki yarattı? Sizin bu yönde bir gözleminiz oldu mu?*

Taksim olayları ilk patlak verdiğinde kendi tabanında AK Parti’ye yönelik olumsuz bir tepki, bir eleştiri oluştu. Ama şimdi öyle değil. Şimdi tamamen AK Parti’ye yönelik bir komplo algısı var. İkincisi, Taksim’den polis çekildikten sonra

olayların devam ediyor olması, Başbakanlığı hedef alan grupların varlığı, bazı grupların şiddet kullanıyor olması tam ters bir tepki estirdi.

● *AK Parti sağ-muhafazakâr gelenekten gelen, hatta Demokrat Parti ve Özal çizgisini geleneğinin bir parçası olarak sahiplenilen bir parti. Ama sizin de belirttiğiniz gibi, Türkiye’de bugüne kadar gelen sağ partilerden farklı olarak askerî vesayetle mücadele etme gibi konularda daha önceki sağ-muhafazakâr partilerin gidemediği kadar ileri gitmiş bir parti. Ama bir yandan da Gezi’de uygulanan şiddet gerçekten kabul edilebilir gibi değil. Türkiye’de sağ-muhafazakâr geleneğin ve günümüzde özel olarak AK Parti’nin demokrasi algısı nereye gelip takılıyor?*

AK Parti’nin sağ gelenek içerisinde yer alması çok doğru bir tespit. Her siyasî partinin üzerinde yeşerdiği bir toprak vardır. O toprak da konjonktür ve dönemdir. AK Parti 2000’li yılların muhafazakâr partisi, Demokrat Parti ise 1950’li yılların. Yani dönemler, dinamikler, talepler, duyarlılıklar farklı. Şu an çevre duyarlılığı varsa, 1950’lerde sanayileşmenin en büyük erdem olarak görüldüğü bir dünya vardı. Demokrasi algıları değişti, demokrasiye bakışlar değişti. Bunlar içerisinde değerlendirmek gerekirse bir süreklilik vardır. O süreklilik Türkiye açısından şudur: Sağ partiler genel olarak toplumun çevresine itilen kesimleri, yani Müslümanları, muhafazakârları, Kemalist sistemle, modernist sistemle sorunu olan grupları temsil ettikleri için devletin içindeki hakim aktörlerle her zaman kavgalı olmuşlardır. Hakim aktör askerdir. Dolayısıyla sağ ile asker arasındaki kavga aslî bir kavgadır. AK Parti yeni bir şey yapmadı, sadece başarılı oldu, aradaki fark bu. Demirel de askerle kavga etmiştir, Menderes de etmiştir. O zaman şöyle bir formül doğru olur: Türkiye’deki sağ partiler ya da muhafazakâr partiler makro siyasî alanlarda genel olarak demokratik bir tutum alırlar. Makro alandan kastım devletin iç işleyişi, asker-sivil ilişkileri gibi alanlardır. Ama buradan yavaş yavaş temel hak ve özgürlükler alanına ilerlemeye başladığınız zaman, mikro sahaya geçtiğiniz zaman, burada katılım, uzlaşma, kadın, talep, çocuk, beden, alkol gibi konulara geçtiğiniz zaman, son derece tutucu bir dil varlığını sürdürüyor. Bu, Demokrat Parti’de de böyleydi,

Adalet Partisi’nde de böyleydi, AK Parti’de de böyle. Evet, Ak Parti demokratik hak ve özgürlükler konusunda daha demokratik, ama bunu dünyanın değişimiyle, özellikle merkez sağ içerisindeki dönüşümle de izah etmek lazım. İslamî kesimden gelen bir dönüşüm alanını ifade ediyor AK Parti. Daha yeni ve küçük sermaye dokuları, merkezî sistemle olan kavgalar gibi. Sadece askerle değil, yerleşik büyük bir makro düzenle de kavga ederek, yeni kanallar açarak geldi. Dolayısıyla bu çerçevede, makro alanda demokratikliği ifade ettiği gibi, mikro alanda da tutuculuğu ifade etti.

Ama hep söylüyorum, bu demokratik olan göreceli bir alandır. Yani sistem içerisinde iktidar kavgalarına endekslidir. Büyük gücü tutan gruplar karşısında o grupları geri itmek için o alanı demokratikleştirmek üzerine kurulu bir süreçtir. Daha ilkesel bir demokratikleşme mikro alanlarda karşımıza çıkar. Yani daha katılıma açık olmak, talepleri dinlemek, birey özgürlüğü gibi. Bu konularda ise, daha cemaatçi, daha kimlikçi, daha muhafazakâr bir tutumu ifade ediyor. Bunlar AK Parti açısından çok karışık şeyler değil. Aslında resim çok net ve basit. Nitekim Taksim’de tüm çıplaklığıyla ortaya çıktı. Polis şiddetini kullanma biçimi çok muhafazakâr bir biçim, çok

sağcı bir biçim, çok bilindik bir biçim. Yeni değil bu. Şimdiki gençler bununla karşılaştılar, daha önceki kuşaklar kaç kere karşılaştı. Taksim’deki bir pasif direnişi gayri-meşru ilan ederek oraya müdahale yine çok muhafazakâr, yasacı bir bakışı ifade ediyor. Bunlar itibarıyla baktığımızda, çok büyük bir fark yok. Birincisi, artık insanlar Tayyip Erdoğan’ın dilini çok daha fazla görüyorlar, ikincisi, onun önündeki engeller kalkınca, dengeler değişince o da kendi doğrularını siyasî tercihleriyle kamusal alana daha çok yansıtıyor. Olabilir de bu. Ama bunun bir ölçüsü var. İşte o ölçünün kaçtığı yer Gezi oldu ve orada cin şişeden çıktı.

● *Biraz önce bu harekete ulusalcıların müdahalesinin doğurduğu tehlikelerden bahsettiniz. Ama biliyoruz ki Gezi Parkı’nda ulusalcıların rol çalmasına karşı mücadele eden insanlar da vardı.*

Ama sadece Taksim, Kuşulu Park, Kızılay’a bakarak fikir yürütmek, sadece sıcak çatışma alanlarına bakarak fikir yürütmek olur. Ama sadece oralarda tepki yok. Gece yarısı saat ikide Gayrettepe ayağa kalkıyor, Bağdat Caddesi ayağa kalkıyor. Yani pek çok arkadaşımız Taksim’de yatıp Taksim’de kalktığı için bunları görmüyor. Ama bunları görmek lazım. Bu tepkilerin siyaset ve demokrasi tarafından kuşatılması lazım. Ben burada bir

meşruiyet riski olduğunu düşünüyorum. Burada sola büyük bir rol düşüyor. O, “Mustafa Kemal’in askerleriyiz” diye bağırırlarla arasına büyük çizgiler koymak, kullanılmaya itiraz etmek ve tepki ve direnişi “şanlı direnişimiz” söyleminden çıkarıp gerçek bir demokrasi mücadelesine dönüştürmesi gerekir.

● *Gezi Parkı, tam da Kürt sorunun da başlayan çözüm süreciyle birlikte devam eden “Barış demokrasi getirir mi?” tartışmalarının üzerine geldi. Siz bu olaylarla o tartışma arasında bir bağlantı olduğunu, bu olayların o tartışmada “Barış demokrasi getirmeyecek” diyenleri haklılaştırdığını düşünüyor musunuz?*

Abartıldığını düşünüyorum. Elbette kâğıt üzerinde, masa üzerinde böyle bir mesele var. Sınırlı bir barışın sağlanması için demokrasiden verilecek ya da anayasal düzeyde verilecek bazı tavizlerle gelecek eksik demokrasi hali endişesi hepimizde var. Ama bu barış sürecinin değerini ve kendisini ortadan kaldırmıyor. Türkiye’ye baktığınız zaman Türkiye kendi imkânları, politik dokusu içerisinde bir barış süreci başlattı ve bu barış süreci, başlatana baktığınız zaman, onun niteliğine ve geçmişine baktığınız zaman, son derece önemlidir. Nereye varacağını, nasıl varacağını bilmiyoruz. Ben bunun,

“Olabilecek en kötü şey daha organize, daha örgütlü ulusalcı grupların bu tür toplumsal hareketliliklerin içerisine girerek oraya hakim olması, rengini vermesi ve siyasî iktidarın da ‘işte alçaklar’ deyip asıl toplumsal talepleri görmemesidir.”

demokrasiye doğru gidecek çok uzun bir yol olduğunu düşünüyorum. Ama hemen aynı anda barış süreciyle beraber partiler kanunu da değişsin, seçim kanunu da değişsin taleplerini ya da başkanlık sistemine endekslenmiş endişeleri ben çok gerçekçi bulmuyorum. Tersine, ben barış sürecinin daha önemli olduğunu düşünüyorum. Barış-demokrasi kısılcacını çok belirleyici bulmuyorum açıkçası.

● *Akil İnsanlar Marmara Grubu içerisinde yer alıyorsunuz. Bir yazınızda bu grubun faaliyetleri çerçevesinde, gruptaki diğer kişilerle birlikte, 20 bin kişiyle yüz yüze görüştüğünüzü yazmıştınız. Bu görüşmelerde en çok dikkatinizi çeken neydi?*

Güvensizlik önemli bir nokta. Bu güvensizliğin çeşitli özneleri var. Birincisi, bu süreci götüren siyasî özneye yönelik bir güvensizlik var. O, partisel bir algıdan kaynaklanıyor. Daha çok CHP'li kesimler, AK Parti ile yaşam tarzı olarak kavgalı kesimler, Tayyip Erdoğan'a ve çevresine alerjiyle dolu kesimler. Bu kesimlerin çok sevmedikleri, istemedikleri bir aktör tarafından istedikleri bir sürecin yönetileceğine dair inançları sınırlı. İkincisi, güven sorunu sosyolojik bir sorun. Trakya bölgesindeki insanlar İç Anadolu bölgesinden daha farklı bir aidiyet duygusuna sahip. Daha yumuşak bir milliyetçilik var. Çeşitli yerlerden gelmiş göçmenler,

"Eğer Kürt sorunu çözülecekse ve kalıcı bir biçimde kodlara bağlanacaksa yani Türkler ve Kürtlerin eşit bir şekilde yaşayacağı bir doku içselleştirilecekse bu Türkiye'de milliyetçilik dönüşmeden olmaz."

Türkleşmiş göçmenler ideolojik düzeyde bir milliyetçiliğe sahip çıkmaktan çok aidiyet düzeyinde korumacı bir millet duygusuna sahip. Dolayısıyla bayrak da, İstiklal Marşı da, Türklük de onlar için koruyucu bir güvenlik kalkanı. Ama bir savaş kalkanı değil. Bu koruyucu kalkanın bozulacağına, kırılacağına dair endişeler çok yüksek. Bu da çok doğal, çünkü bütün barış süreçleri, yani savaştan barışa geçiş, tavizler, değişimler gerektirir ve bunlara çatışma ruh halinden çıkıp bireylerin tek tek intibak etmesi gerekir. Bu intibak her zaman çok kolay olmaz. Barışa yönelik endişe bir anlamda bütün bu geçiş sıkıntılarıyla ilgili bir endişedir. Bunu çok net olarak görüyoruz o bölgede. Muhtemelen Güneydoğu'dakiler de devlete güvenmiyordur. Bütün mesele şu anda bu güven hali tesis edilecek mi edilmeyecek mi?

Benim Trakya'da gördüğüm, ama Trakya derken İstanbul'u ya da Kocaeli'yi kastetmiyorum, Sakarya'yı da kastetmiyorum. Çünkü oralar çok daha karma yerler, oralarla ilgili konuşmak çok doğru olmaz, ama Tekirdağ, Çorlu,

hatta Bandırma, Yalova, Çanakkale, Kırklareli, Edirne, buralarla ilgili ortalama bir fikir söylenecek olursa, burada güvensizlik kadar bir güven arayışı var. Yani yıkıcı ve reddedici bir güvensizlik halinden çok, bu barışın tesis edilmesi arzusu ve büyük bir kayıp olmadan bunun kurulabilmesine yönelik bir talep var. Bu güven arayışı önemlidir. Ben Türkiye'de genel olarak demokratik bir usulle götürüldüğü zaman, güven sorunlarının ortadan kaldırılıp tatmin edildiği zaman, barış sürecine yönelik büyük bir toplumsal meşruiyet ve destek olduğu kanaatini taşıyorum. Ama "Barış olurken demokrasi olacak mı?" soruları her yerde olduğu gibi orada da karşımıza çıkıyor. Ama bunun da tabii katmanları var. İnsanlar yine meşreplerine göre demokrasiyi tanımlıyor. Yani barış sürecinin üzerine yüklenen yükler bazen onun taşıyamayacağı kadar fazla oluyor. Her şey onun üzerinden çözülmeye çalışılıyor. Bu, gerçekçi değil. Barış sürecinin içeriğinin demokratik olması lazım. Onunla ilgili ne oluyor, ne bitiyor, şeffaflık konusunda endişeler var. Ama genel olarak pozitif olduğunu

söyleyebilirim ve bu sürecin pek çok arkadaşımızın korktuğunun tersine bireyler düzeyinde, toplumsal katmanlar düzeyinde tartışma, ötekini dinleme açısından demokrasiye katkıda bulunduğunu düşünüyorum.

● *Bu bahsettiğiniz güvenin sağlanması için atılması gereken adımlar neler? Bu sürecin en kırılgan olduğu nokta nedir?*

Kırılgan nokta siyasî aktörlerin ilişkileriyle ilgili. Toplumsal olarak çok büyük bir kırılganlık olduğunu sanmıyorum. Ama anayasa sürecinde siyasî iktidar geleneksel devlet refleksini tekrar devreye sokar ve bir şey vermeden vermiş gibi yaparsa, yani bu işi asayiş sorununu hallettim diye örtbas etmeye kalkarsa bu süreç tersine döner ve kırılır. En büyük risk budur.

● *Anayasa yapım sürecini nasıl değerlendiriyorsunuz bu noktada?*

Aslında anayasa hem belirleyici hem de değil. Yani anayasa dışında da çıkacak bir paketle Kürtlerin hakları tanınabilir. Ceza Kanunu'nu, Terörle Mücadele Kanunu'nu değiştirmek için

anayasa değişikliğine gerek yok sonuçta. Yani anayasaya hiç dalmadan da pek çok hamle yapılabilir. Anayasada kritik olan nedir? Anadil, vatandaşlık tanımı ve Türkiye'nin idarî yapılanması, yani yerel yönetimler yasası. Hatta yerel yönetimler yasası da anayasa değişmeden değişebilir. Dolayısıyla anayasa tabii ki belirleyici, ama bu süreç tek başına anayasa endeksli bir süreç de değil. Eğer niyet varsa, siyasî iktidar bu adımları atarsa, ben bir sorun yaşanacağını sanmıyorum. Dediğim gibi, en büyük risk devlet refleksinin devreye girmesidir. İkinci risk provokasyonlardır. Bunları, bu sistemin ve tarafların ne kadar taşıyıp taşıyamayacağıdır önemli olan. Bu iki risk dışında şu anda başka risk görünmüyor, ama dediğim gibi, bunlar bilinmez süreçler.

● *Barış süreci başladığından beri Kürtlerden bu sürece destek yönünde çok gür bir sesin çıktığını gördük. Son olarak bu yılki Newroz bunun göstergesiydi. Kürtlerin tarafında durum böyleyken siz Türkiye tarafından çıkan barış sesini yeterli buluyor musunuz?*

Tabii ki hayır, ama zaten Kırkkaleli'nin öyle bir derdi de yok. Türkiye böyle bir toplum. Vatandaşlık bilinci ve sorumluluk duygusu arttığı oranda, can yaktığı oranda katılım daha fazla olur. Ama sonuçta ateş düştüğü yeri yakar. Çardak ilçesinde yaşayan birisiyle bir Kürt arasında sorunu algılama, bir de hele bu sorunlarla hiç ilgili değilse ve siyaset üstünde sadece genel geçer kavramlarla vatan, millet, Sakarya üzerinden düşünüyorlarsa, tabii çok farklı. Ama işte onu anlatmaya çalışıyorum; bu, değişmeye başlamış. Yani insanlar kendi masalarına bu sorunu koymaya başlamış. Her sahici protesto, sahici duygular ve taleplerle ortaya çıkar. Yani ne bileyim, Çanakkale'de Kürtler yürür. Çanakkale'de yaşayan ve Kürt olmayanların Roboski için yürümesini beklemek çok gerçekçi değil. Yürümek şart değil, ama hissetmelerini bekleyebilirsiniz. İşte bütün mesele bu. Oraya doğru ilerliyoruz mu, ilerlemiyor muyuz? Çatışma olmazsa, gerginlik olmazsa, şiddet olmazsa oraya doğru ilerleme ivmesi yüksek bence.

● *Türkiye'de bugüne kadar bu sorunun çözümünü yönünde adım atılmasının önündeki en büyük engellerden biri belki de milliyetçiliğin her alana sirayet etmiş olması oldu. Sizce bu süreç Türkiye'de*

milliyetçiliğin kırılmasına yol açar mı? Nasıl olur bu?

Eğer Kürt sorunu çözülecekse ve kalıcı bir biçimde kodlara bağlanacaksa, yani Türkler ve Kürtlerin eşit bir şekilde yaşayacağı bir doku içselleştirilecekse, bu Türkiye'de milliyetçilik dönüşmeden olmaz. Bunun olması hâli milliyetçiliğin dönüşmesi halidir. Ve şu anda Tayyip Erdoğan'ın, AK Parti'nin giriştiği en büyük iş bence bu. Bu sorunu çözmek demek milliyetçiliğin dönüşmesi demek olduğuna göre, Tayyip Erdoğan'ın el atıp karıştırdığı fiçı şu anda milliyetçilik fiçısı. Bu açıdan önemsiyorum, ama bir tek bu faktör yok ki hayatımızda. İşte şimdi bu Gezi olayları var, bir ateş yanıyor ve herkes ateşin bir tarafından bakıyor. Tepesinden baktığınız zaman sonuç olarak o ateş. Bu ateşin sönmesi lazım. Bunu, bu muhalefet duygusu yok olsun anlamında söylemiyorum, ama bu iş daha fazla ilerlerse korkarım barış süreci çok daha geri planda kalacak. Türkiye daha dingin bir yer olsa ya da başbakan bu barış sürecine uygun bir dil kullansa..

● *Evet, Erdoğan'ın dili barış diline hiç uygun değil gerçekten...*

Asıl problem oradan başlıyor zaten. Başbakan'ın son günlerde kullandığı dil gerçekten kabul edilemez. Bu üslubun yarattığı bir kriz olduğu için Başbakan'ın çok büyük sorumluluğu var, ama bu dinginlik sağlanmadan milliyetçiliğin falan dönüşmesi çok kolay işler değil.

● *Erdoğan'ın milliyetçilik fiçısına*

el attığını söylediniz, AKP'nin bu barış sürecinde kullandığı dile baktığımızda daha çok "büyük Türkiye" söylemini görüyoruz. Bu bir çelişki değil mi?

Evet, böyle şeyler söylüyorlar tabii, ama burada mesele o değildir. Burada mesele muhafazakâr bir partinin ilk defa kendisi dışındaki birilerine hak vermesidir. Bu süreç eğer nihayete erişirse böyle bir çerçeveyi ifade edecektir. Burada Yozgatlı'nın içine sinmeyen barış ne kadar kalıcı olursa olsun asıl siyasetin orada olduğunu görmek zorundayız. "Büyük Türkiye" söylemleri hep vardı zaten. Ama eğer sonuca varırsa bu Kürt sorunun çözüm süreci milliyetçilik meselesinde büyük terbiye edici bir faktör olur. Tayyip Erdoğan sonuçta mecbur olduğu için milliyetçilikle mücadele etmek zorunda kaldı.

● *Alternatifsizliğin bugün Erdoğan'ın bu üslubunda önemli bir rol oynadığı genel bir kanı. Siz AK Parti'ye karşı, tüm bu Gezi Parkı, barış süreci gibi olayları demokrasinin yerleşmesi anlamında sonuçlanabilecek bir yola sokmak üzere nasıl bir muhalefet tarif ederdiniz?*

"İdeal muhalefet bu toplumun farklılıklarının tümünü kucaklayarak yeni bir toplumsal sözleşmeyi bu ülkeye vaad edip insanları buna ikna edecek bir muhalefettir."

Bu noktada bir sol tarifi yapmak gerekiyor. O da hayalî bir sol olur biraz, ama inşallah olur. Bu muhalefetin en önemli meselesi Türkiye'nin farklı toplumsal kesimlerine eşit mesafede durup onların duygularına dokunabilecek, onları temsil edebilecek bir muhalefet olması lazım. Şu anda gençler ve kent var ortada, ama yan tarafta Anadolu var. Karadeniz'in, İç Anadolu'nun duyguları, eğilimleri, aidiyetleri, talepleri, inançları farklı. Bir kere bunların hepsini kuşatacak bir muhalif hareket şart. İkincisi, bu muhalefet hareketinin demokrasi çitasını daha yukarı koyabilmesi lazım. Çok doğru dürüst bir anayasa projesiyle, değişim politikalarını devreye sokacak bir muhalefet lazım. Bu da çok kolay gözüküyor açıkçası. CHP'de böyle bir umut yok. Diğer küçük sol partiler önemli işlevler yerine getirmekle birlikte büyük kitle partileri olma istikametinde yürümeleri çok zor. Ama ideal muhalefet nedir? İdeal muhalefet bu toplumun farklılıklarının tümünü kucaklayarak yeni bir toplumsal sözleşmeyi bu ülkeye vaad edip insanları buna ikna edecek bir muhalefettir. ▼

#direngeziparki

POLİS,
NİBER CNM?

MUSTAFA KESEKİN
ASKERLERİYİZ.

ÖLÜ ÖNDER SEVİMLİLİĞİ
VAR
ERMAKININ
NEHİSİ DEĞİL ŞİPET PET
OLUPUN OZANESİYİZ
İTİRE MİMO YETİMLERİ

TANK
ŞİFRE
NE YDILAN
?
"PANZER"
Eymek

AĞAÇLAR BİRLEŞİN

BİBER GAZINI BEDAVA
ATTIN...
DOĞALGAZI DA BEDAVA
YAP.
450 TL FATURAMI OLUCU
4 RŞİ

BİBERİ BAL EYLEDİK
MEYDANLARI DAR
EYLEDİK...
ESERCE
TAYYİP
ERDOĞAN
#SET

BURASI KÜÇÜK
BURJUVAZİ DOLU.

OPERADA
GOK PARA
VAR
-BAROK

HOCAM
BİBER GAZI
ORUÇ BOZAR MI?
ÜNİTİ

BİR PORSİYON GAZ
BİR BİREYİ ESKİSİ,
Bugünde dışandık elhamdülill...

SIKMA DEMİYORUM
HOBİ OLARAK YİNE SIK
BERİM.

FAŞİZME
KARŞI
MEZARDA
ADUKET
LA BEAITE

Gaz yemeyene
Kız yok!

GAZA
GELDİK

Artık hiçbir şey
Eskisi gibi
olmayacak!

JUST
IN
BİBER

HERKES BİR GÜN 15 DAKİKALIGINA GAZ YITECEK

TOMA DA NOT TOMA
BİTE BİTE MEK K

ROLİS KARTES
GERÇEKTEN
GÖZLERİMİZİ
YAŞARTIYORSUNUZ

ANLAT TAYYİP
ANLAT HEYECANLI
OLUYOR

Yeter artık. Polis Kaçırıcam.
DEVİRİM İÇİN

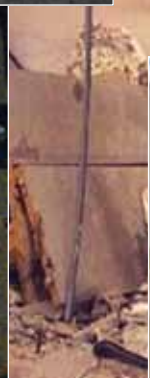
Holosko + bir miktar
Para verelim
HÜKÜMETİ
VERİN!

Ulu
önder
SELÇUK
SAHİN

TAYYİP
SENİNLE
ZORLUK

Devrim Televizyonlardan Yayımlanmayacak!

ULKEYE
TASIDIK
URUMDA
71 ARAI
MASKE = 1 TL
GÖZLÜK = 5 TL
TAYYİP E
DİRENMEK
PAHA
BİGİLEMEZ

NE YAZACAĞIMI
BULAMADIM
AMA ANARŞİ
FİLAN İŞTE

İmdat Polis!
nyse sn mşğlsn glba

KORKU DUVARINI AŞAN BİR HAREKET

Şenol Karakaş

Gezi Parkı'nda 27 Mayıs günü ağaçların sökülmesi girişimine karşı 10 kişilik bir grup oturma eylemine başladı. Eylem bir hafta içinde 70'i aşkın ilde 400'den fazla noktada yaklaşık 1 milyon kişinin katıldığı gösterilere dönüştü. AK Parti hükümetini tarihinin en önemli siyasî kriziyle karşı karşıya bırakan bir hareket şekillendi.

Neoliberal kibir

Bu hareketin şekillenmesi bir gün içinde olmadı. 'Neoliberal kibir' diye tanımlayabileceğimiz bir dizi uygulama, toplumda büyük bir tepkiyi biriktirdi. Tepkinin ilk nedeni, başbakanın üslubu: Dışlayan, yüzde 50'lik oy desteğine yaslanarak "dediğim dedikçi" olan, "aşağılayan", umursamayan, kendisi gibi düşünmeyen insanları böcek yerine koyan eğilimi. Bu eğilim, neoliberal uygulamalarla ve toplumun çeşitli kesimlerinin yaşam biçimlerine müdahale edildiğini düşünmesine neden olan yasakçı tutumlarla el ele gitti. Kürtaj yasağı, çevre katliamı, kentsel dönüşüm, HES'ler, nükleer santral, 3. Köprü, bu köprüye Yavuz Sultan Selim adı verilmesi, sürekli inşaat yapmaya yönelten bir kâr hırsı, Taksim'i yayalaştırma projesi, kamusal alanların özel sermayeye devri, internet yasaklarının gündeme getirilmesi, dindar

nesil yetiştirme vurgusu, Beşiktaş İskelesi'nde olduğu gibi onyılların toplu ulaşım alanlarının otellere satılması, alkol düzenlemesi, Çamlıca'ya cami yapılması, 'ertesi gün hapi'nin kullanımının reçeteye bağlanması, Emek Sineması'nın yıkımı, kömürlü termik santral yapma çılgınlığı...

Özellikle 2012 yılında, Kürt sorunu-na yaklaşımda Erdoğan'ın üslubu

ve vücut dili milyonlarca insanı öfkeliendirdi. BDP'li vekillere "terörist" demesi, KCK tutuklularına yönelik yaklaşımlar, Abdullah Öcalan hakkındaki sözler, Uludere katliamından sonra orduya teşekkür etmesi, "Roboski değil Uludere" dayatması, Uluderelileri suçlaması ve sık sık BDP'yi ve Kürtleri köşeye sıkıştırmaya çalışması...

Polis ve jandarma şiddeti

Bunların üstüne, hükümetin gösterilere sık sık aşırı bir şekilde gaz bombasıyla müdahale etmesi başlı başına öfke uyandıran bir etken oldu. 2007-2009 1 Mayıs'larında İstanbul cehenneme döndü. Bu yıl 1 Mayıs'ta polisin uyguladığı şiddet tahammül edilemez boyutta oldu. İstiklal Caddesi, 2 Mayıs'tan sonra

her gün gaz bombasıyla sise bulandı. Küçük, 15 kişilik basın açıklamalarına bile fütursuz bir devlet şiddeti uygulandı.

Sadece İstanbul 'da yaşanmadı üstelik bu saldırganlık. "Çevre hareketleri" olarak küçümşenen ama onlarca yerelde yaşadıkları alanın barajlaştırılmasına, ekolojik dengesinin alt üst edilmesine karşı isyan eden insanlar polis ya da jandarma şiddetiyle yüz yüze geldi.

Erdoğan, büyük kitlesel desteğin verdiği aşırı siyasî gücün kontrolünü kaybederek, tüm üslubuyla sadece yüzde 50'lik bir kesimin başbakanı gibi davranmaya, geri kalan yüzde 50'ye ise böcekmiş gibi muamele etmeye başladı. Başkanlık tartışmasını gündeme getirme şekli de siyasî gücün bu aşırı merkezileşmesinin yarattığı kontrolsüzlüğün ve kendini beğenmişliğin bir yansıması olarak devreye girdi.

Sosyal olaylar, hiçbir siyasî örgütün beklemediği zamanlarda kendiliğinden patlar. Bu patlamayı yaratan birikimlerin derecesini tahmin edebiliriz, ama birikimin ne zaman patlayacağını bilemeyiz. İçinde olduğumuz sosyal patlama neoliberal kibre karşı, özellikle gençlerin, on binlerce gencin, "böcek değiliz!" duygusuyla yarattığı bir hareket. Gezi Parkı direnişinin ilk günlerinde, Erdoğan hâlâ kibirli bir dil kullanmaya devam etti. "Çapulcu" dedi, "aşırı uçlar" dedi, "illegal örgütler" dedi, "Size mi soracağız?" dedi. "Evet, tabii ki bize soracaksınız" diyenlerin üzerine, binlerce gaz bombası attırdı.

Korku eşiği aşıldı

31 Mayıs günü öğleden sonra, ağaçlar için başlayan mücadele, kimsenin beklemediği bir hızla,

polis şiddetine karşı bir halk isyanına dönüştü. 31 Mayıs Cuma günü sabahın köründe polisin Gezi Parkı'na saldırısının, çadırları yakmasının ardından, gece yarısına kadar direndi insanlar. On binlerce insan İstiklal Caddesi'ne doldu. Ara sokaklarda, Taksim'e çıkan tüm yollarda binlerce insan, polis barikatının üzerine yürümeye devam etti. Kimse ne olduğunu anlamadı. Anlaşılan tek şey, yaşananın daha önce yaşananlara benzemediği. Bu sefer, polisin attığı gaz bombaları kitlelerin dağılmasını sağlamıyordu. Sadece gaz bombası değil, TOMA adındaki araçtan sıkılan basınçlı su, polisin arada sırada gaz bombalarına eşlik ederek attığı ses bombaları, artık korkutmuyordu.

Gece yarısı olduğunda, devletin elindeki en önemli silah, korkutma silahı, devletin elinden alınmış oldu. Halk, öfkeyle, korku eşiğini aştı. Nobranlığa, polis şiddetine duyulan öfke o kadardı ki, insanlar taşan sular gibi barikatın üzerine üzerine gidiyor, kafasına gaz bombası kapsülünün gelmesine aldırmıyordu, yorulanların yerine arkadan, kenardan, ara sokaklardan dinlenmiş insanlar geliyor, sloganlar atılıyor, polisle dalga geçiliyordu ve on binlerce insan, korku eşiğini aşmanın inanılmaz coşkusuyla, kazanacağına adı gibi emin, barikatlara yükleniyordu.

Polis, olan biteni sıradan bir gösteri olarak yorumladığı apaçık olan hükümetin emriyle, 1 Haziran'da da bildiği en iyi işi yaparak güne başladı. Gaz bombası atarak, ses bombası atarak, basınçlı su sıkarak. Ama korku eşiğini bir gece önce aşmış olan insanlar, uykularını alıp dinlenmiş olarak yeniden Taksim'e akmaya başladı. Oluk oluk aktılar. Saat dört civarında,

polis, olanın her zaman olandan farklı bir şey olduğunu anladı. Hükümet, bunun 1 Mayıs gösterisi, bir örgütün, kampanyanın eylemi olmadığını anladı. Yılların birikimi, kibre, tepedenciliğe, haysiyet kıran üsluba, küfre, hakarete, ayrımcılığa, ekolojiyi tarumar eden küçük esnaf zihniyetine karşı duygular, odağına polis şiddetini alan politik bir halk patlaması olarak, tümüyle kendiliğinden bir hareket halinde siyaset sahnesindeki tüm dengeleri kırarak ortaya çıktı.

Bir gece önce, göstericilerin safına katılan başta Çarşı grubu olmak üzere taraftar grupları, eyleme hem militanlık ve mizah, biraz da lümpenlik katarak, hareketin yine her zamankinden bambaşka bir karaktere sahip olduğunu kanıtladı. Savaş karşıtı kampanyalarda da, diğer eylemlerde de, 1 Mayıs'ta da Çarşı grubu alanda yerini alırdı. Bu sefer Çarşı da bir başkaydı. "Sık bakalım/sık bakalım/biber gazı sık bakalım/Kaskını çıkart/jopunu at/delikanlı kim bakalım" şarkısı, bir tribün şarkısı olmaktan çıkarak on binlerce insanın polisten artık korkmadığını gösteren bir slogana dönüştü.

Cumartesi günü saat 16.00 civarlarında, polis adeta kaçarken, bizler Gezi Parkı'na girmiştik. Saatlerdir gaz bombası yiyenler, satlardır gaz bombası atanları kovalamaya başladı. Bu sefer kaçanlar polisti ve silahları vardı. Yeniden parkın içine gaz bombası atmaya başladılar. Bu sefer en şiddetli gaz yağmuruna tutulduk. Kaçışan kitle, bir saat sonra, bu kez tam anlamıyla yerleşmiş oldu parka. Polis çekildi. Bölgeden tümüyle çekilmek zorunda kaldı.

Eylemler cuma gecesi tüm şehirlere yayılmaya başladı. Cumartesi

günü, ne kadar yaygın bir kitle hareketiyle karşı karşıya olduğumuzu daha iyi anladık. "Her yer Taksim/Her yer direniş!" sloganı tüm şehirlerde yankılandı. Polis tüm şehirlerde gazlı saldırısına devam etti. 1 Haziran akşamı mahallelerde tencere-tava eylemleri başladı. Ardından, sadece İstanbul'da değil neredeyse tüm şehirlerde insanlar sokağa çıkmaya başladı.

Böylece AKP hükümeti, bir kitle hareketinin aşağıdan, tümüyle kendiliğinden ve özgürlükçü basıncıyla, ilk kez mağlup olmuş oldu. Erdoğan, Fas'a doğru yola çıkmadan önce, göstericilere ne kadar sert çıkışsa da, yüzünden ilk kez mağlup olduğunu ve kendisini yenenin bir halk hareketi olduğunu sezmesinden kaynaklanan sıkıntı mimikleri akıyordu. Şimdi Türkiye siyaset sahnesinde örneğini ilk kez gördüğümüz, kendiliğinden ve o ölçüde de özgürlükçü bir hareketle karşı karşıyayız. ▼

Böylece AKP hükümeti, bir kitle hareketinin aşağıdan, tümüyle kendiliğinden ve özgürlükçü basıncıyla, ilk kez mağlup olmuş oldu.

GELMEKTE OLAN HAREKET

Berk Efe Altınal

31 Mayıs gecesi sokağa çıkan kitlelerin iktidar açısından bu denli tehlike arz eden yönü devlet tarafından öngörülemez ve bir kategoriye konamaz oluşuydu. Devletin karşısına, çerçevesi çizilen bir takım taleplere sahip ve bu talepler karşılandığı zaman eve dönecek veya temsilcileriyle görüşülüp talepler üzerinden bir pazarlık yürütülebi-
lecek bir kitle yoktu. Bu heterojen ve irrasyonel hâl iktidar açısından kâbus gibiydi ve bu yüzden de iktidar bu kitlenin sokaktaki varlığını sert bir tepkiyle, sonu dört insanın ve yüzlerce insan-olmayan-hayvanın ölümüne varan yoğun bir devlet şiddetiyle karşıladı.

31 Mayıs ayaklanmasının hemen ardından hem devlet ve hükümet hem de parkın eylemcilere geçtiği 1 Haziran akşamından itibaren Gezi Parkı içine bayrakları ve standlarıyla gelen sol siyasî yapılar bu hareketi analiz etmeye ve bir takım kalıplara yerleştirerek anlamaya çalışıyor. İktidar açısından bu, hareketi sönmüştürmek için gerekli duydukları bir çaba. Erdoğan ve bir takım liberal çevreler ısrarla hareketi ulusalcı ve laikçi bir yerden okumakta ısrar ediyor. Bütün bu okumalar o kadar hatalı ki alt ettiklerini düşündüklerini zannettikleri her seferde hareket güçlenerek daha da büyüdü. Ben bu yazıyı yazarken, yoğun

ve öldürmeyi de göze almış bir devlet şiddetiyle Gezi Parkı'na saldırarak komünü dağıtan hükümet zaferinin tadını bile çıkaramadan, spontane bir biçimde önce #duradam ve duran insanlar ortaya çıktı ve bir umut dalgası yeniden yeşerdi, ardından da İstanbul'un ve pek çok kentin semtlerindeki çeşitli parklarda forumlar düzenlenmeye başladı.

Komün deneyimi

Gezi Parkı'nda 20 gün süren direnişin önemli bir bölümü bir komün deneyimine dönüştü. Sırrı Süreyya Önder'in yıkım için gelmiş dozerlerin önünde durarak yıkımı durdurmasının ardından parka toplanan kalabalık hızla forumlar düzenlemeye ve orada bir yaşam alanı inşa etmeye başlamıştı. İki gün üst üste yapılan şafak operasyonları, çadırların ve pankartların yakılması gibi yıpratma çabalarına rağmen bu ruh hâli parkta devam etti. Parkın yeniden eylemcilere geçmesiyle beraber, çadırlar hızla yeniden kuruldu ve alanda inanılmaz bir dayanışma ve inşa hâli başladı. Daha ilk günden, polislerin çekilirken terk ettikleri çelik barikatlardan kulübeler inşa edildi, bu kulübeler gönüllüler tarafından yürütülen revir, mutfak ve veteriner olarak çalışmaya başladı.

Parkta kurulan bu yeni yaşam alanı çok hızlı bir özgürleşmeye

ön ayak oldu. Parkın etrafındaki caddelere kurulan barikatlar, parkın devletten kopmuş ve kendi öz yönetimini oluşturmuş yapısının sembolü haline gelmişti. Taksim halk tarafından yayalaştırılmış. Bir barikatın önüne spreyle boyanmış "Dikkat, buradan itibaren hayat başlıyor!" yazısı barikatların gerisindeki ruh hâlini özetliyordu.

Bu esnada bir grup sol siyasî yapının hakim olduğu Taksim Dayanışması, parkta yaşayanları temsil ettiği iddiasıyla parkın dışındaki bir binada sabahdan akşama ve akşamdan sabaha toplantılar düzenliyor ve toplantılardan çıkıp da parka gelecek vakit bulamadıklarından parkta olup bitenden habersiz kalıyorlardı. Dayanışmanın aldığı bir kararı uygulamaya çalışan bir sol yapı üyesinin "Taksim'i biz devrimciler aldık, artık Taksim bizimdir!" sözleri hâlâ kulaklarımda çınlıyor. Bu "Taksim bizim!" sloganını en başından beri sorunlu bulurdum, mülkiyet ilişkisi her daim bu tarz iktidar iddialarını da yaratıyor.

Dayanışma kendi küçük Stalinizm'ini parka uygulamaya çalışırken ve kendi kurmadığı, park sakinleri için devletsizliklerinin ve özgürlüklerinin sembolü haline gelmiş barikatları kaldırmak, kendi kurmadığı yaşam alanlarımız ve evimiz haline gelmiş çadırları sökmek ya da alanda içki kullanımını sınırlandırmak gibi

kararlar almaya çabalarırken, parkın sakinleri parkı yedi mahalleye ayırmış, kendilerini ilgilendiren kararları ortaklaşa almaya çoktan başlamışlardı.

Devletin komünü yıktığı 15 Haziran akşamındaki saldırılardan birkaç saat önce kendi mahallemizde oluşan çöplerin geri dönüşümünü nasıl sağlayabileceğimizi tartışıyor, bu konuda kendi aramızda görev dağılımı yapıyorduk. Ondan birkaç saat öncesinde Galatasaray Lisesi'nden Park'ın içine kadar süren bir 'Tüm Mezbahalar Kapatılsın' eylemi gerçekleştirmiştik. Bizim hemen ardımızdan, belki de saldırıdan yarım saat önce parkta işitme engellilerin bir dayanışma yürüyüşü olmuştu. Devlet ve devletin şiddet aygıtları olmadığı müddetçe parkın içerisinde barışçıl, tartışmaya ve paylaşmaya açık, sürekli politika tartışan ve o güne kadar uzak durduğu kesimlerle temas imkânı yakalamış insanlardan oluşan olağanüstü bir ortam vardı. Sabahları güneşin doğmasıyla parkın bir ucundan öbür ucuna tamamen gönüllü olarak dizilen park sakinleri çöp torbalarını şarkılar söyleyerek parkın dışına taşıyor, parkın her yanında "Sigara izmaritini yere atma, unutmama onu yoldaşın topluyor" afişleri asılıyordu.

Sürekli polis saldırısı altında ve her an yıkılabilecek bir ortamda üç tane kütüphane, dört tane

revir, çok sayıda mutfak kurulmuştu. Her yere “Bu parkta paranız geçmez” yazıları yazılıyordu., Mesleği ya da yaşam tarzı sebebiyle parkta sürekli kalamayanlar parka müthiş bir yoğunlukta gıda ve malzeme yardımı yapıyordu. Parkta oluşturduğumuz, sadece vegan yiyecek ve içecek bağışlarını kabul eden standımız hiç boş kalmamıştı.

Yabani otlar

Taksim Komünü'nde, kendi öz-yönetim mekanizmalarımızı inşa etmeyi, işbirliği yapmayı, farklılıklarımızla beraber ortak zeminlerde buluşabilmeyi, birbirimizi dinlemeyi öğrendik. Israrla Gezi Parkı'ndaki insanların örgütsüz olduğu söylendi. Evet, Gezi Parkı'nda komünü var eden insanların büyük bir çoğunluğu sol siyasî yapılardan herhangi birinin üyesi değil ve olmayı da düşünmüyor. Bunun sebebi örgütsüzlüğe olan hayranlıkları değil, var olan siyasî yapılara olan güvensizlikleri ve öfkeleri. Bunu şuradan biliyorum: Gezi Parkı'ndaki “örgütsüz” insanlar, en değme örgütlü yapılardan daha örgütlü bir yaşamı komünde hep beraber inşa ettiler. Liderleri ve temsilcileri olmayan, dikey değil yatay, doğrudan demokrasiye dayanan ve basit bir şekilde hükümet devirip yerine geçmeye değil hayatı içinde bulunduğu an ve mekânda dönüştürüp “Başka bir dünya tam burada ve tam da şimdi mümkün” diyen bir örgütlülüktü bu. Komünde hep beraber var ettiğimiz bu ruh hâli parka atılan gaz bombalarını şarkılarla karşılayan, geri bile atmayan, devlet saldırısı başladığı anda yemek kaplarından su kovaları icat edip gelen gaz bombalarını bu kovalarda söndüren ve gündelik hayatına devam eden bir ruh hâliydi.

İşte şimdi bu ruh hâlini deneyimleyen binlerce insan, İstanbul'un ve diğer illerin parklarında forumlar düzenlemeye başladı. Gezi Parkı'nda inşa edilen ruh hâli ve bu özgür ve yatay örgütlenme deneyimi şimdi çok daha geniş kesimlerle buluşacak ve buradan yepyeni bir şey doğacak. Bu harekete ilk günlerinde şüpheyle yaklaşan ve kitlelerin heyecanını paylaşmayan, buna rağmen 1 Haziran gününden itibaren Gezi Parkı'nı kontrol ettiğini veya parkın kendisinin olduğunu iddia eden kesimler de bu hareketi şekillendirmedikleri ve bir şekilde yakalayıp kendilerinin kılamadıkları için olsa gerek bir acelecilik ve gelecek kaygısı içerisindeler. Bu gelecek kaygısı, hareketin yok olup gitmesinden endişe eden bireylerde de mevcut.

Bu gelecek kaygısından dolayı, hızlı bir şekilde forumlarda oluşan hareketin temsilcilerinin seçilmesi gerektiği, bu hareketten bir partinin doğup doğmayacağı gibi tartışmalar yürütülmeye başlandı. Hükümetten gelen referandum önerisine karşı çıkarken referandumun bu direnişi sandığa hapsedmek olduğunu çok rahat gören kesimler dahi yerel seçimlerin veya hükümet değişikliğinin bu hareketin hedefi olabileceği konusunda ikna olabiliyor. Oysa bu hareketi basit bir seçim koalisyonu olarak görmek, ya da daha sert bir şekilde ifade edeyim, bu hareketin içerisinde yer alan insanları seçimlerde faydalanabilecekleri gönüllü birer seçim kampanyacısı olarak görmek tamamen anlamsızdır.

Uzun zamandır “yeni sol” veya “yeni bir dil” gibi sözler dillerde dolana dolana basmakalıp ifadeler haline gelmişti. Belki de en

büyük hata, yeni olanı eskinin içerisinden bakarak tahayyül etmeye çalışma hâliydi. Şimdi “yeni olan”, parklardaki forumlarda yavaş yavaş kuruluyor. Bu bir “hareket”; kelimenin gerçek anlamıyla, hareket halinde, akışkan, darbe aldığı zaman şekil değiştirip varlığını sürdürebilecek bir esnekliğe sahip. Gerçekten de bu hareket şehrin duvarlarına kendi dilini taşıdı, internette, sosyal medyada, sözlüklerde yıllardır yavaş yavaş oluşmakta olan dil, alanlara, duvarlara, komüne ve kent parklarına taşındı. Gelen eleştirilere ve özellikle de komündeki etkileşim hâline hızla tepki verebilen bu dil, küfürlü ve cinsiyetçi bir sloganı birkaç gün sonra “Kurabiye Tayyip” olarak değiştirebilecek bir açıklığa da sahipti.

Şunu not etmek gerekiyor, BDP'lilere saldıranlar veya başörtülülere dışlayanlar bu hareketin parçası değil, bu hareketi ele geçirmeye ve kalıplara sokmaya çalışan ulusalcı kesimlerdi. Daha ilk günlerden “Asker halka gaz maskesi dağıttı, helal olsun bakın” gibi iddialarla hareketi ele geçirmeye çalışsalar da, hareketin, kendisine gaz atanın kendi iradesiyle hareket eden polis olmadığının, karşısında devletin örgütlü yapısı olduğunun bilincine varması uzun sürmedi. Evet, pek çok kişi bayrak taşıyordu, ancak bu bayrak bildikleri ve ulaşabildikleri tek siyasî simge olduğu için taşıdıkları bir semboldü; tıpkı Tahrir meydanında bağırılan “Allahu ekber” gibi. Bu bayrakları görüp umutlanan darbe sevdalıları ise tıpkı hareketi şiddetle bastırabileceğini zanneden Erdoğan gibi bozguna uğradı.

Bu hareketi radikal ve yenilmez kılan da bu öngörülemez hâli

zaten. Beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan, hızla biçim değiştirebilen bir hâli onu iktidar açısından tehlikeli kılıyor. Bu hareket, şu anda o çok beklenen yeniyi inşa ediyor. Parklarda kurulan forumlarda, mahallelerimizdeki insanlarla yeni yeni tanışmaya başlıyoruz, tanışacak ve ortak işler yapmaya başlayacağız. Şu an yapılabilecek en büyük hata bu akışkan ve hareketli yapıyı seçimlere odaklamak ve parti tarzı başı sonu belirlenmiş, katı bir yapının içine sokmak olur.

Parktaki direnişin ilk günlerinde bir gazeteci bana “Sizce bu sürecin devamında ne olacak?” diye sormuştu. Düşündüm ve şöyle cevap verdim: “Bilmiyorum. 31 Mayıs günü sabaha karşı parktan gaz bombaları ve şiddet kullanarak atıldığımız zaman gece on binlerce insanın buraya gelip bu parkı yeniden özgürleştireceğini öngörememiştim. Komünü de öngörememiştim. Bu yüzden geleceğe dair tahminlerde bulunmayı bıraktım. Şu an burada varlığını sürdüren direnişte yapabileceğimin en fazlasını yapmaya çalışıyorum ve başka türlü bir şey yapmamız gerektiğinde onu da yapmaya çalışacağım.” Böyle dediğime çok memnunum, çünkü şu an yaşadıklarımızı o günün perspektifiyle tahmin etmem imkânsızdı.

Gelecekte korkmak

Analiz etmenin ve kontrol etmeye çalışmanın yerine ne geçecek peki? Gelecekte korkmaktan vazgeçmek, telaşa kapılmamak, öngörülerde bulunup hareketin akışkan yapısını kontrol etmeye ve kalıplara sokmaya çalışmak. Bunun için de harekete güvenmek ve bir miktar da tevazu sahibi olmak gerekiyor. ▼

TAKSİM GÜNLERİ

Hasan Pehlivan

Günlerdir Gezi Parkı'ndayım. Günlerdir direniyoruz. İnanılmaz bir ortam var. Bir ay önce “olmaz, olmaz” dediğim olaylar oluyor.

Gezi Parkı olaylarıyla ilgili olarak sokaklara ilk çıkışım 30 Mayıs günüydü. Arkadaşlarımla birlikte Gümüşsuyu üzerinden ilerlemeye çalıştık, ancak polis müdahalesi vardı. Ara sokaklardan Cihangir'e kadar yürüdük ve Taksim İlk Yardım Hastanesi'nin önüne geldik. Daha ileriye gidemiyorduk. Sürekli Taksim'den yaralılar geliyordu hastaneye, sanki bir savaş cephesinin arkasındaydık. Her yaralıyı taşıyan ambulansın arkasından, “Bu daha başlangıç, mücadeleye devam” sloganları atılıyordu, bıkmadan, usanmadan.

Bir ara hastaneden koltuk değnekleri ve iki arkadaşının desteğiyle çıkan bir genç gördüm. Sağ ayağı, diz kapağına kadar alçıya alınmıştı. Kalabalığın içine geldiğinde, “Zıpla zıpla zıplamayan faşisttir” sloganıyla herkes bir anda zıplamaya başladı. Ayağı daha yeni alçıya alınan genç de, yanındaki arkadaşlarına tutunarak zıplıyordu! Böyle bir ânı, hayatım boyunca tekrar görür müyüm? Bilemiyorum. Buna benzer olaylar iki hafta devam etti.

Ülkem için umudumu kaybettiğim günlerde gördüklerim gözlerimi yaşırtıyor.

1 Haziran günü tam bir zafer havasındaydı. Gezi Parkı'na

ulaşılmıştı. Solcusu, sağcısı, ulusalcısı, Kürt'ü, Türk'ü, antikapitalist Müslümanı... Her gruptan ama her gruptan insan Taksim Gezi Parkı'nda.

Öcalan posterlerinin altında, altında “Atam izindeviz” yazan teyzeler, Kürt gençlerle birlikte Kürtçe halay çekiyor.

Galatasaraylısı, Beşiktaşlısı, Fenerbahçelisi birarada yürüyor.

Gerçekten yıllardır beklediğim Türkiye resmini görüyorum Taksim'de.

Ayaklarım eve dönmeyi reddediyor, biraz daha kalayım diyorum.

Biraz da İstiklal Caddesi'nde neler olup bittiğine bakmak istedim.

Cadde üzerinde seyyar tekeli bayileri kurulmuştu. Buz dolu leğenlerin içinde, Demirören AVM önünde bira satan seyyar satıcılar var. Tekila, votka gibi alkol satıcıları da mevcut. Hemen yanında ise kapalı bir teyze eşarp, çanta falan satıyor, onun yanında karpuzcu, salatalıkçı, sucu...

Allah'ım gözlerimi ovuşturuyorum ve tekrar bakıyorum, fotoğraflarını çekiyorum ve çektikten sonra tekrar bakıyorum ve aynı resmi görüyorum, demek ki gerçek. Demek ki olabiliyormuş.

Taksim Gezi Parkı'ndaki Miraç Kandili'nde namaz kıldım, etrafta alkol içen ve gezi parkında olanlar, alkollerini bırakıp meydana indiler ve gürültü edilmemesi rica-sında bulundular. Evet, gözlerimle gördüm, kulaklarımla duydum.

Ve ne gariptir ki, bazı AKP'li arkadaşlarım, şimdilerde Öcalan'ın Taksim Gezi Parkı'nda olmasından çok rahatsızlar. Hani bunlar barış sürecini destekliyorlardı? Barış sürecinde Öcalan'ın elini sıkkan Erdoğan'ı alkışlayanlar, şimdi Öcalan'ın posterlerinden rahatsızlar. Barışı sadece kendi tekellerinde gören bir zihniyetin maskesinin düştüğü anları yaşıyor Taksim. İlk defa İstanbul'daki karış karış olan rantlara karşı sert bir dur diyen muhalefetle, halk muhalefetiyle karşı karşıya kalan iktidar ne yapacağını şaşırdı.

Benim sokaklarda gördüğüm, onca müdahaleye rağmen dağıtılamayan, aksine daha da kuvvetlenen kitleler, “Ben yaparım”

kibriyle hareket eden iktidara, “Hayır, her zaman yapamazsın, artık yeter” mesajını vermek isteyen insanlarla doluydu. İktidara bu mesajı vermekte başarılı olduklarından da hiç şüphem yok.

O kadar güzel günler yaşıyorduk ki Taksim’de. Ta ki o üzücü müdahalelere kadar.

Şuna üzülüyorum, Taksim’deki eylem o kadar güçlü ve muhalefetsiz olan iktidarı öyle bir sersemletti ki, Maalesef bu Gezi Parkı direnişinin gücünü gören siyasî gruplar, bu pastadan pay alma yarışına giriştiler. Özellikle de ulusalcı dediğimiz laik Kemalist kesim. Gezi Parkı’nda, “Mustafa Kemal’in askerleriyiz” diye bağıyorlar. Ancak diğerleri pek rahatsız değil bu durumdan.

Bir diğer taraftan baktığımda, bunlar da olacaktır, kaçıış yok diye düşünüyorum, haksız mıyım? Çünkü başarıya ulaşmış olan bir mücadeleden pay almak isteyenler mutlaka olacaktır, öyle değil mi? Tıpkı aslanın avladığı bir ceylandan pay almaya çalışan diğer yırtıcılar gibi.

Ancak işin ilginç, artık Tayyip Erdoğan’ı destekleyen kesim de, “Tayyip’in askerleriyiz” diye sloganlar atmaya başladı. Hani demokratlık, hani nerede sivilleşme? Bir zamanlar Erdoğan için, “apoletleri olmayan komutan” diyorlardı. Seçilmiş bir lidere bu yakıştırmayı yapanlara çok kızırıyordum (hâlâ da kızırıyorum), ama AKP’lilerin Erdoğan’a bu yakıştırmayı yapanlara fırsat vereceğini hayal bile edemezdim.

Gördüğüm şu ki, AKP’ye oy veren yüzde 50’lik kesimde bir şok dalgası yarattı bu durum. 2006-7 cumhuriyet mitingleri sonrasında

sindirdiklerini düşündükleri bir tehlikenin tekrardan ortaya çıktığını düşünüyorlar. Aslında bu mücadele sadece Alevi laik kesimi kapsamıyor, ama AKP tabanı ve Erdoğan, bu olayı CHP’nin üstüne yıkmaya çalışıyor.

Yaşanan bu şok dalgası, AKP tabanında da bazı muhalif seslerin yükselmesine neden oldu. İlk defa Erdoğan’ın üslubundan rahatsız olanlar var, ilk defa parti içi bir muhalefetin, karşı çıkışların ayak sesleri var sanki.

Ve onca müdahaleye rağmen dağıtılamayan, aksine daha da kuvvetlenen bir direniş, ilk defa 10 yıldır, “ben yaparım” kibri ile hareket eden bir lidere ve onun iktidarına “hayır, yapamazsın” mesajı verdi.

Ancak, özellikle de şu son olaylı müdahale sonrasında hâlâ koltuklarında oturanları gördükçe kan beynime sığıyor. Yani gerçekten sinirden gözlerim doluyor. Ben o son müdahalede tam da Taksim Meydanı’daydım. Gezi Parkı merdivenlerinden görünen manzara şuydu: polis AKM önünü 5-6 TOMA ile kapatmış ve AKM üzerindeki tüm bayrak ve posterleri indirmişti. İki istisna dışında: Türkiye bayrağı ve Atatürk posterleri. Bu ikisi AKM’nin ön duvarında bırakılmıştı, altında da polisler etten ve demirden bir duvar örmüştü. Tabiri caizse Atatürk’ü koruyorlardı, çünkü hem mekânın adı Atatürk Kültür Merkezi hem de üzerinde bir Atatürk posterleri var.

AKM’nin önceki hâli daha güzel değil miydi? Atatürk dahil, bu toplumun her kesimini simgeleyen, barışçıl bir poster duvarından neden rahatsız oldular? Hani barış istiyorduk? Hani terör ve kavga istemiyorduk? O halde Atatürk, Öcalan, Lenin, Deniz Gezmiş gibi

posterlerin aynı alanda ve birarada olmasından neden bu kadar rahatsız oldular? Hani tek tipleş-tirmeye ve tekellere karşıydılar?

Taksim Meydanı tıklım tıklımdı. Sloganlar atılıyor, alkışlar, ısıklar, protestolar... Gayet barışçı bir hava içerisinde devam ederken, birden AKM önünden beyaz dumanlar yükselmeye başladı. Hiçbir uyarı, hiçbir anons yapılmadan arka arkaya patlatılan gaz bombaları Taksim Meydanı’nın üzerine bir gaz bulutu gibi çöktü. Panik içinde kaçan binlerce kişi dört bir yana dağıldı.

Benim bulunduğum tarafta yaklaşık bin kişilik bir grup Talimhane yönüne doğru kaçmaya başladı. Ancak Taksim Meydanı ile Talimhane bölgesi arasındaki inşaat çalışmaları nedeniyle kaçamadı ve gaz bombaları arasında kaldı. Bazı insanların 3-5 metre yükseklikten yüz üstü çukurlara düştüğünü, bazı kadınların yere düşüp ezildiklerine gözlerimle şahit oldum, ağlamaya başladım. Rüzgârla gelen biber gazının etkisi de var, ama bu zulmü yapanların Allah korkusu olup olmadığını düşünerek ağladım. Yoğun gazın etkisiyle insanlar bayılmaya başladı, karga tulumba taşınarak Talimhane’ye geldiler. Onlarca 4-5 yıldızlı otel kapılarını açtı, bir otel yöneticisi, girişteki döner kapıyı kırarak içeriye daha rahat girilmesini sağladı. Zar zor attık kendimizi Talimhane bölgesine. Yaklaşık 20 dakika sonrasında kendimize geldik, otelde bulunan Alman bir doktor yardımcısı oldu bizlere, insanlık hâlâ ölmemiş dedirtircesine!

Kalabalık Divan Otel-Harbiye caddesinde toplandı, yani Gezi Parkı’nın arka girişinde. Böyle bir kalabalığı Hrant Dink için yapılan

yürüyüşlerde görmüştüm. Ancak bu sefer daha fazla ve daha kızgın bir kitle vardı. Yapılan müdahale insanları çileden çıkardı, edilen protestolara küfürlü marşlar da eklendi. Hükümet aleyhine atılan sloganlar İstanbul’u inletiyordu. Geri adım atılmıyor, direnilmeye devam ediyor.

Polis gündüzden alanı boşaltmış, Taksim anıtını ve AKM’yi kendi kontrolüne almıştı. Peki sonrasında neden geri çekildi? Neden insanların tekrardan Taksim Meydanı’na dolmasına izin verildi? Madem geri çekilindi ve tekrardan insanlara açıldı, o halde meydan dolduktan sonra tekrardan müdahalenin nedeni nedir? Açık açık soruyorum, zevk mi alıyorsunuz? Gezi Parkı’ndan dönerken, radyoda AKP sözcüsü Hüseyin Çelik’i dinledim. Şöyle bir cümle kullandı, “Görüyorsunuz değil mi? O Taksim Anıtı, o Atatürk Anıtı’nın üzerindeki posterleri.” Vay be, 29 Ekim’de Atatürk’e, Anıtkabir’e yürümek isteyenleri gaza bulayanlar, şimdi Atatürk bekçisi oldular. Elinde Atatürk posterleriyle Taksim, Kızılay, Gündoğdu, Uğur Mumcu meydanlarında yürüyenleri coplayacaksın, gaz bombası atacaksın, su sıkacaksın, ondan sonra da AKM’ye Atatürk posterleri açacaksın, Atatürk bekçisi olacaksın, öyle mi?

İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu’yu da dinledim. “Gelin çocuklarınızı alın, can güvenlikleri yok” diyor. Eğer bir Vali, kendi ilindeki olaylarla ilgili bunu söylüyorsa, o Vali’nin meşruiyetinin sorgulanması gerekir.

Taksim Meydanı tıklım tıklımdı...

Ben böylesine bir mozaigi daha önce ne gördüm ne de duydum bu memlekette. ▼

GEZİ PARKI DİRENİŞÇİLERİ

Sivil itaatsizlikleri, mizahî duvar yazıları, şarkıları, dansları, sosyal sorumluluk anlayışlarıyla unutulmayacak bir kırılma yaratıyorlar.

Tolga Tüzün

Biber gazından, TOMA'dan, taziyekli sudan, gözaltından, kısaca polis teröründen korkmuyorlar. Gezi Parkı'nda ilk gün direnenler, ertesi gün yanlarına gelen yüzlerce genç, daha sonra sokakları dolduran ve polisi ve onunla beraber devleti Taksim'den kovalayan binler, onbinler korkmadı, korkmuyor. On binler, yüz binler birgün yeter deyip sokağa çıktığında devlet taşı tarağı toplayıp gider. Gezi Parkı'nın direnişçileri bize bunu öğretti. Devlet şehrin merkezini on üç gün terkettiğinde, o terk edilen meydandakiler bize başka

bir dünyanın mümkün olduğunu; bize öğretilen, izin verilen hayallerden ötede bir yaşam olduğunu öğretti.

Gezi Parkı'ndaki izinsiz yıkıma tepki veren ilk direnişçilerin yanına eklenen on binlerin hepsinin kendine göre bir sebebi vardı: Kimi hükümetin Reyhanlı bombalamasındaki tavrına, kimi kürtaj konusundaki müdahalelere, kimi 301'e,

kimi YÖK'ün uygulamalarına karşı ses çıkartmaya geldi. Artan kadın cinayetleri, HES'ler, 4+4+4, Deniz Feneri komedisi, Galataport-Haydarpaşa yolsuzlukları, ÖSYM'nin basiretsizliği, Zeugma'nın sular altında kalması, Uğur Kaymaz'ın katledilmesi, Irak tezkeresi, KCK davası, internet sansürü, Roboski katliamı, Hrant Dink'in katli ve dava komedisi, Rahip Santoro, Zirve yayınevi katliamları, işçi

ölümleri, alkol yasası, vicdani ret, transseksüellere yönelik şiddet ve cinayetler...

Zekâ, mizah ve tevazu

Sokağa kimin neden çıktığını talî bir soru haline getiren böylesi bir kitle hareketi, geleneksel örgütlerin içlere baygınlık getiren yaşasın/kahrolsun eksenli söylemlerini bypass etti: Gezi Parkı direnişçileri

sloganlarında, pankartlarında, sosyal medyada zekâyı, mizahı ve tevazuyu bu hareketin çekirdeği yaptı.

Egemenler kendi tekellerinde zannettikleri tevazuyu, alışık olmadıkları bir hasma güya apolitik bir neslin pasif direnişçilerine kattığını görünce, bütün ideolojik aygıtlarını ve silahlı güçlerini devreye soktu. Gezi Parkı direnişçileri sakin kaldıkça devlet köpürdü; onlar şarkı söyledikçe devlet yalan söyledi; onlar yemeklerini, çadırlarını, umutlarını paylaştıkça devlet küçüldü, neoliberal ve hatta post-modern cilasını sıyrıldı; kendi özünü, şiddet ve terör tekelinin etrafında öbeklenmiş kelli fellî adamlardan başka bir şey olmadığını gördü. Direnişçiler koca bir ayna tuttular hükümete ve hükümet bu devletin kurucu ilkeleriyle dillendirdikleri kadar problemleri olmadığını ortaya çıkmasından dehşete kapıldı. İlk 18 günde bu dehşetin faturası dört ölü, 5000'e yakın yaralı oldu.

Yabancı basına konuşurken bu eylemin söyledikleri gibi politik bir eylem olmadığını, yerli basına konuşurken bu eylemin politik bir eylem olduğunu anlatırken buldum kendimi. Yabancılar burada İslam karşıtı bir politik hareketi nafîle okumaya çalıştı; direnişçiler başörtülülerine, namaz kılanlarına sahip çıktı. Yerli basının içler acısı durumunu anlatan en iyi tweet, bize devletin ideolojik aygıtları üzerinde nasıl bir hegemonya kurmuş olduğunu direnişe özgü sade, dolaysız, öz bir şekilde anlatıyordu: "Artık Türkler, Kürtlerin neden senelerdir çift çanak anten kullandığını anlamıştır."

En çok sorulan sorulardan biri eylemin niteliğine, politik hedeflerine dairdi: Tahrir mi? Occupy mı? Neoliberal politikalara karşı çıkan,

AVM ve kışla inşaatına ve kamusal bir alanın tahribatına kenti kullananlardan bağımsız karar verebileceğini düşünenlere karşı isyanı gözönünde bulundurmasıyla Occupy; otoriterleşen bir egemene diklenmesi, cüreti, isyanı ve sokağın bir kitlesel hareketin kendisi olması yönüyle Tahrir. Bu iki kutuplu, "O mu, bu mu", "Ya o ya bu" modellerinin hiçbirisine tamah etmemesiyle Gezi Parkı, belki her ikisini de kapsayan, her ikisini de bünyesinde barındıran yeni bir hareket. Bence en çok 1999 Seattle'ına benziyor: Herhangi bir siyasal hareketin sokakta çoğalması sayesinde değil; sokağın siyasal, sendikal, sivil bütün hareketlenmeleri kendine katarak yeni bir politik alan olarak kendini tanımlaması, geleneksel ikiliklerin işlemediği bir tikel alan yaratmasından ötürü. Bu alan kendini gerçekleştirecek mekân olarak Gezi Parkını tayin etti: Dayanışma, paylaşım, yanyanalık, birliktelik, omuz omuzalık gibi geleneksel sorun kavramları burada hem de bu kavramlara çoğu zaman aşına olmayan bir kitle tarafından yeniden tanımlandı.

Devletin astığı bayrak

Kitlenin yedeğine takılan ve palazlandığını gördüklerinde direnişi aşırıya çalışan Kemalistler ve ırkçılar, yani ilk günlerde İslamofobik ve ırkçı/militarist söylemleriyle provoke etmeye çalışan Perinçek'in askerleri (TGB) ve Ergenekon'un askerleri (Genç Türkler), "Mustafa Kemal'in askerleriyiz" sloganlarını attırdıkları çocukların çoğunun parktaki havayı gördükten sonra kimsenin askeri olmamaya meyletmeleri sonucunda umduklarını bulamadı. Açılan bayrakların asıl sahibi devlet, bayrakların en yoğun açıldığı günlerde

bundan cesaret bulup barış sürecini sabote etti ve Roboski dosyasını askerî savcıya devretti. Taksim'i geri aldığındaysa astığı bayrak alandan kovduğu ulusalcılarının aynısıydı. Jandarma TOMA'larından tazyikli suyu yemeden önce "en büyük asker bizim asker" diye bağırانlar, *Hürriyet* gazetesine konuşan bir polisin dile getirdiği ve birçok devrimci sosyalistin ve Kürt'ün yıllardır bildiği bir gerçekten habersiz gibiydi: "...üniformayı giydığımız anda devletin ete kemiğe bürünmüş haliyiz ve her an bunu düşünmek zorundayız."

Çok daha genel bir direniş ahlakının yavaş yavaş yerleştiği bir on yıl geçirdik. Tekel, HES direnişleri gösterdi ki eski paradigmanın klasik siyasal aktörleri, muhalefet yapmayı bir kenara bırakın, olan biteni anlamlandırabilecek sağduyuya bile sahip değil. CHP ve sendikalar sınıf mücadelesinde olduğu kadar sivil haklar için mücadelede de kendilerine açılan krediye tüketti.

Oysa AKP'nin otoriterleşmesi son ayların meselesi değil: Müslüman'ın, milliyetçinin ve

sermayenin bulunduğu üç kefele bir terazide yıllardır oynadığı bir denge oyununun yan etkisi. Otoriterlik her zaman masadaydı, karşı kefesinde başka bir hayat, başka bir dünya önerebilecek makro bir siyasî perspektif şekillenmemişti. Ağırlığını yirmili otuzlu yaşlarda olanların oluşturduğu; sivil itaatsizlik eylemleri, mizah dolu duvar yazıları, neşeleri, şarkıları, dansları, yoga seansları, sosyal sorumluluk anlayışlarıyla bu coğrafyada unutulmayacak bir kırılma yaratıyorlar.

Bu satırları yazarken Taksim'de duranadam ve İstiklal Caddesi'nde birdirbir eylemleri başladı. Polis gene şaşkın. Sokakların avaz avaz bağırıldığı gibi: "Bu daha başlangıç, mücadeleye devam." Sayelerinde, kırklı yaşlarında olan 12 Eylül darbesinin çocukları üstlerine çökmüş olan karabasandan silkindi, sayelerinde umut gene geldi siyasetin göbeğine oturdu. Sayelerinde, Sema Kaygusuz'dan alıntılıyarak söylüyorum, "42 yaşındayım. Hayatımda ilk defa bir ülkem oldu." ▼

GEZİ'DEN ON DERS

Aydın Uğur

Gezi Parkı direnişini küresel düzlemde son dönemlerde görülen benzer eylemlerden ayıran kendine özgü yanları var. Bunları, şimdilik, bir kenarda tutalım. Önce, Gezi Parkı'nın Zuccotti Parkı'nda, Tahrir, Puerta del Sol ve Syntagma meydanlarında ve en yeni olarak da Brezilya'da baş gösteren direniş hareketleriyle paylaştığı özelliklere bakalım. Hepsi, kentli kalabalıklarca, kent ortamının sağladığı zeminlerde biçimlenen hareketler. Hepsinde geleneksel siyasal partilerin gösteri düzeninin, protesto usullerinin ötesine taşan, geleneksel parti örgütlenmelerinin

kalıplarına sığmayan bir davranış ve üslup hakim. Hepsi, büyük ölçüde, öngörülemez biçimde patlayıveren, mevcut siyasal sistemin bünyesinde kendilerini ifade fırsatı bulamayan kitlelerce gerçekleştirilen eylemler. Hepsi, bildiğimiz "kitle"den ziyade "kalabalık" tanımına daha çok uyan gruplarca başlatılıp sürdürülüyor. Bu nitelikleriyle, siyaset kuramının "kalabalıklar"a ilişkin kabullerinin gözden geçirilmesini zorunlu kılıyorlar.

Kalabalıkları siyasal sistemin neresine oturtmalı?

Türkçe bu konuda diğer dillerin

taşımadığı bir zenginlik sunuyor; "kalabalık" ile "kuru kalabalık" arasında bir ayrım yapıyor. Tıpkı "gürültü" ile "kuru gürültü" arasındaki ayrımdaymış gibi.

Türkçede "kuru" gürültüye pabuç bırakmaya değmez; "kuru" kalabalığa da. Onların içi, besbelli, boştur. Demek ki, kuru olmayan türlerini ciddiye almak gerekir. Gürültüye kulak kapatacağın, kalabalığa dikkatle bakacağın. İçlerinde bir "havadis" barındırıyor olabilirler. Nitekim, kalabalık *BSTS/Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*'nün 1975 baskısında şöyle tanımlanıyor: "Ortaklaşa bir uyarı sonucu belli bir yerde toplanan ve dikkatlerini bu uyarının yol açtığı

ortak duygusal ilgi üzerinde toplamış olup herhangi bir anda ortak eyleme geçebilecek olan insan topluluğu."

Farklı sebeplerle, farklı ufuklardan gelip belli bir yerde toplanan insanlar aynı duyguda buluştuğunda, örneğin her biri kendi örselenmişliği temelinde "yeter artık" diyorsa, bu, onları bir toplumsal aktör vasfına kavuşturuyor ve siyasetin öznelereinden biri haline getiriyor. Siyasetin öznesi oluyor da, siyasal sistemin neresine oturuyor; neresine oturtmalı?

Madem ortak ilgi ve amaçları var, o halde ortada – çoğu zaman apaçık biçimde tanımlanamıyorsa da – bir menzile de mevcut demektir.

Kalabalığın o menzile doğru dalgalanıp harekete geçmesi demek, bünyesinde bir enerji oluşmuş, o sürüklüyor demektir. Kendine seçtiği menzil ile kalabalık arasına set çekildiğinde enerji sete çarpıyor. O noktada şiddet ürüyor. Kitlenin, kalabalığın esasen taşıdığı şey enerji, şiddet değil. Enerjinin şiddete dönüşmesi set konulduktan baş gösteriyor. Set dediğimiz de, hemen her zaman, eskilerin deyişiyle müesses nizam yani kurulu düzen. Düzen, kalabalıkça dillendirilen talebe kapılarını kapayınca dalga kapılara çarpıyor. Şiddet, o halde, iki faili bir olgu. Bir karşılaşma tarzının ürünü. Mesele kalabalık, talep, şiddet ve düzen etkileşimlerinin hangi durumlarda, nasıl sonuçlar yaratacağını anlayabilmek.

Bizim ilgilendiğimiz olgunun son dönemlerde tanık olunan ve kendiliğinden oluşan, eski usul bir örgütlenme anlayışından beslenmeyen kalabalıklarca gerçekleştirilen eylemler olduğunu unutmamalıyım. Bunlar, yeni bir mahiyet taşıyor. Taleplerini yönelttikleri siyasal düzenler ise, ister İspanya, Yunanistan, ABD, Brezilya ve Türkiye örneklerindeki gibi iyi kötü demokratik anlayışla çalışır olsun; ister Tunus ve Mısır örneklerinde olduğu gibi otokratik, baskıcı anlayışta olsun, pek fark etmiyor. Günümüzde her tür siyasal düzen kalabalık istemlerini özümsemekte yaya kalıyor; afallıyor; set çekiyor. Demek ki sorun esasen modern siyasal mekanizmanın naturasında yatıyor. Hadi, diyelim, ülkemizdeki siyasal iktidar kendine demokrat; henüz demokrasi kültüründen yeterince nasibini almamış; kaba reflekslerle yanıt veriyor. Acaba demokrasi terbiyesinin eski ve derin olduğu örneklerde durum

nasıl?

Fransa'ya bakalım. Sosyalist cumhurbaşkanı François Holland'ın liderliğindeki siyasal iktidarın kalabalıklara verdiği tepki bizimkinin, özü itibarıyla, çok farklı değil. Anımsayacaksınız: Fransa'da Mayıs ayında hükümetçe parlamentoya sunulan ve eşcinsel evliliğini mümkün kılan bir yasa kabul edildi. Hükümetin getirdiği bu yasaya karşı muhafazakâr kitleler ciddi tepki verdi. Milyonların katıldığı partili partisiz birçok vatandaşın oluşturduğu kalabalıklar meydanlara aktı. Holland'ın bu durum karşısındaki duruşu Recep Tayyip Erdoğan'inkine çok yakındı: "Millî irade bize çoğunluğu verdi; programımızı onayladı; ben sözümünden dönmem" dedi. Belli ki, ilericilikten de, muhafazakârlıktan da daha derinde bir yerlerde sistemsel bir yetersizlik yatıyor. İş kalabalıkların sözüne kulak kabartmaya gelince geleneksel olarak, demokrasilerde bile, hem sağcılar hem solcular kalabalıkların disiplin yoksunluğuna bakıp bunlarla akılcı bir müzakere sürdürmenin imkânsızlığını vurgulayageldiler.

Tam da haksız sayılmazlar. Kendinizi eski terbiyeden geçmiş bir siyasal yöneticinin yerine koyun. Kalabalığın sözüne kulak kabartmak için bunların kaç kişi olmaları gerekir? İki bin mi, on iki bin mi, elli iki bin mi? Diyelim kulak kabartmak istiyor. İyi de, yeni hareketlerde kitlesel örgütler başı çekmiyor; bir sürü irili ufaklı tepki grubu, bir sürü birbiriyle çelişen talep peş peşe sıralanıyor. Hangi birine kulak vermeli? Bu talepleri hangi temsilcilerle görüşmeli? Hararet alma taktiği dışında ciddi bir müzakere götürmek istiyorsanız kimlerle, hangi usullere göre, hangi zeminde, ne konuşacaksınız?

Kimi ne kadar tatmin edeceğinizin ne gibi bir garantisi var? Beyhude bir girişim sonucunda kendi imajınızı kendi elinizle hırpalatmış olmaz mısınız? Bildik bir yola itibar etmek yani genel ya da yerel seçimleri tek diyalog zemini olarak kabul etmek daha emin değil mi? Perspektifleri dört ya da beş yılda bir yenilenen seçimler olan siyasal partilerin, genellikle benimsedikleri tavır, bu.

Gelgelelim, çoğu zaman, sosyal olanın tarihsel adım aralıkları siyasal-olanınkinden daha geniş. Sosyolojik dönüşüm içten içe işliyor. Siyasetin beklemediği bir noktada olgunlaşmış biçimde su yüzüne çıkıyor. Zaten yeni sosyolojik filizlenmeler eski siyasal havsalalara sığmıyor. Son elli yılda bunun birçok örneğine tanıklık ettik. Kadın hareketini geleneksel partiler neresinden tutacaklarını bilemedi. Aynı durumu ekolojik hareket karşısında da gözlemledik. Şimdilerde LGBT'nin taşıdığı yeni değer yargılarını siyasal partilerin sırtlanmaktan kaçındıkları çok açık. Ne var ki, geleneksel siyaset formları tarafından çerçevelenemeyen bu toplumsal duyarlılıklar, kısa zaman içinde, özellikle batı demokrasilerinin kalbini derinden etkilediler; vicdanlarda kendilerine yer açtılar.

Bu örnekler gösteriyor ki, kalabalıklar, aslında siyasal sistemde müzakere bulunuyor; sistemin üzerine oturduğu toplumu ikna edecek anlatıları, kanıtları, savları, bir biçimde, onun zihnine ve gönlüne uğraştırabiliyor. Ama her talebin otuz-kırk yıllık bir sabrı olmasını da beklememek lazım. Böylesi durumlarda siyasal liderliklerin toplumu okuyabilme becerisi önem kazanıyor; hem liderliğin

kendi kaderini hem de hareketlerin akış mecralarını tayin ediyor.

Gezi dersleri

O halde Gezi Parkı'nı ıskalamak gerek. İyi de, Gezi bizlere ne söyledi, ne söylemeye devam ediyor? Kendiliğinden oluşan, duygu yüklü kalabalıkların salgıladıkları baştan çıkarıcılığa kapılmaksızın baktığımızda Gezi'nin söylediklerini şöyle özetleyebiliriz:

Ders 1

Sosyal devlet uygulamaları sonucunda belli bir eğitim düzeyine ulaşmış, demokrasi iklimi dolayısıyla insan yerine konulacağı taahhüdünü ciddiye almış yeni bireyleri/yurttaşları, iktidarlar koyun yerine koyarsa, bu küçümsemeye duyulan öfke deli cesareti kıvamına ulaşıyor. 2013 Şubat'ında doksan altı yaşındaki vefatından önce 2010'da yayınladığı ve İspanya'daki "Los Indignados" hareketine de ilham kaynağı olmuş Öfkelenin adıyla Türkçeye çevrilmiş bulunan *Indignez-vous* adlı otuz sayfalık kitabında Fransız aydını Stephane Hessel'in vurguladığı gibi, insanın haysiyetiyle oynandığında isyan etme hakkı doğuyor. Bizdeki Gezi de Ahmet İnsel'in belirttiği gibi bu türden bir kırılmış haysiyetlerin isyanıdır. AKP tabanının bunu anlaması beklenirdi; ne yazık ki, öyle gözüküyor.

Ders 2

Bu noktada, Gezi Parkı'nı Taksim Meydanı'ndan ayırarak düşünmek doğru olacak. Zira Gezi sakinlerini diğer haysiyet mücadelesi verenlerden ayıran birtakım temel özellikler var. Bir kere, anketler de gösterdi, bunlar genç: yaşları on altı ile otuz aralığında. Eğitim düzeyleri ortalamanın çok üstünde.

Yüzde 47'si herhangi bir partiye oy vermeyi düşünmüyor. Bu, yüzde 45'inin ilk eylemi. Son eylemlerin etrafında buluşanların içinde sayısal çoğunluk gerçi "Geziciler"de değil. Gelgelelim, hareketin söylem ve davranışlarında dikkati bunlar üstlerine çekti; hareketin tarifinde ağır bastılar. Kitlesellikleriyle değil, kurdukları dilin, kullandıkları sembolizmin ve biraradalık etiklerinin farklılığıyla – eskinin formlarına alışkın olan yerli, yabancı – herkesi şaşırttılar.

Ders 3

Geziciler görece müreffeh bir konjonktürde büyümüş; ekonomik bakımdan kendini ağır tehdit altında görmemiş bir kuşağın üyeleri. Paradoksal olarak, gelişmiş batı toplumlarındaki araştırmalar sonucunda kavramsallaştırılmış olan "post-materyalizm" yaklaşımının öngörülerine denk düşünüyorlar. Bu yaklaşım 1970'lerde Ronald Inglehart'ın formüle ettiği bazı tespitlere dayanıyordu. Inglehart Batı'da bireysel değerlerin ekonomik ve fiziksel güvence arayışlarının ötesine geçtiğini, bunların yerine "özerklik (otonomi)" ve "kendini ortaya koyma (self expression)" gibi post-materyalist önceliklere yöneldiğini öne sürüyordu. *Dünya Değerler Araştırması* gibi çok bilinen geniş kapsamlı saha araştırmalarının da düşünsel belkemiğini bu yaklaşım oluşturuyor (bkz. Ronald Inglehart, "Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006", *Western European Politics*, 31 (2008), 130-146.) Bu açıklama çerçevesinin 2008 krizinden sonra Batı bakımından ne ölçüde hâlâ geçerli olduğu tartışma konusu. Şimdi, Batı'ya bakarak inşa edilmiş bu kavramsal çerçeve, tuhaf biçimde,

bizim Gezicileri anlamamıza yardımcı olabiliyor.

Ders 4

Geziciler, tarihte ilk kez kendilerinden önceki kuşaklara yeni teknoloji kullanımı bakımından tur bindiriyor. Toplumsal yaşamı baştan sona etkileyen yeni ve temel bir teknolojiyi – sayısal ortamı – öncekilerden çok daha büyük bir hakimiyetle kullanıyorlar. Sayısal ortam, onlar bakımından, yüz yüze sürdürülen ilişkilerin yer aldığı hayat zeminleri kadar doğal. Sayısal ortam, onların sosyal hayatlarının önemli bir parçası. Dışsal bir unsur değil. Varoluşlarını bu ortamda, kesintisiz ağ bağlantılarıyla sürdürüyorlar; zihinlerini, gönüllerini, vicdanlarını esasen bu bağlantılar içinde inşa ediyorlar.

Ders 5

Gezicileri eski kuşaklardan ayıran bir başka özellik ise sayısal altyapı üzerinde temellenen sosyal hayatlarının inşaat malzemelerini hem küreselleşmiş hem de yerel popüler kültürden devşirmeleri. O yüzden evdeki ebeveynlerinden ziyade dünyanın öbür ucundaki akranlarıyla aynı değerleri ve beğenileri paylaşıyorlar. Çok becerikli bir sincabın fındıkla kurduğu müthiş tanışıklık bilgisinin benzerini küreselleşmiş popüler kültür ile yaşıyorlar. O fındıktan ezme, dondurma, ekmek, sapan taşı yapabiliyorlar; kabuğunu yakıp ısıtıyorlar; yağını çıkartıp salatada kullanabiliyorlar. Sonra da, bu işlemleri yaparken geliştirdikleri yeni yöntemleri dünyanın dört bir yanındaki akranlarına öğretiyorlar, onlardan yeni yöntemler öğreniyorlar; böylece, yerellikleri de küresele taşıyorlar.

Ders 6

Gezicilerin üyesi oldukları evrensel katman siyaseti de önceki kuşakların algıladığı biçimde algılamıyor: Sahip olacak nesnelerden ziyade tadına varılacak anların peşindeler. Öyle olunca, siyasal pratikleri de soğuk taktik ve stratejik muhasebeden çok, duygusal kazanım arayışının damgasını taşıyor. "İlle de lider" diye bir dertleri yok. Handiyse bir tür derinlere yerleşmiş – empati mi desem, telepati mi, öylesine köklü bir ortak değer havuzundan beslenen – reflekslerle çabucak aynı tepkiyi verip aynı siyasal duruşta buluşabiliyorlar. Emirsiz, komutasız – beni bağışlasınlar – sığırcık sürüleri misali, birbirlerine çarpmaksızın kıvrak ve zarif bir şekilde kitleler halinde uçabiliyorlar. Ele avuca gelmeleri o yüzden zor.

Ders 7

Ancak, Gezicilerin bu özelliklerine bakıp onların tarih boyunca siyaseti harekete geçirmiş bulunan kaygılardan uzak olduklarını söyleyebilir miyiz? Bence hayır. Zira, Adorno'nun dediği gibi "mesele, geçmişin [biçimlerinin] muhafazası değil de, geçmişin umutlarının gerçekleştirilmesi" ise, bu kuşak da aslında insanlığın o büyük adalet arayışı serüveninin dışında kalmıyor. Onlar da eskinin umutlarına, hayallerine yani insana daha yakışan bir hayat özlemine bağlılar. Gelgelelim, bu arayışın benimsemiş olduğu eski biçimler onlara göre değil. Yeni ifade tarzları, yeni zeminleri ve yeni ufukları var.

Ders 8

İnsana daha yakışan bir hayat tarzı talepleri, Gezicileri, siyasal yalıtılmışlıktan koruyabilir gibi gözüküyor. Nitekim, meydanlarda,

ince dengelerle de olsa, kurdukları ittifaklar buna işaret ediyor. Her ittifakta olduğu gibi sınırlı güçlerine güç katarken özbenliklerinden fire vermeleri de gerekebilir. Ne var ki, Gezicilerin temsil ettiği kesimin önu diğer protestoculara kıyasla daha açık. Gelecek onlardan yana. Bir kere, bunlar genç. Geleceği onlar kuracaklar. Eğitimciler. Geleceği kurmakta başı çekebilirler. Yeni küresel kültür dinamiklerine en yatkın olanlar yine bu gençler. Meydandaki müttefiklerinin çoğunun ufku daha dar ve genellikle de yerelliklerle sınırlı. Örneğin, ulusalcıların bir başka ülkenin askerleriyle işbirliği yapmalarını tahayyül etmek mümkün değil. Örneğin, eski sol geleneğin tekrarlarının düşünce dünyası gelecekte çok geçmişin hesaplaşmalarının damgasını taşıyor; o bakımdan dar kalıyor. Örneğin, etnik hak savunucuları da şimdilik, anlaşılır sebeplerle kendi yerellikleriyle fazlasıyla meşgul. Oysa, Gezicilerin dünyanın her köşesinde ruh kardeşleri var. Sandığımızdan çok daha kalabalıklar.

Ders 9

Peki, kısa vadede Gezicilerin etkileri ne olur? Pek bir etkileri hissedilmez. Gene, mevcut geleneksel siyasal aktörlerin bildik siyaset oyunu sürer. Üstelik dış kırıklığı yaratacak kadar güçlenmiş olarak sürer. Ama bakınız 68 olayına. Fransa'daki hemen sonraki seçimi de Gaulle ezici çoğunlukla kazanmıştı. Lakin 68, önce Fransa'nın, giderek de dünyanın ezberini bozdu. Tarih hızlandı. Gene öyle olabilir.

Ders 10

Toplumu, kalabalıkları, gençleri, siyaseti yeniden düşünmek gerek. ▼

GEZİ DİRENİŞİ İÇİN DÜŞÜNCELER

Semih Gümüş

Benim kuşağım 68'li ağbilerimizin yanı başında yetişti. Onlarla aynı sert savaşımın içinde olacak yaşta değildik, ama peşlerinden giderdik. Üniversitelerdeki toplantılara ya da sokaktaki gösterilere olabildiğince katıldık. Daha ortaokul yıllarımızda. Onların 12 Mart faşizmi altında ezilip yok edilmeye çalışıldığının da yakın tanığıyız. Lise yıllarımız 12 Mart dönemi içinde geçti ve biz liseyi bitirmeden 1973 seçimleri yapılmış, yeni bir dönem başlamıştı.

Kendi dünyamızdan da önce, arkadaşlık ilişkilerimizle kesin seçimler yaptık ve sosyalist ve devrimci parti, örgüt ve hareketlere dağıldık. Neden sonra 1978 Kuşağı olarak anılacak kuşağın (ben aslında 1974 Kuşağı demeyi daha doğru buluyorum), yalnızca sömürsüz bir dünya ve sosyalizm ideallerini düşünen ve başka hiçbir şey düşünmeyip kendisi için hiçbir şey istemeyen bireyleriydik. Doğal olarak katıydık, sekterdik, çünkü yalnızca örgüt disiplini ve dünyası içinde ve yaratıcılığını bir yana ittiğimiz düşüncelerle yaşıyorduk.

Yaşadığımız şu gezegenin tanık olduğu en acımasız diktatörlüklerden biri olan 12 Eylül, işte bu kuşağı yok etmeye çalıştı. Neler yaşandığı biliniyor. Diyarbakır Cezaevi'nden Mamak'a, Metris'e, Bayrampaşa'ya, kısırılıp kaldığımız karanlık

sokaklara... 12 Eylül'ün acımasız işkence tezgâhları ve devlet şiddetiyle yaşadık. Yenildik elbette. Ama yok olmadan. Dağıldık da. Pek çoğumuz kendine bir hayat kurmaya çalıştı, sinik dünyalar kurdu; önemli bir bölümümüzse, beklemeyi seçti.

Kısa, 1978 Kuşağı, Cumhuriyet tarihinin en çok acı çekmiş, en çok şiddet görmüş kuşağıdır.

12 Eylül'den bu yana otuz üç yıl

geçmiş. Düşünüyorum da, biz bu ülkede demokrasinin kırıntısını bile yaşamadık. Neredeyse bir gün bile istediğimiz gibi bir ülke görmedik. Onca zaman, insanı ne yapabilir? Ayakta kalanlar, yenik hissetmedi kendisini, yok olmadı, ama bu ülkenin geleceğinden ümitlerini de adım adım kesti. En azından kendim için diyebilirim bunu. Düşüncelerimle dik durabilmişsem de, ümitlerimin artık tükenmeye yüz tuttuğu kuşkusuzdu.

Gezi Direniş'i'nin aşıladığı

Gezi Direniş'i'nin benim durumumdaki sayısız insanın duygusunu hangi noktada yakaladığını belirtmek için anlatıyorum bunları. Aynı devletin, Gezi Parkı'na düzenlediği bir sabah operasyonunun nelere yol açtığını haftalardır yaşıyoruz.

Polisin en azından benim gördüğüm kırk beş yıl boyunca hiç değişmeyen tutumu, hiç

kıpırdamayacakmış gibi duran koskoca ülkenin, yerinden şöyle bir kalkıp silkelenmesine neden oldu.

Önce dayanışma ve destek bilinciyle Gezi Parkı'na koştu insanlar, sonra köpüren bir duygu selinin nasıl boşaldığına tanık olduk. Abartısızca söyleyebiliriz, yukarılardan, tepelerden kopup gelen bir sel gibi Taksim'e aktı İstanbul. Bir benzeri, bugünküne hiç benzemeyen bir başka İstanbul'da, 15-16 Haziran 1970'te yaşanmıştı ve yüz binden çok işçinin kendiliğinden ayaklanıp yürümeye başlaması devleti gerçek anlamda ürkütmüştü. N'oluyoruz, denmişti ilk kez. Bu yüzden 12 Mart'ı koşullayan nedenlerden oldu 15-16 Haziran.

Bugün İstanbul, yaklaşık yirmi iki milyon insanın yaşadığı dev bir şehir. Bir megakent. Gezi Parkı'nda 31 Mayıs'ta çakan kıvılcım, İstanbul'un yalnızca coğrafyası ya da topoğrafyasıyla anılan, yüksek binaları ya da ülkenin kasasının yarısını elinde tutan bir metropol olmadığını göstermeye başlamıştı.

Başlangıçta merkezde yoğunlaşan dayanışma bilinci, şehrin geniş coğrafyasının bütün semtlerine, mahallelerine, sokak aralarına yayıldı. İlk bir iki gün ne olduğunu ve ne olabileceğini anlamaya çalıştık. Bu arada sert çatışmalar da başladı. Neden sonra ülkenin hemen bütün şehirlerinde, o şehirlerin büyüklüğüyle karşılaştırıldığında kitlesel sayılacak gösterilerle kendini dışavuran, topyekûn bir dayanışma fırtınası yaşamaya başladık.

Devletin kolayca denetimden çıkmaya yatkın polis örgütüyle uyguladığı ölçsüz şiddetin karşısında, haftalardır barışçı niteliğini elinden kaçırmayan bir sokak direnişi de sürdü. Bu yazı yazıldıktan sonra da epeyce değişiklik olacak belli ki.

İstanbul'da yaşanan

Medyanın, siyasal iktidarın açık baskısıyla –ama yalnızca bu yüzden değil– ve bu arada kendi ekonomik çıkarları öyle gerektirdiği için baş sansürcü kesilmesi yüzünden, Gezi Direnişi'nde yaşananlar, başka yerlerde yaşayanlarca tam

anlamıyla görülemedi. Gerçi, ekranlar alabildiğine demokratik biçimde açılsaydı da tam anlamıyla görülemeyecekti. Çünkü içinde yaşanması, hissedilmesi, dokunarak anlaşılması gerekiyordu.

İstanbul'un yaşam kültürünün doğası, geleneksel olanın uzun ömürlü olmasını önlüyor. İsterse siyasal tutuculuk olsun, ya değişmeye zorlanıyor ya da değişmeyen çürüyor. Üstelik yalnızca günlük yaşam kültürü bakımından bile yerinde duramayan bir özü var İstanbul'un. Radikal değil ama sürekli akan, dolayısıyla yatağını aşındırıp yenileyen bir öz bu.

Taksim, bugün değil, dün de bu ülkenin en önemli alanı değil miydi? On gün boyunca o alanın dört bir yanına barikatlar kuruldu. Polis giremesin, alanı dağıtmasın diye. Kendini savunmak için. Sık aralarla, ne varsa yığılarak. Ben geçmişte böyle barikatlar görmedim. Yapılmışsa, Kürt illerinde yapılmıştır.

Barikatlar, bir özgürlük parkına dönüşmüş Gezi Parkı, Gezi Parkı'nda

kurulmuş komünal günlük yaşam gibi özellikleriyle görmeden anlaşılamayacak bir kültürün iki hafta boyunca Taksim'e egemen olduğunu söyleyebiliriz.

Öte yandan, Taksim'e Beşiktaş'tan başlayarak çıkan bütün alanlarda, caddelerde ve sokaklarda, ilk beş gün boyunca polisin acımasız sertlikteki müdahalesine dirençli bir savunmayla (saldırıyla kesinlikle değil) verilen karşılık da görülme-ye değerdi.

Savunmanın biçimleri meşru muydu?

Bundan hiç kimsenin kuşkusunun olmaması gerekir. Bazen taş atıldı mı, sağa sola zarar verildi mi, oldu bunlar. Savunmanın böyle bir sertlik kazanmasının bir tek nedeni vardı: polisin şiddetinden kurtulabilmek, bedenini, canını koruyabilmek. Başka nasıl olabilirdi.

Kimileri, artık başlangıçtaki isteklerden sonra Taksim ve Gezi de polisten arındırıldığına göre, eve dönülebilir, dedi. Aceleci yargılarla. Daha çok, Direniş'in şu ya da bu ölçüde yanında bulunan –ya da öyle görünen– aydınlardan, üniversite hocalarından, gazetecilerden geldi bu. Demokraside seçim var, sokakta kazanılmaz, da dendi, yaptıkları değerlendirmeleri güçlendirmek için. İkisi de yanlış.

Gezi Direnişi'nin kuşkusuz daha kapsamlı biçimde değerlendirilmesi gereken istekleri vardı, bunu ayrıca değerlendirelim. Dolayısıyla o istekler en azından belli ölçüde karşılanmadan, Direniş'in eve dönmesi isteği yeterli değildi. Gezi Parkı'nın korunması ve bütün alanların gösterilere açık olması istekleri, bana kalırsa ötekilerden daha önemliydi.

Seçim ve parlamentoya gelince,

demokrasinin elbette en önemli kurumlarından ikisi de. Daha doğrusu, en önemlisi olabilir de, olmayabilir de. Sizin demokrasinize bağlı bu. Demokrasinin doğru dürüst olduğu yerlerde seçim ve parlamento çok değerlidir. Kırıntısının bulunduğu yerlerde ise, bir başlarına ne sağlar bu ikisi?

Bazen en etkili afyon da olabilir seçim. Bu ülkede yetmiş yıldır yapıyor. Gerçek bir demokrasi kazanıldı mı. Seçim, bir küçük azınlığa koca bir ülkeyi yönetme yetkisi verdikten sonra, hemen her zaman kötüye kullanılmadı mı?

Halk demek ki seçmiştir seçeceğini, ona karşı çıkan yok. Ama seçimi kazanmak, bir komşu ülkenin iç savaş içinde oluşan siyasal kaosa karışma yetkisini ya da bireylerin yaşam biçimine müdahale hakkını verir mi bu demokraside? Seçimle gelip seçimle gidecek hükümetler, kendilerine ait olmayan şehirlerin ana alanlarını, bulvarlarını, tarihsel dokusunu değiştirecek kararlar alabilir mi?

Seçim, bir hükümeti bugün getirir, yarın götürürse, hükümetlerin yetki alanları demokratik biçimde, kendiliğinden sınırlanır.

Sonunda, kendi yetki alanını sınırsız gören AKP hükümeti, insanların tepkisinin ve öfkesinin kendiliğinden açığa çıkmasına yol açmıştır işte. Biz de bu hükümete ve körlemesine onun yanında duranlara bunu anlatamıyoruz.

Gezi Direnişi'ne katılanlar

Siyasal partilere ve kurumlara bağlı olmadan, kendiliğinden ortaya çıkan, gençlerden başlayarak her türden meslekten, iş alanından, işsizden, ev kadından insanı içine alan, sivil bir harekettir Gezi Direnişi. Bu hareketin belli önderleri

yok. Başlangıçta hiç kimse yönlendirmede, bugün de hâlâ kimin nasıl yönlendirdiği belli olmayan bir hareket olarak sürüyor.

Bu önemli mi? Çok önemli. Kitlese bir direnişin siyasal öncüleri olmadan topyekûn direnmenin yollarını bulması ve belli bir örgütlülük içinde birbirine kenetlenmiş bir güce sahip olmadan polisin silahlı müdahalesine karşı kendiliğinden sokakta örgütlenebilmesi, düpedüz olağandışı ve bu ülkede ilk kez görülüyor bu.

Öte yandan, kitlelerin asıl deneyimi siyasal örgütlerin çekip çevirdiği alanlarda değil, kendiliğinden hareketler içinde oluşur, sınanır ve pekişir.

Çok konuşulduğu için belirtebiliriz: Direniş'in önünde olanlar için Kemalizm de –belki olumlu yönleri de olabilen– bir dogma olmanın ötesine gitmez bence. Kemalizm gibi geçmişten gelen, bugün geçerliğini arasa da bulamayacağı ideolojilere değil, dünyayı yeniden kuracak yeni düşüncelere açık onlar. Dünyadaki demokratik değerleri benimsemişler, dünyaya açık yaşam biçimlerinden en ufak bir ödün verme yanılsı da değiller. Hekimler, hukukçular, mühendisler, sanatçılar, üniversite öğrencileri. Çeşitli entelektüel uğraşlar içinde yaşayan, buna uygun meslek alanlarını, sanatı, kültürü sahiplenmiş bir topluluk. Katı değiller, hoşgörülüler, değişik kesimlerle işbirliğine açıklar. Bu dünya görüşleri doğrultusunda kendilerini ifade edecek bir siyasal partiye ya da gruba sahip değiller, o kalıplara girmeleri de zor. Kendilerini bugüne kadar güçsüz saydıklarından, ya siyasetin uzağındaydılar ya da destekleyecek bir şeyler arıyorlardı, bazen de bulduklarını sanıyorlardı. Bu

kitlenin bir siyasal parti içinde örgütlenebildiğini düşünün: O partiyi yönetmeye kim cesaret edebilir!

Gezi Direnişi'ne katılımın genişliği inanılmaz oldu. Bu direnişte yukarıda sıraladıklarımız ve benzeri "altın yakalıların" rolü olduğu gibi, bazı genç, dünyaya açık genç burjuva kesimlerin de yeri olduğunu görmezden gelmeyelim. İş dünyasının genç insanların yanında, otellerin, restoranların, bazı markaların-mağazaların direnişe korkmadan destek vermesi başka nasıl açıklanabilir? Eski rejimden nemalanmış, yeni rejimde rağbet görmemiş, tersine yandaş olmaları beklenen büyük –ve demokrat olup olmadıkları da belli olmayan– burjuva kesimlerin de bu direnişe alttan alta destek vermiş olabileceğini düşünmek yanlış olmaz.

Kemalist odakların yeri

CHP'nin ya da Kemalistlerin olup biteni anlaması kolay değil. Onların bu direniş içindeki sloganları ve beklentileri aslında bütünüyle siyasal ve kısa vadeli hedeflere, yani AKP hükümetinin değişmesine ayarlanmış. Demek bu doğrultuda bir beklentisi var onların. Oysa Gezi Direnişi'nin de bu beklentiyi karşılıksız bırakacak niteliği apaçık.

Bu çevrelerin etkisi belki İzmir'de daha açık görülmüştür ama İstanbul'da, sokaklarda Türk bayrağı ya da Atatürk resimleriyle dolaşp "Mustafa Kemal'in askerleriyiz" sloganlarını atanlar daha çok örgütlü ve belli gruplar ve küçük bir azınlığı oluşturuyorlar. Sokaktaki gencin, "Mustafa Keser'in askerleriyiz" biçimindeki mizahî yanıtı da var onlara.

CHP'nin şu andaki asıl beklentisi, bu sürecin AKP'de yol açabileceği

yıpranmayı kendisine oy olarak dönüştürmektir. Bunun olup olmayacağını sonra göreceğiz.

Öte yandan, polis şiddetinin en pervasızlaştığı 15-16 Haziran günlerinde, CHP'nin, insanların yaşam hakkını korumak için milletvekilleriyle apaçık öne çıkması da gerekirdi, ama bu desteğin çok cılız kalmış olduğunu kaydedebiliriz. Nitekim CHP'den gelen açıklamalarda, Gezi Parkı direnişçilerini anlayamadıklarını belirten yorumlar yapıldı.

İşçi ve emekçi kesimi

İşçi ve emekçi kesimlere ya da onlardan yana olanlara gelince, onlar da alanın kendilerinin ve demokrasi güçlerinin gösterilerine kapılmak istendiğini iyi fark etti. Ve kendi direnişlerini her türden yaşam biçiminin, varolma haklarının ve özgürlüklerin korunması için, demokratik hak ve özgürlükler için mücadeleyle birleştirdiler. Ama bu direniş bir işçi direnişi olmadı. DİSK, KESK gibi örgütlerin verdiği destek de bellki ki kitlese bir desteğe dönüşmekte zorlandı. Bu sınırlılığın nedeni, 12 Eylül dönemi boyunca işçi örgütlerin tabanının büyük ölçüde eritilmesiydi elbette. Oysa oradan gelecek kitlese bir desteğin önemli bir yeri olabilirdi.

Kürt siyasal hareketi

Kürtlerin ve onların siyasal temsilcilerinin bu direnişi başlatmakta önemli payı oldu. Sırrı Süreyya Önder, hem BDP milletvekili hem de İstanbul milletvekili olarak büyük bir cesaret örneğini, güler yüzle sergiledi. Selahattin Demirtaş grup toplantılarında yaptığı konuşmalarda, yüksek perdeden, kararlı destek mesajları verdi. Kürt siyasal hareketi üstelik bu arada olağanüstü bir sorunun zor çözümünü yürütüyor. Direniş'in son

haftasında BDP'nin parti olarak edilgin görünmesinin asıl nedeniyse, Kürt illerinde barış ve çözüm sürecine ilişkin kaygıların tartışılmaya başlaması ve Kuzey Kürdistan Konferansı'na ilişkin çalışmalar olmalıdır. Bu arada barış ve çözüm sürecinin hükümet tarafından yokuşa sürülmeye çalışılmasına karşı Kürt siyasal hareketinin tavır almak zorunda kalması da yeni bir siyasal cephe açılmasına neden olabilir.

Kadınlar ve gençler

Taksim Dayanışma'nın ilk günlerinde Bülent Arınç ile yaptığı görüşmeye katılan heyette tek bir kadının bile olmaması eleştiri konusu edildi. Haklı bir eleştiriydi bu. Taksim Dayanışma içinden ya da dışından kimileri, bunun önemli olmadığını, herkesin bir ve aynı olduğunu, buna benzer sözlerle belirtti.

Oysa bu temsil biçimi sanılandan çok önemlidir. Gezi Direnişi'nin aslî unsurları arasında öncelikle kimleri sayabiliriz: Gençleri ve genç kadınları. Büyük bir özveri ve cesaretle, katılımcı davranışla, tükenmeyen bir dirençle öne çıktı bu iki kesim. Öyleyse Taksim Dayanışma'yı temsil eden bütün heyetlerde kadınların ve gençlerin de bulunması geçirtilirilecek bir konu olmamalıydı.

Yapılan görüşmelerde, hükümet yetkililerinin, karşılarında takım elbiseli beş yetişkin erkeği görmeleriyle, sözgeliimi iki kadın, iki erkek, bir gençten oluşmuş bir heyeti görmeleri arasında fark vardır. Temsilse, bu bileşimdir asıl temsil edecek olan.

Ayrıca bu söylediğim bir kota sorunu da değil. Gezi Direnişi'nin aslî unsurları gençler ve genç

kadınlarsa, temsil Direnişi'nin doğasını da doğru biçimde yansıtmalıdır. Bunun da neden sonra anlaşıldığını ve kadınların ve gençlerin Direnişi'nin son zamanlarında gitgide daha çok öne çıktığını biliyoruz. Demek ki kazanılmış bir deneyimin de bu olduğunu kaydedebiliriz.

Bugünkü durum

Başbakan'ın ve çeşitli hükümet yetkililerinin art arda yaptığı konuşmalar, Gezi Direnişi'nin anlamının hükümette karşılığını bulamadığını gösteriyor. Kritik bir durum yaşandı. Berbat bir saldırıyla karşılaşılan Direniş, bileği bükülmeden ayakta kalmayı başardı. Artık yeni bir aşamaya geçildi.

Peki bugün ne yapılmalı, yarın ne yapılacak ve yakın bir gelecek için öngörülerimiz nelerdir? Bu sorunun yanıtını bu direnişe katılanlar net bir biçimde biliyor mu?

Taksim Dayanışma'nın 6 Haziran'da yaptığı açıklamadaki şu görüşleri önemliydi:

"Bizler haklı ve meşru mücadelemizi sürdürürken, taleplerimizden geri adım atmayacağımızı bir kez daha ilan ediyor, herkesi sokakların bu kararlılığının geleceği aydınlatacak güç olduğunu göstermeye çağırıyoruz. Haklı mücadelemize katılamayan tüm yurttaşlarımızı destek olmaya çağırıyoruz. Çünkü meşru, haklı ve doğru olan biziz. Bir kez daha devlete ve hükümete sesleniyoruz. Yanlış yapıyorsunuz, vazgeçin ve demokrasinin gereklerini yerine getirin. Bu daha başlangıç, mücadeleye devam!"

Bu netlik değerli, ama direnişin nasıl yürütüleceği konusunda da kesin düşüncelerle tamamlanmalıdır. Sözgeliimi Taksim Dayanışma'nın dört temel talebinden ikisi olan, bütün gözaltına alınanların serbest

bırakılması ile şiddetten sorumlu vali ve emniyet müdürlerinin görevden alınması ve haklarında soruturma açılması istekleri, dört temel talep arasında öne sürülebilir miydi?

Bu talepler kamuoyuyla paylaşılabildi ama hükümet yetkilileriyle yapılan görüşmelerde, olmazsa olmaz, vazgeçilmez talepler olarak dayatılması yanlış. Çünkü bu ikisi aslında siyasal niteliktedir. Varsa onun koşulları, hükümetle siyasal örgütler arasındaki görüşmelerde öne sürülebilir, dünyada pek çok örneği yaşanmıştır. Hükümetin istifasını istemekle eşdeğerde iki taleptir bunlar. Ama ne Taksim Dayanışma siyasal bir oluşumdur, ne de Gezi Direnişi siyasal bir direniş. Olmayacak iki talebin öne sürülmesi, sonunda hiç göz önünde tutulmayan iki talep olarak kaldı, çünkü yerinde olmayan öngörülere dayanıyordu, sonucu da baştan belliydi.

Öte yandan, Gezi Direnişi'nin, Direnişi'ni yalnızca izleyenler de dahil olmak üzere, büyük bir kamuoyu desteği var. Direniş'in saygınlığı büyük. Haklılığı onaylanmış durumda. Polis şiddeti karşısında gönül yandaşlığı çok geniş. Bu kaybedilebilir mi?

Direniş'in daha büyük bir şiddetle ve ciddi bir kayıpla sonuçlanması, kısa bir dönem içinde moral bakımından gerilemeye neden olabilir. Neyse ki karşılaşılan şiddetin doruk noktası büyük bir olgunlukla atlatıldı.

Bu arada yakalanmış olan momentin iyi değerlendirilememesi ve mücadele biçiminin belirsiz kalması (yüz binlerce insan aynı noktada nasıl tutulacak), kendiliğinden bir sönümlenmeye neden olabilir. Burada bir belirsizliğin ortaya

çıktığını söyleyebiliriz. Pasif direniş biçimleri işte bu noktada etkili olabilirdi, sokaktaki bireylerin herkesten bağımsız, kendi başlarına geliştirmeye başladıkları eylem biçimleri de bunu sağladı. Duran Adam, bu yaratıcı biçimlerin yolunu alabildiğine açmış oldu.

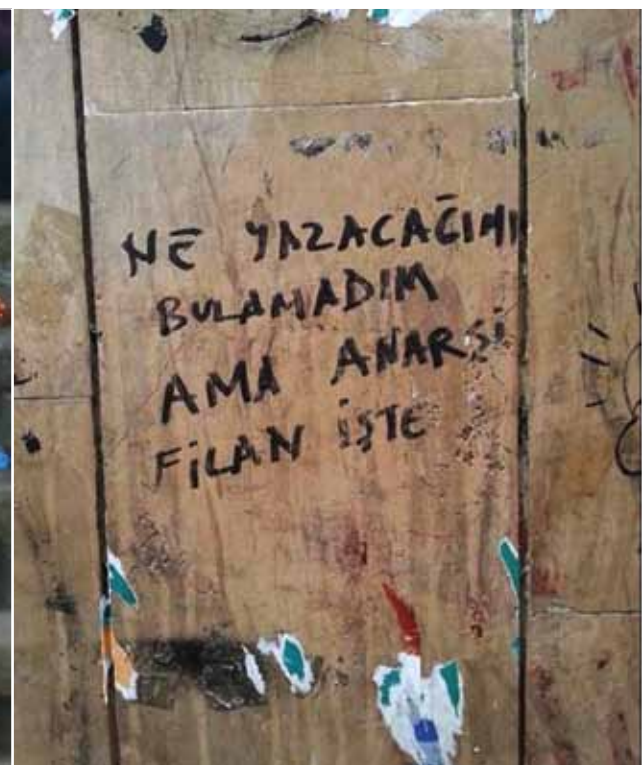
Duran Adam ve yakında onun yerine geçecek yeni pasif direniş biçimleri sürerken, hükümetin olası yanlış adımlarına karşı 31 Mayıs'tan sonra kendini gösteren kitlesel direnişin yeniden ortaya çıkacağını bekleyebiliriz. Demek bu, demokratik ve atikapitalist bir kitlesel harekete dönüşmenin de sağlam ipuçlarını veriyor. Bundan sonra en önemli sorunun bu olduğunu düşünüyorum. Bunun bir ucunda Seattle'ın olduğunu da söyleyebilir miyiz? Sanırım evet. O zaman yönü de bellidir.

Gezi Direnişi'nin sonuçları

Bugünkü sonuçları ortada. Çok ve çok olumlu. Ülkenin tarihini, siyasal atmosferini, günlük yaşam kültürünü, davranış kültürünü değiştirdi.

Daha da önemlisi, benim kuşağım ve bizden önceki kuşakların elli yıldır hayal edip de göremediği bu halk hareketi, demokrasinin yalnızca sandıkta kazanılamayacağını, bütün toplumun kendi elleriyle, etiyile, canıyla demokrasiye sarıldığında onu kazanabileceğini gösterdi. Demek ki bundan sonra hiçbir iktidar, halkın isteklerini göz önünde tutmadan adım atmayacaktır, atmaya heves eden bir an düşünecek, esip güremeyecek, savurup durmayacaktır. Siyasal iktidarlar duracakları yeri öğrenmek zorunda kalacaktır.

Bugünler zor ve çetin günler. Büyük ümitler ve pırıltılar taşıyor. ▼

İKİ “DÜŞMAN”

Kemalistlerin Müslüman düşmanlığı, Kürt düşmanlığı ve Ermeni düşmanlığı, toplumun bu kesimlerini hareketten soğuttu.

Roni Margulies

Her muhalif hareketin iki düşmanı vardır. Biriyle baş etmek nispeten kolaydır, biriyle daha zor.

Bir grevde, örneğin, birinci düşman patrondur. Bu kolaydır, herkes böyle olduğunu bilir. Herkes ne yapmak gerektiğini de aşağı yukarı bilir: Üretim durdurulmalı, patron gelir kaybına dayanamayacak hâle getirilmeli, kaybettiği para işçilerin taleplerini karşılamaya maliyetinden daha pahalı olacak diye korkmaya başlamalı. Tek sorun sağlam durmak, dayanmaktır.

İkinci düşman, içerde olduğu için, baş etmesi daha zor bir sorundur. İşçilerin bir kısmı, “Yahu, bizim patron kötü adam değil” der, “Grev yapmasak da gidip bir daha

rica etsek” der, patronla siyasî bir görüş paylaşıyor olabilir, patronun hemşerisi, köylüsü filan olabilir. Bu işçiler greve katılmayı reddederse, grevin üretimi durdurması da, sağlam durması da çok zorlaşır. Bir yandan patronla uğraşırken, bir yandan da iş bırakmayan işçileri ikna etmek, onları greve fikrine kazanmak mücadelesi verilir. İkna edilemezlerse, üretim devam eder, patronu yenmek iyice zorlaşır, grevin başarı ihtimali azalır.

Greve çıkmaya ikna olmayan, grev kıran işçiler ile de gerici, patron yandaşı filan da değildir. İşlerini kaybetmekten korkuyor olabilirler, grevin kazanacağına akılları yatmıyor olabilir, grev sırasında kaybedecekleri para onlara çok ağır geliyor olabilir. Ama sonuç olarak

yenilgiye uğrayan çoğu grev, patronun yaptıkları nedeniyle değil, greve katılmayan işçiler yüzünden yenilgiye uğrar.

İngiltere kömür madencileri

Bunun kendi hayatımda yaşadığım en açık seçik örneği 1984-85 İngiltere kömür madencileri greviydi. Mücadelenin kazanabilecekleri ve kaybedebilecekleri normal bir grevin çok ötesindeydi. Başbakan Thatcher, sosyal devleti ortadan kaldırmak, reel ücretleri yüzde 20 oranında düşürmek, İngiliz sermayesinin kârlılığını yükseltmek istiyordu. Bunu yapabilmek için işçi sınıfının örgütlülüğünü dağıtmak, direnme gücünü kırmak zorundaydı. İktidara geldiğinden beri sınıfın en örgütlü kesimlerini tek

tek karşısına alıyor ve yeniyordu. Nihayet sıra en militan kesimlerden biri olan madencilere, en eski ve radikal sendikalardan biri olan Madenciler Sendikası'na geldi.

Grev bir buçuk yıl sürdü. Toplumun bütününü içine çeken gerçekten epik bir mücadele yaşandı.

Mücadele Thatcher hükümetine karşıydı. Elbette. Savaş gibiydi adeta. Ölen bile oldu. Ama hükümetten çok öte bir anlamı vardı: Sınıf mücadelesinin geleceğini belirleyecek bir grevdi bu. Ve yenilgiyle sonuçlandı. Thatcher, 11 yıllık başbakanlığının en önemli zaferini kazandı, İngiltere işçi sınıfı belki de bugün bile etkilerinden tam olarak sıyrılmamış olduğu bir darbe yedi.

Yenilginin bir nedeni, hükümetin kararlılığı, bir buçuk yıl boyunca

göz kırpmadan grevin yarattığı karmaşaya direnmesi, madencilere karşı tüm polis gücünü seferber etmesiydi. Ama daha önemli nedeni, başta Nottingham olmak üzere, bazı kömür havzalarında işçilerin greve katılmaması, kömür üretimini sürdürmesiydi. Bir yandan bu üretim, bir yandan hükümetin Polonya'dan pahalı kömür ithal etmesi nedeniyle, ülkede kömür sıkıntısı yaşanmadı, ekonomi etkilendi ve grev kaybedildi.

Oysa, kömür madencileri 1974'te grev yaptıklarında katılım yüzde 100 olmuş, kömür üretimi durmuştu. Elektrik kesintileri nedeniyle sanayi haftada üç gün çalışabilir duruma geldiğinde, sadece kömür patronları değil tüm patronlar etkilenecek, Ted Heath hükümeti teslim olup seçime gitmiş ve seçimleri kaybetmişti.

Düşünce çeşitliliği ve bilinç eşitsizliği

İster genel grev, ister ayaklanma, ister Gezi Parkı olsun, hiçbir kitlesel hareketin içinde tüm kesimler, tüm bireyler aynı siyasî bilinç düzeyinde olmayacaktır. Hareket gerçekten kitleselse, toplumun genelindeki düşünce çeşitliliği ve bilinç eşitsizliği harekette de yansımaları bulacaktır.

Hareketin bazı kesimleri “geri”, kararsız, çekingen ve hatta olumsuz davranırken, bazıları daha kararlı ve atılgan olacak, hareketi ileri çekmek için elinden geleni yapacaktır. Hareketin ilerlemesi, genişlemesi, genelleşmesi isteyen bu daha “ileri”, daha “bilinçli” kesimin temel sorunu polis değildir. Polis nispeten kolay bir sorundur. Zor olan, “geri” kesimlerin hareketi bölmesini, zayıflatmasını, yavaşlatıp daraltmasını engelleyebilmektir.

Kalpaklı Kemaller

Türkiye’de bu sorunu yaşamama ihtimalimiz hiç yok! Toplumun yüzde 20-25’i CHP’ye oy verdiğine göre, vermeyenler bile millî müfredattan, milliyetçilikten, askercilikten şu veya bu ölçüde etkilenmiş, içinde Kemalistlerin de bulunmadığı bir kitlesel hareket, en azından benim ömrümde, mümkün olamayacak.

Kemalistlerin varlığının ne anlama geldiğini Gezi direnişinde gördük.

Gezi Parkı’nda değil, ama birçok mahallede, birçok şehirde protestolar Türk bayraklarının, kalpaklı Kemallerin ve “Mustafa Kemal’in askerleriyiz” yazılı bandanaların gösterisine dönüştü.

“Ne önemi var?” denebilir, “Onlar da öyle yürüsün” denebilir.

Önemi şu: Mustafa Kemal’in askerleri hareketi pek çok açıdan böldü, zayıflattı, genişlemesinin önünü kesti.

En önemlisi, kalpaklı Kemaller yüzünden, toplumun AK Parti’ye oy veren çok büyük kesimine hareketin ulaşma, konuşma, ikna etme ihtimali kalmadı. Başbakan’ın hareketi “darbeci”, “Ergenekoncu”, “28 Şubatçı” olarak karalama girişimi Kemalistler yüzünden başarılı olma şansı kazandı.

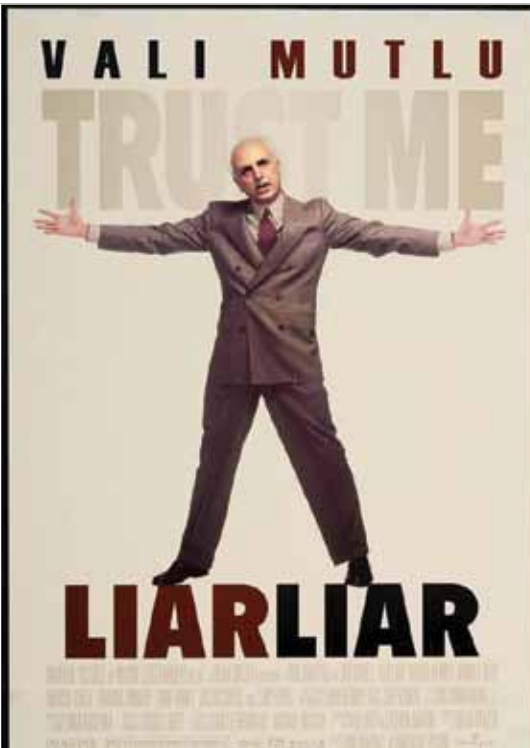
İkincisi, Kemalistlerin Müslüman düşmanlığı, Kürt düşmanlığı ve Ermeni düşmanlığı, toplumun bu kesimlerini de hareketten soğuttu. Müslümanların ve Kürtlerin soğuk baktığı bir hareketin Türkiye’de ne şansı olabilir?

Evet, hükümet bin türlü yalan,

iftira ve palavra attı ortaya. Camide içki içilmesi, seks alemleri, başörtülü kadınlara saldırılar... İçki ve seks olmadığını biliyoruz. Ama başörtülü kadınlara saldırılar olduğunu da biliyoruz. Bu saldırıların doğru olduğunu bilenler, hükümetin diğer dediklerine de inandı, doğal olarak. Ve Gezi, Kemalistler yüzünden, Müslümanların, Anadolu’nun desteğini kaybetti.

Kemalizm’i, Türk milliyetçiliğini, askerden medet umanları eleştirmek, deşifre etmek, onları kitlenin önünde suçlayıp azınlık durumuna düşürmek hareketi bölmek anlamına gelmez. Aksine, bölünmesini önlemenin tek yoludur.

Buna alışalım, ustalaşalım. Kemalistlerin olmayacağı günler henüz yakın değil çünkü. ▼

DİRENİŞİN ÖRGÜTÜ VE PARTİYE BENZEMEYEN PARTİ

Doğan Tarkan

Türkiye tarihinin en önemli dirnişi İstanbul'un merkezindeki bir parkta 200'e yakın ağacın kesilmesi tehdidi-ne karşı oturma eylemine polisin her zamanki gibi saldırmasıyla başladı. Brezilya'da bugünlerde süren kitle-sel eylemler ulaşım araçlarına ya-pılan zamlar nedeniyle yaygınlaştı. Tunus'ta diktatörü deviren eylemler bir işportacı gencin kendisini yak-masıyla başladı. 1905 Rus Devrimi bir papazın önderliğinde işçiler "Çar babalarına" bir dilekçe vermeye çalışırken polisin saldırmasıyla başladı. Bu örnekleri arttırmak mümkün.

Bütün bu tür devrimlere yol açan ya da iktidarları sarsan eylemler "ken-diliğinden" başlıyor, bir siyasî parti-nin veya başka bir örgütün planla-ması ile harekete geçmiyor. Ama bu "kendiliğinden" başlayan hareket-ler daima daha önceki bir dizi müca-deleye, gelişmeye dayanıyor. Sarsıcı hareketin ortaya çıkmasını bu önce-ki gelişmeler şekillendiriyor.

Arap Baharı'nın en önde gelen ülke-si Mısır'da son yıllarda büyük yığın-sal özgürlük eylemleri, işçi eylemleri yaşanmaktaydı. Mübarek, bu eylem-lerin üzerine Tunus'taki gelişmeden de etkilenen bir hareket tarafından alaşağı edildi.

Türkiye'de de Gezi Parkı direnişi bir süredir biriken bir kızgınlığın, koşul-ların son yıllarda çok büyük ölçüde değişmesinin, örneğin Türk Silahlı Kuvvetleri'nin devre dışı kalmasının ve irili ufaklı sayısız eylemin biri-kiminin ürünüdür. Ama hükümet dâhil kimse Gezi Parkı Direnişi'ni öngörmedi.

Örgütlülük

Gezi'de başlayan ve polis şiddeti ile karşılaşmasına rağmen gerilemeyen hareket sosyalistler açısından örgüt-süzdü. Ancak durum tam da böyle değil. Bu hareketin bir örgütlülüğü vardı ve nitekim 1 Haziran zaferin-den sonra yeniden Gezi Parkı'na yerleşildiğinde ortaya çıkan sayısız olgu bu örgütlülüğün eseridir. Muaz-zam dayanışma, yaratıcılık, ancak bir örgütlenmenin işidir. Hasta ve yaralıları acil yardım, parasız ye-mek dağıtımı, çöplerin toplanması, ilaç bulunması ve revirlerin kurul-ması, kütüphaneler oluşturulması, polis-le çatışmalarda gösterilen ortak sağduyu, şiddetten kaçınılması gibi olgular bu hareketin bir örgütlenme düzeyini gösteriyor. Bir de, sosyal medyanın son derece yaratıcı bir biçimde hareketi koordine etmesi olgusu var.

Bu örgütsüz görünen örgütlülük, ha-reketin 1 Haziran günü yeniden Gezi parkına dönmesini sağlayan kaza-nımı elde etti, ancak ondan sonraki süreçte hareketin asıl yönünü tayin etmekte yetersiz kaldı. Parkın iç-inde yukarıda da belirtilen yaratıcılığı gerçekleştirmesine rağmen, direni-şin genel örgütlenmesini yapamadı ve başka güçler bu boşluğu doldur-maya başladı.

Hareketin yapısı ile pek ilgisi olama-yan sol örgütler, oda ve sendika yö-neticileri merkezî örgütlenme olarak öne çıktılar. Saatler süren, bitmek tükenmek bilmeyen ve hiçbir sonu-ca ulaşamayan toplantılar ve zaman zaman bu toplantılarda ortaya çıkan eğilimler esas olarak Gezi'yi başla-tan hareketten çok kopuktu, aynı dili kullanmıyordu, aynı hedeflere sahip değildi ve aralarında büyük bir tarz farkı vardı.

Bir tarafta polise taş, molotof atan-lar, diğer tarafta polisin karşısında dans eden ya da sadece duranlar vardı. Bir tarafta sayısız örgüt bay-rağı, diğer tarafta bayraksız koca bir kitle vardı.

Sonuç olarak hükümetle pazarlık-ları ve Gezi Parkı'nın kaderini de hareketten kopuk olan bu unsur-lar belirledi. Yaşlı başlı, çoğu erkek "temsilciler" direnişçilerin taleple-rinin ne olduğunu pek dinlemeden, anlamadan, Başbakan'la, bakan-larla görüşti. Kendi alışık oldukları dille, üslupla.

Siyasî bir güç

Şimdi durgunluğa girildi. Hareketi başlatan gençler yeniden düşün-mek, tartışmak zorunda. Neden bu sonuca ulaştık? Örgütlülüğümüz ne-reye kadar işe yaradı? Nereden son-ra yetersiz kaldı? Harekete katılan herkes bunu tartışmak ve yeni bir sonuca ulaşmak zorunda.

Aslında ulaşılabilecek sonuç yepyeni bir keşif olmayacak. İnsanlar yaşam tarzlarını, çevrelerini korumak için hareket geçti, karşılaştıkları polis şiddeti nedeniyle bu şiddete karşı çı-karak devam etti. Ama karşı karşıya geldikleri sadece polis şiddet değil, siyasî bir güç oldu. Hem de nüfusun yüzde 50'sinin oyunu almış bir siyasî güç. Bu güce karşı mücadele siyasî olmak zorunda. Bu siyaset özgürlük-çü, katılımcı bir hareket olmalı. Bir parti, ama bu düzenin partilerine benzemeyen bir parti olmalı. ▼

Taksim Gezi Parkı'nda kaç gündür sabahlıyorum. Orası bambaşka... Bugüne kadar İstanbul'da görmediğiniz in-sanlığı görüyoruz. Polisin biber gazına maruz kalan insanlar elindeki küçük limonu bile paylaşabilmeyi gördü. Normal-de her türlü kuyrukta "kaynak" yapan insanların, Gezi Parkı'nda "Sıranın sonu neresi?" soru-larını duymamız bile çok etkileyi-ciydi. Birbirine o aşırı kalabalık

ortamda çarpan insanların, "Özür dilerim" - "Yok ben özür dilerim" dediğini duyunca insan-lığımızı yeniden hatırlamış ol-duk. Gerçekten Gezi Parkı bam-başka. Orada siyasî direnişin ve çok renkli / çok sesli yapının yanı sıra insanlığa, yardımsever-liğe ve yardımlaşmaya dair her şey var. Herkesi bekliyoruz.

Esat Olgun Buharalıoğlu

SEVGİLİ FRENKEŞTAYNLARIMIZ

Ümit İzmen

Daha genç olduğumuz, sahiden akıl, soğukkanlı ve derinlikli analiz yapmayı beceremediğimiz ama buna çok öykündüğümüz zamanlardı. Çok değişkenli, çetrefil ve mühim bir olay karşısında Çu En Lay'ın anekdotunu anlatırdık.

Paris'teki isyanın etkileri sorulduğunda Çu En Lay, "bunu söyleyebilmek için henüz çok erken" der. Diyalog Çu En Lay'ın 1789 Fransız Devrimi'ni kastettiğini düşünerek şekilde geliştiği için bu söz yıllar boyunca Batı'nın kısa vadeli bakış açısına karşılık Doğu'nun uzun vadeli yaklaşımının derinliğini anlatmak için kullanılır. Çu En Lay'ın asıl kastettiği 1968 Paris olaylarıdır; ama önemli değil. Bizim gibi hafızası neredeyse balık hafızası olan bir toplumda zaten üç yıl bile olağanüstü uzun. Dolayısıyla ne zaman sonuçları ancak uzun vadede ortaya çıkacak bir olayla karşılaşsam bu anekdotu hatırlarım.

Toplumsal kırılmaların uzun vadede yavaş yavaş ortaya çıkan dönüştürücü etkileri olduğunu artık kendi deneyimim üzerinden de anlamlandırabilen biriyim. Böylesi dönemlerden geçerken görülenler ve yaşanılanlar ile sel çekilip kum kaldıktan sonra görülen kalıcı etkileri birbirinden ayırarak düşünmek lazım geldiğini biliyorum. Sıcak gündem herkesi bir girdap gibi içine çekiyor. Ama kafamızı

biraz kaldırılabildiğimizde bunun sonuçlarının çok derin olacağını görebiliyoruz.

Nedenlerinden sonuçlarına kadar konuşacak, tartışacak çok şey var. Bütün bunların hakkıyla ele alınması yıllarımızı alacak. Bunlar arasında bu yazıda ben değişimin kendisi hakkında yazmak istiyorum.

Biliyorum, bu aşamada yazacaklarım körün fili tanımlaması gibi olacak. Ama Gezi ruhuna uygun olanın tam da bu olduğuna inanıyorum. Fikirleri üst üste koyarak, çarpıştırarak ortak akıl geliştirmemiz gerekiyor.

Değişim diyorum ama şu anda tam da bu değişimin içinde yaşıyoruz.

Gün, günden farklı. Bugünün dinamiği yarın yerini bir başka dinamiğe bırakıyor. Söylediğimiz sözlerin birkaç saat sonra eskimesi, yerini bambaşka yorumlara bırakması şaşırtıcı değil. Bu sınırim çoğumuzun başına da geldi. Fakat bütün bu olan biten arasında sınırim değişmeden kalacak bazı temel dinamikler de artık netleşiyor.

Bir dönem kapandı

Bence bu değişimin en belirgin özelliği 1980 darbesinin tarihin çöplüğüne yuvarlanmış olması. Bu ülkede politikadan ne anlaşıldığı, politikanın kimler tarafından nasıl yapıldığı, Haziran 2013 öncesi ve sonrasında tamamen farklı olacak. Bu fark hem bugünün orta yaşlılarının hem de gençlerinin siyaset ile

aralarındaki ilişkiden kaynaklanacak.

Gezi Parkı çerçevesinde gençlerden, Y-kuşağından çok söz edildi. Ben biraz kendi kuşağımdan söz edeyim.

Bizim kuşağın üzerinden 1980 darbesi dozer gibi geçti. Üstelik bir kez değil, ileri geri hareketlerle birçok kez geçti. Üzerine bir de Sovyetler Birliği'nin dağılması eklenince 1980 öncesinin siyasî duyarlılıkları yüksek, yani politik gençliği, bilecek, isteyerek, apolitize oldu. Bu öyle bir süreçti ki, politik olmak, hele hele örgütlü olmak adeta demode, hatta arkaik bir şeydi. Zaten örgütler tarumar olmuştu, olmayanlar ise yoğun illegalite altında hiçbir şey yapamıyor; pratikte var

ile yok arasında gidip geliyordu. Siyasetten uzak durmak adeta bir mahalle baskısı haline dönüşmüştü. Darbenin ardından uygulamaya konan zincirlerinden boşalmış liberal ekonomik politikalar siyasette de yansımaları buldu. Artık gemisini kurtaran kaptandı, bunca sene o kadar fedakârlık yapmış, bunun sonucunda sadece hapis, işkence ve yoksunluk görmüştük. Üstüne şimdi bir de ütopyamız paramparça olmuştu. Eski değerlerimiz tuz buz olurken yerini liberalizmin bireyi yegâne değer olarak gören yaklaşımı doldurdu. Birey olmanın güzellemeleri, her türlü kolektivitinin ortadan kalkmasına yol açtı.

İçimizde kalan az buçuk siyaseti de sivil toplum denilen alana döktük. Siyaset demode, siyasetçi çıkarıcıydı, ama sivil toplum örgütleri modern, bu örgütlerde faaliyet göstermek ise şıklıktı.

Gezi Parkı'yla beraber Türkiye'de direnişin ateşini yakan gençler işte bu kuşağın çocukları. Kendileri siyasetten öcü görmüş gibi korkanlar, çocuklarını bireyciliğin pompalandığı, rekabetin kutsandığı, en büyük değer olarak seçilmişler arasında birinci olmanın öğretildiği, toplumsallığın sadece cici kulüp faaliyetlerine indirgendiği bir dünyayı esas alarak yetiştirdiler. Sonra da hep beraber şaştık bu çocuklar niye apolitik diye. Halbuki bu bizim sevgili Frankeştayn'ımızdı. Sonra da yaşam tarzlarımızı tehdit altında görünce ve kendimizde artık direnmeye derman bulamayınca yakındık "Bu çocuklar niye bu kadar apolitik?" diye.

Bilerek, isteyerek, bilinçli olarak, bireyci olsun diye yetiştirdiğimiz bu çocukları Gezi Parkı'na sürükleyen başlıca etmen belki de bu en

büyük değerleri olan bireysel çizgilerini koruma güdüsüydü. Gezi Parkı pratiği hem bu gençler hem de orta yaşlılar için dönüştürücü oldu. Gençler bireycilik yerine ortaklaşmanın zevkini yaşarken, orta yaşlılara da gençliklerine ait bir şeyleri hatırlattı. Hatırlanan sadece yürüyüş yapmak, slogan atmak, direnmek değildi. Esas olarak kolektivizmin güzelliği, siyaset yapmanın yüceliği, siyasî liderliğin önemi hatırlandı. Açığa çıkmış bu hatıralar unutulmaya terk edilemeyecek. Sonuç olarak, genç kuşak apolitikliğin cenderesinden kurtulurken orta kuşak yeniden politize oldu.

İşte Gezi, bu nedenle 12 Eylül'ün köküne kibrit suyu döktü.

Referandumda 12 Eylül anayasasında yapılacak değişiklikler için "Yetmez ama Evet" demiştim. Referandumun hemen ertesi günü sabah erkenden koşmuştum 12 Eylül paşalarının yargılanması için dilekçe vermeye. 12 Eylül davasının başlaması ve Evren ve Şahinkaya'nın yargılanmalarını da keyif içinde takip ettim. Thatcher öldüğünde İngilizlerin eğlenme düzenlemesi, aklıma Evren'in cenazesinde şenlik yapma fikrini getirdi. Ama içten içe 12 Eylül karanlığının hâlâ sürüyor olduğunu bilmek, bütün bunlar olup biterken sevincimin de buruk olmasına yol açıyordu. Artık içimde bir burukluk yok. Süreç bitti; karanlık dağıldı; uyuyanlar uyandı.

Siyaset yapma zamanı!

Tu-kaka ilan edilmiş olan siyaset tüm haşmetiyle geri döndü. Geri döndü derken, 1980 öncesinin arkaik sol anlayışını kastetmiyorum. Arkaik sol Gezi'de yıkılan barikatlarda kaldı. Bu süreç 12

Eylül döneminin siyasî örgütlerinde hareketlilik dışında bir etki yaratmadı. Esas değişim, sahici siyaset yapma pratiğinde ortaya çıktı. Apolitik gençlik, kendilerini ilgilendiren konularda kararı büyüklerine bırakmak yerine "Biz de varız" dedi, ortak karar alma mekanizmaları kurdu, ortak mücadele yöntemleri geliştirdi, bir yandan protesto eylemleri yaparken bir yandan da eylem yapmayı öğrendi. Ne zaman ileri gideceğini, ne zaman geri çekileceğini, neyi nereye kadar zorlayacağını ve değişen koşullara uygun yeni eylem formları geliştirmeyi deneyimledi. Burada alınmış olan tüm kararlar belki doğru değildi. Ama bu çok da önemli değil. Önemli olan siyasî pratiğin geri gelmiş olması.

Orta yaşlılar ise geniş çoğunlukların ortak hareket etmesinin aslında nasıl da sonuç alıcı olabileceğini hatırladı. Fakat sonuç alabilmek için sadece orta sınıflara dayanan bir hareketin yeterli olmayacağı da çok açıktı. Protestolar park için başlamış olsa da, mesele tabii ki sadece park ile sınırlı değildi. Ve zaten bu yüzden sadece parkı hedef alan sivil toplum hareketleri ile sonuca ulaşmak mümkün değildi. Sivil toplum zaten park için yıllardır uğraşıyordu. Ama mesele ne zaman siyasî bir nitelik kazandı; o zaman parkı savunabilmek mümkün oldu.

Sivil toplum örgütleri insanları tek bir amaç için bir araya getirir; halbuki toplumda hiçbir şey izole değildir; her şey bir sistem bütünü içindedir ve tüm kararlar günün sonunda bir al-ver kararıdır. Bu nedenle toplumsal hayatın farklı alanlarına ilişkin taleplerin dengelenmesi, toplumu oluşturan farklı kesimlerin ihtiyaçlarının ve hassasiyetlerinin karşılıklı olarak

gözetilmesini gerektirir. Belirli bir amaç için hareket eden bir sivil toplum örgütünün bu karmaşık ilişkileri dengeleyebilmesi mümkün değildir. Bunu ancak bütünsel bir perspektifi olan siyasî partiler yapabilir. Bu nedenle tek bir parkın savunulabilmesi bile günün sonunda siyasî bir niteliğe bürünür.

Siyasî parti örgütlenmesinin kendisi bireyselliğe gelmez; kolektivizm gerektirir. Gerek Gezi Parkı'ndaki yaşam pratiğinde, gerekse eylemler sırasında, dayanışmanın yaşamsal önemi kendiliğinden ortaya çıktı; anlaşıldı; yaşandı.

Siyaset siyasî partilerle yapılır

Şimdi artık hem orta yaş kuşağı hem de gençler, siyasetin yeniden değerli bir pratik haline geldiğini, bireysel değil de toplumsal taleplerin ancak ve ancak dayanışma ve kolektivizm ile elde edilebileceğini yaşamın içinden elde ettikleri bilgilerle biliyor. Diş macunu bir kez tüpten çıktı; bir daha içeri girmez!

Siyaset ise siyasî partilerle yapılır. Oysa Gezi'de kitleye seslenebilen bir siyasî parti yoktu. Önümüzdeki dönemde bu boşluğun doldurulma mücadelesine tanık olacağız.

Şimdiye kadar ortaya çıkmış değişimler yanında daha hâlâ ortaya çıkacak olanlar var. Bu sürecin ürettiği yeni eylem türleri, sokaklarda arka arkaya dizilip polislerle karşı karşıya gelmek yerine, meydanlarda yüzyüze bakarak yapılacak siyasetin etkilerini göreceğiz daha. Gerçek bir muhalefet için orta sınıfların yaşam tarzı ve çevre taleplerinin çalışan sınıfların örgütlenme, iş, emek, adalet talepleri ile harmanlanması gerekecek. Yani bu daha başlangıç, değişim devam edecek. ▼

On binlerce genç hayatlarında ilk kez gösterilere katıldı, üstelik son derece şiddetli polis saldırılarına meydan okudular. Taraftar grupların ve milliyetçi ve ırkçı grupların sloganlarının zaman zaman hâkim olma nedeni gençlerin büyük bir kısmının apolitik olması. Kemalist eğitimin etkisi altında kalabalık gruplarla söylemeyi en iyi bildikleri şey marşlar! Bir de taraftar sloganlarını iyi biliyorlar. O nedenle 10. Yıl Marşı, Gençlik Marşı, meşhur taraftar şarkılarına büyük coşkuyla eşlik ediyorlar. Solcuların sıkıcı sloganları ise onların duygularına

tercüman olamıyor. Ellerinde Türk bayrakları var, ama TGB gibi bilinçli bir politik görüşten ziyade, nasıl muhalefet edeceklerini bilmemenin bir sonucu. Başka bir ülke istediklerini göstermenin yurtseverce bir sembolü onlara göre. Tabii bunu kendi lehine kullanmasını bilen ırkçı ve milliyetçi gruplar da bu durumu kullanıyor. Siyasete böylesi güçlü bir adım atan bu gençleri ırkçı, milliyetçi koalisyonla bırakmamak ve özgürlükçü sol fikirlere kazanmak çok önemli. Gezi'de muazzam bir dayanışma duygusu hâkim. Bu, sanırım

direnişin en büyük kazanımı. Gönüllüler binlerce kişiyi doyuruyor, sağlık sorunlarıyla ilgileniyor, alanı temizliyor. Destekçiler alana yiyecek, içecek, sağlık malzemeleri ve kitaplarla geliyor. Yaratıcılık ise en üst seviyede. Gezi direnişi için yapılan şarkılar olağanüstü, dövizlere yazılanlar kaliteli esprilerle dolu. Daha ne kadar sürer bilinmez, ama önemli bir deneyim bırakacak on binlerce gencin zihninde.

Özdeş Özbay

KEDİLER, KÖPEKLER, KUŞLAR... TÜM CANLILAR DİRENİŞE KATILDI

Yalçın Ergüdoğan

Yaşamının büyük bölümünü sol siyasî hareketler içinde çok aktif geçirmiş biri olarak, "Bu günleri de gördüm ya..." diye coşkulaniyorum. Biz yıllarca tüm olan bitene, baskıya, sömürüye, zamlara, zulme karşı hep halka "tepki gösterin, sokağa çıkın, ayaklanın" çağrılarını yaptık. Bir türlü beceremedik. Parti kararları ile halk ayaklanması olmuyormuş, bir kere daha anladım...

Kalabalık ama halktan kopuk

Bir de, biz her ne kadar halkla birlikte mücadele etmeye çalıştıysak da, halktan çok uzaktık. Kendimizi öyle tanımlamasak da, ne de olsa damarlarımızda "Kemalizm'in asil kanı" dolaşıyordu, istesek de istemesek de. Şimdi çok değiştik tabii. Ama o mücadele dönemlerimde hiç "kandil simidi" dağıtmadım, kimse de kandilini kutlamamıştım. (Kandil gecesini, bütün parkta ve Taksim Alanı'nda toplumun inancına bu saygıyı da gördüm...)

Genç kuşağın ve peşlerinden gelen ailelerinin korku eşliğini aşarak yarattığı halk ayaklanmasından öğreniyoruz şimdi. Bu da güzel,

daha geriye gitmeye gerek yok, 90 yıllık Cumhuriyet tarihinde bir ilki başardı onlar, eski Türkiye'yi yıkıyorlar. Onlar 'Yeni Türkiye'nin habercileri...

Bir türlü becerememiştik

Bizim dönemimizdeki 15-16 Haziran 1970 işçi direnişi, örneğin, Gezi Direnişi ile aynı kategoride değil. O, örgütlü, sendikalı işçilerin, sendikal özgürlüklerinin ortadan kaldırılması girişimine karşı örgütlü karşı çıkışıydı. O dönemin, yani Soğuk Savaş döneminin siyasal anlayışına göre, "işçi sınıfı vardı, yoktu" tartışmalarına ve ona uygun siyasî şekillenmelere işçi sınıfı varlığıyla bir nokta koymuştu.

Şimdi yaşanan halk isyanını yaratanların durumu ise farklı. Bilgi Üniversitesi akademisyenlerince yapılan anketin sonuçlarına göre, eylemcilerin yüzde 64'ü 30 yaşının altında, yüzde 80'i askerî darbele ve vesayete karşı, yüzde 81'i kendini özgürlükçü olarak tanımlıyor, yüzde 70'i kendisini hiçbir siyasî partiye yakın hissetmiyor, yüzde 92'si Başbakan'ın otoriter tavrı sebebiyle protestolara katıldı.

Diğer canlı türlerine saygı

Kediler, köpekler, kuşlar, herkes İstanbul'da başlayan halk

isyanına katıldı. Özellikle insan türünden milyonlarca kat duyarlı koku alma doğal yetenekleriyle köpekler, gaz bombasız, polissiz Taksim Meydanı ve Gezi Parkı'nda mutlu bir şekilde direnişçilere eşlik ediyor.

Sakatlanmış, uçamayan kuşları tedavi edip uçuranlara bile tanık oluyorum günlerdir. Parkın her köşesinde, insan türü dışındaki canlılar için de su kapları, yiyecek kapları dolu dolu onların hizmetinde. Elbet öyle olmalıydı. Biliyoruz ki, dünya yalnız bizim değil!..

Korkuya yer yok!

Çok renklilikten, çok seslilikten söz edenler olarak, herkes bu tarihî günlerde Taksim Halk Meydanı'nı ve Gezi Parkı'nı bir kez olsun ziyaret etmeli, yaşam savunucularına omuz vermeli. Ben şahsen hergün geliyor ve dinamizmimi artırarak dönüyorum.

Atatürk Kültür Merkezi'ne asılı 'tarih öncesi sol'a ait pankartlar da kimseyi ürkütmesin. Taksim halk direnişini, isyanı gerçekleştirenler, o örgütlerle de, Kemalistlerle de ilgisi olmayan yepyeni ve yaratıcı bir genç kuşak. Zaten isyanı gerçekleştirenlerin boy boy asacak örgüt isimli bayrakları falan da yok.

AKM'ye, meydana boy boy bayraklarını asan 'sol örgütlerin' toplamının desteği yüzde yarım bile değilken, direnişi gerçekleştirenlerin toplumsal tabanları geniş. Taksim Meydanı ve Gezi Parkı her gece 500 bini aşkın duyarlı insanla, direnişçiyle, taraftarla kucaklaşıyor. Tüm Türkiye'de hemen hemen her gün 2,5 milyon civarında insan seferber oluyor, harekete geçiyor.

Türkiye siyasetinde artık hiçbir şey direniş öncesi gibi olmayacak. Mesela, "Yıkılan Topçu Kışlası'nı parka yeniden inşa edeceğim, tarihi canlandıracağım, açın, biraz tarihini okuyun" diyen Başbakan'ın kibri ve bunun üzerine yaşanan direniş sayesinde, Harbiye'deki Orduevi dahil parkı da içine alan bölgenin 1931 yılında devlet tarafından el konulan, Surp Agop Vakfı'na ait beş yüzyıllık Ermeni mezarlığı olduğunu da öğrendik

Tayyip Erdoğan ve AK Parti, ilk büyük yenilgisini aldı. Partililerini sokağa çıkararak ikinci ve kalıcı yenilgisini de almaya hazırlanıyor gibi. En basitinden şimdiden söyleyebilirim ki, onca kibrine, "çoğunluğum var, dediğimi yaptırım" anlayışına rağmen Başkanlık hayallerini unutmuş olmalı... ▼

'TÜRK YAZI' MI?

Sinan Özbek

Taksim Gezi Parkı ile başlayan ve yayılan eylem, Türkiye siyaset tarihinde bir ilktir. Burada eylemi başlatan insanlar bir siyasî fikirle birleşmiş, bir partinin üyeleri, bir sendikanın yandaşları değildir. Hayatlarına ve yaşadıkları şehre, bölgeye ilişkin kararları kendilerine sormadan alan, onları bütün itirazlarına rağmen dinlememekte, adam yerine koymamakta ısrar eden bir yönetim anlayışına itiraz eden vatandaşlardır. Eylemleri de tam bir vatandaş tepkisidir. Sivil bir eylemdir.

Bu yanı sıra Arap Baharı'yla karşılaştırmada sakınca yoktur. Arap Baharı'nda halk diktatöre başkaldırmıştı, Türkiye'de ise demokratik seçimle iş başına gelmiş olsa da otoriter bir hükümetin iktidar edişine başkaldırıyor. Üstelik bu otoriter, antidemokratik devlet örgütlenmesi, cumhuriyetin kuruluşundan bugüne geliyor. Aradaki hiç de küçümsenmeyecek bu farkı vurgulamadan yapılacak tahlillerin hatalarına ve kabalığına düşmemek için 'Türk Baharı' kavramı kullanılmayabilir. Ama bu eylemi şimdiye kadar olagelenlerden ayırmak, bu ayrımı yapmayan tahlillerin yol açacağı kabalıklara ve hatalara düşmemek için de 'Türk Yazı' kavramı kullanılabilir.

Otoriter iktidar

AK Parti, oldukça uzun bir süredir temsilini Başbakan Erdoğan'da en uç şekilde bulan yukarıdan, otoriter bir üslup kullanıyor. Başbakan'ın

bu üslubu seçmesi, sevimli, anlaşılır kılan bir açıklama kalıbı olan "Kasımpaşalı" olmakla açıklandı. Kimi liberal yazarlar onun "harbi" üslubunu beğendiklerini dahi söyledi. Oysa Başbakan'ın tutum ve üslubu bir kişilik özelliği olarak anlatılamaz. Bu tarz, zihinde tasarlanmış (ancak hayata geçirilmek için tam olarak planlanmamış) bir toplum modeline denk düşen siyaset anlayışının ifadesidir. Bu siyaset, devlet ve toplum anlayışı antidemokratik ve otoriterdir.

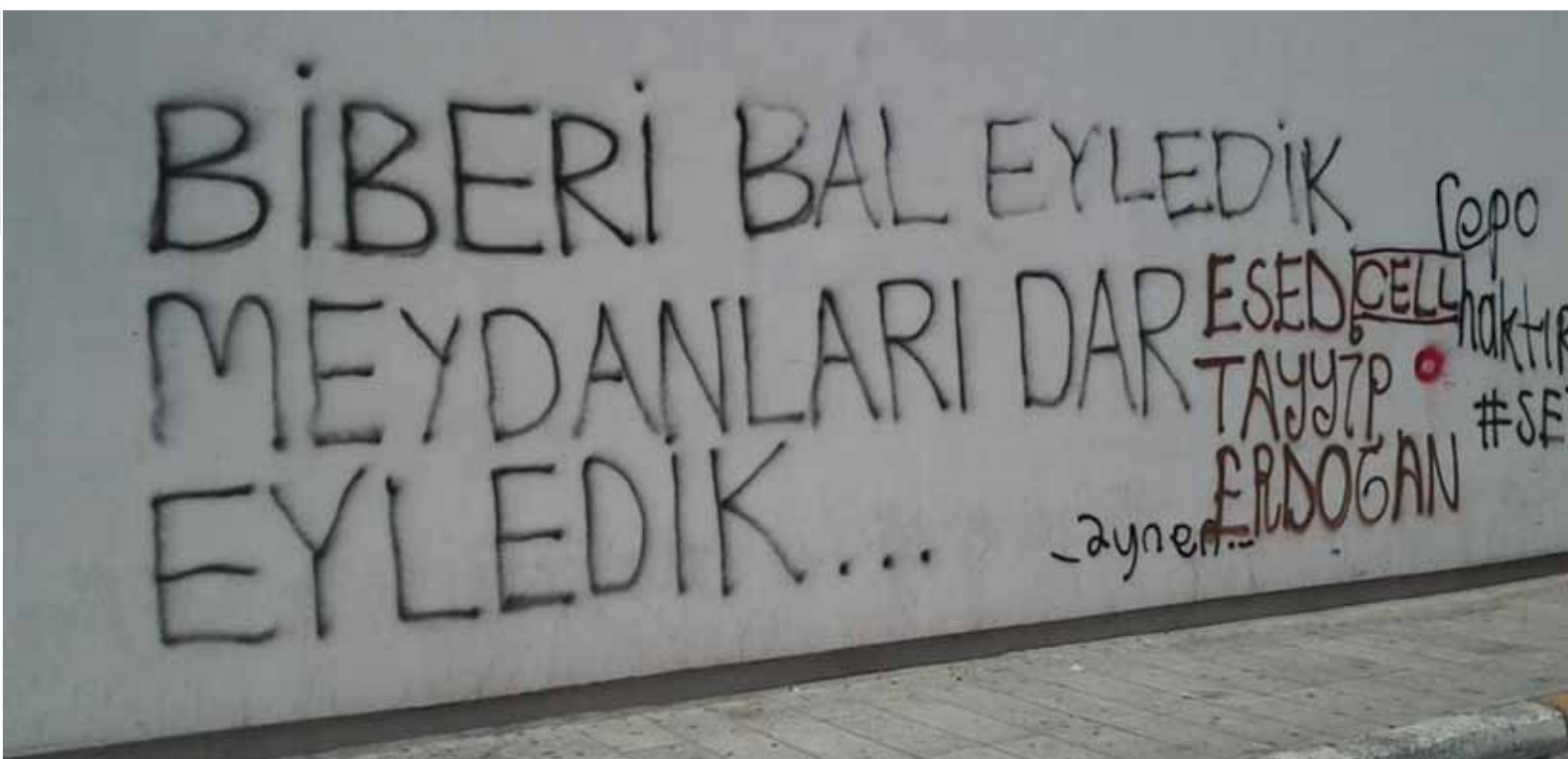
Bu otoriter siyaset ve iktidar ediş tarzı, Başbakan Erdoğan'da en nobran şeklini alıyor. O, siyaseti bir sınırsız, koşulsuz itaat ilişkisi

olarak kavlıyor. Kendisini de koşulsuz itaat edilecek yerde konumuyor ve sadece Tanrıya biat eden bir noktada görüyor. İşte bu farz edilen mutlak hükümdar konumu, cebinden sigarasını aldığı tiryakinin onun sözüyle tiryakiliğinden vazgeçeceği, evlilik cüzdanı verdiği kadının onun sözüyle üç çocuk doğuracağı gibi vehvetmelere neden oluyor. Başbakan'ın bütün siyasî serüveni bu anlayışını görmemize tanıklık ediyor, tam anlamıyla tek adam modeline uygun bir portre çiziyor. Başbakan'ın bu özelliğini net bir şekilde görmek için parti lideri olarak serüvenini kısmen hatırlamak gerekiyor. Zira Başbakan

otoriter siyaset anlayışından kaynaklanan ve koşulsuz itaat ilişkisine göre şekillenmiş bir yapı olarak önce kendi partisini düzenledi.

Örneklıyorum: Daha partilerinin kuruluşunu takip eden günlerde kurucularından bir işadama, oldukça sert bir dille Başbakan'ın anlayış ve üslubunu televizyon programında anlattı ve partiye başka bir başkan seçilmesi gerektiğini söyledi. Bu şahsiyet siyasetten silindi.

Erdoğan, en önemli otorite gösterme ve kendi teşkilatını yapılandırma hamlesini Cumhurbaşkanı Gül'ün başbakan olduğu, kendisinin de başbakanlığı almaya

hazırlandığı bir tarihte yaptı. Yurtdışı gezisinden dönüşte, basına açıklama yapan dönemin başbakanı Gül'ün gazetecilerin sorularına cevap vermesini araya girerek kes-ti. Gül'e zor bir an yaşatarak basına, "tek muhatap, tek lider benim" demiş oldu. Böylece partisini kendi otoritesi altında dizayn etmeye başladığını ilan etti. Bu kendi otoritesi altında dizayn etme işi, mükemmelliğine erişinceye kadar sürdürüldü. Bakan Ali Babacan'ı yine basının önünde "benle tartışma" diye azarladı. Kültür eski bakanı Ertuğrul Günay da sanat hakkındaki kaba bir ifadesini düzeltmek için "aslında Başbakan'ımız öyle demek istemedi" kabilinden bir ifadeyle onu düzeltmeye çalıştı. Başbakan net bir şekilde, Günay'ın kendisini düzeltmeye memur olmadığını ilan ederek, laflarını tekrar etti. Sağlık eski bakanı Recep Akdağ'a, önceden konuşmaya gerek duymadan, basın önünde haddini bildirdi. Aşı kampanyası hakkında farklı düşündüğünü ilan etti. Tıp profesörü olan eski bakan-dan daha yetkin bir tıp otoritesi konumuna geçti! Günay ve Akdağ bakanlıktan alındı. Kürt sorunu

konusunda vicdanlara seslenen bir konuşma yapan yardımcısı Bülent Arınç'ı azarladı. Hem de bunu "çözüm sürecinde" yaptı. Bülent Arınç söylediklerini geri aldı.

Tek adam

Bütün bunlarla partisinin sarsılmaz tek adamı olduğunu gösterdi ve bütün partiyi buna uydurdu. Bu sürece, seçilecek vekillerin kendisi tarafından tek tek belirlenmesini de eklemek gerekiyor. Bu da bütün bir meclis grubunun tek adamın altında sıralanması anlamına geliyor.

Bu tabloda uyumsuz duran, dizaynı ve hiyerarşiyi bozan tek makam cumhurbaşkanlığı. Erdoğan, onu da sembolik, etkisiz bir konum imajına sürükleyerek tablonun dışında tuttu. Böylece kendi siyasî çizgisi bir tespih nizamında düzenlenmiş oldu. Ancak bu hakiki bir durum değildir, zahiridir. Cumhurbaşkanlığı makamı istediği kadar yok sayılsa da hakikatte, dizayn edildiği düşünülen siyasî tabloya uymamaktadır. İşte tam da bu yüzden imaj düzeyine çekilerek etkisiz kılınmak istenen bu makam, yeni

ve etkin şekliyle bizzat Erdoğan tarafından doldurulmalıdır. Bu hamle ile de AK Parti'nin siyasete vermek istediği şekil, kendi partisi ve iktidarı açısından mükemmelliğine tam manasıyla ulaşarak tamamlanacaktır.

Bu noktada antidemokratik otoriter parti yapılanmasının sadece AK Parti için değil, CHP ve MHP açısından da geçerli olduğunu hatırlamak gerekiyor. Bu siyasî yapılanma tarzı, cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar devam ediyor. Antidemokratik ve otoriter oluş açısından aralarında sadece görece farklar bulunuyor. Böyle bakıldığında, Başbakan'ın iktidar ediş tarzını, daha çok tek parti dönemiyle karşılaştırmak mümkün görünüyor. Olana böyle bakmayıp sadece AK Parti'nin bir özelliği olarak görmek, sorunun şümülünü kavramamak olur. Bu, siyasetin AK Parti karşıtlığı üzerinden kurulmasına yol açar. Bu da yanlış ittifak arayışlarını getirir.

Kurumlar da dizayn ediliyor

Parti teşkilatının bu şekilde dizayn

edilmesi, istenilen bir modelin elde edilmesiyle sonuçlanmıyor. Bunu toplumdaki önemli kurum ve kuruluşların denetim altına alınması ve aynı modele göre dizayn edilmesi takip ediyor. Burada Başbakan'a koşulsuz itaat etmiş bir "başkan" ve altında ona koşulsuz itaat eden insanlar sıralanıyor. Buralara yerleşmiş "başkanlar" da Başbakan'ın çizmiş olduğu modeli taklit ederek yönetmeye kalkışıyor. Örnek olarak valilikler, YÖK, TÜBİTAK, üniversiteler sayılabilir. Bunun da önemli oranda sağlanmış olmasının üzerinden geçerek medyanın dizayn edilmesi geliyor. Medyanın dizayn edilmesinde, medyanın sermaye gruplarının eline geçmiş olması ve onların gelir kaynaklarının kesilmesi korkusu ve tehdidi yatıyor. Bunun da önemli oranda sağlandığı söylenebilir. Böylece sermaye gruplarının da koşulsuz itaat ilişkisi içinde bir düzene girmesi sağlanıyor.

Bütün bunların başarılı olmuş olması toplumun da bir bütün olarak aynı şemaya uygun dizayn edilebileceği cesaretini veriyor. Kaç çocuk doğrulacağından ne içileceği-ne, ne giyileceğine kadar uzanan

Cuma akşamı (31 Mayıs) Kazancı Yokuşu'nun köşesinde kalabalık bir grupta Taksim alanına girenleri alkışladığımız sırada üzerimize biber gazı atılması üzerine yokuşun aşağısına sığındık. Ve bir süre sonra orada kalabalık tekrar arttı. Kimse dağılmayı düşünmediği gibi, birbirini tanımayan insanlar olarak ne zaman tekrar meydana çıkılması gerektiğini hep birlikte tartışmaya başladık. Sürekli cep telefonlarından diğer sokaktakilerin durumunu öğrenerek taktik belirlemeye çalıştık. Bu tartışmaya limon satan esnaf, kapılarını bize açan insanlar da katıldı. Bekleyişin uzun sürmesi üzerine aramızdan bir kişi ellerimizi başımızın üzerine koyarak polise doğru yavaş yavaş yürürsek etkisiz kalacaklarını ve bir şey yapamayacaklarını öne sürdü. Bir kadın,

"Biz zaten hiçbir zaman polise bir şey yapmadık, sadece ağaçları korumak için otururken polis bize saldırdı" diyerek itiraz etti. Tartışmanın sonucunda 7-8 kişi bu fikri makul bularak ellerini başının üzerine koyup yürümeye başladı. Yokuşun tam ortasına geldiklerinde sokağın köşesindeki polisler beklediği gibi biber gazı attı. Grup hızlı bir biçimde dağılırken "Allah belanızı versin!" diyerek bağırışanlar vardı. Aşağıda olup biteni merakla seyredenler bir fikrin bu kadar hızlı ve açık biçimde yürütülmesi karşısında kahkahalarını tutamadılar. Tabii hemen limon ve sütle yardıma koşuldu ve tartışmaya kaldığı yerden devam edildi.

Nurhan Tarkan

Gezi parkına ilk girdiğim anda tesadüfen mp3 çalarımda Ahmed Arif'ten "Anadolu'yum ben" şiiri çalmaya başladı. Başka bir izlenime gerek bile yok.. Her bir satırı tam ne olduğunu anlatır gibiydi:

"Öyle yıkma kendini
Öyle mahzun öyle garip
Nerede olursan ol içerde, dışarda, derste, sırada
Yürü üstüne üstüne, tükür yüzüne celladın
Fırsatçının fesatçının, hayının
Dayan kitap ile dayan iş ile tırnak ile diş ile
Umut ile sevda ile düş ile
Dayan rüsva etme beni
Gör nasıl yeniden yaratılırim namuslu genç ellerinle"

Örsan Seviş

Bu hareket AK Parti'yi olduğu gibi diğer partileri de değiştirme potansiyellerini içinde taşıyor. Türkiye'nin demokratik bir topluma dönüşmesi potansiyelini de kendinde barındırıyor.

buyurmalar buradan kaynaklanıyor. Kurumların ve toplumun bu şekilde örgütlenmek istenmesi, olağanüstü bir baskı oluşturuyor. Bu baskı insanların sinmesini getiriyor. Çünkü bu koşulsuz itaat ilişkileriyle örülmüş yapılanmada, aykırı ses olma, kendi vicdanını dinleme, itaat etmeme tam bir dışlanmayı getiriyor. Bu dışlanma ve kaybetme korkusu, sinmeyle birlikte bireyin özsaygısını da giderek kaybetmesini getiriyor. Koşulsuz itaat edenlerin, koşulsuz itaat ettirme çabası dayanılmaz hale geliyor. İşte "korku cumhuriyeti" ifadesi bu durumu anlatıyor.

Bu otoriter merkezîyetçi örgütlenme tarzı yukarıdan aşağıya doğru iniyor. Bu anlayışı temsil eden bakanlar, vekiller, valiler, belediye başkanları, emniyet müdürleri, rektörler ve diğerleri peyda oluyor. Bunlar halkı, vatandaşı, öğrenciyi, çalışanı, hocaları, yönetilecek, çekip çevrilecek bir yığın olarak, "tebaa" olarak görüp kendisini de "efendi" olarak

konumluyor. Medyaya yönelen tepkiyi bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Bu otoriter merkezîyetçi ve itaat ilişkisiyle şekillenmiş kurumların da eleştiriye, başkaldırıyı üzerlerine alması gerekiyor. İyimser bir beklentiyle eleştirinin giderek onları da bulacağını düşünmek gerekiyor. İşte bu eleştiriye yapmayı göze almak, bu eleştiriye başlamak da "Korku eşiğinin aşılması" ifadesiyle anlatılıyor.

İtiraz merkezîyetçi otoriter anlayışa

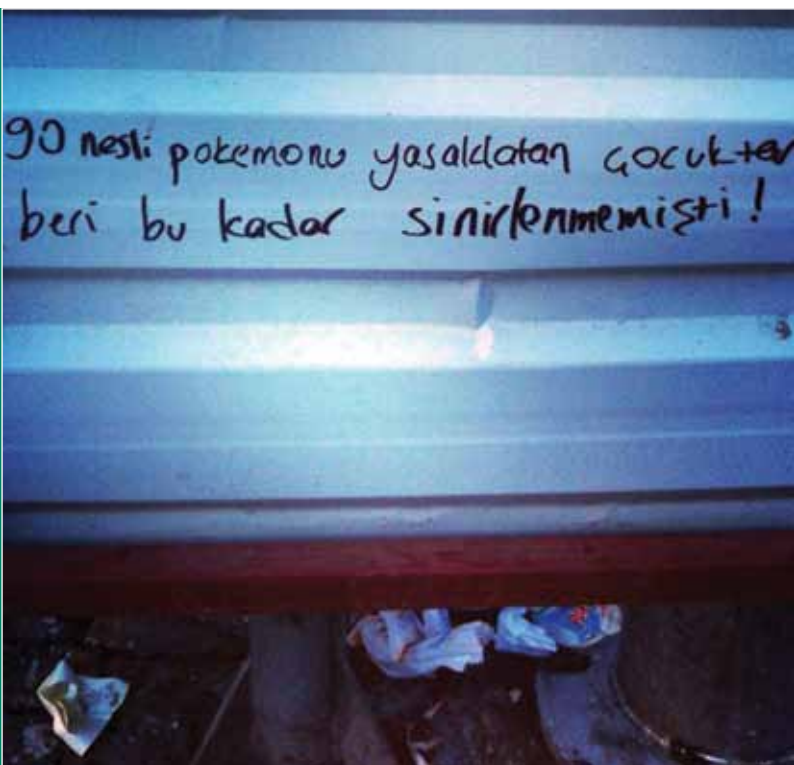
Bu bakış açısıyla, eylemi başlatan tepkinin nedenlerini ve neye yöneldiğini görmek daha kolaylaşıyor. Bu hareketin, bu başkaldırının, merkezîyetçi otoriter devlet ve toplum anlayışına karşı olduğunu tespit etmek gerekiyor. Dolayısıyla cumhuriyetin kuruluşundan beri olagelen bir toplum ve devlet anlayışının, Başbakan Erdoğan eliyle son derece nobran kullanılmasının başlattığı, ama aslında Erdoğan'ın hazır bulduğu bir rejime başkaldırı olarak

görmek gerekiyor. Erdoğan'ın yaptığı da aslında hazır bulduğu merkezîyetçi devlet anlayışını, zihinde tasarlanmış ama hayata geçirmek için planlanmamış toplum modeline uydurarak kullanmak oluyor. Çok paradoksal görünse de, CHP'nin tek parti iktidarıyla AK Parti'nin iktidarı aynı kaynaktan besleniyor. Karşı uçlardan icra edilen iki otoriter iktidar anlayışı söz konusu oluyor.

AK Parti, demokrasinin gelişmesini sadece devlet yapılanmasından Kemalist zihniyetin silinmesi olarak algılıyor. Kemalist devlet örgütlenmesini ve onun elitist otoriter modelini geriletmeyi ve onun yerine, popülist-pragmatist otoriter bir yönetim kurulmasını sağlamaya çalışıyor. Oysa süren başkaldırı hareketi, tam demokrasi talep ediyor. Böyle olduğu için de hareketin asıl dinamiğini; otoriter, antidemokratik olmayan devlet ve toplum isteği oluşturuyor. Göstericiler arasından yükselen kimi otoriter, ulusalcı, ırkçı, darbeci, milliyetçi Kemalist

sloganların hiçbir karşılığı yoktur, hareketin asıl dinamiklerinden uzaktır ve harekete zarar vericidir. Hareket muhakkak bu unsurları kendinden uzak tutmalıdır.

Sorunu bu şekilde analiz etme doğruysa, Türk Yazı ve talepleri Kürt sorununun barışçı çözümünü sekteye uğratmaz, aksine onunla birleşir ve onu kolaylaştırıcı bir işlev üstlenir. Kürt sorununun barışçı çözümü, tam manasıyla bir demokratikleşmeyi zorunlu kıldığından, demokrasi ve antioriter yönetim isteyen hareketle aslında aynı mecra akıyor. Kürt hareketinin bunu çok net görmesi gerekiyor. Bu hareket AK Parti'yi olduğu gibi diğer partileri de değiştirme potansiyellerini içinde taşıyor. Türkiye'nin demokratik bir topluma dönüşmesi potansiyelini de kendinde barındırıyor. Baskıcı yönetimler karşısında demokratik cumhuriyet tercih edilmesi gereken bir yönetim şeklidir. Bu, demokratik cumhuriyetin de emekçi kitleler için baskı anlamına gelmesine rağmen böyledir. ▼

DAR VE SIKIYOR

Behçet Çelik

Gezi Parkı eylemleri çok farklı kesimleri bir araya getirdi. Bu durumu kimileri bir komplonun göstergesi olarak değerlendirirken, kimileri de büyük bir değişimin ilk işaretleri olarak okumak eğiliminde. Şehrin orta-üst sınıflarının yaşadığı yerlerdeki bayraklı yürüyüşleri yakından gözleyenler kendilerini cumhuriyet mitinginde hissederken, Gazi ve 1 Mayıs mahallesi gibi yerlerde yaşayanlar Madımak katliamının yıldönümünde sanmış olabilir kendilerini. Taksim Meydanı ile üç adım arkasındaki parkta, hatta parkın ön kısmı ile arka kısmı arasında da büyük bir ortaklık olduğunu söylemek zor. Gezi Parkı'nda Hrant Dink Caddesi'nin açılışı sırasında, "Buraları eskiden Ermeni mezarlığıydı," denmesi üzerine, "Hepimiz Türküz!" diye bağırın kadının hâli örnek verilebilir buna; ya da grupların farklı talep listeleri.

Buna rağmen insanlar birlikteler, onları bir araya getiren sanırım hoşnutsuzlukları ve öfkeleri. AK Parti'den, ideolojisinden, dünya görüşünden, uygulamalarından veya liderinden hoşnutsuzlar. Yine de bu birlikteliği salt AK Parti karşıtlığıyla açıklamak doğru görünmüyor bana. Bunun da temelinde toplumsal-siyasal hayatı düzenleyen normların son otuz yılda yaşanan değişimin çok gerisinde olması yatıyor.

"Benim kreasyonum"

İktidar partisi sözcülerinin sürekli olarak demokrasi vurgusu yapması

ve yaşananları demokrasi karşıtı bir hareket olarak değerlendirmesi bu partinin destekçilerine doğru görülebilir. 12 Eylül cuntasının hazırladığı seçim ve siyasal partiler yasasıyla düzenlenmiş seçimlerin sonuçlarının bu tespitlerde referans alındığını gözden kaçırmamak gerekiyor oysa. Başbakan'ın seçimle gelmiş olması, onu dünyadaki diktatörlerin çoğundan ayırıyor olsa da, Gezi Parkı olayında ve sonrasında yaşananlarda gördüğümüz gibi günümüzde demokrasiyi sadece seçimle (üstelik barajlarla engellenmiş bir seçimle) tanımlamak yeterli ve mümkün değil. Dört beş yılda bir sandığa gitmek dışında hiçbir katılım mekanizmasının olmaması, katılımdan geçtim, eleştiri mekanizmalarının da işlevsizleşmesi, katı merkezîyetçi devlet yapısı (İstanbul'daki bir parkın akıbetinin Ankara'dan belirlenmesi, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın bile Başbakan tarafından yanlış

çıkarılması örneğin) günümüzün çoğulcu ve dinamik toplumsal yapısı düşünüldüğünde hayli dar bir elbise. (Twitter'da TBMM'yi takip edenler farkındadır, sık sık şu cümleyi okuyoruz: "X Partisinin önerisi reddedildi.") Başkaldırının özünde bu dar elbiseye karşı bir isyan var. Mevcut temsil mekanizmalarının bir işe yaramadığı algısının hayli yerleşmiş olması, bu son olaylardaki katılımın yüksekliğiyle açık biçimde ortaya çıkıyor.

AK Parti'nin yeni anayasa ile bu elbiseyi bollaştıracak iddiası da, her seferinde dillendirilen, "Anlaşamarsak, en sonunda benim kreasyonum, konfeksiyonum neyse o olur, kimse kusura bakmasın" sözüyle hoşnutsuzluğu azaltmak bir yana, daha da artırıyor. Günümüz toplumunun çoğulcu yapısı içerisinde çeşitli kesimlerin birbirinden farklı talepleri var; bunların da özünde insanların kendi

arzularının dikkate alınmaması yatıyor. Arzulananlar farklı da olsa, bu talep ortak. İsyan biraz da bu dikkate alınmamaya karşı yükseldi. Devletin bizim nasıl yaşayacağımıza karışmasını istemiyoruz. Cumhuriyet kuralları beri devletin bunları belirleme gücü ve yetkisi oldu; bu da farklı topluluklarda ve bireylerde öteden beri çeşitli hoşnutsuzluklar yarattı. Bu hoşnutsuzlukları gidereceği vaadiyle iktidara gelen AK Parti'nin bu devletçi eğilime girmiş olması ise geniş kesimlerde ciddi bir ümitsizlik yarattı. Devletin elbisesi değişmiş gibi görünse de ölçüsü değişmedi; hâlâ dar ve sıkıyor.

Ümitsizliğin bir büyük nedeni ise, askerî vesayetlin geriletilmesi ve Kürt sorunuyla ilgili olarak müzakerelerin başlaması gibi devletçi zihniyeti geriletecek girişimlerin arkasından gelmemesi ya da dostlar alışverişte görsün duygusu yaratacak hareketlerle yetinilmesi,

toplumsal hayatı ferahlatacak yasa ve uygulamalara bir türlü sıra gelmemesi. Devletçi geleneğin günahlarının ortaya serilmesi konusunda seçici davranılması da bir başka ümitsizlik nedeni. Ergenekon'un Fırat'ın doğusunda yaptıklarının ihmal edilmesi ya da Dersim Katliamı konusunda beklenmedik ölçüde atak davranan iktidar partisinin Ermeni Soykırımı konusunda devletin kadim pozisyona sınıksız sarılması gibi örnekler bu seçiciliğin topyekûn bir değişimden ziyade keyfiliğin bir işareti olarak algılanmasına yol açtı ve toplumsal ümitsizliği artırdı, artırıyor.

Yeni toplumsal sözleşme ihtiyacı

Yeni bir elbiseye, yeni bir toplumsal sözleşmeye, yeni bir zihniyete ihtiyaç çok net; ama yapılanlar ve yapılmayanlar yan yana sıralandığında, ne yazık ki “yeni” diye sunulanların “eski”nin hasarlarının boyanmasından öte geçemediği görülüyor. Gezi deneyimi, bu noktada çok önemli bir işlev gördü; “yeni” diye sunulanın üzerindeki boyanın sıyrılmasını sağladı ve boyanın altında eski yapının pek de değişmeden durmakta olduğunu ortaya çıkardı.

Gezi deneyiminin esas önemli yanı ise yeni elbise için bize ölçü sunuyor olması. Birlikte çizilip dikilecek bu yeni elbise için özgürlüğün, eşitliğin, paylaşımın, katılımın, dayanışmanın, yerel dinamiklerin güçlendirilmesinin olası ölçülerini sunan bir prova olarak değerlendirmek gerek bu deneyimi. Bu yeni sürecin Gezi Parkı'ndaki ağaçların kesilmesiyle başlamış olması da çok anlamlı. Bütün toplumsal sorunların önünde ve farklı arzuları olan toplumsal kesimlerin hepsini

ilgilendiren, acil bir sorun olan ekolojik problemlerin büyüme, kalınma ve kâr etme hırsı gibi olgular karşısında nasıl ihmal edildiğinin görünmesine de vesile oldu o üç ağaç.

Daha önce bir benzeri olmayan Gezi Parkı deneyimi, her ne kadar yeni toplumsal elbisemiz için genç kuşakların prova ölçülerini görme ve anlama imkânı sunuyor olsa da, iktidar eski elbisenin ölçüleriyle bakıyor Gezi'ye – psikolojik harbi, dezenformasyonu, korku mekanizmaları, biber gazı, TOMA'sı, dış mihraklar paranoyasıyla. İktidarın pek de o kadar yeni olmadığı, eski devletin vazgeçilmez kudret ve silahlarını (terzi ve makaslarını) tevarüs ettiği bu son olaylarda açık seçik görülür oldu.

Şunu da eklemeliyim: On beş gündür ayaklananların arasında da eskiye dair çok şey var; bu inkâr edilemez. Sözünü ettiğim yeni deneyim ise iki cami arasında bınamaz, iki bayrak arasında bıbayrak kalmış durumda. Başbakan'ın mitinglerinde de, ona muhaliflerin bir bölümünde de, eski devlet zihniyetinin, eski deneyim ve uygulamalarının simgesi halini almış olan aynı bayrak sallanıyor. Öte yandan, ne mutlu ki Gezi Parkı deneyiminin kendisi bugün bir bayrak olarak dalgalanmaya başlamış durumda. Eşitlikçi ve özgürlükçü bir toplumsal hayatın, birey hak ve özgürlüklerinin, toplumsal ve bireysel arzuların dikkate alınmasının temel bir insan hakkı olduğu gerçeğinin, insanların kendilerini ilgilendiren konulardaki karar mekanizmalarına katılma arzusunun, ferah bir şehirde, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının vazgeçilmezliğinin ve barış içerisinde birlikte yaşamının bayrağı olarak.

Barışçılık ve barış sürecinin etkisi

Yukarıda sözünü ettiğim, iktidar partisine yönelmiş, farklı nedenlere dayanan öfke ve tepki ile çeşitli düş kırıklıkları çok da yeni değilken, nasıl olup da böylesi kitlesel eylemler gerçekleşebildiği daha uzun süre tartışılacaktır. Böylesine birikmiş tepkinin nerede ve nasıl patlayacağı bilinemezdi elbette; herhangi başka bir olay benzer gelişmelere vesile olabilirdi. Yine de bir-iki noktadan söz etmek mümkün bu konuda.

Gezi Parkı'nda ilk gün eylem yapan barışçıl topluluğa uygulanan şiddet haklı olarak birbirinden oldukça farklı eğilimlerdeki insanların sokağa çıkmasına neden oldu. Burada “barışçıl” sözünün altını özellikle çizmek lazım. Geniş kitleler nezdinde Gezi Parkı eylemlerine meşruiyet kazandıran ve toplumsal öfkeyi patlama noktasına getiren Gezi Parkı'nda ağaçları korumak için bir araya gelen gençlerin barışçılığıydı. Toplumsal meşruiyet ile barışçıl eylem arasında doğrudan bir bağ olduğu bir kez daha görülmüş oldu. Bugüne dek pek çok haklı neden sokak eylemlerinin böylesine kitleselleşmesini sağlayamamıştı. Gezi Parkı eylemlerindeki katılımın yüksekliği, toplumsal hareketlerin kitleselleşmesi için haklılığın yanında, barışçıl olmanın da gerekliliğini gösterdi.

Baştan söz etmişken, otuz yıldır sürmekte olan savaşın sonuna gelmesinin bu eylemlerle arasındaki bağlantıya da değinmeli. Sürmekte olan savaş çok uzun süredir her türlü demokratik tepkinin yükselmesini önüne bir engel olarak çıkıyor; herhangi bir nedenle tepkilerini dile getirmek isteyenler –özellikle sosyalistler– seslerini yükseltip sokağa çıktıklarında “terörist” suçlamasıyla

karşılaşıyordu. Savaşın varlığı, demokratikleşme taleplerinin önüne set çekmek isteyenler için çok uygun bir mazeret halini almıştı. Hükümet yetkililerinin Gezi Parkı eylemlerine katılanları suçlarken “terörist” yerine “marjinal gruplar”, “çapulcular” gibi sıfatları yeğlemeleri, “terörist” kelimesini hemen hemen hiç kullanmamaları dikkat çekiciydi. Gezi Parkı'na polis saldırdığı 15 Haziran akşamı bir bakanın bu kelimeyi kullanması ise bir tespitten ziyade, Taksim'e çıkmak isteyenlerin böyle değerlendirileceğinin bir ifadesi, hükümetin uyguladığı ve uygulayacağı şiddeti mazur göstermek için kılıf uydurma çabasından başka bir şey değildi.

Bu bağlamda, çözüm ve geri çekilme sürecinin ulusalcı kesimlerdeki öfkeyi ve hıncı artırdığını da unutmamak gerekiyor. Müzakerelerin başlamasıyla birlikte sosyal medyada ve kimi basın-yayın organlarında, baştan beri hükümete ve onu destekleyen toplum kesimlerine ısınmamış, ama zaman içerisinde toplumsal hayattaki laik-dindar geriliminin azalmasıyla tepkileri nispeten azalmış laikçi-seçkinci kitleyi harekete geçirmek, hınçlarını yükseltmek için “bölücülük” söyleminden medet umulmaya başlanmıştı.

Eylemler sırasında böylesi grupların attığı sloganlar, tepkilerinin hedefinde sadece iktidar partisi olmadığını ve hıncı nesnesi olarak kimleri gördüklerini net biçimde gösteriyordu. Gezi Parkı eylemlerinin barışçıl niteliği, eylemlere katılanların özgürlükçü ve –sadece insanları değil, diğer canlı türlerini de kapsayan– eşitlikçi talepleri, pek çok nedenin yanında bu hıncı söyleminin öne çıkmasına engel olduğu için de çok kıymetli bir deneyim ve kazanım olarak değerlendirilmeli. ▼

MUHAFAZAKÂRLIK, KEMALİZM VE AKP

Niyazi Kızılyürek

Modernite öncesi geleneksel toplumlarda ataerkil yapı birbiriyle bağlantılı olan üç “baba” figürüne dayanıyordu. Aile babası, devletin babası kral ve “babaların babası” Tanrı. Aydınlanma bu üç “baba” figürünü de altüst etti. Sekülerleşen/dünyevileşen modern dünyada bir yandan her şeye hakim olan Tanrı’nın varlığı sorgulanırken, diğer yandan yer-yüzündeki temsilcilerinin siyasî varlığına son veriliyor, egemenlik kraldan alınarak halka devrediliyordu. Ataerkil yapıdan geriye evdeki baba figürü kaldı, ama onun da geleneksel konumu ciddi değişimlere uğradı. Örneğin, çocuklar onun “malı” olmaktan çıktı. Modern devlet, yurttaşlarını kendisi eğitecek ve çocukları ailenin insaf ve inisiyatifine bırakılmasını sonlandıracaktı.

Fransız İhtilali siyasî ataerkil yapıyı yıkarak onun yerine “kardeşliğe” dayalı cumhuriyet düzenini kurdu. Burada söz konusu olan kardeşler babalarını katleden erkek yurttaşlardan ya da babalarını katlederek yurttaş olan erkeklerden başkası değildi. Onlar bir anlamda “baba katiliydi”. Monarşie son vermişlerdi. Bu yüzden de “babasız” kardeşlerdi. Sartre’ın dediği gibi, “kendi kendilerini yaratan ya da devrimin yarattığı babasız kardeşler.”

**Konu hep aynı:
Babaları korumak! Örneğin, üç yıl önce ‘Mustafa’ filmi, şu sıralarda da Muhteşem Yüzyıl dizisi etrafında kopartılan fırtınalar “kahraman-baba” figürüne dokunmakla ilgili.**

Türkiye’de sık sık tanık olduğumuz tartışma konularına yakından bakınca, “baba” figürünün hiçbir zaman “katledilmediğini” anlıyoruz. Konu hep aynı: Babaları korumak! Örneğin, üç yıl önce ‘Mustafa’ filmi, şu sıralarda da Muhteşem Yüzyıl dizisi

etrafında kopartılan fırtınalar “kahraman-baba” figürüne dokunmakla ilgili. İlginçtir, bazen Kemalistler ayağa kalkıyor, bazen de muhafazakârlar. Fakat her iki kesim de aynı yerden konuşuyor. Kimi Atatürk’ü, kimi Kanuni Sultan Süleyman’ı koruma derdinde.

Aslında korumak istedikleri şey, ataerkil düzenin kendisi.

Anlaşıyor ki, Türk ataerkilliği bütün modernleşme çabalarına rağmen güçlü biçimde devam ediyor. Çocukların toplumsal bir sözleşme etrafında bir araya gelen özgür yurttaşlar olamamaları bir yana, babasız kalma korkusu içinde çırpınıp durduklarını görüyoruz. Toplumun “babaları” ya da “büyük kardeşler” de bu düzeni sonsuza kadar sürdürmek istiyor. İster Kemalist cenahta ister muhafazakâr cenahta, “özgür yurttaş” kavramına pek rastlanılmıyor. Her iki akım da “tebaasını iradesiz çocuklar gibi pasif davranmaya zorlayan baba-hükümet” anlayışına sahip. Locke’un ta 18. yüzyılda sorduğu “Neden bir insan büyük kardeşinin yönetimine tabi olsun ki?” sorusunu Türk siyasî kültürü henüz yanıtlamış değildir. “İnsanlar nasıl bir yönetim istediklerine kendileri karar vermelidir” deyişi ataerkil siyasî düzene tehdit olarak algılanmaktadır.

Şimdi, Türk modernitesinin bu özelliğine daha yakından bakalım.

Geleneği koruyan tedrici gelişme

Siyasî bir akım olarak muhafazakârlık büyük dönüşümlerin yaşandığı süreçlerde ortaya çıktı. Modernitenin baş döndürücü

yenilikleri, aristokrasinin yenilgisi, dinin gerilemesi muhafazakâr akımın doğuşuna neden oldu. Muhafazakâr akımın düşünce babası Edmund Burke, “doğal-hukuk” karşıtı bir tavırla Fransız İhtilali’ni eleştirerek “Büyük Gele-neği” korumanın önemine vurgu yapıyordu. Tarih, gelenek, ahlak gibi olguların korunması gerektiğini düşünen Burke, Jakobenleri yabancı halkları işgal eden “işgal ordularına” benzetiyordu. Bir farkla ki, Jakobenler kendi halkını “işgal etmişti”. Burke, Fransız İhtilali’nin ihtilalcilerin kendi kafa yapısına göre “yeni-insan yetiştirmek”, “Hristiyanlık yerine yeni bir din koymak” ve “bireylerin bilincini değiştirmeye” yöneldiğini belirterek muhafazakârlığın temel ilkelerinin altını çiziyordu. Buna göre, muhafazakârlık her türlü toplum mühendisliğine ve devrimci değişime karşı çıkıyor ve geleneği koruyan tedrici gelişmeye onay veriyordu. Bu anlayışta gelenek ve teamüller, planlı rasyonel düzenlemelerden daha önemlidir.

Muhafazakârlığın temelinde güçlü bir ataerkil yapı olduğuna şüphe yoktur. Muhafazakârlar “baba” figürünün korunmasını ister. Çünkü babalar “düzeni” sağlar ve muhafazakârlık için “düzen” özgürlükten önce gelir. Özgürlük sadece geleneği sürdürmek için talep edilir ve bununla sınırlı tutulur. Gelenek ise “düzen” içinde korunur. Burke, “insanların eğilimlerinin denetlenmesi, iradelerinin kontrol altında tutulması ve tutkularının bastırılmasının” önemine ısrarla vurgu yapıyordu.

Radikal modernleşmeci bir akım

Kemalizm, radikal modernleşmeci bir akımdı, çünkü sosyal mühendislik uygulayarak “gele-neğe” karşı bir tür kültür-savaşı başlatmıştı. Bu yönleriyle elbette muhafazakâr değildir. Kemalizm, zaman zaman Ziya Gökalp’ın “medeniyet-hars” ayırımından yola çıkarak “hars”a, yani “özcü/otantik Türk Kimliğine” vurgu yapsa da, iradeci bir kültür

Peyami Safa

politikası uygulamaktan geri kalmadı. En önemlisi, söyleminden farklı olarak, performans/eylem düzeyinde her zaman Batı-merkezli kültüralist bir hareket oldu.

Bazı yazarlar Kemalizm’in “kendine özgü” olana vurgu yapmasından ötürü Kemalizm’de güçlü bir muhafazakâr damar olduğunu ileri sürer. Ziya Gökalp da 1923 yılında kaleme aldığı

makalelerinde Türk İnkılâbı’nın “Medeniyette devrimci, hars’ta muhafazakâr” olduğunu, daha doğrusu olması gerektiğini ileri sürüyordu. Ne var ki, Kemalizm “Kendine özgü” millî değerler arayışında olsa da, aslında “canlı ve zaten var olan gelenekten” ziyade “gelenegin icadına” yöneldiği aşikârdır. Bu açıdan, Kemalizm’e “muhafazakâr” denemeyeceği

Heyecanım ve mutluluğum daha önce böyle bir olay görmemiş olmamdan kaynaklanabilir. Polisin parkta kalanlara saldırmasıyla başlayan ve ardından çok büyük yığınları sokağa çıkartan gelişmeler, benim daha önce hiç görmediğim ve görmekten son derece mutlu olduğum olaylar silsilesi bir çoğumuzu anlayamadığımız bir şekilde sokağa çekti. Sokağa çıkanlar tekil ve homojen bir grup değildi. Eylemcilerin çoğunluğuyla benim isyan dinamiklerim aynı değildi. Yöntemler konusunda ayrı düştüğümüz çok nokta oldu. Birçoğu için salt Erdoğan karşıtlığı ya da polisin aylardan beri devam eden şiddetine karşı yapılan eylemler, benim için genel hükümet politikalarına karşıtlıktı. Park içinde ise parka dair söylemler yükseltilemedi, dayanışma had safhada olmasına rağmen gerçek bir tartışma platformu oluşamadı. Söylemler havada kaldı, mücadele ile alakası olmayan gruplar olaylara sonradan dahil olup hareketi

hegemonyası altına almaya çalıştı. Soykırım anması yapmak istediğimizde bize engel olmaya çalışan kafatasçılarla karşılaştık. Barikat fetişizmi gördük. Sekterliğin ve milliyetçiliğin en somut hallerini gördük. Bunların üstüne polis terörü de cabası. Evet bunların hepsi oldu, ama hareket devamlılığını sağlayarak bu sorunların üstesinden gün be gün gelmeye başladı. Hareketin heyecan verici tarafı sönümlenmemesi ve devamlılığıdır. Bu vazgeçmememize neden oldu ve vazgeçmediğimiz için çok mutluyum. Doğru tutumu sergilediğimizi şimdi daha iyi anlıyorum. Mücadeleye destek vermek ve mücadeleyle öğrenmek çok lezzetli ve aşırı bağımlılık yapıcı, vazgeçilesi bir şey değil. Bu yüzden “Vazgeçmek yok, direnişe devam!”

Eyüp Sercan Uygur

ortadadır. Fakat kültür-küresinde muhafazakâr sayılamayan Kemalizm, devlet ve otorite anlayışı açısından muhafazakârdır. Kemalist modernleşme saltanata son verdi, ama onun yerine güçlü bir siyasî ataerkil yapı kurdu. Devletin kurucusu kendisine “Türklerin Atası” adını verdi. Kurduğu düzende de yurttaşlara “hür yurttaş” değil, “devlete karşı vazifelerle borçlu yurttaş” ve olgun olmayan/çocuk muamelesi yapılageldi. Muktedir elitler kendilerini “koruyucu hami” olarak konumlandırırken, halk da toplum mühendisliğine tabi tutularak bir anlamda bir tür “iç sömürgeye” dönüştürüldü.

Kısacası, Kemalist anlayışta “özgür yurttaş” kavramına pek rastlamayız. Daha çok, Kant’ın monarşiyi tanımlamak için söylediği “tebaasını iradesiz çocuklar gibi pasif davranmaya zorlayan baba-hükümet” anlayışı hâkimdir. Kemalizm’in Osmanlı İmparatorluğu’nun patrimonial devlet geleneğini muhafaza ederek modernleştirdiği bilinen bir gerçektir.

İlk tepkiler

Kemalist modernleşmeye karşı ilk tepkiler 1930’lu yıllarda gelmeye başladı. “Yerli-manevî-millî” değerlerin eridiği ve Kemalizm’in “Batı taklitçiliğine” saparak “manevî boşluk” yarattığına dair görüşler dile getirilmeye başlandı. Baltacıoğlu, Peyami Safa ve Necip Fazıl Kısakürek gibi yazarlar “Türk İnkılâbı’nın” gidişatını eleştiriyor ve “geleneğin korunmasını” talep ediyordu. Örneğin, Peyami Safa 1938 yılında yayınladığı *Türk İnkılâbına Bakışlar* kitabında, “Türk İnkılâbını Arap ve Frenk maymunluğuna çevirmeden” yol almak gerektiğini vurguluyordu.

Bir yazısında da şöyle diyordu: “Mürteci, muhafazakârın soysuzlaşmış tipidir. Geçmiş geleceğe bağlamak isteyen köprüden geçmek istemez.. Muhafazakâr bu köprüyü kurar ve üstünden geçer. Bir ayağı geçmişte olmayan bir köprüünün geleceğe kurulamayacağını bilir.. Geçmişle ilişkisini kesen Devrimbazdan ayrılır.” Kısakürek ise Müslümanların Kemalist Türkiye’de “Parya’ya” dönüştüğünü iddia ettiği şiirler yazıyordu. (Tayyip Erdoğan’ın bu şiirleri severek okuduğu biliniyor.)

Kemalist modernleşmeciliğin geniş anlamda tartışmaya açılması için çok partili düzene geçmeyi beklemek gerekecekti. Demokrat Parti ile birlikte Türkiye 1950’de “merkez sağ” kavramı ile tanıştı. Merkez sağ “melez” bir anlayışla modernleşme ile gelenek arasında konumlandı. Ekonomik kalkınmayı ön plana çıkaran muhafazakâr-modernleşmeci bir yol izledi. “Tutan ve tutmayan devrimler” ayırımı yapan Menderes “din serbestisi” ile “piyasa serbestisi” ilkelerine sarıldı. Fakat açıktan ve tam bir muhafazakârlığa yönelmedi. Kemalist elitler nezdinde bu kadarı bile DP’nin “karşı devrimci” olarak yaftalanmasına yetti. Kemalistler açısından “fazla” olan merkez sağ muhafazakârlığı, milletin “kendine özgü” değerlerini İslam’da veya Türkçülük’te gören kesimler açısından ise “eksik” bulunuyordu. Bu yüzden siyasî İslamcılar ile Türkçüler merkez sağ muhafazakârlığına karşı eleştirel bir tutum içindeydi. Nitekim zamanla Türk-İslam Sentezi’ne yöneldiler ve Aydınlar Ocağı’nı kurdular.

Türk-İslam Sentezi’ni 1980 darbesi “devlet doktrini” ilan ederek ilk defa Kemalist modernleşmenin

karşısına bu kadar güçlü bir muhafazakâr akım yerleştirdi. Bu süreçte Atatürkçüler bir yana, İslamcı ve Türkçüler başka başka taraflara savrulsalar da, İslam’a dayalı muhafazakâr anlayış iyice güçlendi. Özal döneminin popüler kültürüne karşı tam bir karşı-hegemonya arayışına giren İslamcı aydınlar artık bahar havası yaşıyordu. Merkez sağın çöküşüyle birlikte AKP’nin iktidara gelmesiyle İslamcı aydınların benimsediği muhafazakârlık anlayışı kısmen de olsa iktidara geldi. Orta-sağ her zaman Kemalist vesaletin çizdiği sınırlar içinde siyaset yaparken, AKP bu çemberi kıran ilk muhafazakâr hareket oldu.

“İslam’a dayalı millî kültür” ve “millî irade”

Pragmatist açılımlar sergileyen ve AB üyeliğini ön plana çıkaran AKP, dış konjonktürün de yardımıyla (11 Eylül ve ABD’nin ılımlı İslam arayışı) elini iyice güçlendirdi, 2007 yılından sonra askerî vesaleti kırmaya başladı. Şimdi gözler AKP’nin nasıl bir muhafazakârlık anlayışı sergilediğine çevrildi. AKP’nin kuruluş aşamasında ilan ettiği “Muhafazakâr demokrat” anlayış hâlâ geçerli mi, yoksa hegemonyasını kurduğu bu dönemde sentezin “demokrat” kulpu uçup gitti mi?

Bu soruya kesin yanıt vermek kolay değil. Fakat AKP’nin “geleneği” ihya etmek adına takındığı tavırlara baktığımız zaman şunları görüyoruz: Kemalist modernleşme Osmanlı/İslam geleneğini “öteki” olarak kurgularken AKP Kemalist radikalliğin doruk noktaya ulaştığı Tek Parti dönemini “öteki” olarak kurguluyor. Açıkçası, Osmanlı/İslam geleneğini ihya ediyor. AK Parti, “adalet”ten “İslam’a dayalı

millî kültür” ve “millî iradeyi” anlarken, kalkınmadan da neo-liberal modernleşmeyi anlıyor. “Dindar kuşaklar” yetiştirmeye yönelirken tam bir toplum mühendisliği uyguluyor. “Batı’nın teknolojisine evet, maneviyatına hayır” diyerek, seçici bir şekilde Ziya Gökalp’ın yolundan gidiyor. Güçlü ve otoriter devlet anlayışına bağlı olduğu açık. Kürtaj üzerine söylenenlere ve güçlü toplumu “annelerin doğurganlığı” üzerinden tasarlayan anlayışına baktığımız zaman, belki muhafazakâr özellikler ön plana çıkıyor, ama bunların demokratlıkla bağdaşmadığı ortada. Kürt sorununda da henüz “demokrat” dedirtecek adımları atmış değildir.

Buraya kadar saydıklarımız bize belki muhafazakâr bir iktidarla karşı karşıya olduğumuzu gösteriyor. Fakat bir noktayı daha gösteriyor; o da AK Parti’nin Kemalizm’in otoriter devlet anlayışı ile toplum mühendisliği metoduna bağlı kaldığıdır. Kültürün yukarıdan müdahalelerle yeniden yapılandırılması muhafazakârlığın evrimcilik anlayışıyla bağdaşmıyor. Bu en çok Edmund Burke’ü rahatsız ederdi. Ve devlet anlayışı... “Büyük lider” etrafında tahayyül edilen ve giderek milliyetçi bir saplantı haline gelen “büyük devlet” fikri toplumu ve geleneklerini ön plana çıkaran muhafazakârlıkla bağdaşmadığı gibi, demokrasinin yerleşmesi karşısında da bir engeldir.

Bitirirken şunu söyleyebiliriz: Günümüzün post-Kemalist Türkiye’inde “elitist-laik-otoriter düzen” sona erdi, ama onun yerine “muhafazakâr-demokrat” bir düzen henüz kurulmadı. AK Parti’nin muhafazakârlığı demokratlığının önünde gidiyor. ▼

UMULMADIK TAŞ BAŞ YARAR

Ceyda Akaş Kabadayı

Gezi Parkı olayları, Türkiye’de bugüne kadar görülmüş en büyük, en şaşırtıcı eylem. Haftalarca sürmesi, herhangi bir örgüt tarafından organize edilmemesi, tüm ülkeye yayılması, insan haklarının ihlal edilmedik hiçbir maddesinin kalmaması, on binlerce insanın tamamen kendi insiyatifleriyle sokaklara dökülmesi, polis şiddetinin akıl almaz boyutlara varması, hükümetin toplumu göz göre göre taraflaştırması, medyanın yanlı tutumu, kentsel dönüşümün çevreye verdiği zararlardan yola çıkarak ivme kazanmış bu eylemi ülke tarihinde yaşanan her protestodan, her gösteriden ayrı bir yere konumlandırıyor. Bu büyük olayı, baskıcı iktidarlara karşı çıkan tarihte yerini almış benzer hareketlerle karşılaştırmakta fayda var. Herbirinin çıkış noktasında öğrencilerin ve gençlerin bulunması, belki de alınacak ilk ders.

Budapeşte 1956 / Macaristan

23 Ekim’den 10 Kasım’a kadar süren hareket, başlangıçta kendiliğinden gerçekleşmiş bir öğrenci hareketiydi. Binlerce insanın meclise yürümesiyle önce tüm Budapeşte’ye, ardından Macaristan’ın diğer şehirlerine yayıldı. Öğrenci topluluğunun bildirimlerini duyurmak amacıyla ulusal radyoya girmesi üzerine iyice alevlenen olaya gizli polisin müdahale etmesi ve ateş açmasıyla olaylar çığırından çıktı. Ayaklanma tüm ülkeye yayıldı ve hükümetin düşmesine neden oldu. Binlerce insan müdahale eden Rus birliklerine ve ülkenin güvenlik güçlerine karşı örgütlendi. Başta Sovyet güçlerini geri çekilmeye çağıran Politbüro, fikrini değiştirerek ayaklanmayı kırma kararı aldı ve 4 Kasım’da Budapeşte ve diğer şehirlerde büyük bir Rus ordusu saldırısı gerçekleşti. Macar direnişinde 2500’den fazla Macar, 700’den fazla Rus öldü, 200.000 kişi başka ülkelere sığınmak zorunda kaldı. Tutuklamalar aylarca devam etti, 1957 Ocak ayında yeni hükümet kuruldu, ancak ayaklanmanın tartışılabilmesi için

1980 yılını beklemek gerekiyordu. Ancak bu tarihten sonra olaylar değerlendirilmeye, incelemeler yayınlanmaya ve hakkında konuşulmaya başlanabildi. Ve 23 Ekim Macaristan’ın ulusal bayramı olarak ilan edildi!

“Birden” ortaya çıkmış gibi görünen bu olay ve tarihteki benzerleri, Gezi Parkı olaylarında da olduğu gibi, spontan olmakla birlikte toplumun içinde yaşadığı sürecin izlerini taşıyor. Macaristan örneğinde, 1950-52 yılları arasında entelektüel ve burjuva sınıfına uygulanan baskı ve binlerce kişinin tutuklanması, tek bir yılda 26.000 kişinin zor kullanılarak Budapeşte dışına çıkartılması ve kolektif kamplarda çalışmaya zorlanması, çoğunun da bu kamplarda ölmesi belli bir başkaldırı zeminini oluşturmuştu.

Sözkonusu dönemde iktidarda bulunan ve ayaklanmanın sonunda Rusya’ya sığınmak zorunda kalan şiddetli Stalinist Rakosi

hükümetinin eğitim sistemini tamamen kendi görüşleri doğrultusunda şekillendirmesi ve tüm eğitim kurumlarında baskıcı bir sistem oluşturması da olayların oluşmasında en önemli etkenlerden biriydi. Olaylar esnasında parçalanmış Stalin heykelinin replikası 2007 yılında Stalin’in Botları ismiyle direnişin anısına Budapeşte yakınlarında bulunan Szoborpark’a yerleştirildi.

Tian’anmen Meydanı Katliamı 1989 / Çin

1989’a gelene değin tüm dünyada öğrencilerin önderliğinde çeşitli ayaklanmalar ve direnişler gerçekleşti. Bunlar arasında 1962 yılında Portekiz’deki ulusal plebisit yoluyla iktidara geçen baskıcı rejim Estado Novo’ya (Yeni Devlet) karşı yapılan eylem, 1963’te Amerika’da Vietnam Savaşı karşıtı hareketler, 1965-72 yıllarında Japonya’daki Zenkyoto hareketleri,

1970’te Amerika’da Kent State Üniversitesi’nde Kamboçya işgalini protesto eden öğrencilere ateş açılmasının ardından doğan eylemler sayılabilir.

Tian’anmen Meydanı olayları ise en kanlı başkaldırılarından biri. 15 Nisan’dan 4 Haziran’a kadar süren olay sadece Pekin’de kalmadı, tüm geniş çaplı başkaldırıları gibi diğer şehirlere yayıldı, Şanghay da bunlardan biriydi. Başlangıçta öğrenciler, aydınlar ve işçi sınıfının politik reform talepleriyle ortaya çıkan, ardından büyük açlık eylemlerine dönüşen olayların bilançosu ağır oldu.

1987’de görevine son verilen Komünist Partisi Genel Sekreteri Hu Yaobang kalp krizi geçirerek 15 Nisan’da öldü. Kültürel devrimin oluşmasında oynadığı rol ve reformist kişiliği sayesinde sevilen bir politik karakter olan Yaobang’ın ölümü anısına aynı gün yüzlerce öğrenci Tian’anmen meydanına gelerek çiçek bıraktı.

Bunu takip eden iki gün içinde meydanda Yaobang’ın politik iyileştirmelerinin devamını talep eden göstericiler bir araya gelmeye başladı. Ayın 18’inde Büyük Halk Sarayı’nda (millet meclisi), binlerce öğrenci toplanmıştı. Bu, büyük gösterilerin başlangıcıydı. Bize pek yabancı gelmeyecek şekilde, ulusal basında tek bir gazete dışında hiçbir yayın organı olaya yer vermedi. Aynı günün akşamı yine binlerce öğrenci hükümet konutlarına yürümeye kalktı ve polis müdahalesiyle karşılaştı. Yaobang’ın resmî cenaze töreninin arifesi olan 21 Nisan gecesi, on binlerce öğrenci Tian’anmen meydanında toplandı. Ertesi güne kadar yerinde kalan topluluk Yaobang’ın rakibi başbakan Li Peng ile görüşme talep etti ve reddedildi. Eylemler yasaklanmasına rağmen devam ediyordu.

Bir yandan olay büyürken, 19 Nisan’da, Şanghay’da reform yanlılarının çıkardığı ingilizce ismi World Economic Herald olan dergi 24 Nisan’da yayınlanacak sayısını hazırlıyordu ve bu son sayıda Hu Yaobang’a ayrılmış bir dosya vardı. 21 Nisan’da Şanghay’da Komünist

Parçalanmış Stalin heykelinin replikası 2007 yılında Stalin’in Botları ismiyle direnişin anısına Budapeşte yakınlarında bulunan Szoborpark’a yerleştirildi.

Parti derginin yayın yönetmenine giderek bu yazıların kaldırılmasını istedi. Talebin reddedilmesi üzerine derginin son sayısı yasaklandı, ancak bu zaman içinde birkaç örnek çoğaltılmış ve dağıtılmıştı. Yasağın ardından dolaşıma çıkan örneklerde ise bu yazıların bulunduğu sayfalar boş beyaz sayfalar olarak yer aldı. Bu gelişmeler sonucunda yayın yönetmeni işinden alındı ve dergi Komünist Parti'nin himayesi altına alındı.

Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin resmî yayın organı 26 Nisan'da öğrenci hareketlerini halkın huzurunu bozan ve az sayıda katılıma sahip (günümüz terminolojisiyle söylemek gerekirse, birkaç çapulcu ve marjinalin ayaklanması) olarak lanse etti. Aynı akşam özellikle Pekin Üniversitesi ve Çin Halk Üniversitesi'nde büyük ayaklanma çıktı. Öğrenciler sisteme başkaldırıyor, kendi otonom birliklerini kurmak istiyordu. Bunu izleyen günlerde Pekin'de çok büyük direnişler görülecekti. 27 Nisan'da gösterici sayısı 50.000'i bulmuştu. Hareket kutuplaşmalara yol açtı, özgürlük talepleri ve sosyal adaletsizlik eylemlerin temelini oluşturuyordu. Hükümet ve öğrenciler arasında müzakereler başladı.

4 Mayıs'ta 4 Mayıs 1919 olaylarının anması yapılırken ortam pek gergin değildi. Ancak Mikhail Gorbacov'un devlet başkanı olarak Pekin'e yaptığı ilk ziyaret, birçok yabancı basın mensubunun da şehre gelmesine neden olmuştu. Protestoları dünya basınından saklamaya çalışan hükümet bu görüşmeyi olabildiğince kısa tutmaya çalıştı ve Gorbacov'u eskortlarla çevrilmiş yollardan geçirmek

için uğraş verdi. 12 Mayıs'ta öğrenciler Tian'anmen meydanında bir tarih sınırlaması olmayan ucu açık bir açlık grevi çağrısında bulunmuş, ertesi gün 1000'i aşkın kişi greve başlamıştı. Bu grev olayların akışını tümünden değiştirdi.

Halkın her kesiminden başkaldırıya destek geldi, 15 Mayıs'ta meydana artık yüz binler bulunuyordu. Başbakan Li Peng öğrenci temsilcileriyle görüşmeye başladı. Bu görüşmelerde Li Peng'in ve hükümetin çok yavaş ve yetersiz tepkiler verdiği iletildi. Komünist Partisi nasıl bir yanıt vereceğini bilemiyor, hareketi ateşleyen küçük bir grup olduğunu ve diğer öğrencileri kışkırttığını iddia ediyordu. Açlık grevi devam ederken çok sayıda politik ve sivil girişim destek verdi, işçiler bir otonom kurarak meydana yerlerini aldı, Çin Kızılhaç'ı önemli sayıda çalışanını grevçilerin sağlık kontrolleri için seferber etti.

20 Mayıs'ta alana silahsız olarak asker girdi, olaylar bastırılmak istenirken daha da büyük ivme kazandı, Şanghay, Hong Kong, Nanjing, Shenzen de tepkisini gösteriyordu. 30 Mayıs'ta ilk tutuklamalar başladı, ertesi gün hükümet karşı miting düzenledi. 3 Haziran'da ordu yine silahsız olarak meydana girmek istedi, kalabalık tarafından durduruldu, ardından silahlı ordu birlikleri alana girdi. Büyük bir çatışma çıktı. Halkın üzerine ateş açıldı. Ölü sayısı hakkındaki açıklamalar 5000 ile 10.000 arasında değişiyordu Kaçmaya çalışan öğrenciler yakalandı, tutuklamalar başladı. Olayların sonunda sıkıyönetim kanunu imzalayan Li Peng yandaşı Deng Xiaoping görevden alınmıştı.

1992 yılında Çin Hükümeti olaylardan dolayı 780 tutuklama yapıldığını açıkladı, oysa batılı kaynaklar bunu 10 bin ile 30 bin olarak açıklamıştı. Çok büyük sayıda öğrenci ve akademisyen politik olarak damgalandı ve hayatlarının geri kalanını işsiz olarak geçirmek zorunda kaldı.

OTPOR 1998 / Sırbistan

OTPOR'a gelirsek... OTPOR, Sırbistan'da Slobodan Milošević'in baskıcı sistemine karşı örgütlenmiş gençlerin oluşturduğu örgütün ismi. 1998'de insan hakları, sivil özgürlükler ve demokratik haklar talebiyle harekete geçen bir öğrenci ve genç hareketi olarak ortaya çıktı. 1996 ve 1997 yıllarında Milošević yönetimine karşı ayaklanmaların artmasıyla Belgrad Üniversitesi merkezli oluşum başladı. İlk olarak duvarlara havaya kalkmış siyah yumruk sembolünü çizen 4 kişinin tutuklanmasıyla başladı. Üç ay süren gösterilerden sonra hareket tüm ülkeye yayıldı, bir yıl içinde topluluğun 4000 üyesi olmuştu. 2000 yılına gelindiğinde sayı 35.000'e yükselmışti. Hareket bir koalisyon oluşturarak Milošević ve NATO karşıtı bir organizasyon oluşturdu. Etkisi büyük olan bu eylemler Milošević'in seçimleri iptal etmesine yol açtı, ülke büyük bir genel greve girdi. 5 Ekim 2000'de OTPOR etrafında toplanmış 700.000 kişi Belgrad Yürüyüşü'nü gerçekleştirdi. Milošević düşmüştü.

Öte yandan OTPOR'un dış kaynaklı sponsorları olduğu bir sır olmadığı gibi bunun pek de bir önemi yok. Önemli olan malî kaynaklar değil, toplumsal hareketlerin potansiyeli olup olmadığı. Hareket varsa onu destekleyecek herhangi bir kaynak

bulunur. Burada üzerinde düşünülmesi ve atlanmaması gereken en önemli nokta toplumların neye karşı, niye karşı olduğudur.

Ve diğerleri

Öğrenci ve genç nüfus bazlı toplumsal hareketler her zaman devam etti ve ediyor, en önemlilerinden ve en fazla konuşulanlarından biri de 1999'da Dünya Ticaret Örgütü toplantılarına karşı düzenlenen tüm dünyaya yayılan büyük antikapitalist eylem: Seattle olayları. Aynı yıl İran'da reformist gazete *Salam*'ın kapatılmasının ardından yapılan gösteriler, 2004-2005 arasında Kanada'da Quebec'te gerçekleşen öğrenci grevleri, 2005'te İtalya'da üniversitelerin özelleştirilmesine karşı gelen öğrenci protestoları, 2010'da İngiltere'deki eğitim bütçesi kısıtlamalarına yönelik eylemler, 2011'de Şili'deki öğrenci ayaklanmaları ve daha onlarcası...

Taksim Gezi Parkı olayları, tüm tarihten ve dünyada görülen değişimlerden bağımsız olarak değerlendirilemez. Bu değerlendirmenin zaman alacağı her ne kadar kesinse ve sonuçları her ne kadar şimdiden kestirilemez bir hal almışsa da, kendi geçmişimiz özelinde iyice çözümlememiz gereken bir dönem var: 1908-1920 arası. Halen kapalı kutu niteliğini taşıyan bu tarih aralığı üzerinde tarafsız yapılmış-yapılacak araştırmalara ve incelemelere ihtiyacımız büyük. Tüm dünya tarihi için de önemli bir geçiş süreci olan bu aralıkta neler oldu, neler olmadı iyice özümsememiz ve bu doğrultuda sonuçlara varmamız, geleceğimizi bunlar üzerinden düşünmemiz öncelik taşıyor. ▼

Gezi Parkı bir süredir sadece bir park olmanın ötesinde anlamlar ifade ediyor. Evet, eylemin içerisinde pek çok genç var, evet bu gençlerin belki de büyük bir bölümü daha önce hiçbir politik eyleme aktif olarak katılmadı; ama bu sadece bir başlangıç. Bundan sonra daha da politikleşme, taleplerini sokağa yansıtma ve bu talepler için mücadele etme potansiyeline sahip o gençlerin her biri. Korkularını yenmiş, beraber direnmenin ve örgütlü olmanın ne demek olduğunu anlamış insanlar var meydana. Ya yeni bir özgürlükçü yolu beraber çiziceğiz ya da var olan eski köhne yolda alevlenen öfkenin sönüşünü izleyeceğiz. Meydana doluşmaya çalışan ulusalcıların fikirlerini alt etmek, onların karşısında sistemi daha çok zorlayan talepleri çıkartmak ve bu talepleri daha geniş kitlelerle buluşturmaya çalışmak şu an için en elzem hedef.

Erdal Bayraktar

Demek ki özgür olmak ve özgürlüğü yaşamak çok zor bir şey değilmiş. Hayallerimizin bu küçük maketinin tüm dünyaya hakim olmasını diliyorum.

Cem Özkartal

MİLLÎ İTTİHATÇILAR, NEOLİBERAL TERAKKİCİLER

Safını neoliberalizmden yana tutanlara siyasetin bir “alışveriş festivali” gibi gelmesi doğal olabilir.

Kerem Kabadayı

Önü alınamayan polis terörü, direnişe karşı iftira kampanyaları ve asla tamamı dile gelemeyen komplo teorilerinin yarattığı öfkeden kurtulmak zor. Yine de hükümet ve yanlılarının açıklamalarını gözlerimi kapatıp dinlediğimde gözümün önünden otuz yıllık bir tarih şeridi geçiyor.

Şimdilerin zengin firarîsi Bedrettin Dalan, 1980’lerde Tarlabası’nda koca bir yarık açarken, bir yandan da yıktığı tarihe “içinde fuhuş yapılan beş on tane pis Rum evi” diye nefretini kusuyordu. Süleyman Demirel, Taşkılla’yı otele çevirmek için taklalar atarken, bir yandan da projeye karşı direnen İTÜ Mimarlık Fakültesi üyelerine saldırıyordu: “Onlar konuşacaklarına önce binayı tamir ettirsin, Taşkılla dökülüyor” diye posta koyuveriyordu. 1990’ların en büyük kent talanları, Gökkafeşler, Piramitler, sahil yolları tüm yasaları delerek inşa edilirken, dönemin gözde çocuklarından Hıncal Uluç bunlara karşı

gelenleri, yapmayı değil, sadece yıkmayı bilen “gericiler” olarak tanımlıyordu; Asaf Savaş Akat ise tüm bunların İstanbul’u “kalkındırmak” için çabalayan ANAP yönetimine karşı ayak sürüyen Ankara bürokrasisinin kirli mücadelesini iddia ederek imar ve yasa ihlallerine neoliberal kılıflar uyduruyordu.

12 Eylül darbesini ve ardından gelen ANAP yönetimindeki kentsel rant talanına eşlik yerel yönetim yasalarından sadece üçü bile (mıraklısı için: no. 3030, no. 3194, no. 3394; Ekim 1984), neden Topçu Kışlası tartışmasında yerel yönetimlerin veya kent sakinlerinin değil de Ankara’daki merkezin söz sahibi olduğuna dair bir fikir verebilir.

Çuvaldaki neoliberal mızrak

Aradan geçen onca yıla rağmen, bugün kamusal bir mekândaki hakkına sahip çıkan bir direniş hareketinin farklı çevreler tarafından otuz yıl önceki dile benzer saldırılara uğruyor olması,

aslında meselenin temelinde yatan bir çelişkiye işaret ediyor olmalı. Bu mesele, her ne pahasına olursa, egemenlerin belirlediği yolda “ilerleme” basıncı. Özünde kapitalist sermaye birikimi döngüsünün dayattığı bu basınç, Türkiye özelinde gördüğümüz üzere, muhafazakârlığın düşünce dağılcılığıyla meşrulaştırılmaya çalışıldığıdaysa ortaya pespayeliğin ötesine geçemeyen argümanlar çıkıyor. “Yuh artık, bir şeyleri de muhafaza edelim” diye öne çıkanlar, kendilerini “muhafazakâr” olarak tanımlayanlar tarafından “gerici” ilan edilebiliyor hâlâ. Çuvaldaki neoliberal mızrak saklanamaz hale geldiğinde, Türkiye’de toplumsal alanda görünürlüğü arttıkça, birbirinin benzeri olmak isteyenler arası bir “gösteriye” dönüşmüş “muhafazakâr biçimin” kaportasındaki boyalar dökülme-ye başlayıyor.

Hükümet tasdikli basın tarafından mesir macunu misali havaya saçılan uluslararası komplo teorileri, dökülen boyanın altından çıkan düşünsel sefaletin sadece

bir kısmı. AKP iktidarlarına karşı girişilmiş envai çeşit demokrasi dışı müdahaleyi bahane ederek, bugün hükümet tarafından uygulanan demokrasiden kaçış yolunu meşrulaştırmaya çalışanlara, bu siyasî ahlaksızlığa en net cevap, 2007’deki e-muhtıraya karşı duran, AKP’nin de DTP’nin de kapatılmasına karşı çıkan, askerî ve siyasetin geriletilmesi ve siyasetin sivilleşmesine yönelik adımları destekleyenlerin bugünkü tutumları olmalıdır.

Safını neoliberalizmden yana tutanlara siyasetin bir “alışveriş festivali” gibi gelmesi doğal olabilir, ancak daha düne kadar Cumhuriyet ideolojisiyle hesaplaşma yolunda fikir üreten bazı kalemler, bugün karşımıza çıkıp “millî birlik” ve “kalkınma, ilerleme” nutukları çekiyorsa, düştükleri çukur, kelimesi kelimesine “İttihat” ve “Terakki” karanlığıdır. Hani şu Ermeni halkını soykırıma uğratıp tüm beceriksizliklerini örtbas etmek için bitik bir imparatorluğu Dünya Savaşına sokan cani sürüsü...

“Kalkınma” fetişi

AKP iktidarları boyunca geriletile derin devlet ve askerî vesayet-ten açılan, Kürt halk hareketinin barış sürecine ve çatışmasızlık kararına tüm gücüyle sahip çıkmasının sayesinde hızla sivilleşip normalleşen alan, şu anda bir hegemonya mücadelesinin alanıdır. Bu alanı beklenmedik bir sivil demokratik “baskın” yoluyla talep eden barışçıl kitleleri şu ana kadar ne polis terörü, ne hükümetin iftiraları, ne de sol siyasetlerin hazırlıksız yakalanmışlık halleri heba edebildi. Taleplerin meşruluğu, direnişin tüm devlet provokasyonlarına rağmen şiddet sarmalına sıkışmayı reddeden ortak aklı, bu hareketi güçlendirdi. Başbakan ve hükümet sözcülerinin yalanları büyüdükçe, direnişin haklılığı da daha fazla görünür hâle geldi.

Bugün direkt olarak bir kent meselesi üzerinden ortaya çıkmış kutuplaşmanın, “astınız, zehirlediniz, yedirmeyiz!” gibi hayalî bir devamlılık içerisinde ele alınması bile muhafazakâr siyaset iddiası açısından acı bir ironidir. Zira bu sıralama içerisinde dizilmiş merkez sağ lider figürlerinin İstanbul’a dair tasarrufları, bugünleri hiç de aratmayan yıkım ve geleneksel doku tahribatının örnekleriyle doludur. Menderes, kendinden önce gelen yıkıcı modernist mekân politikasının çok ötesine geçip İstanbul’un tarihi merkezinin geleneksel yerleşim dokusunu paramparça ettirmiştir. Turgut Özal, “kalkınma” fetişinin üstüne binerek İstanbul Boğazı da dahil olmak üzere Türkiye’nin birçok sahilini fütursuzca imara açmıştır. Osmanlı’dan bu yana sessizce direnen nice yalı, saray, köşk ve geleneksel yapı grubu, Özal – Dalan

işbirliğinde harabeye çevrilmiştir.

Tam da bu sebeple, Gezi Parkı direnişinden yola çıkarak darbe dönemlerinin bile bugünden daha demokratik olduğunu iddia edenler ile Gezi Parkı direnişinin bugünkü demokratik sistemi tehdit eden bir başıbozukluk olduğunu iddia edenler, aynı siyasî sahtekârlığın iki farklı yüzünden başka bir şey değildir. Oysa sanıldığı aksine, aynı anda hem “yıkım, talan ve kalkınmacılığa” hem de siyasî iktidarların hukuk dışı yollarla bertaraf edilmesine karşı çıkmak imkânsız değil. Bunun yolu, hem devlet aygıtının demokratikleşmesi, hem de eşit, özgür ve demokratik yurttaşlık siyasetinin “yüzde 50” klişesini aşan bir dinamikle kitleselleşmesinin önüne dikilen engellerin tasfiye edilmesinden geçiyor.

Kendinden oluşmuş toplumsal bir tepkiyi ilk dakikadan itibaren “28 Şubat provası”, “darbe provası” diye yaftalama yarışına girenlerin canhıraş karalamalarının altında yatan nedir diye sormakta fayda var.

Bunun için Gezi Parkı’na sabahın köründe girip çadırları ateşe veren, ortalığı gaza boğan polislerin tepesinde sallanıp duran şiddet bürokrasisine yakından bakmak lazım. Kendisini “ulu” devletin yeryüzündeki yansıması sayan, tepeden turnağa güç ve şiddetin diliyle silahlanmış emniyet bürokrasisinin, bir eylemin “barışçıl” olabileceğini anlamasını beklemenin ne kadar boş olduğunu bir kez daha görmüş bulunuyoruz. Çözüm sürecine giden yolun en karanlık safhasında, KCK tutuklamalarının ve çatışmaların hız kazandığı dönemde Kürt halkının sivil itaatsizlik çadırlarına hunharca saldıran

da, Cumartesi Annelerini yıllarca yerlerde sürükleyen de aynı bürokrasiydi. Devletin şiddet tekniklerini Kürt halkı üzerinde uygulayarak tedrisatını tamamlamış valiler, emniyet müdürleri sahnede hâlâ. Herkes Türkiye’de kalıcı bir barışın tesisi için umutlanmışken, bu zevatin gözleri hâlâ ufuk çizgisinde “düşman hareketliliği” arıyor.

Türk bayrağı ve Mustafa Kemal posterleri

Gezi Parkı’nda yaşanan “şafak operasyonu”nun ardından kendiliğinden harekete geçen kitlesel tepkiyi, milliyetçi, Kemalist bir renge büründürmek için günlerce uğraşan çevreler, tepkinin özündeki antikapitalist ve daha fazla demokrasiden yana talepleri, Türk bayrakları ve 10. Yıl marşlarıyla boğmak için çok uğraştı. Eylem alanlarında yer alan BDP’li gruplara yönelik saldırılar ve Gezi parkındaki bir yola “Hrant Dink Caddesi” adını veren ırkçılık karşıtı aktivistlerin hedef gösterilmesi gerçekleştirildi. Hem direnişi destekler görünüp hem de Türk bayrağı ve Mustafa Kemal posterleri dışında kalan her imgeyi “marjinal” veya “bölücü” sayan milliyetçi tepki, hükümete de ilham kaynağı olmuş olmalı ki salı günü gerçekleşen meydan baskını tüm Türkiye’ye marjinal grupların astıkları “paçavraların” temizlenmesine yönelik bir operasyon olarak duyuruldu. Nihayet hükümet Okan Bayülgen’in o tok sesini duydu ve Taksim meydanını Atatürk posterleri ve Türk bayrağı dışında kalan her şeyden temizledi. Hiç durmadan 48 saat bayrak sallarsa hükümetin düşeceğine inanarak sokaklara dökülen, ancak yanında Abdullah Öcalan’ın sureti belirince bütün tadı kaçan Kemalistler gurur duyuyordur herhalde AKM’nin

cephesine her baktığında.

Alanlarda Kürt halkının önderliğine, anadiline ve siyasal alandaki varlığına yönelik her bir tehdit ve saldırı, bu direnişin özgürlükçü ve barışçıl karakterini zedelemekle kalkmayıp Kürt halkına ve barış çabalarına karşı düşmanca bir hissiyatın yayılması riskini ortaya çıkarttı. Hükümetin dizinin dibinden ayrılmayanların, direnişin sivil ve barışçıl kökleri ile meşru taleplerini görmezden gelip, ön plana çıkartmak için gece gündüz çalıştığı “renk”, işte bu tarih öncesi Kemalist orta sınıf tepkiselliğidir. Bu tepkinin dönüştürülmesi, direnişin uzadığı, taleplerin çerçevesinin genişlediği ve yerleşik siyasetin merkezine doğru ilerlemeye devam ettiği şu anki süreçte, barış, özgürlük ve demokrasiden yana olan çevrelerin önünde halen en önemli mücadele alanı olarak duruyor.

Son olarak, Türk bayrağını “sivilleşmiş” muhalefet bayrağı olarak yeniden tanımlama peşinde olanlara da hatırlatmakta fayda var: Evet, bir metre bayrak bin ayıbı örter belki, ama İttihatçıların mitralyöz önüne sürdüğü yüz binlerce Anadolu insanını, Ermeni soykırımını, Dersim katliamlarını, 6-7 Eylül olaylarını, askerî darbeleri, Diyarbakır işkencehanelerini ve yakılıp boşaltılmış sayısız Kürt köyü ve otuz yıl boyunca bu ülkenin dağlarında hayatını kaybetmiş her bir asker ve gerillanın üstünü örtecek büyüklükte bir Türk bayrağı henüz üretilmedi. Ne kadar uğraşırsanız uğraşın, asla üretilmez de. Elde bayrakla yürüyenlerin bu saatten sonra varacakları tek yer AKP’nin çiçeği burnunda komplo teorisyenleri, millî ittihatçıları ve neoliberal rakkicilerinin yanı olacaktır. ▼

“BİR ZAMANLAR MAZLUM OLMAK, ZALİMLEŞMEMİZİ YA DA ZALİMİN YANINDA YER ALMAMIZI GEREKTİRMİYOR!”

Emek ve Adalet Platformu’nun çağrısıyla hazırlanan metin ve imzacıları. İmzacılar listesi güncellenmektedir.

Taksim Gezi Parkı’nı dönüştürme, AVM’yle, otelle doldurma yönündeki niyetin şehri rant alanı olarak düşünmekten kaynaklandığını biliyoruz. Dönüştürülen her kentsel alanda paranın gücüne dayanan belki biraz muhafazakar, biraz modern ama yeni ve seçkin yaşam kültürlerine yer açılmaya çalışıldığını da görüyoruz. Ayazma’da, Sulukule’de ya da Tarla-başı ve Taksim’deki kentsel dönüşümün, şehrin yoksullarının ve diğer sakinlerinin yaşamında iyileştirici hiçbir etkisi olmadığı gibi onları sadece öfkeliendirdiğine şahit oluyoruz.

Bu değişimin zorbalığına muhalefet edenler daha önce yalnızlaştırılmıştı. Gezi Parkı’nda sesi daha gür çıkan ve sahiplenilen bir muhalefet ortaya çıktığında ise bu başaramadı. Şehrin merkezinde bulunan, şimdiye dek ancak yoksulların altında barındığı ağaçları korumaya çalışan insanlar, bu yeşil alanın kendilerine sorulmadan paraya tahvil edilmesine itiraz ettikleri için devlet kibrinin en sert yüzüyle, tahkir edici bir polis şiddetiyle buradan atılmaya çalışıldılar. Oysa daha önce gayet makul taleplerle ve meşru yollarla bu parka dair fikirlerini duyurmaya çalışmışlardı. Fakat kimseyi dinlemek sorumluluğu hissetmeyen, semboller üzerinden çatışan Kemalist iktidar dilini devralıp bu dili sürdürmeyi tercih eden muhafazakar iktidar partisi bu sesleri duymadı. Makul ve meşru her eylemin polisin şiddetiyle bastırılması alışkanlığı insanları daralttı ve öfkenin hakim olduğu bir siyasî iklimi çekti. Daha önce hiç görmediğimiz yaygınlıkta kendiliğinden birleşen bir muhalefet bloğu yeni bir muhalefet tarzıyla kendini açığa vurdu.

Henüz 28 Şubat darbecilerinin yaptıkları hafızalarda çok tazeyken ve yapılan zulümlerin hesabı sorulmuşken, mazlumların sesi olma iddiasıyla iktidara gelen bir partinin benzer bir hoyratlıkla davranması, hukuksuzluğun yeni ellerde devam ettiğinin göstergesidir. Bu nedenle son on altı gündür yaşanan gerilimlerin esas müsebbibi; halkı dikkate almadan şehri dönüştürmeye kalkışanlar ve polis şiddetinin kontrolsüz kullanılmasını emredenlerdir.

Biz insanların kendi hayatlarına dair alınan kararlara müdahil olmak için sokaklarda yürüttükleri sivil siyasetin meşruiyetinin tartışamayacağını ve seçimle işbaşına gelen iktidarların bu sesleri muhatap kabul etmesi gerektiğini düşünüyoruz. Halkın siyasete katılımı sadece dört yılda bir oy vermeye indirgenemez. Hükümet meşru itiraz kanallarını tıkayarak sokaktaki muhalefeti terörlere etmekten vazgeçmelidir. Öte yandan geçmişteki zulümlerinin hesabını vermeden, seçimle işbaşına gelmiş bir hükümetin meşruiyetini tartışmaya açan ve bu tür haklı talepleri kullanarak hükümet düşürme rüyaları gören eski Kemalist muktedirlerin tutumlarının adalet talebiyle ilgili olmadığına da farkındayız. Darbe umudu veya korkusuyla yeniden dindar-laik çatışmasının yükseltilmesini kınıyor, karşılıklı kin ve nefreti körükleyerek toplumsal gerilimlere yol açanları sükunete davet ediyoruz. Gezi Parkı eylemlerini fırsat bilerek

başörtülü kadınları tacize varan davranışlar sergileyenleri lanetliyor ve bu olayların siyasî tartışmalarda suistimal edilmesini de doğru bulmuyoruz.

Gezi Parkı eylemcilerinin taleplerini görmezden gelip, kamuoyu nezdinde onları “çapulcu” olarak tanımlamak kendini memleketin sahibi gören bir kibri yansıtmaktadır. Oysa çevrenin, araçların ve dükkanların tahrip edilmesi, polisin eylemcilere sert müdahalesiyle ortaya çıktığı; polis müdahalesinin durduğu andan itibaren eylemlerin barışçıl bir yöne kaydığı da bilinmektedir.

İktidarda bulunan kim olursa olsun, polis şiddetinin halka karşı kullanılmasını kınıyoruz. Halkın taleplerinin şiddetle bastırılmasını engelleyecek hukuki düzenlemeler acil bir şekilde yapılmalıdır. Bu ülkede henüz Kürtlerle helalleşilmedi, Alevilerle barışılmadı, işçi ve yoksulların hakkı hâlâ gözetilmiyor, iş kazalarıyla ölümler devam ediyor, birileri devlet eliyle zenginleştirilirken toplumun önemli bir kesimi yoksullaştırılıyor. Her şeyin zenginlik ve güç ekseninde değerlendirildiği, siyasal güç ve ekonomik büyümenin kutsallaştırıldığı bir siyaset dili Müslümanların ahlakını yansıtan bir dil değildir.

Şehirdeki yaşam alanlarına devletin keyfi müdahaleleri karşısında, öncelikle şehir yoksullarının gözetilmesi gerektiğini söylüyoruz. Aksi takdirde şehrin çeperlerine sürülen yoksullar bir gün haklarını almak için mutlaka geri geleceklerdir. Şehirdeki mekânların islahının tek yolu yok etme, küçümseme ve uzaklaştırma değildir. Dönüşüm, iktidarın zoru ile değil, halkın kendi yaşamını iyileştirmek için kendi iradesiyle katılabileceği süreçlerin güçlendirilmesi ile haklı ve kalıcı olacaktır.

Biz bütün siyasî aktörlerin eylemlerini sadece adalet-zulüm eksenine bağlı kalarak değerlendireceğimizi ilan ediyor ve bu sözleri, öncelikle Müslümanlığı vazgeçilemez bir aidiyet olarak gören insanlara söylüyoruz. Ve diyoruz ki:

Ey Müslümanlar!

Hayatımız değişiyor. Çocuklarımıza başka bir dünya bırakacağız. Diktığımız AVM’ler ve tükettiklerimiz üzerinden kendini değerli bulan bir nesil inşa ediyoruz. Kibirli, bencil, ahlak ve fedakarlık duygusundan yoksun, zalim bir topluluğa dönüşmemek için sadece güç, statü ve paraya önem veren yaşam idealinden sıyrılmalıyız. Mahallemiz parçalanıyor. Artık zenginlerle fakirlerin ayrı camilerde namaz kıldığı bir topluma doğru gidiyoruz. Çocuklarınızın bir yoksula, düşküne dost ve komşu olmasını istemiyor musunuz? AVM’ler ile simgeleşen bu tüketim kültürü hepimizi, yaralarını saramayacağımız günlere sürüklüyor.

Başbakan’ın Ağaoğlu’na nazire yaparcasına “ben istiyorum olacak” diyerek istediği kışla/AVM/rezidanslara dur diyen eylemcilere bir teşekkürü çok görmemeli, en azından bu eylemi anlamaya çalışmalıyız.

Daha 15 yıl önce Müslümanları karalayan medyanın bütün memleketi nasıl ifsat ettiğini, nasıl iftiralara

attığını unutmadık, değil mi? Bugün muhafazakar ve merkez medya aynı haber dilini başkalarına karşı kullanıyor ve toplumun belli bir kesimini terörlere ediyorsa dünden bugüne ne değişti? 15 yıl önce polis gücüyle çocuklarımıza ne yapıldığını unuttuk mu? Bugün aynı polis gücü bize benzemeyen insanlara gözlerimiz önünde zulmettiğinde niçin haklı olsun? Adalet her zaman nefrete karşı ayakta tutulması gereken ilahî bir emir değil mi?

Müslüman olmasa da komşumuza karşı sorumlu olduğumuzu unuttuk mu? Bize benzemeyen, bizim gibi düşünmeyen başkalarının hakkı da bize emanet değil mi? İktidar ve güç hesaplarıyla ya da nefretle bize zulmetmek isteyenlerin hakkını korumak da bize düşüyor mu?

Eğer şehri islah etmek istiyorsak; yok ederek, sürekli, küçümseyerek değil, bize benzemeyen insanların sofrasına oturarak, adaletle emin kılarak, onların yaşam kültürlerine saygı duyarak tebliğ sorumluluğu taşıdığımızı unutmayalım. Peygamberlerin herkese güzel sözle gittiğini hatırlayalım. Başkalarının haklarına riayet etmezsek, İslam’ın ahlakımıza hakim olduğunu nasıl düşünebiliriz?

Eğer ibadetimize, başörtümüze, mabedimize dokunulacağından korktuğumuz için, adalet ölçüsünden ayrılan yöneticileri her şartta haklı görmeye meylediyorsak bilmeliyiz ki, bir devlet ya da parti dinimizi koruyamaz. Allah’ın takdiriyle, bizi koruyacak olan sadece kendi imanımız ve adalet duygumuzdur.

Bir zamanlar mazlum olmak şimdi bizim de zalimleşmemizi ya da zalimin yanında yer almamızı gerektirmiyor! Tam aksine, başkalarının acı, korku ve taleplerine değer vermek herkesten önce bizim sorumluluğumuzdur. Yaşanan acılar hepimize aittir. Bu nedenle olaylar esnasında hayatını kaybeden Abdullah Cömert, Mehmet Ayvalıtış, Mehmet Sarı ve beyin ölümü gerçekleşen Ethem Sarısülük’e Allah’tan rahmet diliyor, ismini bilmediğimiz yüzlerce yaralıya geçmiş olsun diyoruz.

Gezi Parkı eylemcilerinin dile getirdikleri şu beş talebi meşru görüyor, bu taleplerin eylemcileri temsil eden kişilerle müzakere edilmesini istiyoruz: Gezi Parkı, park olarak kalmalı ve yapılaşmaya kapatılmalı; yaşanan şiddetin sorumluları görevden alınmalı; gösterilerde haksız yere tutuklananlar derhal serbest bırakılmalı; sivil gösterilerde gaz bombası ve benzeri materyal kullanımı yasaklanmalı; Taksim Meydanı ve benzeri mekânlar gösteri ve toplantılar için kullanıma açılmalıdır.

Şahidi olduğumuz eylemlilik süreci göstermektedir ki, toplumun haklı taleplerine kulaklarını tıkayan ve çeşitliliğini görmezden gelen siyaset tarzı, sorun üretmeye devam etmektedir. Yine de ve her şeye rağmen, şayet insanların yaşadıkları mekânlar üzerinde karar verme hakları ve siyasî taleplerini ifade etme biçimi tehdit olarak algılanmayıp bu talepler doğru bir biçimde okunabilirse, bu süreç, Türkiye’nin daha adil ve özgür bir ülke olması için bir fırsata çevrilebilir. ▼

AKM TARTIŞMALARI: “BAROK BİR OPERA BİNASI”?

AKM, aynı zamanda Türkiye’deki sanatın bağımsızlığı ve devlet ilişkisi tartışmalarını da kendi etrafında cisimleştiriyor.

Elçin Poyraz

Atatürk Kültür Merkezi’nin yıkımı ile devlet tiyatrolarının özelleştirilmesi projeleri, bir dizi tartışmayı beraberinde getiriyor. İlk grup, AKM’nin bizzat mimarî yapısıyla ilgili olan tartışmaları içeriyor: AKM’nin estetik yapısı, işlevsizliği ve oldukça yakın bir döneme ait olan modern bir yapının korunmasının ne kadar gerekli olduğu ve/veya hangi yöntemlerle korunacağı.

Devlet tiyatrolarının özelleştirilmesi konusunun gündeme soktuğu tartışmalar ise sanatın finansmanı ile ilgili. Devletin sanatı destekleyip desteklemeyeceği veya hangi koşullarda ve ne ölçülerde desteklemesi gerektiği bu tartışmanın ana başlıkları. “Devlet sanatı olur mu?” sorusu ilk bakışta sorunu oldukça dar bir kalıba sokuyor gibi görünse de, aslında sanat himayeciliği ve özerklik problemi ne hiç de uzak değil. Bu özerklik tartışması, ayrı bir konu olmasına rağmen, AKM’nin Devlet Opera ve Tiyatroları’nın sembol binası olması sebebiyle yıkım gündemiyle iç içe geçmiş durumda. İstanbul’un en merkezî meydanında yer alması nedeniyle şehir sakinlerinin belğinde hatırı sayılır bir yeri olan AKM, aynı zamanda Türkiye’deki sanatın bağımsızlığı ve devlet ilişkisi tartışmalarını da kendi etrafında cisimleştiriyor.

“Kültür Sarayı Kimin Malıdır?”

Atatürk Kültür Merkezi’yle ilgili olarak farklı tarihlerden yapılacak iki ayrı alıntı, bu ilişkinin aslında bir sürekliliği olduğunu da gösterecek. İlki, Mart 1970’te “Kültür Sarayı Kimin Malıdır?” kapak konusuyla çıkan *Tiyatro 70* dergisinden. Derginin başyazarı Günay Akarsu, o tarihlerde yeni açılan AKM’nin (o zamanki adı ile İstanbul Kültür Sarayı) yapılmasını “halk, yiyecek, doktor, eğitim sıkıntısı çektiği için, israf” olarak değerlendirdikten sonra asıl meseleye geliyor:

“Burada yer alacak tiyatro, çoksesli müzik, bale, opera, resim gibi sanat türleriyle emekçi sınıflarımızın ilişkisi düşünüldüğünde işin ne kadar ters olduğu daha iyi anlaşılır. Bütünüyle Batı’nın kokuşmuş burjuvasından aktarılan, günümüze kadar da burjuva kalmakla direnen bu sanat türleri emekçi sınıfımıza yabancıdır, uzaktır, aykırıdır ve elbette onların karşısındadır.”

Malumun ilanını baştan verelim: Akarsu’nun yazısı, feodal

zihniyetle Stalinizm’in bize hiç de yabancı olmayan o tuhaf karışımına tipik bir örnek. Sihirli kelime “kültür emperyalizmi” ile üstü örtülen bir milliyetçilikle, sanatı propagandaya indirgeyen anlayışın birbirine dolandığı bir yazı. Oysa Lenin’den de biliyoruz ki, arzu edilen proleter sanat, -eğer gerçekten var olabilecekse- ancak kendisinden önceki kültürün, yani burada “kokuşmuş” sıfatıyla küçümsenen burjuva sanatının bilgisini kendi içinde taşıyarak ortaya çıkabilir.

İçinden aryaların yükseldiği sanat yuvası

İkinci alıntı ise bugünlerde dağıtılan ve devlet tiyatrolarının özelleştirilmesine karşı hazırlanmış anonim bir bildiriden. Mustafa Kemal’in yüksek sanata verdiği önemden ve gericî zihniyetin tiyatroları kapatmak istemesinden başlayıp Devlet Tiyatroları’nın kâr amacı gütmeyen bir kurum olması ve halka hizmet ettiğinin vurgulanmasıyla sona eren bildiride, şu paragraf özellikle dikkat çekici:

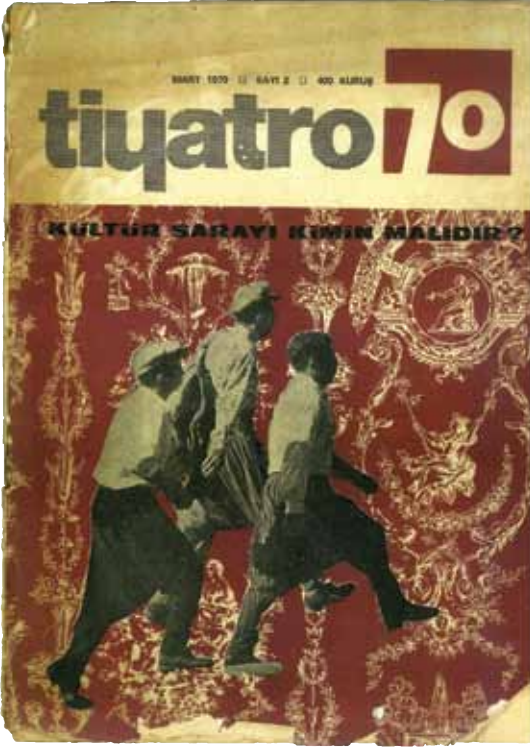
“AKM’nin tadilatı özellikle

yaptırılmamaktadır. Amaç, yerin dibinde, büyük rant sağlayacak dükkânlar, üstte lüks otel, göstermelik olarak yapılacak 1 opera, 2 tiyatro ve bir konser salonu, o da belki göz boyamak için. Oysa AKM 5 kurumun bir arada yaşadığı, sanatseverleri ile buluştuğu, içinden müzik seslerinin, aryaların yükseldiği sanat yuvasıdır, halkın desteği ile öyle de kalacaktır.”

Dün emekçilere yabancı sanat türlerini barındıran AKM, bugün halkın aryalar dinlediği bir sanat yuvasına nasıl dönüşmüştür?

Bu alıntılar elbette aşırı uçları temsil ediyor, üstelik AKM konusunda birbirlerine zıt argümanlara sahipler. Fakat her ikisinde de mevcut olan sanata faydacılık yükleme hali; bu iki zıt argümanı gizlice ortaklaştırıyor. Sanatın mutlaka bir amacının olması gerektiği düşüncesi, Akarsu’nun makalesinde proletarya sanatı talebi ile somutlaştırırken, yukarıdaki bildiride sanatı kamu yararına yapılan bir etkinlik haline dönüştürüyor.

Oysa sanatın kendisi dışında bir

amacı yoktur. Onu gerekli kılan, faydalı veya faydasız bir etkinlik haline dönüştüren toplumsal değişimler ve ideolojilerdir. Marx, sanatın bu amaçsızlığının altını çizer; ona göre sanat, insanın doğayla bütünleşebildiği, yani son kertede kendisini gerçekleştirdiği “keyifli bir zorunluluk” idi. Kapitalizmle bozulan, insan-doğa arasındaki uyumdur ve bugünün mücadelesinin tek amacı da bu uyumu yeniden gerçekleştirebilmektir.

Sanatın bağımsızlığı, devletin sanatı

Bugün dünyanın gelişmiş ülkelerinin çoğu, üst kurullar, özel veya resmî komisyonlar gibi çeşitli araçlarla sanata fon sağlıyor ve hiçbirinde Türkiye’de olduğu gibi devlet sanatçısı sıfatıyla sanatçıların memurluk yaptığı bir sistem yok. Türkiye’deki uygulamaya en yakın görünen Fransa’da bile, sanatçılar proje başına anlaşma yapıyor. Türkiye’de de uygulamaya konmak istenen sanat üst kurulu sisteminin, hem bütün sanat dallarına fon sağlıyor olması hem de sanata sağladığı özerklik oldukça önemli.

Bu kurul sisteminin, destekleyeceği projeleri seçerken devletten farksız olarak bir dizi ideolojik ve siyasî çıkar gözetileceği söylenebilir. Aynı şekilde sanatın da tarih boyunca bir dizi ideolojik ve siyasî değişimlere paralel olarak değiştiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bugün tarihin bütün dönemlerinden daha fazla sanat eseri üretilmekte; bunun nedeni gelişen kapitalizmle beraber hem üretim hem de sunum olanaklarının yaygınlaşmış olması. Fakat verimliliğe dayanan bu sayısal artış ile sanatın estetik seviyesi

arasında bir ilişki yok. Bugün neyin sanat değeri taşıyıp taşımadığının belirlenmesi, uzmanlar, sanat eleştirmenleri ve sponsorluklar aracılığıyla yapılıyor. Sanatçı basitçe piyasanın talepleri doğrultusunda üretmese bile, neyin öne çıkartılıp neyin gizleneceği piyasa tarafından belirlenebiliyor. Fakat yine de; sanatı ideolojik bir ürüne indirgeyenlerin sandığının aksine estetik, sadece ekonomiyle açıklanamayacak kadar çelişkili bir alan.

Bugün sanatı piyasanın kurallarından kendini mümkün olduğunca ayırmış bir durumda görmek istiyorsak, bunun yolu onu daha da tahakküm altına alan devlet kurumlarını savunmaktan değil; hem olanakların yaygınlaşmasını olumlu bulmaktan ama hem de piyasa mantığıyla işlemeyen, bağımsız sanat mekânlarının çoğalmasının yollarını aramaktan geçiyor. Sanat, ne kadar piyasa koşullarıyla şekillenirse şekillensin, alternatif duyum ve düşünme şekillerini, kısacası sistemden kaçma halini her zaman bünyesinde potansiyel olarak taşır. Bienaller, uluslararası fuarlar, komisyon mantığıyla işleyen galeri sistemi gibi yapıların eleştirisi ile sanatın her şeye rağmen barındırdığı bu potansiyeli birbirine karıştırmamak gerekir.

Atatürk Kültür Merkezi, yeniden

AKM’nin akıbeti uzun zamandır belirsiz. Tabanlıoğlu Mimarlık tarafından 2009 yılında başlatılan yenileme projesi, üst katında bir restoran olduğu gerekçesiyle -üstelik projede değişikliğe gidilmesine rağmen- Kültür Sanat Emekçileri Sendikası tarafından

yargıya taşınarak durduruldu. (İronik olan, şirketin, AKM’nin mimarı Hayati Tabanlıoğlu’nun ailesine ait olması!).

Oysa projenin en önemli özelliği, bir yandan güçlendirme yaparken, bir yandan da kaybettiği işlevselliğini binaya geri kazandırmasıydı. Bugünkü atıl halinden de evvel, İstanbul’un en canlı meydanında yer alan AKM’ye, opera ya da tiyatroya gidilmediği takdirde kimse girmiyordu. Yukarıdaki Devlet Tiyatroları’nın kapatılmasına karşı hazırlanmış bildiride de örneği olan bu dar zihniyetin sonuçları ağır oldu; proje durdurulduktan sonra hükümetin yıkım isteği öne çıkmaya başladı. Bugün, AKM’nin tamamen yıkılması, onun yerine Başbakan’ın ifadesiyle “Barok bir opera binasının” inşa edilmesi gündemde. Gezi Parkı eylemleriyle açığa çıkan tepkiselliğin nedenlerinden biri, Taksim’e yapılmak istenen Kışla, yayalaştırma gibi projelerin şeffaf süreçler işletilmeden tepeden dayatılmalarıydı. AKM’nin de bu anlayıştan payını aldığı açık.

Kentsel dönüşüm projelerinin bu şekilde oldu-bittiye getirilmesi ile sanatta özerklik fikrinin zihinlerde olgunlaşmamış olması arasında görünenden daha fazla bir yakınlık bulunuyor. Bu yaklaşımların en büyük sorunu, etrafı tartışma kültüründen yoksun olmaları; bunun nedeni ise devletten topluma uzanan bir çizgi boyunca, kamusal alanın en büyük özelliklerinden biri olan rasyonel tartışma kültürüne çok da sahip olunmaması. Şehrin belleğindeki yerini ve mimarî değerini hesaba katmadan

yıkılmasını savunmak ile son derece işlevsiz kalmış, insanların içine bile girmedikleri bir yapıyı, yerine hiçbir alternatif koymadan savunmak arasında aslında pek bir fark yok. Bugün AKM simgeleri savaşının tam ortasında yer alıyor; bir yandan hükümet ve takipçileri tarafından halka zorla opera sevdirmeye çalışan elitistlerin sembol binası olarak gösterilirken, karşı taraf için de “gerici zihniyetin yıkılmak istediği aydınlık sanat yuvası” olarak dondurulmuş durumda.

Fakat son Gezi Parkı eylemleriyle ortaya çıkan durum, yakın gelecek adına hiç de karamsar olmamamız gerektiğini; demokrasi ve kamusal alanda söz sahibi olma arasındaki ilişkinin giderek ivme kazandığını gösteriyor. İnsanların yaşam alanlarını doğrudan ilgilendiren benzeri projeler artık sadece temsili demokrasi sandığına sığmıyor; çoğulculuğa giderek daha fazla duyulan ihtiyaç, sağlıklı bir tartışma kültürünü de beraberinde getirecek. ▼

- 1 S. Günay Akarsu, “Kültür Sarayı’nda Saray Kültürü”, *Tiyatro 70*, sayı 2, Mart 1970, İstanbul. Bu yazıyı bana ileten R. Margulies’e teşekkürler.
- 2 Troçki’ye göre, bugün proleter kültür yoktur ve gelecekte de -proletarya sınıf özelliğini kaybedeceği için- aslında hiç olmayacaktır. Bkz. Leon Troçki, “Proleter Kültür ve Proleter Sanatı”, *Edebiyat ve Devrim*, çev. H. Portakal, s.156, Kabalıcı yayınları, İstanbul.
- 3 Terry Eagleton, *Estetiğin İdeolojisi*, çev. Engin Kılıç, s. 255, Doruk yayınları, İstanbul.
- 4 Murat Tabanlıoğlu, “Mimarlar: AKM’yi Yıkma mı? Aklından Bile Geçirme!”, *Söyleşi, Radikal*, 30.08.2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=162756>
- 5 Akarsu’nun makalesi ile aralarındaki benzerliğe dikkat edin. Korhan Gümüş, “AKM’deki Tercih”, <http://tayfunserttas.blogspot.com/2012/07/akmdeki-tercih-korhan-gumus.html>, 2012.

TAKSİM KIŞLASI MESELESİ

Edhem Eldem

Taksim Kışlası'nın tekrar inşası konusunu ele almanın ne kadar faydası olacağı tartışılabilir. Me-sele artık bir binanın ihyası ya da bir parkın yıkılmasını aşmış, çok boyutlu ve çok katmanlı bir sorun halini almıştır.

Yine de, şeytanın ayrıntılarda saklı olduğu sözünden hareket ederek, Taksim Topçu Kışlası sorununu deşerek belki de içinde bulunduğumuz siyasî keşmekeşi kısmen de olsa daha iyi anlamamızı sağlayacak bazı ipuçları yakalamak mümkün olur.

Sorulacak başlıca sorular basittir: Topçu Kışlası projesinin arkasında nasıl bir niyet bulunmaktadır? Bu daha genel nitelikteki Taksim Alanı düzenlemesinin bir tür arızı tezahürü müdür, yoksa projenin merkezinde yer alan ve kendi

kendine yeten bir amacın ifadesi midir? Bu binanın gerçek ve özgün bir tarihî kıymeti ya da manası var mıdır, yoksa ideolojik bir maksada hizmet etmek için icat edilmiş bir tarihsellik mi söz konusudur? Şehir planlaması ya da tarihî miras açısından savunulması mümkün müdür? Bunun benzeri gerçekleştirmelere başka ülke ve bağlamlarda rastlamak mümkün müdür?

Bir tarihçi olarak "tarihsellik" meselesiyle başlamam herhalde anlaşılır bir tercih olacaktır. Halil Paşa Kışlası adıyla da bilinen Taksim Topçu Kışlası'nın, İstanbul'un 19. yüzyıldan beri kaybettiği yüzlerce bina içinde önemli bir yer tuttuğunu söylemek zordur. On sekizinci yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı askerî yenilenmesinin bir parçası olarak inşa edilmeye başlanan "yeni usul" kışlaların arasında yer alan bu kışla, birçoğu İstanbul'da hâlâ mevcut ve ayakta

olan bir "kışlalar manzumesi"nin içinde yer almaktaydı: Selimiye, Rami, Davutpaşa, Balmumcu, Kuleli, Taşkışla, Gümüşsuyu... Kısacası, İstanbul'da en çok kayıp vermiş ve kurtarılmaya muhtaç mimarî eserlerin arasında kışlaları saymak pek inandırıcı bir iddia değildir.

Soğan külahlı kuleler

Peki, Topçu Kışlası'nın daha özel bir yeri olabilir mi? Mimarî açıdan bakılırsa, diğerleri gibi dikdörtgen bir avlu etrafında yükselen bir bina olarak pek bir ilginçliği olduğu söylenemez. Diğerlerinden onu ayırt eden tek özellik, muhtemelen 1850'lerde geçirdiği tadilat neticesinde kazanmış olduğu iki kuleli ana giriş kapısıdır. Edmon-do de Amicis'in 1870'lerde "Türk Rönesansı'nın Moresk stilinde, iki tarafı ince sütunlarla çevrili, tepesinde Mahmud'un altın ay yıldızı

yer alan kapı" olarak tarif ettiği bu yapı, Bourgeois'ın Seraskerat Kapısı'nın (bugün İstanbul Üniversitesi ana giriş kapısı) neo-Gotik/Moresk/Oryantalist tarzının bir ürünü olarak göze çarpmaktadır. Bilinen fotoğraflarında göze çarpan büyük arma-i Osmani'nin ise büyük bir ihtimalle daha geç bir tarihte, II. Abdülhamid'in saltanatında eklendiği anlaşıyor.

Devletin kışla gibi bir binayı elden geçirirken Oryantalist tarza iltifat etmesi, kendini tarif etmek için soğan külahlı kuleleri uygun görmüş olması ilginç olabilir. Fakat bu ilginçlik, yok olmuş bu binayı ihya etmeyi gerektirecek kadar mıdır? Eğer hükümet ve Belediye oryantalist mimariye özel bir merak duyuyorsa, İstanbul'da bu zevklerini tatmin edecek çok sayıda bina var: Haydarpaşa Lisesi, İstanbul Erkek Lisesi, Seraskerat Kapısı bunların sadece birkaçı.

Maksadın binanın kendisi değil de bağlamı, yani bulunduğu yer veya tarihte sahne olduğu bazı olaylar, ya da en genel manada temsil ettiği bir değer olduğunu düşünürsek, akla birkaç ihtimal gelebilir. Biliyoruz ki 1980’lerde başlayan, Özal zamanında depreşen, AKP ile doruğa ulaşan bir Osmanlı hayranlığı var. Topçu Kışlası’nın en basit marifeti de Osmanlı dönemine ait resmî ve askerî bir bina olması olabilir. Fakat iktidar Osmanlı dönemine ne kadar meftun olsa, gene de bu koskoca kışlayı sıfırdan tekrar inşa etmeyi gerektirecek bir sebep görmek pek kolay olmasa gerek. İstanbul’da kışlaların da, Osmanlı devletinin de ihtişamını meraklısına hatırlatabilecek binalar eksik değilken, Topçu Kışlası’nın önemi ne olabilir ki?

Abdülhamid sevgisi

İstanbul gibi tarihin katmanlaştığı bir kentte her binanın, her mekânın karmaşık ve bazen çelişkili bir geçmişi olduğu göz önünde bulundurulursa, daha farklı okumalar da mümkün olabilir. Mesela kışlanın yükseldiği yerin ve hatta Harbiye’ye kadar uzanan alanın daha önceleri Ermeni mezarlığı olmuş olması ilginç olmakla beraber, nedense bunun iktidarın kışlaya karşı duyduğu merak ve muhabbeti izah edecek önemli bir etken olması pek muhtemel gözüküyor. Keza kışlanın mimarının Krikor Balyan olmuş olabileceğine dair (kesin olmayan) tahminlerin de bu kararda manidar bir rol oynamış olacağı pek ihtimal dahilinde değil. Geriye kalan tek ciddi ihtimal, bu kışlanın 1909 yılının Nisan ayında, 31 Mart Vakası adıyla bilinen olaylarda oynamış olduğu rol olabileceğidir. Fransız *L’Illustration* dergisinin 8 Mayıs 1909 tarihli sayısında Yusuf Razi [Bel] Topçu Kışlası’nın kuşatılmasını şu şekilde aktarmıştı:

“Birbirinden 200 metre mesafedeki Taksim ve Taşkılla’daki büyük kışlaların ilkinde beş piyade taburu, ikincisinde ise nümune topçu alayı bulunduğu halde kuşatılarak teslim olmaya davet edildi. Pencerelerde beyaz bayraklar görüldü, tüfekçiler ise bulundukları siperlerden çıkmaya başladılar. Fakat iyice açığa çıktıklarında çok kısa mesafeden üzerlerine ateş edilerek büyük kayıplara maruz kaldılar. O anda toplar harekete geçti ve acımasız bir mücadele başladı. Taksim topçu kışlasının önünde Talimhane adı verilen ve takriben 300 metre uzunluk ile 50 ile 200

metre arasında değişen genişlikte büyük bir meydan bulunmaktadır. Diğer tarafta, kışlanın arka tarafında bu meydan, gerçek bir hendekle biten meyilli bir arazi bulunmaktadır. Bu mevki, ordunun kuşatma altındaki askerlerin ateşinden korunarak hareket etmesine imkân sağlıyordu, ancak taarruza geçildiğinde açıkta hareket etmek mecburiyeti hasıl oluyordu. Kışla, tam karşısında, Talimhane’de ve Taksim Meydanı’nda, Beyoğlu Caddesi’nin çıkışında bulunan Fransız Hastanesi yakınlarında mevzilenmiş sahra topları ve seri atışlı dağ topları tarafından topa tutuldu. Aynı zamanda, kışlanın etrafına piyade tüfekçileri kaçanları vurmaya üzere yerleştirilmişti.”

31 Mart Vakası’nın 23 Temmuz 1908’deki Jön Türk İhtilali’nin bir tür karşı ihtilali olduğu ve genellikle II. Abdülhamid’e sadık kalmış askerlerin padişahı düştüğü durumdan kurtarıp tekrar iktidara geçirmeyi amaçlayan bir hareket olarak kabul edildiği düşünülürse, kışlanın dolaylı olarak bir tür II. Abdülhamid anıtı olarak algılanabileceği akla gelebilir. Bu anlamda gelmiş geçmiş bütün Osmanlı hükümdar ve ricaline karşı derin bir sevgi besleyen iktidarın II. Abdülhamid’i anmak için başvurduğu bir taktik olduğu da düşünülebilir.

Ne var ki bunun neden olacağı çok da anlaşılır değil. Hamid’i çok daha net olarak hatırlatacak olan Yıldız Sarayı ve Camii gibi binalar dururken Taksim Kışlası gerçekten

çok gerekli midir? Hele kışlaya bu sembolizmi yükleyebilmek için adeta halka bir tarih dersi vermek gerekeceği, bugüne kadar da bu yönde hiçbir gayret sarfedilmediği düşünülünce, meselenin bundan ibaret olamayacağı akla gelmektedir. Bir caddeye veya bir iskeleyle Abdülhamid’in adını verip bu amacı çok daha zahmetsiz bir şekilde halletmek daha kolay olacaktır. Zaten köprülerden başlayarak selatin-i âl-i Osman’ın isimleri tedrici bir şekilde şehrin mekânlarını süslemeye başladığına göre, Abdülhamid’e de sıra gelecektir. Vahideddin’e ise belki bir çıkmaz sokak kalır...

Kemalist dönemle hesaplaşma mı?

Tabii “negatif” nedenleri de hesaba katmak gerekir, yani asıl maksadın kışlayı inşadan çok, şu an orada mevcut olanın yok edilmesi olması. Özellikle Kemalist çevreler bu tür bir izaha meyyal görünüyor. Bir aralar “İnönü Gezisi” adını alan Taksim Gezisi’nin kışlanın inşası sayesinde yok edilmesinin Cumhuriyet’le ve özellikle Kemalist dönemle bir tür hesaplaşma, bir intikam olduğunu düşünenler mevcut. Fakat burada da İstanbul halkının artık pek de Kemalizm ile özdeşleştirmede olduğu alanın bu denli önemli bir hedef olabileceğini düşünmek abartılı gibi gözüküyor. Aynı şekilde, kışlanın içinde bir cami barındırarak on yıllardır mütedeyyin kesimin hayalini kurduğu “Taksim’e cami” projesini gerçekleştirmenin gizli bir yolu

olduğu fikrinin de esasen “laikçi” bir kâbus/senaryo olması kuvvetle muhtemeldir.

Kışlanın ihyasının gerekçesi bütün bu nedenlerle izah edilemiyorsa, o zaman galiba aşıkâr olanı kabul etmek gerekir: Topçu Kışlası’nın gerçek sebep-i ihyası, dönüştürüleceği alış veriş merkezi ve benzer gelir ve rant getirmesi beklenen işlevlerinin yarattığı cazibeden ibarettir. Osmanlıcılık, Hamidçilik gibi olgular aslında esas amacı kısmen örtmeye, kısmen de cilalatarak daha çekici hale getirmeye yönelik ikincil nedenlerdir. Tepkiler arttıkça projenin işlevinin tanımının değiştirilmeye çalışılması da bundandır. “Tarihe saygı” iddialarıyla rant hırsı arasındaki çelişki fark edilmiş olacak ki, binanın projesini kurtarmak için alış veriş merkezi ve “rezidans” işlevleri inkâr edilerek daha önce sözü edilmeyen bir “şehir müzesi” niyeti öne sürülmeye başlanmıştır. “Panorama 1453” adındaki garabeti müze sayan Belediye’nin gerçek bir müze projesine girişmeye niyetlenmesine belki de sevinmek gerekir, ama asıl mesele bu kaybolmuş binayı ayağa kaldırmanın savunulur tarafı olmadığıdır.

Doğru dürüst bir planı ve rölövesi bulunmayan, farklı bir amaca hizmet etmesi düşünülen bir binanın nasıl inşa edileceği ciddi bir merak konusudur. Aslında bunun cevabı tahmin de edilebilir: Birkaç fotoğrafa dayanarak, yarım yamalak tasarlanan bu yapının tam manasıyla bir kitsch abidesine dönüşeceğine,

31 Mart Vakası'nda Enver ve Niyazi Beyler Kışla'nın girişinde

Mimar Sinan camilerinin beton ve Ytong'dan kopyalarına benzer bir şekilde gıcır gıcır malzemenin Osmanlı Oryantalist eklektisizmiyle birleştiği bir ucubenin yaratılması galiba kaçınılmazdır. Bu tür canlandırmaların benzerlerine Las Vegas'ta, Disneyland'da, ya da kitle turizminin sözde tarihî bir kisveye büründürülmüş tesislerinde rastlamak mümkündür. Bu anlamda Osmanlı geçmişine ve özellikle kışlalarına meraklı bir kesim için bu tür bir canlandırma inşasının, İstanbul dışında, hatta meskûn herhangi bir alanın dışında gerçekleştirilmesinde sakınca

olmayabilir. Fakat bunun yeri kesinlikle İstanbul ve Taksim olmalıdır.

'Hayal-et Yapılar' ve hortlaklar

Velev ki bunun mükemmel bir şekilde, bilimsel verilere dayanarak, aslına gayet uygun bir ihyası mümkün olsun; o zaman da işimize geldiğinde düşman, işimize geldiğinde model gözüyle baktığımız Batı'daki uygulamalara bir göz atmakta fayda olabilir. Yok olmuş binaların tekrar inşası 1945'ten sonra zarar gören, hatta bazen yerle

veya münferit binaları için yapıldı: Prag, Varşova, Dresden, Berlin bunların sadece birkaç örneği. Ama bunu Taksim Kışlası'yla mukayese etmek mümkün mü?

Benzer olabileceği akla gelen tek bir örnek var: Berlin'deki Satdtschloss, yani Şehir Sarayı. Fakat söz konusu yapı, on beşinci yüzyıla dayanan, on sekizinciye tamamen yenilenen ve 1918'e kadar Hohenzollern krallarıyla Alman imparatorlarının sarayı olarak hizmet görmüş olan bir yapıydı. 1945'te bombalanmış, 1950'de Doğu Almanya hükümeti tarafından yıkılmış, yerine 1964'te Danıştay

binası, ardından da 1973-1976'da Palast der Republik (Cumhuriyet Sarayı) inşa edilmişti. Asbest içerdiği için 2008'de yıkılan bu son binanın yerine eski sarayın son halinin tekrar inşasının kararı 2007'de alınmış, 2013'te inşaatla başlanmıştır. Beş asır geçmişi olan, iki yüzyıldan fazla bir süre kraliyet ve imparatorluk sarayı olarak vazife görmüş olan bir binanın örneğini Taksim Kışlası'yla mukayese etmenin abesle iştigal olacağını galiba eklemeye gerek yok.

Bundan üç sene evvel, 2010 İstanbul Avrupa Kültür Başkenti faaliyetleri kapsamında Hayal-et Yapılar adı altındaki bir proje kapsamında İstanbul'da yok olmuş olan on iki binanın restitüsyon ve sanal ihyasını içeren bir sergi Cem Kozar ve Işıl Ünal tarafından gerçekleştirilmişti (www.hayal-et.org). Binalardan biri, Topçu Kışlası'ydı. Acaba Belediye'nin aklına bu projeyi getiren bu "hayal-et" yapı mıydı? Eğer öyle idiyse, anlaşılan sadece resimlere bakmışlar, sergi kitabının "Gözden Irak Yapılar..." başlıklı giriş metnini yazan Turgut Saner'in şu sözlerine dikkat etmemişlerdi:

"Bu yapılar hakkındaki tezler, kitaplar, makaleler zaten bilgilendirilmek isteyenlerin önünde açık. Hayal etmenin bir adım ilerisine geçme önerisi de –zinhar– yok. Ortada hiç kalmamış yapıların çeşitli kaygılarla ihya edildiği, başta yaratıldığı bugünün (2010) ortamında 'bizim' yapılarımızın anısına saygımız büyük. Başka bir ifadeyle, onların kâğıt üzerindeki hallerinin orada kalması en iyisidir; bir gün birinin baştan inşa edilerek sevimli bir hayaletten hortlağa dönüşmesine razı değiliz." ▼

EBVÂB-I SAADETTE GEZEN HEP HAZELE...

Sayın Başbakan'ımız tarihe çok meraklı imiş, öyle diyorlar. Gerçi, Osmanlı mimarîsi ile uyduruk bir 19. yüzyıl şarkiyatçı fantezisi arasındaki farkı bilmediği açık, ama haydi neyse. Vatandaşlık görevimizdir, belki ilgisini çeker diye, Sultan III. Mustafa'nın 'bağzı şeyleri' çok güzel özetleyen bir şiirini yayımlıyoruz. Hat, Hâmid Aytaç'ın (el-Âmidî) olup 1391/1971 tarihliidir.

Yıkılıbdur bu cihân sanma ki bizde düzele
Devleti çarh-ı denî virdi kamu mübtezele
Şimdi ebvâb-ı saadette gezen hep hazele
İşimiz kaldı hemân merhamet-i Lemyezele

Yıkılıyor bu dünya, sakın bizde düzeleceğini sanma
Çarkifelek verdi devleti on para etmez adamlara
Şimdi alçaktır bütün gezenler sarayın kapılarında
Artık işimiz kaldı ebediyen var olan Allah'ın acımasına

KAYNAKÇA

Edmondo de Amicis, *Constantinopoli, Milano*, Fratelli Treves, 1877, c. I, s. 77-78.

Cem Kozar ve Işıl Ünal, *Hayal-et Yapılar. Ghost Buildings*, İstanbul, PATTU, 2011.

Ayşe Yetişkin Kubilay, "Topçu Kışlası", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, Tarih Vakfı, 1994, c. 7, s. 274.

Tuba Üzümkesci, "Taksim Topçu Kışlası ve Yakın Çevresinin Tarihsel Dönüşümü", Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, 2010.

Açılış yılında Gezi Parkı, 1943

GEZİ PARKI PROJELERİNİN İDEOLOJİSİ

Günkut Akın

Taksim'de tasarlanan işlerin yalnız bir rant projesi olarak değerlendirilmesi eksik kalır kanımca. Bu, çok kapsamlı politik bir projenin parçası. Keza, Taksim yapıldığı zaman, yani 1920'lerden 1940'ların başına kadar olan zaman diliminde, yapılan işler de politiktir. Alan, seçkin bir sınıf için üretilmişti. Erken Cumhuriyet döneminde çok büyük bir alan, az rastlanır bir üslup bütünlüğü içinde dönüştürülmüştü. Ondan önce burada, Ayaspaşa'dan Harbiye'ye uzanan mezarlıklar vardı. Tartışmalara neden olan kışla 18. yüzyıl sonunda mezarlığın bir bölümü temizlenerek, bugün Gezi Parkı'nın olduğu yere yapılmıştı. Bugün Talimhane dediğimiz

semt, adı üstünde, kışlanın talim yeri idi. Kışlaya 19. yüzyıl sonunda dönemin oryantalist beğenisi-ne uygun bir cephe dekorasyonu yapılmış ve Cumhuriyet Caddesi tarafına gösterişli bir giriş yapısı eklenmişti.

Atatürk anıtı (1928), başlangıçta İstanbul'a mesafeli duran Erken Cumhuriyet'in kente ilgisinin başladığını gösteren ilk işaretidir. Park'ın Divan Oteline bakan bölümünde zaten var olan Taksim Bahçesi 1939'da yeniden düzenlenerek açılmıştır. Bu tarihte 1943 arasında kışla yıkılmış ve "İnönü Gezisi" adıyla parkın Taksim tarafındaki asıl bölümü inşa edilmiştir. İnönü'nün atlı heykeli meydana açılan platforma yerleştirilecekti. Kaidenin izleri hâlâ orada durmaktadır. Rudolf Belling'in yaptığı

heykel ise şimdi Maçka'daki Taşlık Parkı'ndadır.

Ehlileştirilmiş modernist bir üslup

Taksim ve çevresindeki projeye bütünsellik kazandıran üslup, 1920-40 arasında dünyada yaygın olan Art Deco üslubuydu. Bu, ehlileştirilmiş ve dönem gereği içine zaman zaman totaliter öğeler de katılmış olan modernist bir üsluptu. Taksim Bahçesi, Ceylan Intercontinental'in yerinde olan Taksim Gazinosu ve Gezi Parkı, korkuluklarından umumi tuvaletlerine ve aydınlatma elemanlarına kadar bu üsluptaydı. Taksim Meydanı'nın batısındaki Sular İdaresi duvarı da kaskadları ve bronz çeşme rozetleri ile bu üslupta düzenlenmişti. Opera, dönemin

Mürebbiyeler
Gezi'de ve
Elmadağ
apartmanlarının
arkasındaki
parkta, çevrede
oturan yüksek
bürokratların
ve varsıl
girişimcilerin
çocuklarını
gezdirir. Bu
imge ne kadar
kapsamlı bir
proje ise,
onu ortadan
kaldırmak
isteyen bugünkü
proje de o kadar
kapsamlıdır.

Art Deco korkuluklardaki tahribat, 2010
Gökut Akın

Parkin mermer döşemelerindeki tahribat, 2010
Gökut Akın

önemli Fransız mimarı August Perret'e ismarlanmıştı. Onun Paris'teki Champs Elysées Tiyatrosu bir Art Deco başyapıtıdır. Bunlara Gümüşsuyu, Talimhane, Elmadağ ve Mete Caddesi'ndeki Art Deco üslubundaki apartmanları da eklerseniz, yukarıda sözünü ettiğim üslup bütünlüğünün ne kadar kapsamlı olduğu anlaşılır.

Sözkonusu proje Fransız kent plancısı Henri Prost'un 1935 yılından itibaren hazırladığı ve uyguladığı İstanbul imar planının bir parçasıdır. Prost, bütün modern kentlerde olduğu gibi, Taksim Gezi Parkı'ndan başlayıp Maçka

üzerinden Dolmabahçe'ye kadar uzanan bir kent parkı (2 No'lu Park) öngörmüştü. Gezi Parkı ve Taksim Bahçesi, Asker Ocağı Caddesi üzerindeki yaya köprüsü ile Elmadağ apartmanlarının arkasındaki parka bağlanıyor ve ondan sonra kesintisizce denize kadar uzanıyordu: 30 hektarlık bir parktan söz ediyoruz. İçinde bir futbol sahası bulunan kışla 1943'te bu projeyi gerçekleştirmek için yıkılmıştır. Erken Cumhuriyet'in de tarihî yapılara hoyrat davrandığını gösteren bir örnektir bu.

Taksim çevresindeki yapısal çevre ve 2 No'lu Park, Erken

Cumhuriyet'in modernist imgesidir. Dönem fotoğrafları veya Nazmi Ziya'nın resimlerinde bu imgenin seçkinciliği açıkça görülür. Şapkaklı hanımlar, kravatlı beyler tabloyu tamamlar. Çok da az insan vardır ortalıkta. Mürebbiyeler Gezi'de ve Elmadağ apartmanlarının arkasındaki parkta, çevrede oturan yüksek bürokratların ve varıl girişimcilerin çocuklarını gezdirir. Açık hava Tiyatrosu'nda klasik oyunlar seyredilir. Bu imge ne kadar kapsamlı bir proje ise, onu ortadan kaldırmak isteyen bugünkü proje de o kadar kapsamlıdır.

“Burayı bize park diye yutturmuşlar”

AKP'nin veya Başbakan'ın Taksim'e tepkisi yeni değil. Küçük küçük işaretler uzun zamandır var. Parka on yıldır hiçbir bakım yapılmıyor, hatta tahrip ediliyor. Oraya polisler konuşlandırıldı. Büyük polis araçları mermer kaplamaları paramparça etti. Aslında çok özenli bir işçilik vardı. Kalın mermer basamaklardan drenaj sisteminin süzgeçlerine kadar yoğun bir emekle üretilmişti her şey. Özenle tasarlanmış korkulukların taş sütuncukları hep devrildiği yerde kaldı. Oysa İstanbul'un bu son on yılında bütün refüjler pırıl pırıl, çiçekten geçilmiyor. Taksim gezisi için akıllarda başka bir proje olduğu belliydi. Bir başka işaret, Sular İdaresinin duvarında 6-7 yıl önce ortaya çıktı. Duvarın sıvasını tıraşladılar. Üstündeki içbükey silmeyi kaldırıp, Osmanlı üslubunda kirpi saçaklı bir tuğla bitim inşa edildi. Art Deco, Totaliter ve Osmanlı karışımı bir yüzey var şimdi orada.

Benzer bir durum metronun Elmadağ girişinde yaşandı. Orada eski Taksim Bahçesi'nin giriş kapısı duruyordu. Silindirik biçimli iki bekçi odasının üzerinde geniş bir betonarme çatı plağı olan hoş bir Art Deco biçimdi. Metro girişine işaret etmek açısından da çok uygundu. Ama bir gecede yok oldu. Şimdi yapımı sürmekte olan Taksim Yayalaştırma Projesi sırasında da ilk iş, Asker Ocağı Caddesi'nin üzerindeki yaya köprüsünün yıkılması oldu.

Kalite farkı

Üç beş yıl önce Başbakan televizyonda “Burayı bize park diye yutturmuşlar” dedi. Onun dayatmacı tavrı açısından kilit bir cümleydi bu. Parkı tasarlayan Henri Prost muhafazakâr çevrelerde uzun zamandır alerji yaratan bir isim. Kısacası, Gezi'yi kırsıla dönüştürme projesi uzun zamandır var. Ardından opera yıkılmak isteniyor. Bunların yerine “kitsch” yapılar gelecek. Birkaç hafta önce açılan Millî Arşiv Sitesi, Beyoğlu'ndaki Demirören Plaza veya Taksim Yayalaştırma Projesi gibi. İstanbul gibi görgülü bir kenti taşraştırma projeleri bunlar. Taksim ilk kez tasarlanırken Belling'den Perret'ye, Prost'tan Canonica'ya dünya çapında isimler çalışmıştı. Evet, Erken Cumhuriyet projesi ne kadar ideolojik idiyse, onu yok etme projesi de o kadar ideolojik. Aradaki terk fark ise kalite. ▼

“İHALE İŞİ DEĞİLDİR Kİ BU!”

Korhan Gümüş ile söyleşi

Bu röportajı yapmak üzere Korhan Gümüş ile buluştuğumuz saatlerde, Gezi Parkı'nda devam eden direnişin kaderi konusunda heyecanlı tartışmalar yaşanıyordu. Bu direnişin sadece siyasî iktidar için değil, herkes açısından yeni olduğu, bundan sonra yapılacaklara ilişkin konuşmalara da yansıyor. Gezi Parkı direnişi pek çok açıdan bir ilki barındırıyordu içinde; uygulanan şiddetin boyutuna rağmen direnişin kararlılığı, yaygınlığı, Gezi Parkı'nda yaşanan demokrasi deneyimi, direnişe katılan bileşenlerin profili... Bu sıcak gün ve saatlerde biz de, Gezi Parkı direnişinin neden ve nasıl ortaya çıktığını, bir krize dönüşme sürecini ve çözüm önerilerini İnsan Yerleşimleri Derneği'nin kurucusu, Taksim Platformu'nun üyesi mimar **Korhan Gümüş** ile konuştuk.

● **Arife Köse:** Taksim projesinin sorunu neydi? Bir krize dönüşme süreci nasıl gelişti?

Korhan Gümüş: Başbakan ihaleyle proje yaptırıyor, yani bir fikir üretimini ihaleyle yaptırıyor. İhale işi değildir ki bu. Fikir üretimi, kamusal sürecin bir parçasıdır. Ama bu neoliberal modelde fikir üretimi denen şey piyasaya terk edilmiş olduğu için kamu bu müteahhit çemberi içinde bütün yerel otoritenin ortadan kalkması vs politika üretmeyen bir kamu haline geliyor. Bu tabii bir şiddet yaratıyor, çünkü müzakere de ortadan kalkmış oluyor. Bu karşımıza çıktı. İnsanlar, politik gibi gösterilmeyen, bastırılmış olan, nesneleştirilmiş olan ya da sürekli gösterilen konumunda olan mekânın, aslında sınıfsal ilişkilerin, şiddetin üretildiği yer olması, eşitsizliğin, haksızlıkların, çelişkilerin üretildiği bir yer olması gerçeğini görme fırsatına kavuştular.

Bu tekil bir kriz değil. Bu bir sistem krizi. Çünkü bütün kamusal alanlarda benzer bir problem var. İster antrepolar, ister havagazı fabrikalarının olduğu yerler, ister Haliç olsun, bütün her yerde benzer bir krizle karşı karşıyayız, çünkü bütün kamu arazileri, mülkleri işlevini yitirmiş durumda. Dolayısıyla, Emek Sineması'nda görüldüğü gibi, kamu bunları özelleştirmekten başka bir şey yapmıyor. Bu

geçen sene çıkan bir kriz de değil. Bu kent bu krizi otuz senedir yaşıyor. 80'li yılların sonlarından beri bu politikasızlık, askıya alınmış olma hali, yani tamamen piyasa aktörleri tarafından biçimlendirilen bir kent ile karşı karşıyayız, bütün kamu işlevlerini bunlar üstlenmiş durumda. Bu, kentsel dönüşüm ile birlikte daha sosyal bir kriz halini aldı, çünkü insanların yaşam alanlarına müdahale etmeye başladı. Eskiden kamusal alanlara müdahale ediyordu. Örneğin Zincirlikuyu'da kar temizleme araçlarının bulunduğu yer otuz yıldır işlevsizdi, sattılar. Bu şekilde birçok yeri sattılar. Fakat sonra bu, yaşam alanlarına da dayandı. Burada insanlar ulusalcı politikanın yarattığı krizi yaşamaya başladılar. Çünkü ulusalcı politika sınıfsal şiddeti, telafi yöntemiyle çözen bir politika üretiyor. Yani, 'ben bir seçkin sınıf aracılığıyla bunu kısmen telafi ederim' diyerek bu telafiyi gerçekleştirdiği izlenimini veriyor. Siyaset bu şekilde kendini yeniden üretiyor. Bu, bağımlı bir politika yaratıyor.

● **Gezi Parkı direnişinin bugüne kadar görülenlerden farklı olduğu konusunda herkes hemfikir. Bunun arkasında yatan nedenler neydi sizce?**

Bürokratik oligarşinin ortadan kalkması ya da zayıflatılması, Kürt meselesinin barışçıl bir çözüme

doğru yönelmesi bu ulusalcı politikanın en önemli şiddet unsurlarını birdenbire ortadan kaldırdı. Yani birincisi hükümetin, Ak Parti'nin vesayet rejimi ile olan problemini kısmen çözmüş olması, ikincisi de Kürt meselesinde barışçıl bir çözüm sürecine girilmiş olmasıdır. Daha önce böyle bir eylem olmuş olsaydı sıkıyönetim koşullarına dönerdik, askerler müdahale ederdi, insanlar gözaltına alınırdı. Şimdi AK Parti bu kadar ileri gitmeye cesaret edemiyor. Bu krizle birlikte ulus devletin insanları kutuplaştırıcı özelliği daha belirgin hale geldi. Kürt sorununda çözüm sürecinin başlamasıyla insanlar, 'biz kendi aramızda neden savaşıyorduk' sorusunu sormaya başladı. Bu sivil toplum açısından yeni bir ilişki biçimini, yani kutuplara bölünmüş bir sivil toplum anlayışının yerine sivil toplum-devlet ilişkilerini gündeme getiren bir algı yarattı.

● **Daha önce Sulukule'de de benzer bir süreç yaşandı, ama oradaki direniş böylesine yaygınlaşmadı.**

Ama işte orada Sulukule'yi Sulukule ile sınırlandırmayı başardılar. Gezi Parkı'ndaki muhalefet ise hepsini birleştirdi. Demokratikleşme ya da askerî vesayet çözülmesi ile birlikte bir üst anlatı olarak merkeziyetçi rejim yerelle ilişkisindeki meşruluğunu kaybetti. Yani, 'yereli ben belirlerim çünkü kutsal

gerekçelerim var, bu şiddeti uygulayalım, Kürt meselesini güvenlik sorununu haline getiririm, kenti teknik mesele haline getiririm' diyemez hale geldi. Merkeziyetçi yaklaşım bu süreçte askerî vesayet gerilemesi ve Kürt sorununun çözüm sürecine girmesiyle en önemli şiddet unsurunu kaybetti. Dolayısıyla bunlar geri çekilince bir kere çıplak olarak kamu otoritesi karşımızda kaldı. Ama bence bu krizin oluşmasında çok daha önemli bir etken var, o da yürütmenin burada bütün siyasal süreçlerin dışındaki süreçleri de belirleyecek bir güven kazanmış olması. Kamusal bürokrasi parçalanmış olduğu için, planlama, imar hakları, kültürel miras normları gibi şeyler yürütmenin tepesindeki kişi tarafından tanımlanır hale geldi. Çünkü bu alanların kurumsal savunucuları ortadan kalktı. Onlar devlet aklını temsil ettikleri için devlet aklı dışlanınca yürütme tek başına kaldı. Bu da demokrasi adına oldu. Ama bu demokrasi otoriter bir demokrasi olduğu için, otoriter bir halk temsili, popülizm iddiası içerdiği için insanlar birdenbire bu şiddetle yüzleştiler. Burada bağımlı olarak proje hizmeti veren bir grup var. Yani ihaleyle işi almış. Kamusal alanda böyle bir şey olabilir mi? Siz en düşük fiyatı veriyorsunuz ve ihaleyle alıyorsunuz. Bu işi ihaleyle almış bir müteahhit var. Belediye başkanı var. Bunların

“Burada söz konusu olan artık siyasî tercih değil doğrudan doğruya siyasî pratiklerdir, maddî pratiklerdir. Karar alma süreçleri ve bu sürecin yetkili ve sorumlu kurumlarının ortaya çıkışıyla ilgilidir. Başbakan bunu yapmaktan kaçınarak aslında krizi kendisi geliştirmiş oldu.”

hiçbirinin kendilerinin politik düzeyde bir rolleri yok çünkü bunların hepsi bağımlı.

● *Bu gruplar bu ihaleyi nasıl alıyor?*

Başbakanı ikna ediyor. Sen git içtardan teklif al diyorlar. O da teklif alıyor ve aslında danışıklı dövüş şeklinde işi almış oluyor. Yani kamu otoritesini arkasına alarak yapıyor bunu. Aslında çıksa dese ki, “ben buraya kışla yapılmasını istiyorum” başımızın üzerinde yeri var. Ben değerli bulurum. Böyle bir fikri savunuyor, savunsun. Ama öyle değil. “Ben bunu yaparım, siz konuşamazsınız” diyor. Bu meslekî alanda, profesyonel alanda bir skandaldır. Yani bir fikri tartışılmaz, hiçbir şekilde eleştirilmez, kaçınılmaz bir fikir olarak bize dayatması, düşünceyi ifade etme özgürlüğü açısından suçtur. İkisi aynı şeymiş gibi görünüyor ama “bu benim fikrim” demek bence suç değildir, çok değerlidir. Ama “bu fikir tektir ve konuşulmaz, tartışılmaz, çünkü ben arkama başbakanı aldım, yaparım” diyen mimar suç işliyordur. Ben en başından beri buna dikkat edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Meslek odalarının kamusal işleyiş üzerinde sorumlulukları vardır. Onların proje yapım sürecinin, kurgulama sürecinin piyasa aktörleri tarafından yapılamayacağını söylemesi

lazım. Çünkü onlar kapalı uçludur, onlar çıkar amaçlıdır. Mesele Emek Sineması’nın yıkılması, Tarlabası’nda yapılanlar, bunlar hep skandaldır. Çünkü bir müteahhidin davranışı kamu yaklaşımı haline gelmektedir.

● *Bu projeler nasıl yapılmalıdır?*

Proje hizmetleri, araştırma hizmetleri kamusal işleyişin bir parçası olmalıdır. Bunun dünyada örnekleri var. Müteahhide veremezsiniz, ihaleyle proje hizmeti yapamazsınız. Bunların nasıl yapılacağını meslek kuruluşları düzenler. Bunun çeşitli mekanizmaları vardır. Burada bir kamusal işleyiş problemi var. Yani bu devasa kamusal alan, Taksim’den başlayıp Nişantaşı’na kadar devam eden alan uzun zamandır zaten özelleştirme baskısı altında. İçine oteller yapıldı, spor tesisleri kapatıldı, özelleştirildi, kongre merkezleri, çok amaçlı salonlar, bunların hepsi özel şirketlere devredildi. Zaten parça parça bu bölge yontulmaya başlanmıştı. AKM işlevsiz kaldı, zaten kötü yönetiliyordu. Kamu burada görevini yapmadığı için bu kriz zaten vardı. Yani bu kriz sadece proje yüzünden ortaya çıkmadı. Bu kriz politik açıdan yenilenmeyen, ulusalcı politikada ısrar eden bütün kent yönetimlerinde vardır. Bu krizi aşmak için çaba göstermek gerekiyor.

Ulusalcı politika bu çelişkileri bir kutsal bagajla çözmeye çalışıyor. Çamlıca’ya cami yapmak, Yeni Osmanlıcılık falan. AK Parti’nin Kürt meselesi konusunda, askerî vesayet konusunda yaptıkları, taktik sorunlar değildir. Bunlar önemli yapısal değişikliklerdir. O zaman bunun arkasını da getirmesi gerekir. Yani Başbakan’ın burada yaptığı şey kendi kendisiyle çelişen bir şeydir. Dolayısıyla bu da onun bu ısrarı, bir tercih olarak algıladığını gösteriyor. Yani yeni siyasetin öğeleri olarak değil sadece kendi siyasî tercihinin bir sonucuymuş gibi göstermeye çalışıyor. Oysa burada söz konusu olan artık siyasî tercih değil, doğrudan doğruya siyasî pratiklerdir, maddî pratiklerdir. Karar alma süreçleri ve bu süreçlerin yetkili ve sorumlu kurumlarının ortaya çıkışıyla ilgilidir. Başbakan bunu yapmaktan kaçınarak aslında krizi kendisi geliştirmiş oldu.

● *Başbakan’ın referandum önerisini nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Referandum evet veya hayır demektir. Hayır demek de beni tatmin etmiyor. Ben böyle kalmasını istemiyorum ki. Çevik kuvvet tarafından işgal edildi, otopark olarak kullanıldı, özel sektör tarafından yutuldu. Biz bunu mu savunacağız? Demek ki referandum buradaki politik meseleyi anlamamıza

yetmiyor. Başbakan önce AVM olacak dedi, sonra AVM olmayacak müze olacak dedi. Referandum da bunun gibi uçan geçen, kalıcı olmayan bir şey. Kent yönetimi bu projeyi yönetirken sokaklarda mini referandum yapabilir. Neden? Çünkü yayalaştıracaktır, tünel açacaktır, oradaki düzeni değiştirecektir. Burada ise dile getiriliş biçimi tuhaf. Bu konuda esnek olmak lazım. Kent yönetimi görev üstlensin. Ne gerekiyorsa yapılsın. Referandum gerekiyorsa referandum yapılsın. Ama projenin geliştirilme sürecinde olayı teşhis etmekle ilgili bir problem varsa, bütün bu kamusal alanların yönetiminde bir problem varsa, önce bu konuda bir çalışma yapılması lazım. Yani nasıl yürütülecek. Proje hizmetini ben sadece neden fiziksel mekâna ilişkin vereyim? O mekânın değerlerini keşfetmek de bir projedir. Oradaki sorunu keşfetmek de bir projedir. Bu süreçte katılım nasıl sağlanacak? Finansman yönetimi nasıl olacak? İstanbul’da çok sayıda kültürel etkinlik var, kültür aktörler bu süreçte nasıl yer alacak? Bu da bir projedir. Bunu ne referandumla yapabilirsiniz ne de mimarî ihale projesiyle yapabilirsiniz.

● *Referandumu, “Buraya kışla yapılma kararını biz aldık, kışla yapılacak” sözlerinin ardından atılmış bir geri adım olarak görenler de var?*

Ama biz Başbakan’ın geri adım değil ileri adım atmasını istiyoruz. Biz Başbakan’ın siyaset alanını genişletmesini istiyoruz. Yani Kürt sorununda yaptığını, askerî vesayet konusunda yaptığını kent-sel meselelerde de yapmasını istiyoruz. Daha ileri bir adım atсын, çünkü kentin bütün bu kamusal alanlarında bir kriz yaşanıyor, kent yönetiminin bu işi üstlenmesinin kapasitesini genişletsin. Kent yönetimi burada nasıl bir örgütlenme, nasıl entegral bir yönetim modeli geliştireceği, bu yönetim planlarını nasıl hazırlayacağı, diğer sivil aktörleri bu süreçte nasıl katacağına dair bir deneyim sahibi olsun. Bu konuda deneyim sahibi olmayan bir kent yönetimi olamaz, dünyadaki bütün kentler bu deneyimi yaşıyor şu anda.

● *Dünyada bunun sizin bahsettiğiniz anlamda olumlu örnekleri var mı?*

İstanbul’u Kültür Başkenti yapmaya çalışmamızın temel nedeni aslında böyle bir deneyim

köprüsünün kurulmasını sağla-
maktı. Mesela Louvre'da yaşanan
çok eski bir deneyim vardır. Lo-
uvre havzasında işlevini yitirmiş
endüstriyel alanın ekolojik bir
onarım programıyla yeniden ya-
şanabilir hale getirilmesi. Bu otuz
yıldır devam eden çok ciddi ve
kapsamlı bir program örneğin. Bu
ulusalcı rejimde ısrar etmenin de
bir gereği yok. Kent yönetiminin
de yapabileceği bir şeydir bu. İs-
tambul zaten çok dinamik bir kent.

● *Ulusalcı derken neyi kastediyorsu-
nuz? Çünkü ulusalcılık Türkiye'de
farklı anlamlarda kullanılan bir
kavram, buna da bir açıklık getire-
lim isterseniz.*

Yani özcü, merkezci yönetim an-
layışını kastediyorum. Çünkü
Türkiye'de ulusalcılık ne yapıyor?
Sınıfsal asimetriyi kültürel bölün-
meyle dengeleyen bir rejimdir
ulusalcı rejim. Nedir bunlar? İşte
Atatürkçülük, muhafazakârlık vs.
Burada anonim kalıplar kamuya
gizli bir öznellik tanır. Bu gizli öz-
nellik de yeni bir seçkin sınıf üre-
tir. Sınıfsal asimetriyi üreten bu
simgesel şiddettir. Her ulusalcı re-
jim bir seçkin sınıf üretir. O yüzden
de periferi tarafından hep kuşatılır.
Bu süreç zaten bütün Cumhuriyet
tarihi boyunca vardır. Bu dön-
güden çıkmak lazım. Bu döngüden
yaklaşık otuz yıl önce çıkmayı
başarabilen ülkeler kentsel refahı
artırmayı başarabildi, insanların
yaşam koşullarını iyileştirdiler, sı-
nıfsal eşitsizlikleri bir ölçüde den-
geleyen şeyler kurdular.

● *Bu kentsel dönüşüm süreci de
AKP'nin kendi seçkinlerini yaratma
sürecinin bir parçası mı?*

Öyle tabii. Çünkü AKP de aynı şeyi
yine ulusalcı rejim içinde yapıyor.
Tarlabaşı, Sulukule, Taksim proje-
leri bunun en somut örnekleridir.
Başbakan bunu açıkça söylüyor
zaten, "28 Şubat sürecinde ben
cami konusunu tartışmaya açtığım
için örselediler beni, ben onun için
bunu yapıyorum" diyor. Şimdi de
"Onu değiştirdim, kışla yapıyo-
rum" diyor.

● *Neden kışla?*

Osmanlı mirasını hatırlatan, daha
meşru bir şey. Burada daha önce-
den var olan, dolayısıyla sembolizmi
daha yüksek bir şey. Üstelik İnönü
yıkırmış. Dolayısıyla bu arkeolojik
travmayı telafi yöntemiyle bir şekilde
aşacağını zannediyor. Ama inşaatçı bir
yöntemle yaklaştığı için tam da bu enerjini
söndürüyor. Karşı çıkan herkesi
kendisine rakip olarak gördü. Hal-
buki bilgi rejimi içinde özerklikler
vardır. Nasıl bir mahkeme kara-
rında Başbakan, 'Ben seçildim,
bu memleketteki mahkemelerin
kararlarını ben vereceğim' diye-
mezse, şehircilikle ilgili karmaşık
bir konuda, şehir ve farklı kamu
yararlarının temsil edildiği bir
alan olduğu için, 'Buradaki şeyleri
ben kendi patronajıma alacağım,
muhakeme süreçlerini yok ede-
ceğim, kurumları tanımayacağım'
dediği zaman, ne kadar seçimle
dahi gelmiş olsa kendisini otoriter
bir aktöre dönüştürmeye başlıyor.
Ayrıca kent söz konusu olduğunda
insanların bunu ideolojik olarak
hissetmesine de gerek kalmıyor.
O kadar basit şekillerde karşısına
çıkıyor ki. Eskiden olsaydı klasik
sağ-sol kalıplarına taşımak çok

kolay olurdu. Askerî vesayet reji-
minde devlet aygıtı öyle bir biçim-
de çalışıyordu ki bunu çok rahat
iki kutup arasındaki mesele hali-
ne getirerek çözebilirdi. Şimdi öyle
çözemiyor. Zaten Başbakan'ın asıl
krizi de buradan kaynaklanıyor,
çünkü böyle olunca bu krizi yöne-
temez hale geliyor. Mesela Kürt so-
runu gibi çok daha büyük bir kriz
vardı. Ama başbakanlar bundan
dolayı yıpranmadılar, o sistemin
içinde yaşamayı becerdiler. Bu ka-
dar küçük bir Taksim Meydanı krizinde
başbakan bu kadar yıpranıyorsa ya da
çözmekte zorlanıyorsa buradaki krizde
bir yenilik var demektir. Okyanusu aşır
derece boğulmak diye buna derler.

● *Bu kriz nasıl çözülecek sizce?*

Bence bugünlerde yaşadıklarımız
Türkiye'nin hayrına oldu. Türkiye'nin
normalleşmesine giden bir adım oldu
bu. Bu kriz yaşanmasaydı normalleşme
sürecine ilişkin adımların atılamayacağını
düşünüyorum. Yani bu, kriz değil
aslında, normalleşmeye gidiş. Kriz
zaten mevcut durum, Başbakan'ın
bu şekilde müdahale etmesi. Nasıl
sıkıyönetim zamanında ya da sa-
vaş sırasında yapılan müdahaleler,

gösterilen şiddet normal değilse,
şehir politikasının böyle politika-
dan arındırılmış semantiği de nor-
mal değildi ve asıl kriz buydu. Çün-
kü sınıfsal çelişkileri örtüyordu.
Aslında şimdi krizin tedavi edilme-
si sürecini yaşıyoruz. Çünkü kriz
ortaya çıkıyor, anlaşılır oluyor, gö-
rünmeyeni görmüş oluyoruz. Dolayısıyla
kriz şimdi ortaya çıkmadı, kriz vardı,
görünür hale geldi ve sivil toplumun
görünür hale gelen bu krize karşı bir
direnişi oldu.

● *Son olarak şunu sorayım, siyasi
iktidar bu konuda müzakere süreci-
ne neden bu kadar kapalı? Neden
yapamıyorlar?*

Müzakere alanını bu kadar da-
raltmışsınız. İnşaat lobisiyle, güç
sahipleriyle içinde oluşturduğunuz
bir seçkin bürokrasi var. Yerel
yönetimden geliyor bunlar, bele-
diyelerden gelmiş olan bakanlar,
bürokratlarla dolu çevreniz. Bun-
lar her zaman bu yereli araçsallaştıran,
nesneleştirilen politikanın aktörleri
olarak kurumsallaşmışlar. Siz nasıl olur
da onlara ihanet edersiniz. Çevre ve
Şehircilik Bakanı'nın müteahhitlik kafasıyla
yönettiği bir Türkiye var. Birdenbi-
re hayatı anlamsızlaştır. ▼

"Nasıl bir mahkeme kararında başbakan, 'ben seçildim o zaman bu memleketteki mahkemelerin kararlarını ben vereceğim' diyemezse şehircilik ile ilgili kompleks bir konuda, şehir ve farklı kamu yararlarının temsil edildiği bir alan olduğu için, 'buradaki şeyleri ben kendi patronajıma alacağım, muhakeme süreçlerini yok edeceğim, kurumları tanımayacağım' dediği zaman ne kadar seçimle dahi gelmiş olsa kendisini otoriter bir aktöre dönüştürmeye başlıyor."

İP ÜSTÜNDEKİ CAMBAZ

AKP'nin muktedir olması, onu muteber kılmıyor. Tersine politik söyleminde çuvaladıkça, baskıcı yanı yeniden açığa çıkıyor.

Oktay Orhun

Suriye'de Esad isminden bağımsız olarak rejimin kısmî reformlarla yapısal olarak aynı kalması ve tedrici bir geçiş sürecinin yaşanması, son gelişmelerle birlikte Batılı güçler tarafından arzulanır bir seçenek olarak öne çıkmış durumda. Bunda diğer Arap ülkelerindeki belirsizliklerin sürmesi ve köktendinci İslamî hareketlerden duyulan endişe ve Esad rejiminin Kuseyr'de ve Reyhanlı'da yaşanan gelişmeleri kendi lehine kullanarak iç savaşın niteliğini değiştirmeye çalışması belirleyici olabilir. Bunun Esad rejimine karşı mücadele eden ya da bu rejimden kaçan

yoksul Suriye halkının çıkarına olmadığı açık. Bununla birlikte Suriye için diğer iki olasılık (köktendinci politik İslamî thermidor yaşanma olasılığı ya da ülkenin demokratik ve bağımsız olarak yeniden yapılanmasını sağlayan kurucu/anayasal mutabakat temelinde tabandan gelişen inşa süreci açığa çıkararak devrimin sürekli devrim niteliği kazanması) elbette Batılı güçler tarafından istenmeyecektir. Her durumda bunun, Türkiye'nin Suriye anlatısında bir değişikliğe tekabül eder.

Radikal gazetesinin 16 Mayıs tarihli haberine göre "Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Başbakan Erdoğan'ın ABD

Başkanı ile görüşmesine saatler kala, Suriye'de Baas'lı geçişe yeşil ışık yaktı." Başbakan Erdoğan'ın görüşmesinin ardından, Washington'ın Brookings Enstitüsü'nde gazetecilerin sorularını yanıtlarken Cenevre sürecinden ve bunda Rusya ile Çin'in etkisinden olumlu olarak bahsetmesi de önem kazanmış oldu. Konuşması Baas'lı bir geçişe olanak tanıyan ifadeler taşıyordu. "İpe un sermek," dediği Cenevre sürecine ilişkin görüşlerindeki bu değişimi "Benim fikrime değişme ya da gelişme diyebilirsiniz. Rusya ve Çin'in de bu sürece katılımını sağlamak bakımından kısa süreli bir adım atılabilir" diyerek kabul etti.

Karşılıklı hoşnutsuzluk

Değişme ile gelişme arasında dünya kadar fark var. Hükümet, fikrini değiştirdi, çünkü bir dizi gelişme bunu zorunlu kıldı. Bu durumda dış politika açısından değerlendirilmeye alınması gereken üç husus var: İlki, Türkiye'nin dış politikasındaki bu değişim sinyalinin ne anlama geldiği ve neden kaynaklandığı. İkincisi, Rusya ve Çin'in bu tip bir geçiş sürecini destekleyerek neyi hedefliyor, daha doğru bir ifadeyle neyi *dengelemeye* çalışıyor oldukları. Üçüncüsü ise ABD ve Avrupa koalisyonu açısından Suriye'deki yeni dengelerin ne anlama geleceği. Bu yazı ilk meseleye, Türkiye'nin dış politikasındaki

değişime ve bunun ülke içindeki yansımalarına odaklanacak.

Türkiye açısından, dış politika potansiyellerin heba edilmesi bakımından bir başarısızlık söz konusu. Türkiye'nin Ortadoğu'da bölgesel güç olma hesapları adına attığı neredeyse her adım geri tepmiş durumda. Sözgelimi, Libya'daki süreçte 2011 yılında Libya Temas Grubu toplantısında Türkiye'nin muhaliflere 100 milyon doları güvenlik sebebiyle elden verdiği açıklanmıştı. Hibe edilen bu meblağ Türkiye'nin Libya'dan kazanmayı beklediği imtiyazların yanında devede kulak kalmasına karşın, Libya'da imtiyazlar büyük ölçüde Fransa elinde toplandı. Yine de süreçten kimse memnun değil: Libya devleti, fiilen aşiretler temelinde ayrılmış durumda. Devletin kurumsal yapılanışının kökünden dağılarak sürecin denetiminin yitmesi; görece çabuk yıkılan Kaddafi rejimi yerine iç tutarlılığa sahip bir politik ve kurumsal insanın gerçekleştirilememiş olması, emperyalizm için bir sorun teşkil ediyor. Emperyalizmin, doğrudan kontrol noktaları oluşturmak amacıyla Kuzey Afrika'ya çıkmasında bu durum etkili. Bunda sorumluluk bir ölçüde Türkiye'de. Zira o dönem köktendinci politik İslamî muhalefeti destekleyen bir Türkiye söz konusu. Bu durum karşılıklı hoşnutsuzluğa yol açıyor.

Kapitalist yeniden inşa

Benzer bir durum, günümüz için Tunus'ta Ennahda, Mısır'da Müslüman Kardeşler'in iktidara gelmesinde de görülebilir. Tunus ve Mısır'da politik altüst oluş

süreçlerine ilk aşamada katılmadıkları halde, sürecin devamında oluşan politik boşluğu doldurma şansı yakalayarak seçimleri kazanan hareketler bunlar. Ama kendi ülkelerinde tutarlı bir rejim oluşturamayacak denli de zayıflar; en azından şu aşamada. Dahası, bölge ülkeleri, özellikle de İsrail ile yapısal olarak uzlaşması mümkün olmayan cinsten unsurların birleşiminden meydana geliyor. Kendi niteliklerinin dönüşüme uğratılması gerekliliği de bundan kaynaklanıyor. Oysa, emperyalizm için altüst oluş tamam, ama mühim olan kendi ayrıcalıkların korunması ve en kısa zamanda bölgede kapitalist yeniden inşanın başlaması.

Türkiye'nin yürüttüğü Ortadoğu politikası, tam da buna bir engel teşkil ediyor. Benzer bir sürecin Suriye'de de yaşanma olasılığının endişesiyle ABD, Baas'lı geçiş sürecini daha sık dile getiriyor. Buna karşın Türkiye, kendisinin dahi kontrol edemediği bir gücü destekliyor. Bu, Batı'da bir sorun olarak görülmekte. Türkiye'nin sistematik bir şekilde Sunni gruplar yanında saf tuttuğu müddetçe Ortadoğu'dan dışlanacağı, Batı düşünce kuruluşlarında sık sık dillendirilen bir görüş. (Bu görüşü Türkiye'ye taşıyan bir isim olarak Cengiz Aktar'ı anmak gerek.) Bunun Türkiye içindeki yansıması da zaman zaman şikâyetlere konu oluyor: ABD Dışişleri Bakanlığı'nın yeni açıklanan Uluslararası Dinî Özgürlükler Raporu'nda bunu okumak mümkün.

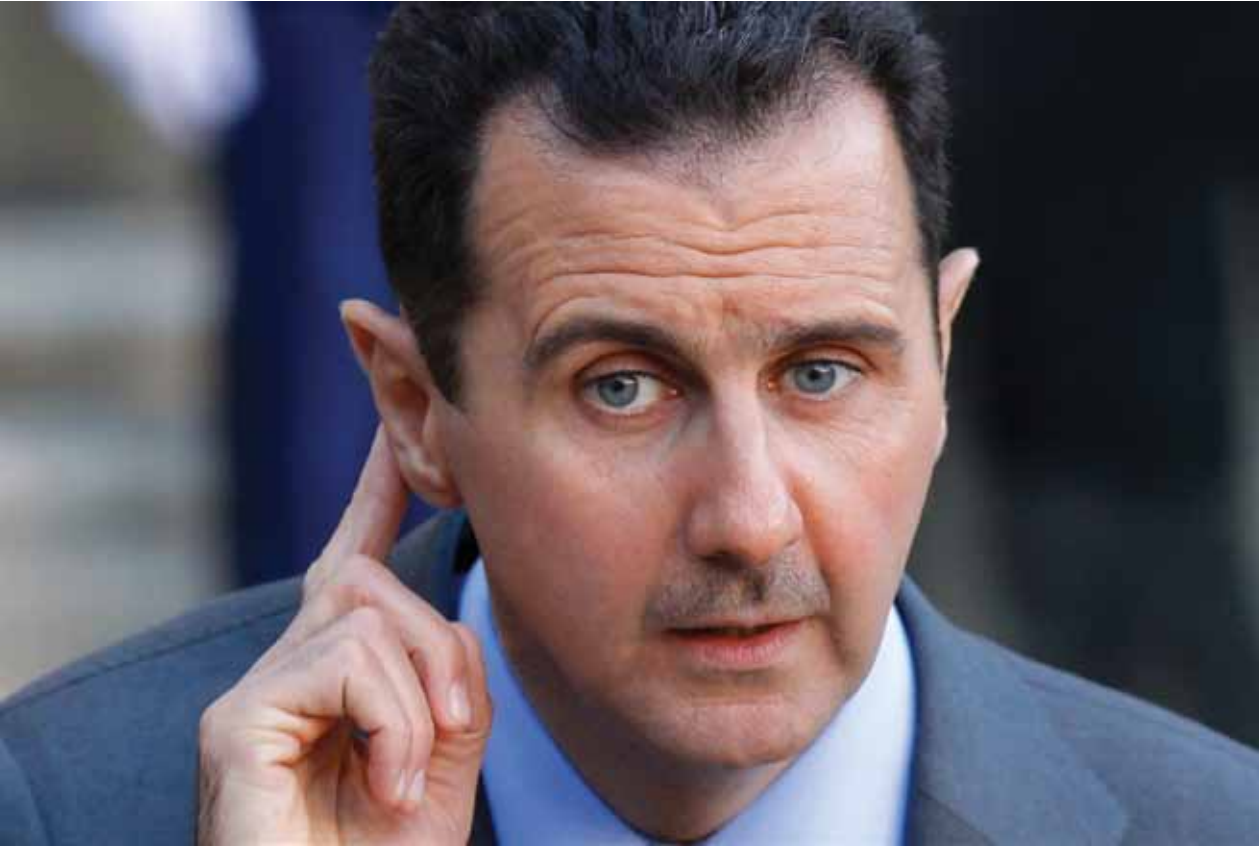
Benzer bir şekilde İsrail ile süren, konjonktür gereği mevcut

durumda üstü örtülen gerilimi bu sebeple unutmamak gerekiyor. Oysa bugün, bir vakitler İsrail-Filistin ihtilafının demokratik ve barışçıl bir çözüme kavuşturulmasında (İsrail'in, *kendi niteliğini koruyarak* kimi yasal dönüşümlerle kendi içindeki yapısal demokratik düzenlemeleri hayata geçirmesi ve Filistin'in *demokratik, laik ve ayrı bir devlet* olarak inşası) Türkiye'nin oynayabileceği varsayılan barışçıl rolü hatırlamak için güçlü bir hafızaya sahip olmak gerekiyor.

Ortadoğu'da efelenmek

İşin başka bir boyutu da Türkiye'nin Ortadoğu'da yürüttüğü ve belirgin bir şekilde Mağrip ve Ortadoğu'da gerçekleşen altüst oluş süreçlerinden sonra değişen politikasını *açıktan* yürütme cür'eti göstermesi. Bunda, sürece uyum sağlama gayreti ile geliştirilen refleksif politik dönüşlerde çoğunlukla başarısız olunması belirleyici elbette, ama yine de bu karar alma durumlarında, "haddini aşan" bir hamasiliğin efsunlu dilini işitiyor insan. Üstelik bir körleşme durumu da söz konusu: Kabine üyeleri ve *zaten* iktidar partisinden olanlar dışında kimse cihan perspektifinden büyülenmiyor, belki biraz sermaye... Kim bilir, Türkiye'nin Ortadoğu'da her efelendiğinde başına fena bir iş gelmesi bu cür'etindendir, yine de bunun sorgulanması gerek.

Türkiye, son 10 yıllık dönemde bir ekonomik büyüme yaşadı: OECD verilerine göre oran yüzde 5,1. (OECD ülkeleri ise sadece yüzde 1,7 büyüdü.) Ülkenin ekonomik

büyüklüğü, son 10 yılda 1 trilyon dolara ulaştı. Bu nicel değişimi alkışlamak gerekir mi? Hayır. Kapitalizmin nasıl işlediği bilinmiyor olamaz. Türkiye'nin sermaye birikimindeki sınırlılık, onun emperyalist devletlere kurduğu bağımlılık ilişkisini kendisi için zorunlu hale getiriyor. Peki, o halde Türkiye'ye neye güveniyor? Boş atıp dolu mu tutmak istiyor? Ortadoğu'daki mevcut durumda ve dünya kapitalizminin neoliberal krizi dahilinde Türkiye'ye emperyalizmin duyduğu politik ve ekonomik ihtiyaç burada belirleyici.

Aynı şekilde, politik işçi hareketinin ve toplumsal muhalefetin görece zayıflığı, kapitalizm için Türkiye'yi gerektiğinde bir üs haline getirmekte. Dahası politikanın boşluk tanımadığı herkesin malumu; Suriye'deki Kürt bölgesini elinde bulunduran Partiya Yekîtiya Demokrat / Demokratik Birlik Partisi (PYD) bunun son dönemdeki en belirgin örneği. Türkiye de mümkün mertebe yanı başındaki altüst oluş süreçlerine müdahil olma, mümkünse bu süreçlerde boşalan alanları ekonomik ve politik olarak tekeline alma gayretinde.

Sunni muhafazakârlaşmanın inşası

Türkiye'nin dış politikadaki son dönem başarısızlığına üzülmeli miyiz? Elbette hayır, ama hayıflanmak hakkımız. Zira dış politika, iç politikanın bir devamı olmak durumunda. Ülke dışında

köktendinci İslamî hareketleri destekleyen Türkiye, kendi içinde Sunni muhafazakârlaşmayı inşa ediyor. Son olarak gündeme gelen içki yasaklarında da bunun bir yansımasını görmek mümkün: Mevcut ve yaygın kültürel dokuyu baskılayarak değiştirmeye çalışma. Tam da bu sebeple bir anda gündemimize girip tükettiğimiz “millî içki” tartışması komik olmasından ziyade tehlike çanlarını çalıyordu: Bu ve benzeri ifadeler ile Başbakan'ın tebaasına değer atfeden bir muktedir olarak hükmü, İslamî bir kavramı ödünç alırsak, nass'ın kendisi yerine geçmekte. Bunun yansımasını Başbakan'ın Reyhanlı'da gerçekleştirdiği konuşmada da işitmek insanı ürkütüyor: Reyhanlı saldırısında hayatını kaybedenlerle ilgili olarak, “Onlar makamların en yücesine ulaştılar. Ama şunu da bilmenizi istiyorum ki onların o makamlara ulaşmasına neden olan alçaklar, zalimler, onlar da ebedî alemde cehennemde,” diyerek deyim yerindeyse “tebliğ ediyor” Başbakan.

Nasıl AKP, ülke dışındaki köktendinci hareketleri denetleyemiyorsa, kendi içinde de mezhepsel ve kültürel çatışmaya giden toplumsal ayrışmayı engelleyemiyor. Toplumsal Kürt muhalefeti ile taktiksel olarak kurulan, bir ölçüde de zorunluluktan kaynaklanan, yine de barış olasılığını gündeme getirmesiyle son derece önemli olan ve dikkatle takip edilmesi gereken ittifak ve muhakkak desteklenmesi gereken *barış* ihtimali; ülkede başka bir kesimin

-Alevilerin- ayrışmasını engellemiyor. Benzer şekilde AKP, neoliberal ekonomi politikalarının uygulama ve devlet erkini buna göre yeniden yapılandırmada tökezlediği ölçüde, otoriter bir polis devleti modeline savrulabiliyor.

Son olarak, tehlikeli ve kısmen de ironik bir şekilde, AKP'nin uyguladığı tüm bu politikalarındaki olası bir çöküş; demokratik ve kitlesel sol bir muhalefetin eksikliğinde, henüz kendini çok belli etmese de AKP'nin kendisine ve işin kötü tarafı *mevcut* ittifaklarına karşı, kökten-milliyetçi bir reaksiyon olasılığını açığa çıkarıyor. Bugün, bu reaksiyonun yansımalarını artan mülteci düşmanlığında ve büyük kentlerde giderek etkinliklerini arttıran (seçkin bir görünüme büründüğü için çoğunlukla solun küçümseme gafletinde bulunduğu) kimi kökten-milliyetçi ve/veya ulusalcı hareketlerde görmek mümkün.

Olası bir kriz

AKP'nin muktedir olması, onu muteber kılmıyor. Tersine politik söyleminde çuvalladıkça (riyakârlığı gerçeği gizlemeye yetmediğinde), baskıcı yanı yeniden açığa çıkıyor. Sol, sosyalist ve emek eksenli hareketler ile demokratik toplumsal muhalefete reva görülen polis şiddeti, işte bu yüzden. AKP otoriterleşiyor, çünkü dış politikada da, iç politikada da ip üstündeki bir cambazı anımsatıyor, düşme korkusunu fazlasıyla duyumsayan, ürkek ve saldırgan. Bu durumda AKP'nin sermaye içindeki

belli grupların denetim altına alınmasındaki kararlılığını, olası bir krizin ertelenmesine yönelik bir tedbir olarak da, alternatif bir politik hattın olası inşasının engellenmesi için yürütülen bir çaba olarak da okumak olası. Zira bir *beklenti ekonomisi* biçiminde seyreden sermaye-hükümet ilişkileri ekonomik verilerden ziyade politik süreçlere *gereğinden fazla* bel bağlamış durumda. Beklentilerin gerçekleşmeme ihtimaline karşı, sermayenin bir emniyet subapına ihtiyacı var, zira sermaye de boşluk tanımaz! TMSF'nin elindeki şirketler doldurulabilir boşluklar olarak görülebilir.

Yine bu noktada, egemen sınıf için beklentilerin gerçekleşmemesinden daha büyük bir sorunu, henüz ufukta gözükme de bir ekonomik kriz ihtimalinin gerçekleşmesiyle ortaya çıkacak yeni durumu sırtlayacak ve toplumsal desteği arkasına alacak alternatif bir politik parti olmadığını vurgulamak gerek.

İşçi sınıfı, yoksul halk kitleleri ve demokratik toplumsal muhalefet bazında da benzer bir eksiklik söz konusu. AKP, henüz bu tip olası bir krizin yaratacağı toplumsal hoşnutsuzlukla, bu hoşnutsuzluğu kitle seferberlikleri halinde örgütlü bir hareket haline getirebilecek, güçlü, merkezî ve kitlesel bir politik parti muhalefetinin basıncıyla yüzleşmiş değil. Türkiye'de eksik olan da işte tam bu... Dahası, bu merkezî sol muhalefet, en geniş müşterekler temelinde inşa edilmezse, olası toplumsal hoşnutsuzluk, Troçki'nin dediği gibi, “Hitler'in bir parçasını içinde taşıyan, çileden çıkmış her bir küçük-burjuva”yı başımıza musallat edebilir. İşte o vakit, AKP'nin kaybetmesi, solun kazanması anlamına da gelmez...

10 HAZİRAN 2013 TARİHLİ EK:

Yukarıdaki metin yayımlanamadan tarihsel olarak eskidi. Yazarı, tarihin gerisinde kalmaktan hiç bu kadar memnun olmamıştı! Türkiye sınıflar mücadelesi tarihinin belki de en önemli kalkışma süreci yaşandı/yaşanıyor. Oysa bu metin Gezi Parkı direnişlerinden önce kaleme alındı, yine de kendisinin hâlâ bir anlamı var: Metnin yarısından fazlası Gezi Parkı direnişini ortaya çıkaran durumun sebeplerini de kısmen ortaya koymakta; üstelik bu kısımlar direnişler sırasında yaşadığımız kimi sıkıntılara da işaret ediyor... Okur, bunları rahatlıkla sezinleyecektir. ▼

UMRE NOTLARI

Bütün yapılar o kadar yeni ki, sanki daha dün yapılmış gibi. Peygamber'in doğduğu sözde ev iki katlı betonarme bir yapı. Yani özünden, geçmişinden, tarihinden yoksun ve hüznü. O iki katlı betonarme ev ise şu an kütüphane olarak kullanılmaktaymış.

Mehmet Dağ

Heyecan verici bir yolculuğa çıkabilme ihtimalinin başlangıcında oldukça hazırlıksız ve kararsız kalakalmıştım. Bütün Müslümanların belki de gitmeyi arzuladığı, görmek, dokunmak istediği Kabe'ye, o topraklara ani bir kararla gidebilme ihtimali gittikçe güçlenmişti. Yani iş başa düştü, kismet erken geldi belki de.

Ve on günlük ziyaretin ardında zihnimde kalanları kendimce kalamaya çalıştım.

Hendeklerin üzerinde otoyollar!

Medine, yaklaşık iki milyon nüfusu ile uysal bir kent. Hurma bahçeleriyle süslü. Peygamberi bağrına basan "ensar" olmuş. İslam tarihinde önemli bir başlangıç noktası Medine. Medenî olmanın temelleri buradan yükselmiş. İlk savaşlar burada, Medine yakınlarında olmuş. Savaşların yapıldığı mekânlar, Uhud Dağı, 40 okçunun yerleştiği o tepe, yanı başındaki şehitlik, evet, hepsi hüznü. Geçmişinden günümüze taşınabilen her şeyden yoksun adeta. Hele Hendek Savaşı'nın yapıldığı yer; hendekler falan ortalıkta yok. Adamlar kalkmış bilmem kaç metre derinliğinde kaç metre genişliğindeki hendeklerin üzerine otoyollar inşa etmişler.

Kabe'nin yanı başında göğe doğru bilmem kaç metre uzanmış gökdelen otel ve saat kulesi, avluda gezen, tavaf eden herkesin birinci derecede dikkatini çekmeye yetiyor. Kabe'de yaşadığım manevî atmosfere ister istemez ortak

oluveriyor adeta. Bütün dünya Müslümanlarının günde beş kez yöneldiği, peygamberin öptüğü, dokunduğu, işaret ettiği Hacerül Esved'i bağrında taşıyan bu merkez biraz hüznü bence. Yanı başına dikilmiş bu koca gökdelen otel ile göbekleri şiş, ensesi kalın hacıların ayaklarının dibinde olmak hiç de hoş değil. Kabe'ye nispet edilircesine yapılmış bu devasa beton yığınlar insanın asabını bozuyor. En azından benim asabımı bozuyor. Saat kulesine dönüştürülen görüntüsü bile buranın imajını kurtarmamış, kurtarmaya da yetmez.

Her şey yeni, hatta yepyeni burada. Eskiye, geçmişe, tarihi, orijinali çağrıştıran hiçbir şey yok ortalıkta. Mimarî özelliklerden ve estetikten yoksun koca koca beton binalar ve oteller çevrelemiş kutsal mekânları. Dünyaca ünlü markaların mağazaları, gayet süslü ve şık vitrinler ve unutulmamış cansız mankenleri ile alışveriş merkezleri çevrelemiş kutsal mekânları.

Betonarme ev

Geçmişe, tarihe ve özellikle İslam tarihine saygı, mezhepsel takıntılara kurban edilmiş burada. Bütün yapılar o kadar yeni ki, sanki daha dün yapılmış gibi. Peygamber'in doğduğu sözde ev iki katlı betonarme bir yapı. Yani özünden, geçmişinden, tarihinden yoksun ve hüznü. O iki katlı betonarme ev ise şu an kütüphane olarak kullanılmaktaymış.

Çevrede çalışanların hemen hepsi göçmen işçiler. Bangladeş, Pakistan, Türkiye, Sudan, Mali,

Hindistan, Filipinler ve Endonezya gibi ülkelerden insanlarla karşılaşmak çok olağan. Bütün el ayak işleri çok düşük ücretlerle burada bu göçmenlere yaptırılabilen. Arada fırsat buldukları dilenen bu yoksul göçmen insanlarla karşılaşmak normal hale gelmiş neredeyse. Yani ortalıkta Suudi Arap yok. Kadınların burada araba kullanması da yasak ayrıca. Kralın haremde bulunabilmeleri onları yeterince yüceltiyor ya! Patronlar, reisler ya Cidde'de ya Riyad'da ya da dışarılarda. Petrolün sudan ucuz olduğu bu topraklarda yollar jeplerle, lüks araçlarla dolu. Allah vermiş onlar da petrolü, Kabe'yi ve Peygamber'i yiyorlar. Geriye kalan cenneti garantilemek isteyen hacılar ve ucuz işçiler...

Medine ve Mekke'de güvenliği

sağlayan görevlilerin laubali tavırları ve nezaketten yoksun davranma biçimleri de dikkat çekiciydi.

Otellerin standartları hiç yeterli değildi. Organizasyonların resmî ya da gayıresmî birçok eksiği göze çarpmaktaydı, yılların deneyimlerine rağmen.

İslam sanki kapitalizmi simgeleyen gökdelenlere, ucuz göçmen işçilerin emeğinin sömürülmesi ile yenik düşmüş. Eksikler, yanlışlar, hatta dine uygun olmayan çarpıklıklar, kısaca her şey göz göre göre sevapların heba olması adına aşırı bir hoşgörü ile karşılanabilmekte. Parayı kazananlar ise gayet memnun bu durumdan. Buralarda, manevî hazzı aşırı biçimde hissedenlere bunu anlatmak güç. ▼

“TÜRKİYE VATANDAŞLIĞI” OLMALI

Murat Özden ile söyleşi

Şimdiye kadar Çerkesler daha çok kültürel bir öge olarak ön planda oldular. Ama 2011 yeni anayasa süreciyle beraber Çerkesler siyasi taleplerle de gündeme gelmeye başladı. Bu alanda etkili olan Çerkes Halkları İnisiyatifi'nden Murat Özden'e Çerkeslerle ilgili merak edilenleri sorduk.

Özden, “Bir halkın sisteme karşı verdiği mücadelenin başarıya ulaşabilmesi için diğer hakların desteğine ihtiyaç duyuluyor. Bu ihtiyacın karşılanabilmesi için de o halkın kültürünün tanınması ve yaşadıklarının diğer halklar tarafından bilinmesi önemli” diyor söyleşimizin hemen başında.

● “Bir halkın tanınması, mücadelesinin başarıya ulaşması için önemli” diyorsunuz. Çerkesleri bize kısaca anlatır mısınız?

Murat Özden: Çerkesler Kuzey Kafkasya'nın yerli halkı. Kafkasya'da 7-8 bin yıl öncesine kadar giden bir tarihleri var. Son derece gelişmiş bir sözlü kültürleri vardı, fakat tarihin eşitsiz gelişim yasası karşısında bazı toplumların kültürleri aşıldı. İnsanlık kendi mecrası içerisinde yol alırken, Çerkesler de dünyaya kapalı, izole bir biçimde Kafkasya'da yaşıyorlardı. 1800'lü yıllarda insanlık kapitalizme ulaşırken, Çerkesler Kafkasya'nın bazı bölgelerinde sınıfsız, bazı bölgelerinde köleci, bazı bölgelerinde feodal üretim ilişkilerini sürdürüyordu. Sıcak denizlere ulaşmak isteyen Rusyaise, bunu ancak Çerkes ve Tatarların etkin olduğu Karadeniz kıyılarını kullanarak gerçekleştirebilirdi.

● Kafkasya'dan sürülme meselesine gelirsek...

Çerkeslerle Rusların mücadelesini 1400'lü yıllara kadar götürenler var, fakat asıl kopuş noktası Osmanlı ve Rusya arasındaki 1829 Edirne Antlaşması'dır. Bu antlaşmayla Osmanlı devleti Çerkesler üzerindeki haklarını Rusya'ya devretti, Ruslar da o tarihten başlayarak adım adım Kafkasya'da kaleler inşa ederek Çerkesler üzerinde

etkin olmaya çalıştı. Bunun son halkası olarak, 21 Mayıs 1864'te Soçi'de zafer ilan ettiler. Çerkeslerin yüzde 95'i yaşadıkları topraklardan sürüldü. Bu savaşlar esnasında 500 bin kişi ölmüş ve 450 bin ile 1,5 milyon arasında Çerkes'in topraklarından sürülmüş olduğundan bahsediliyor. Bu göç çok kötü şartlar altında yapıldı.

● Çerkeslerin Kafkasya'da, Kafkasya üzerinde ne tür bir etkinlikleri var?

Çerkesler bugün anavatanları Kafkasya'da olan bir halk; Çerkes Özerk Cumhuriyeti, Adıge Özerk Cumhuriyeti, Karaçay-Çerkes Özerk Cumhuriyeti, Kabarday-Balkar Çerkes Özerk Cumhuriyeti diye kendi aralarında ayrılıyor. Tabii, Türkiye'de Kuzey Kafkasyalıların tamamına Çerkes dendi. Sovyetler döneminde farklı uluslaşmalar meydana geldi. Mesela Karaçay Çerkes bölgesindeki birine “Adıge misin?” diye sorunca “Çerkes'im” diyor veya Adıge bölgesinde oturan birine “Çerkes misin?” diye sorunca “Adıge'yim” diye cevap veriyor. Çerkesler hem anavatanlarında hem de dünyanın 40 ülkesine dağılmış diasporik bir halk olarak yaşıyor. Varlıklarını sürdürme mücadelesi veriyorlar.

● Çerkes Halkları İnisiyatifi (ÇHİ) ortaya çıkmadan önce Çerkesler daha çok yemekleriyle, folklorik oyunlarıyla gündemdeyken, bu

hareketle artık siyasi taleplerini dile getirir konuma geldi. Bu süreci sizden dinleyebilir miyiz?

Çerkesler Kafkasya'da sınıfsız, köleci ve karma bir kültüre sahipti. Bu kültürün içinden modern anlamda kimlik bilinci oluşturacak bir neden yoktu. Kültürel anlamda Çerkeslik yaşatıldı. Dolayısıyla Çerkeslerin varlıklarını yaşatma anlamında bir mücadelesi vardı. Fakat bunun politik anlamda modern bir tarifi yapılmadı ve bu anlamda örgütlenme yaratılmadı. Osmanlı döneminde Çerkes İttihat ve Teavun Cemiyet kuruldu. Osmanlı devletinin en rütbeli paşaları bu cemiyete üye ve Cemiyet paşadan geçilmiyor. Bu Cemiyet Beşiktaş'ta Çerkes Numune Mektebi'ni ve Çerkes Kadınları Teavun Cemiyeti'ni kurmuş. Bu cemiyetler anavatanla ilişkiler kurmuş, gelenlere yardım etmiş.

● Cumhuriyet döneminde Çerkeslerin örgütlenme durumları nasıldı?

Cumhuriyet döneminde pat diye keşintiyi uğradı bütün bu cemiyet çalışmaları. O arada ne oldu? İzmir'de 1921 yılında Şark-ı Karib Çerkesleri Temin-i Hukuk Cemiyeti diye bir dernek kuruldu. Bu derneğin içinde Osmanlı devletinin varlığından yana olanlar var, millî mücadeleden yana olanlar var. Dernek, ilk defa Batı Anadolu'da Rumların, Çerkeslerin, Türklerin bir arada yaşayacağı özerk bir devlet projesini

öne çıkarıyor. Gönen'deki şubesinden, Cumhuriyet kurulurken sekiz üyesi asılmış. Bu deneyim hariç, Çerkeslerin Osmanlı devletinden ve Türkiye Cumhuriyeti'nden talepleri tamamen kültürel alandaki talepler. Dernekler bu talepleri içeren konferans çalışmaları yapmış, ama bunlar bir toplumu görünür kılmaya ve siyasallaştırmaya yeterli şeyler değil. Bir de, o Çerkeslerin feodal ve köleci kültüründen dolayı biat kültürü de çok yüksek. Yani Çerkesler Mısır'da Memluk devletini kurmuş, Ürdün Sarayında kralın yakın koruması ve istihbarat çalışmaları tamamen Çerkeslerin elinde. Türkiye'de de subay, polis ve MİT içinde adamlar var. Fakat sıra kendi adına bir şey istemeye geldiğinde bu davadan uzak dururlar.

● Çerkesler ne zaman kendilerine dair bir şeyler istedi?

Çerkes haklarını merkeze almama nedenlerinden bahsediyorum. Güvenlik güçleriyle neredeyse aynı şeyleri düşünüyorlar. Dolayısıyla bugüne kadar Kafkasya Forumu gibi hareketler sadece 21 Mayıs ve Rusya'ya yönelik bir söylem geliştirdi. Demokrasi için Çerkes Girişimi'nin (DİÇEG) ise sadece Türkiye'nin demokrasisine katkıda bulunmak gibi iddiaları oldu. Daha sonra 2000'li yıllarda Demokratik Çerkes Platformu diye bir hareket vardı, 21 Mayıs'ta karanfil attılar

Kız Kulesi'nin karşısından. Bunlar biraz mahcup, biraz korkak, biraz çekingen, dar kapsamlı hareketler, ama onların da katkısı olmuştur mutlaka siyasallaşmaya. Gerçek anlamda Çerkeslere soykırım ve asimilasyon uygulayanlarla hesaplaşmak ve toplumla yüzleşmek üzere, hem Türkiye'nin demokratikleşmesine katkıda bulunup hem de bir kültürün taşıyıcısı olan Çerkeslerin siyasî anlamda sözcülüğüne soyunan, Çerkes Halkları İnisiyatifi'dir. ÇHİ hareketini, bütün Çerkes kurumlarıyla görüşüp 3 Şubat 2011 tarihinde ortaya çıkarttık. Bu yapılanmanın aldığı kararlar çerçevesinde birçok etkinlik yapmaya devam edeceğiz.

● *Daha güncel olana doğru gelirsek, Çerkeslerin yeni anayasadan ne gibi beklentileri var? Bu beklentileri somut bir biçimde sıralayabilir misiniz?*

ÇHİ, anayasa hazırlama sürecine aktif olarak dahil oldu. Anayasa Komisyonu'na görüşlerini bildiren bir dosya sundu, görüşlerini aktardı. Halen Ankara'yla görüşmeler devam ediyor. Türkiye'nin 1921 Anayasası hariç, hiçbir zaman normal bir anayasası olmadı. 1921 Anayasası aslında demokratik bir anayasadır. Ama üç yıl içinde Mustafa Kemal verdiği bütün sözlerden caydı; Kemalist diktatörlüğün kendini güçlü hissetmesiyle önce isyanlar bastırıldı, sonra halkın tek silahlı gücü olan Çerkes Ethem tasfiye edildi. Kürtlere verilen sözler de unutuldu. Bütün bunlardan sonra

“Türk” sözcüğü ön plana çıkarıldı. Daha sonra Rumlarla hesaplaşıldı, 1 milyon 200 bin Rum mübadele yoluyla gönderilerek etnik temizlik yapıldı. Ve 200 bin Pomak, Boşnak, Arnavut getirildi. Zaten öncesinde de 1,5 milyon Ermeni 1915'te gönderilmişti. Kürt ve Dersimli Kemal Kılıçdaroğlu “Vay efendim” diyen başlayan cümleler sarf ediyor, yapıldı, insanlar mal mülklerini bırakarak gitti. Apaçık gerçeği inkâr mı edeceksiniz? Pomaklar mesela, onlar Türk değillerdi ama Müslümandılar. 1 Mayıs'ta onlar da alanlarda “Anadilde eğitim istiyoruz” pankartlarıyla yürüdü.

● *Peki yeni anayasaya gelecek olursak...*

Bizim anayasadan beklentimiz, Türkiye'nin demokratikleşmesine katkı sunmasıdır. Anayasa bir metindir. ABD anayasasını getirip yazsanız ya da Fransız anayasasını getirip yazsanız bile önce insanlarımızı demokratlaştırmak zorundayız. Demokrasi, insanın kendini ifade edebildiği rejimin adıdır. Siyasî, etnik, kültürel, dinî, cinsel - her anlamda insan tek başına kendini ifade edebiliyorsa, bu demokrasidir. Bunu sağlayabilmemiz için öncelikle hepimizin insanlaşması ve demokratlaşması gerekir. Doksan yılda kafamızda oluşan paradigmaları yıkmamız gerekiyor. Bunlar yıkılmadan dünyanın en iyi anayasasını getirip koy, hikâyeden olur. Anayasa metninin dışında, mesela bugün Kürtlerin, Çerkeslerin, Alevilerin ve diğer

etnik ya da dinî toplulukların kültürlerini yeniden inşa edebilmeleri için pozitif ayrımcılık yapılması, kaynakların ayrılması gerekir. Biz Çerkes Çalıştayını yapmıştık, oraya Ahmet Esmer isimli İnsan Hakları Akademisi'nden bir hukukçu geldi, “Yahu siz bu azınlık haklarını istiyorsunuz, ama bugün Çerkeslerin, Gürcülerin, Kürtlerin dili ve kültürü o kadar aşınmış ve yıpranmış durumda ki, seçmeli derslerle bu diller öğrenilmez ve ayakta tutulamaz” dedi, sonra devam etti: “Türkçeye 1 lira harcanıyorsa Çerkesce'ye, Kürtçe'ye 5 lira harcanmalı ki aradaki 90 yıllık açık kapatılsın. Bunun için mücadele edilmeli.” Son derece haklı.

● *Başka ne gibi tedbirler alınabilir anayasa metninin yanında?*

Anayasadan beklentimiz, vatandaşlık tanımından “Türk” sözcüğü çıkarılmalı, “Türkiye vatandaşlığı” tanımı olmalı. ‘Yerel özerklik’ şartı var AB normlarında. Bu şarttan çekincelerin kaldırılması lazım. Yeni anayasa, bu topraklarda yaşayan tüm insanların kendilerini özgürce ifade edebilecekleri bir rejimin kurulmasının anahtarı olmalı. Bu bir başlangıçtır. Bunu sağlayabilirsek anayasa sürecini daha ileri götürebiliriz. “Anayasa yaptık, her şey tamam, Türkiye demokratikleşti” gibi bir şey olamaz. Yeni anayasa yapılsa bile mücadelemiz devam edecek, belki bu yeni anayasa yetmeyecek 10 yıl sonra tekrar bir anayasa istenecek. Ne zaman ki Türkiye'de insanların kendilerini

özgürce ifade ettikleri bir ortamı yaratabilsek, o zaman anayasa oturur.

● *ÇHİ hareketinden Kenan Kaplan, “Çerkeslerin talepleri ancak ‘azınlık statüsü’ tanınarak elde edilebilir” dedi. Siz de böyle mi düşünüyorsunuz?*

Türkiye öyle bir devlet ki... Dünyanın en ırkçı devleti Güney Afrika'ydı. Beyazlar yönetiyor, siyahlar eziliyordu. Fakat orada bile “Sen siyahsın” derken, “Sen otobüsün şurasına oturacaksın” ya da “Siyahlar buraya giremez” derken bile seni tanıyor ve senin varlığını kabul ediyor. Türkiye ise yok farzediyor. Azınlık statüsü farklılığı belirlemek için lazım. Yeterli değil, ama şimdi seni yok farzeden tanıma karşı bir statü elde etmek gerekiyor. Sonra hakların genişletilmesine bakılır. Dolayısıyla, hiç tanınmamasından daha iyi olduğu için azınlık statüsü istiyoruz.

● *“Siz azınlık değilsiniz, kurucu unsursunuz” diyen aldatmacaya karşı “Azınlık statüsü istiyoruz” yaklaşımını geliştirmişsiniz sanırım...*

Tam da öyle. Gönen ve Manyas çevresindeki Çerkesler, Cumhuriyet ilan edilmeden, 1923 Haziran'ında sürüldü. Bu kararnameyi imzalayan Rauf Orbay bir Çerkes'tir. Kurucu unsur falan yalan. Buradaki kurucu ve hakim unsurun hiçbir müziğine, hiçbir yemeğine karşı değilim, hatta bu topraklardaki Ege türkülerini ya da diğer kültürleri çok seviyorum. Ama talebimiz, Çerkesce olsun, Kürtçe olsun, Boşnakça olsun diğer bütün etnik unsurların sistem tarafından aynı değeri görmesidir. Kurucu unsur olsak, bu haklar zaten şimdi kullanılıyor olurdu. Bu yüzden azınlık statüsü tanınmalı, ama yeterli değil.

● *Çerkeslerin yeni anayasadan beklentilerini dile getirirken acaba “Devletin onaylamadığı Kürt hareketiyle” özdeşleştirilme korkusu yaşıyorlar mı?*

ÇHİ'nin böyle bir korkusu yok. Doğrusunu söylemek gerekirse, Çerkeslerin genelinin böyle bir korkusu var. Azınlık psikolojisi denen bir kavram var, Çerkeslerin genlerinde hâlâ 1864'ten gelen “Bizi buradan da sürerlerse” korkusu var. Yükselen Kürt hareketine karşı Türkiye devletinin yanında yer tutan anlayışlar var Çerkesler arasında da. Çerkeslerin demokratları, ilericileri, devrimcileri bunu bir terör olarak görmüyor, tam tersine sempatiyle bakıyorlar. Biz Ankara'ya gittiğimizde BDP grubundan İdris

Baluken'le görüştüğümüzde ondan “Sadece Kürtlerle ilgili değil, Çerkeslerle ilgili de önerge verin” dedik, kısa bir zaman sonra yok olan dillerle ilgili soru önergesinde Çerkesce ile ilgili de soru vardı. Arayıp teşekkür ettik. Ama maalesef geneline baktığımızda böyle bir algı var. Bunu hep birlikte aşacağız.

● *Çerkeslerin gaspedilen hakları için meydanlara çıktığınız günden bugüne sizi “hainlikle” suçlayan bir kesim ya da kurum oldu mu?*

Bunu diyenler oldu tabii. Ancak Çerkeslerin çıkışı, demokrat Türkler, Kürtler, Aleviler ve toplumun tüm ezilen kesimlerinde son derece sempatiyle karşılandı. İnanın zannettiğinizin çok altında tepki aldık. Tehditler de oldu, ama sempati çok daha fazlaydı. Çerkeslere en büyük tepki ve direnç kendi içlerinden geldi. Çünkü ÇHI hem asimilasyoncularla hem de soykırımcılarla hesaplaşmak gibi bir iddiayla ortaya çıktığı için, hem Türkiye’yi hem Rusya’yı karşısına almış oldu. ÇHI hareketini oluşturmamdan önce ve meydanlara çıkmadan önce Rusya’nın bu kadar uğraşır olduğunun ben de farkında değildim. Tehdit de alıyorsun, bir sürü sıkıntıyla baş başa kalıyorsun, CIA ajanlığı gibi bel altı vuruşlarla karşı karşıya kalıyorsun. Bunlarla da mücadele ediyoruz.

● *2011 yılında iptal edilen Eskişehir mitinginiz vardı. Yaptığınız bu gibi eylemlere devletin yaklaşımı nasıl?*

ÇHI hareketi iki başarılı Ankara ve İstanbul mitingi yaptı. Bu hem

devlette hem Rusya’da hem de kendi kurumlarımız içerisinde, biat kültürüne alışkın insanlar arasında bir korku yarattı. Bugün Çerkes olup da ÇHI’yi ve Çerkes meselesini tartışmayan yoktur. Biz Çerkes meselesini görünür kıldık. Bu süreçte bir Eskişehir mitingi yapmak için başvurduk Eskişehir Valiliği’ne. İşin ilginç tarafı, Eskişehir Valisi de Çerkes idi. Ankara ve İstanbul Valilikleri’nin yasaklamadığı mitingi Çerkes olan Eskişehir Valisi yasaklıyor! “Miting yapılacak meydanın, Odun Pazarı Meydanı’nın turistik bir yer olduğu ve ekonomiye zarar vereceği” gerekçesiyle mitingimizi yasakladı. Sonra da o Eskişehir Valisi Emniyet Genel Müdürü oldu.

● *Siz bir yazınızda “Çerkesler demokrasi mücadelesine bir katkı sunmadığı gibi, demokrasi mücadelesine girişenlere karşı büyük bir mücadele sürdürdü” diyorsunuz. Bunu biraz açar mısınız?*

Türkiye bir eritme kazanı. Bizim mitinglerimizin en önemli sloganlarından biri “Eğitim sistemi, eritme kazanı” idi. Türkiye Cumhuriyeti devleti, “Halklar hapishanesi” gibi. Bir ulus yaratma adına, farklı olan her şeye karşı mücadele ettiler. Halkları karşı karşıya getirmeye çalıştılar. Bunda tamamen başarısız oldular diyemeyiz. Bu yüzden neredeyse bütün halklar sisteme entegre oldu. Osman Baydemir, “Ben çocuğuma Kürtçe öğretmiyorum” diyor. Okulda sadece Türkçe okutulduğu sürece öğretmezsiniz tabii. En güzel çizgi filmler Türkçe,

bu durumda tabii ki asimilasyondan kurtulmak çok zor. Katalanca ve Baskça İspanya’da inanılmaz bir gelişme sağladı. Ama bu bölgelerde ya sadece Katalanca ve Baskça ya da hem bölgesel hem de İspanyolca eğitim veren karma okullar var. Bu, Kürtler için Türkiye’de uygulanabilir.

● *Peki Çerkesler için anadilde eğitim yapılabilir mi? Bu nasıl olabilir?*

Pilot bölgelerden başlanabilir. Mesela bugün Düzce’de iki tane sınıf açılabilir Çerkesce seçmeli dersi için. Ama aileler “Ya çocuğum fişlenirse” diye tereddüt edip çocuğunu seçmeli derslere bile yollamaktan çekiniyor. Tıpkı Türkçe öğretmenliği gibi Çerkesce ve Kürtçe öğretmenlikleri de birer meslek olduğu zaman insanlar oraları tercih edecek. Bir dildeki romanlar, sinemalar, senaryolar para ettiği zaman o dilin gelişme imkânı yok. Dolayısıyla, teşvik ortamı yaratılmalı.

Mesela devlet Kürtçe kursları açma izni verdi, ama kapı ebatları bu kadar olacak, tabela bu kadar olacak gibi abuk subuk kurallar koyarak ya da o kursları polislerce gözetim altında tutarak, bir nevi yaşam alanı bırakmayarak kapattırdı.

● *ÇHI olarak bundan sonra ne tür eylemlere imza atmayı düşünüyorsunuz? Somut yol haritanızda ne var?*

Çerkes Soykırımı tasarısını Türkiye’nin parlamentosuna taşımak... Yoğun bir programımız var. Eylemlerimiz devam ediyor. Uluslararası destek sağlamaya çalışacağız. Türkiye bizim için çok önemli. Kafkasya’da Rusya hızla üniter bir devlet olma yolunda ilerliyor. Asimilasyon orada da hızla devam ediyor. ▼

CEZAEVLERİ VE SAĞLIK/SIZLIK

Samet Mengüç

Tarih boyunca toplumlarda suç ve suçlara karşılık ceza uygulamaları, toplumsal huzur ve düzenin devamı amacıyla çeşitli şekillerde uygulanmıştır, günümüzde de uygulamalar devam etmektedir. İşlenen suçlar aynı olsa da tarihte karşılığı olan cezalar ölüm, işkence, zalimane uygulamalara maruz kalma, bedenen sakat bırakılma, bazı sosyal haklardan mahrum edilme gibi ağır veya hafif müeyyidelerle yerine getirilmiştir. Yani suça karşılık cezanın şekli hep iktidarı elinde bulunduranların insana bakışı, suçu yorumlama ve buna karşılık uygun gördüğü ceza anlayışına bağlı olmuştur.

Modern dünyada, suçlara karşılık cezalandırmaların, evrensel hukuk uygulamaları ile ortaklaştırılmasını gerektirmektedir. Ancak toplumlar arasında aynı suça karşı farklı cezaların uygulanıyor olması yine iktidarların insana ve yaşama dair bakışlarındaki farklılıktan kaynaklanır.

Modern dünyada ceza-tutuk evleri ve küçük suçluların bulunduğu ıslah evleri, bu insanların işledikleri suçlara verilen cezalarını çekerken, insanî özelliklerini yitirmeden, toplumsal yaşama tekrar en uyumlu bir şekilde dönmelerini sağlama amacını taşımalıdır.

İnsan olmaktan kaynaklanan haklar

Günümüz Türkiye'sinde cezaevi-tutukevi ve ıslahevlerinde yaklaşık 200 bin insan yaşamaktadır. Bu insanların fizikî koşulları, beslenme, hijyenik ve sağlık koşulları elbette ki dış ortama göre daha kötü durumdadır. Geçmişte bu coğrafyada, katliamlar, soykırımlar, yargısız ve faili meçhul sayısız cinayetler, din, mezhep, inanç nedeniyle acımasız baskılar yaşandığı ve tüm bunların iktidar erkini elinde bulunduranlar tarafından yapıldığı hepimizin malumudur. Bugün de aynı zihniyetteki iktidar sahiplerinin belirleyici olduğu ülkede Pozantı Cezaevi'ndeki çocuk tecavüzleri, Şakran'daki işkenceler, Antalya'daki çocuk istismar ve tecavüzleri de pervasızca yaşanmaktadır.

Oysa bugün demokrasi ve hukukun egemen olduğu tüm ülkelerde cezaevlerindeki insanların, insan olmaktan kaynaklanan hakları uluslararası evrensel norm, belge ve kurumlarla güvence altına alınmıştır (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi, Minnesota Protokolü, İstanbul Protokolü, Uluslararası Af Örgütü, Unesco gibi).

Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmiş bu belgelerden İstanbul Protokolü (İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde

Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için El Kılavuzu) ayrı bir önem arz eder. Protokol, Türk Tabipleri Birliği çerçevesinde bir grup hekimin yaptığı çalıştayla gündeme alınmış, daha sonra Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) ve Adli Tıp Uzmanları Derneği (ATUD) ile birlikte geniş çalışma ve dokümantasyonlarla bir taslak haline getirilmiştir. İstanbul'da 15 ülke temsilcilerinin katılımıyla taslak prensip olarak kabul görmüş, İstanbul'daki uluslararası katılımcıların da katkı ve önerileriyle Birleşmiş Milletler'e sunulmuş ve 52 ülkenin katılımıyla yapılan BM Cenevre toplantısında resmen BM belgesi olmuştur. Nihayet, 2001 yılında 187 ülkenin katılımıyla gerçekleşen New York BM toplantısında resmî protokol olarak yürürlüğe girmiştir. Sadece İstanbul Protokolü'nün yaşama geçirilmesiyle, ülkedeki ceza ve ıslah evlerindeki utanç verici işkence, tecavüz, istismar ve hak kayıpları/gaspları yaşanmamış olacaktı.

Hekimlik onuru

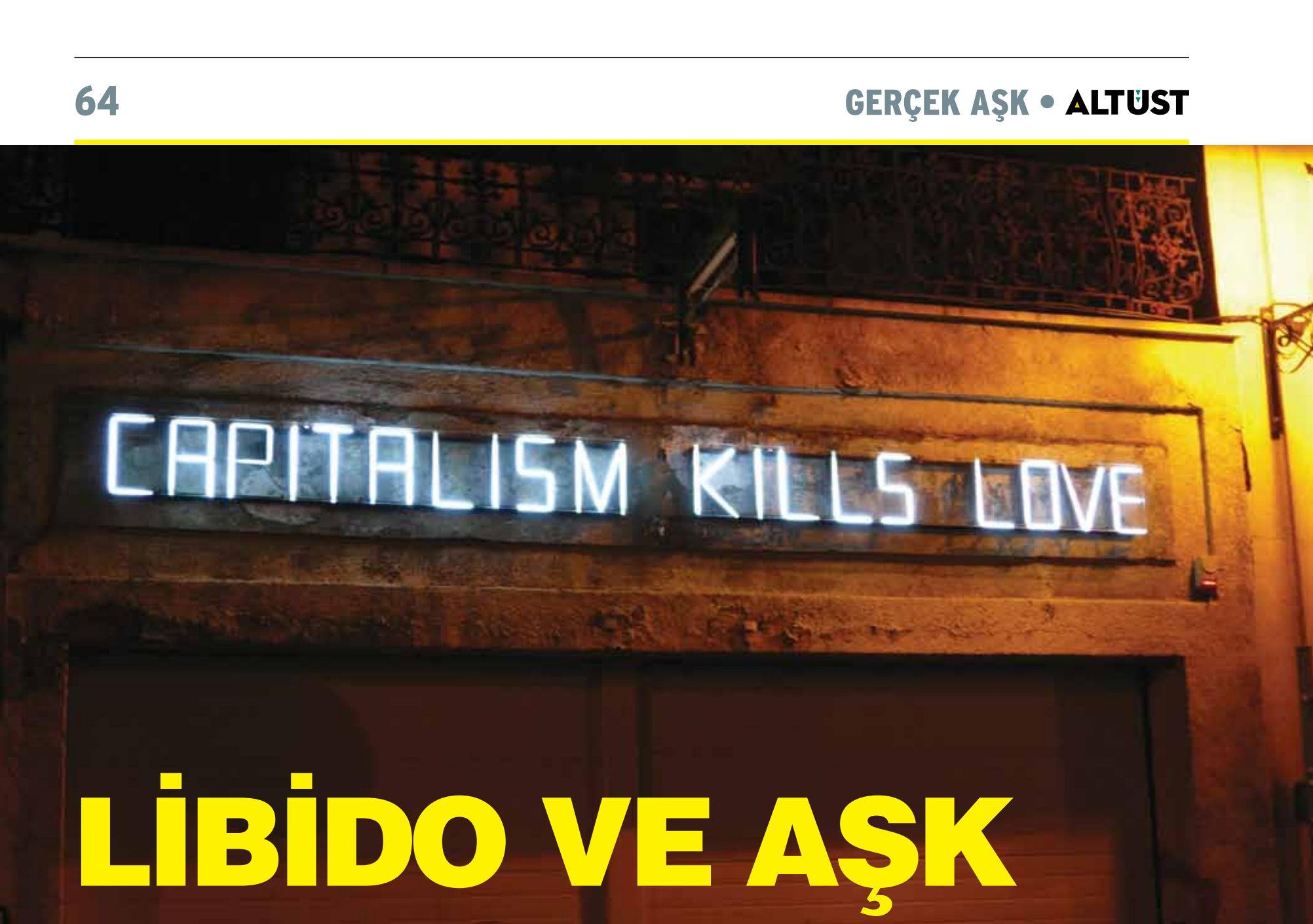
Bizler, sağlık hizmeti sunucuları, yani hekimler, kim olursa olsun, suçlu veya suçsuz her insanın her koşulda sağlık hizmetini en iyi ve en nitelikli şekilde en kısa ve en hızlı sürede alması gerektiğini savunur ve bu hizmeti sunmaya çalışırız. Bunu sunarken, neyle karşılaşsaksak karşılaşalım, asla iktidarı elinde bulunduranlarla ortak olmayız,

olmamalıyız: Bir hekim suçun karşılığı cezanın çektirilmesinin ağırlaştırılmasında bir unsur olmuşsa hekimlik vasfını yitirmiştir”.

Yakın tarihi insanlık dışı işkence ve zalimane uygulamalarla dolu bir ülkede hekim olmanın utancını maalesef günümüzde de taşıyorum: 1980'lerde Diyarbakır-Metris-Mamak, 1990'larda Bayrampaşa-Metris-Ümraniye, bugün Pozantı-Tekirdağ-Şakran-Antalya. Ancak bu utancımızın yanında 1980'li yıllarda idama karşı sergilediğimiz (ağır bedelli de olsa) duruşumuzun, BM İstanbul Protokolü belgesinin hazırlanmasında ve hayata geçirilmesinde temel katkısı olan bir mücadelenin de onurunu taşımaktayım. Bu ülke işkencecilerini tedavi eden, hekimlik onurunu taşıyan hekimlerle doludur.

Hekim olarak bizler mahpus olanların da en iyi koşullardaki fiziksel mekânlarda, en iyi şekilde beslenmeleri, en sağlıklı koşullarda yaşamaları ve en iyi sağlık hizmetlerini almaları gerektiğini bir insanî hak olarak görür ve bu hakların sağlanması için her türlü çalışmayı /mücadeleyi savunuruz. Unutulmamalıdır ki, her insan bir gün tutuklanabilir, mahkûm olabilir. Tıpkı her hekimin potansiyel bir hasta olması gibi.

Hapishaneler, "ötekilerin" mekânları değildir. Cezaevleri, "eza evleri" olamaz. Tutukluluk, "işkenceye" dönüştürülemez. ▼

CAPITALISM KILLS LOVE

LIBİDO VE AŞK

Hamdullah K. Ünüvar
Süleyman Kayğaz

İnsanın hayat dürtüsünün, kendini en çıplak ve salt biçimde, cinsellik ve saldırganlık olarak gösterdiği bilinir. Libido ve saldırganlık su ve buhar gibi sürekli birbirine dönüşen, aslında hep aynı kütlenin farklı hallerini gösteren olgulardır. Bu sebeple birinin olumlu veya olumsuz evrimi, paralel şekilde, diğerini de kökten değiştirecektir. Diğer tüm kompleks duygularımız ve dürtülerimiz insanlığın sosyal, kültürel ve fizikî evrimi içinde bu dürtülerin dönüşümü ile oluşur.

Saldırganlık ve libidodan; sevgi, şefkat, aşk, dostluk gibi kompleks libido ve saldırganlık biçimleri peyda olur. Doğal olarak bu dürtülerin oluşma şekli insanın ve toplumun karakterini, oluşan toplumsal ve bireysel karakter de diyalektik biçimde tekrar bu dürtülerin evrimini belirleyecektir. Libidonun evrimsel anlamda en gelişkin ve yücelmiş biçimi olan “aşk” da karakterini bu denklem içinde şekillendirir.

Özgür ve dengeli bir toplumun bireylerinin kendini tekrar var etme (üretme) dürtüsü, karşı cinsine özgür ve dengeli bir yönelim olarak ortaya çıkacaktır. En temel dürtüsünün aldığı şekil ise bireyin bu

yapısını iyice “öz” olarak tekrar örece ve kültürel ve fiziksel evrimini daha özgür ve sağlıklı ve gelişkin aşamalara taşıyacaktır. Bu, insanın temel dürtüleri ve kendi varlığı arasında “olması gereken” diyalektik ilişkidir. Fakat gerek toplumu-muzun, gerekse dünya halklarının genel örgüsü bu diyalektiğe zemin hazırlamaktan uzaktır. Toplumlar henüz ‘köle toplumu’ biçimlerini aşacak kültürel evrimi geçirememiştir. Toplumların temel parçaları olan bireyler de bu köle kültürünün biçimlendirdiği nesneler durumundadır. Bu tür birey ise ya kölece aşık olur ya da aşkı ile toplumun dinamikleri arasında ciddi çelişkiler oluşur. Önce, libidonun kölece biçimlenmesini inceleyelim.

Mülkiyet ve aşk

Kölece aşık olma eğiliminin en temel niteliği, aşkı mülkî olarak algılamak ve mülkî temellere göre inşa etmeye çalışmaktır. İnsanın doğasına aykırı olarak, libidoyu mülkî olarak yapılandırma eğilimi insanı tersten mülkiyetçi olarak örecektir. Bu da kişiyi, duyguları ve dürtüleri doğrultusunda kapitalizme organik olarak bağlar ve ondan kopabilmesini çok zorlaştırır. Kişinin kendisini hem fiziksel (üreme) hem de psikolojik olarak yeniden var ettiği temel hayat dürtüsünü, bu

mülkiyetçi eğilimden koparmadan, kişi asla gerçek anlamda mülkiyetçi ve kapitalist reflekslerden kopamayacaktır. Bu da kapitalizmin dayanıklılığını çok güçlü seviyelere taşımaktadır. Çünkü insan libidosundan vazgeçerse temel hayat dürtüsü çöker. Bu eğilimden vazgeçemeyeceği için, kapitalist dinamiklere eklemlenmiş libidonun bir alternatifi olmadan da kapitalizmin dinamiklerine ister istemez sadık kalacaktır.

Kendini ördüğü bu mekanik ve bayağı kompozisyona benzemek kişiyi alttan alta rahatsız etse de, en temel dürtüsü bile mülkiyetçileşmiş kişi için bu bayağılığın dışında bir şey düşünmek mantıklı gözükemeyecektir. Mülkiyetçiliği bu yolla artık özünde hisseden kişi bunu ‘doğal’ kabul edecektir. Doğallaşmış bu tavır bütünlüğü ile kişi barışık hale gelirse bu son derece sakat bir insan tipinin doğmasına yol açar. Bu ise kapitalizmin doğal bir kanser olarak her şeyi sindirmesinin önlenememesi ihtimalini güçlendirir. Eğer bireyler bu doğa ile uyuşamazsa, mevcut toplum tarafından giderek massedilecek, kendi libidoları ile barışık hale glemeyecek ve bu da onları temel hayat dürtülerinden kopararak pasif, bezgin ve giderek yok olan bir hale

sokacaktır. Dolayısıyla **muhallif bir libido** var etme dışındaki eğilimler, ya bireyi ya da toplumu uçuruma sürüklemektedir. O halde devrimci bir aşk(ın) anlayışı geliştirmek ve bireyi bu anlayışa göre yapılandırmak hayati ve acil bir hamledir.

Bu acil hamlenin gerekliliğini daha somuta indirgeyelim: Libidosu ne ise insanın karakteri o şekilde ters-ten örüleceğinden, ücretli ya da başka bir çeşit köleliğe dayanan toplumsal bir sistemin kölece bir kadın-erkek ilişkisine dayanması zorunludur. Kesin olan, köleci bir toplumun bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde kölece bir kadın erkek ilişkisi inşa etmek zorunda olduğudur.

Binlerce yıllık toplumsal sömürü evriminde kadın ekonomik, hiyerarşik ve dinî pek çok baskı aracı ile cinsiyet olarak edilgenleştirilmiş, böylece iki tarafın da özne olacağı bir paylaşım şeklindeki kadın-erkek ilişkisi engellenmiştir. Kendini ve isteklerini tanıyamayan ve ifade edemeyen kadın, kendi ihtiyaçları ve istekleri yerine, o anki toplumun belirlediği kriterleri koymuştur. Tarih boyunca etken rolü üstlenmiş olan erkek, kadını değil çoğunlukla ve fark etmeden toplumsal sömürü onayını cezp etmek zorunda kalmıştır.

Kişilerin birbirleri ile değil o anki sistemle ilişkiye girdiği bu durumda, gerçek anlamda birbirlerini ve kendilerini anlayıp birbirlerinin duygu ve dürtülerini gerçek anlamda tatmin etmeleri mümkün değildir. Bu durumda sevgi ve sadakatin uzun süre korunmasını beklemek mantıksızlıktır. Kişinin hiçbir zaman hayattan tatmin olmuş, sağlıklı ve dengeli bir duygusal duruma sahip olması mümkün olmayacaktır. Kendi ihtiyaçlarını anlayamayan insanın onları tatmin etmesi de imkânsız olduğundan, tatminsiz kişilik sürekli her konuda daha fazlasını isteyecek, özellikle mülkî anlamda giderek daha aç gözlü ve rekabetçi hale gelecek, nitelikli bir tatmin ortaya koyamadıkça nicelik açlığı asla bitmeyecektir. Bu da her yönden sömürmeye ve sömürülmeğe müsait, bize doğası gereği kötü olarak yansıtılan; gerçekte ise bu dinamiklerin bir eseri olan sistem insanını ortaya koymaktadır. Yani kadın ve erkeğin birbirine yaklaşım biçimleri onları ve toplumu belirlemektedir.

Birbirlerine sistem dinamikleri dahilinde yöneldikçe, bu cendereden kurtulmalarını beklemek mantık dışı olacaktır. Bu denklemde edilgen roldeki kadın belli bir ekonomik yetkinliğe erişildikten sonra elde edilebildiğinden, doğal olarak mülkiyetleşir ve metalaşır yani sistemin diğer karakterine evrilir: erkek olur. Burada saygın ve özgür bir kadın kimliği elde etmek mümkün olamayacaktır.

Kadın kendisini bu şekilde yapılandıran dengeden derin bir rahatsızlık duymasına rağmen, mevcut durumu genellikle çözemez ve “doğal” kabul etmek zorunda kalır. Kadın olmakla kendi kişiliği ve özgürlüğü arasında derin bir çelişki doğar. Bu durum kadının kendi cinsiyeti ve cinselliği ile kavgalı bir bilinçaltı taşımasını sağlayacaktır. Temel enerjisi zayıflayıp çelişkilenen kadın “ne istediğini bilmeyen”, tutkuları zayıf, kararsız, kolay etki altında kalabilen bir karakter özelliği çezecektir. Enerjisi düşük ve çelişik bu kimlik, duygu ve dürtülerini baskılayabilir fakat tatmin edemez. Yani sanılanın aksine, kadının libidosunun zayıflaması onu “ahlaklı” ve ilkeli değil, ancak sağlıksız ve tutarsız yapabilir.

Bugün bize “doğası gereği” hassas, narin, zayıf olarak yansıtılan kadın aslında toplumsal dinamiklerin ürettiği ve kadınların içinde kendilerini bulamadıkları bir kostümdür. Bugün psikolojik hastalıklara

kadınların daha fazla yakalanıyor olması da onların zayıflığından değil sistemin bu cinsiyet üzerindeki deformasyonundan kaynaklanır. Muhakkak ki her insan bu ağır koşullarda dahi sağlam ve ne istediğini bilen bir karakter inşa edebilir ama mevcut sistem bunu her insan için zor, kadınlar için ise bir kat daha zor hale getirmiştir.

Sevginin evrenselliği

Sonuç, yine muhalif, özgür ve insan asaletine uyan bir libidonun ve aynı karakterde, libidonun gelişkin ürünü olan aşkın ortaya koyulma gerekliliğidir. Eğer aşk ve libido insan karakterini tersten örüyor ise, evrensel bir aşk anlayışı evrensel bir insan biçimini ortaya çıkacaktır. İnsan, toplumun ve doğanın parçasıdır. Bir insana aşk duygusu besleyebiliyorsak, parçası olduğu bütüne de bu duyguyu yayma bilincini geliştirmemiz gerekir. Kansereleşmiş bir dünyada sağlıklı bir aşk zemini bulunamaz. Söz konusu aşk bu kanseri tedavi motivasyonu yaratacak nitelikteyse, bütün şartlara rağmen bu duygu sağlıklı ömür sürdürebilir. İnsan beslediği aşkı derinleştirmek için toplumu ve doğayı kapsayacak şekilde bu duyguyu genişletmeli, dünyayı aşkı için, aşkını da yine dünya ve insanlık için sevmeyi başarmalıdır. Bu, evrensel bir yaşam dürtüsü ortaya koyacaktır. Bu tür bir psikolojiye sahip kişi doğa ve toplum ile çok daha uyumlu bir hayat eğilimi gösterecektir çünkü öz dürtüsünü buna göre öğretilmiştir. Bunun tersi ve mevcut durum ise, köle toplumunun dayandığı en sağlam direktir. Köle toplumu bunu yapılandırmak için kişiler arası karşılıklılığı ve paylaşımı kaldırır. Eğer buna izin verilseydi kişilerin kendini tekrar var ettiği ve inşa ettiği dürtü, onlara paylaşımcı ve dengeli bir öz yapı verir ve temel kölelik psikozundan onları çıkarırdı. Toplumun kölece inşası daha temelden bozulmuş olurdu. Baskı ve sömürden öz alan köle toplumu bunun yerine iki farklı dinamik koymuştur. Etken (erkek) - edilgen (kadın) ilişki yapısı ve hiyerarşi.

Etken ve edilgen yapının işlevi kişilerin empatik uyumunu bozmaktır. Toplum tarafından değişik baskı araçlarıyla edilgenleştirilen kadın, “ne istediğini bilmeyen” bir rol almış olur. Beğeni ve kriterlerini kendi iradesi değil, onu baskılayan değer ve koşullar belirler. Böylece etken olan erkek, kadını değil kapitalist toplum kriterlerini tavlama zorunda kalır. Bu da bireylerin en öz dürtüleri ile kapitalizme

bağlanmalarını ve onun organik birer parçaları olmalarını mutlaklaştırır. Bu dengenin bozulmadan işleyebilmesi için çok kolay şekilde kontrol edilebilen çekirdek aile, temel birim olarak seçilmiş ve teşvik edilmiştir. Tabii ki önceki kölelik birimi olan feodal aileyi kutsamak da amaç olamaz. Çünkü kadının edilgen altyapısını baskı ve hiyerarşi ile var ederek onun kapitalizme eklenmesini sağlayan da geniş feodal ailenin kültürel mirasıdır. Burada erkek, kadını kapitalist kriterlerle elde etmeye çalışır ve bu eğilim toplumun geri kalanı tarafından teşvik edilir. Popüler kültür de bu eğilimi destekler. Böylece erkek de ne kadar çok mülkiyet elde ederse, ne kadar çok tüketim koşulu sağlarsa yani ne kadar kapitalizmin devam etme dinamiklerini desteklerse kadının kendini o kadar fazla seveceği inancı aşılanır.

Devrimci aşk

Muhalif libido ve aşk özgürleştirici karakterde olmalıdır. Kişinin ancak onu özgür kılacak karakterdeki bir aşk ile gerçek anlamda özgürlükle yoğrulmuş bir varoluşa sahip olabileceği mantıksal bir zorunluluktur. Kişi aynı zamanda başka bir insanı aşkı ile esir ettiği kadar da köledir. Bunun birincil sebebi, karşı cinsi koyduğumuz yerin ve libidomuzun bizi psikolojik olarak tersten örmesidir. Karşı cinsi esir eden eğilim, köleliği, esir eden tarafta da içselleştirecektir. İkinci sebebi ise köleliğin baskın taraf açısından ironik bir biçimde pratik bulmasıdır. Esir edici ve sindirici aşk ilişkisinde hakim gözüken taraf yüklendiği ek sorumluluk ve hakimiyet durumunu koruma çabası için o kadar efor sarf eder ki; kendini bulabilecek ve gerçekleştirebilecek enerjiyi ve ömrü boşa harcar. İşin acıklı yanı, bu “esir sevgi”yi ancak otoritesiyle koruyabileceği inancıdır. Sonuç ise dramatiktir: Sevgiyi kaybetme korkusu sevginin özünü bozar, onu öldürür. Geriye sadece kişi için gereksiz ama toplumsal sömürü için gerekli bir otorite kalır. Bu bizim nedense çok saygı duyduğumuz aile hiyerarşisinin doğasıdır. En “modern” gözüken ilişkilerde bile bu hastalık kendini gösterir ve iki tarafı da sindirerek, kimliklerini eritir. Bunun antidotu, kişiye duyulan aşk adına onu özgür kılmak istemektir. Bu sevginin en saf şekliyle ifadesidir. Başka birini özgürleştirici nitelik kazanan libido, kişiyi özgürlüğü tanıyan ve içselleştiren şekilde tersten örecektir. Öz dürtüsü özgürleşen kişinin doğası,

hiçbir baskı koşulunu uygulamaya veya kabul etmeye uyum gösteremeyecek bir biçim alır. Bu da kapitalizmin psikolojik yapı taşı olan çekirdek aile hiyerarşisini ve köle karakterini yıkar.

Kişiyeye duyulan aşkın motivasyonu ile onu özgürleştirme eğiliminin bir başka can alıcı sonucu doğal sadakattir. Kişi ancak özgürleştiği bir aşk ilişkisinde kendini bulup gerçekleştirebilir. Aşkı ve kimliği bu zeminde tam bir uyum kazanan kişi, kendi kimliğini bulduğu ilişkiye, kendi varlığına bağlı olduğu kadar bağlı olacaktır. Bundan sonrası ise doğal akışında gerçekleşen gelişimdir. Arayış ve belirsizlikten tatmin ve uyuma varan kişi, sadakatsizlik benzeri denge bozukluklarından doğal olarak sıyrılmış olacaktır. Bu, gerçek anlamda güven hissedilebilecek tek doğal sadakat biçimidir. Yani genel eğilimin aksine sadakat baskıyla değil özgürleştirme çabasıyla bulunabilir.

İki temel sonuç çıkarabiliriz:

a) İnsanın hayat dürtüsünün bir diğer formu olan libido ve onun aldığı gelişmişlik biçimi, hayat dürtüsünün niteliğini belirler. Tüm sömürü sistemleri aynı zamanda libidonun ve aşkın kölece yaşanmasına dayanmak durumundadır. Dolayısıyla, kadın ve cinsiyet sorunu tüm sınıfsal ve toplumsal sorunlara içkin haldedir. Bu soruna doğru bir yaklaşım bulunamadıkça, sınıfsal sorunları çözmeyi ve özgür bir toplum inşa etmeyi düşünmek mantık dışıdır.

b) Toplumsal kanserin çözümünü ancak çözüme hizmet eden bir aşk anlayışını da geliştirebilme suretiyle elde edebiliriz. Aksi taktirde libidomuz ve özgürlüğümüz çelişki halinde olacaktır. Bunun doğal sonucu kölece libido karakterine uyum sağlayanların ezici bir çoğunlukla üremesi ve insanlığın çoğunluk kısmının köleliği kültür olarak içselleştirmesi; kölece libido karakterine uyum sağlayamayanların ise psikolojik bütünlüklerini sağlayamaması, böylece sadece sayı olarak değil etkinlik olarak da insanlığın zayıf ve cılız bir kısmını ifade edebilmesidir. En temelde ise muhalif ve evrenselliğe evrilen bir hayat dürtüsünün öz olarak bu karakterdeki bir libidoya dayanma zorunluluğudur. Dolayısıyla, aşkı evrilttiğimiz nokta, kültürel evrimimizin ve insanlığın kendini gerçekleştirme biçiminin kaderidir. ▼

ÖZGÜR SANAT VE FİNANS

Gözde Sütçü

Sanat, para ve politika arasındaki görünen ilişki bunların çoğunlukla birbirinden bağımsız, rastgele, seyrek, hatta birbirine zıt tabanlarda varolduğunu kanıtlama halindedir. Bu gizemli üçlü arasındaki örtük fakat iç içe geçmiş ilişki, küreselleşmenin getirdiği bağımlılık koşullarında her geçen gün daha da çıplaklaşmasına rağmen, çağdaş sanat sürekli olarak gündelik ilişkilerden kopukluğunu, ekonomik ve siyasî ilişkilerden bağımsızlığını vurgulama çabasıdadır. Kuralızsızlıkta varlık bulan ve hatta tüm kuralları yıkma alışkanlığından beslenen, deliliği ile övünen çağdaş sanat, adeta serbest bir bölgede ürettiğini iddia etme derdindedir. O sanki küresel neoliberal ekonomi sisteminin çok farklıdır ve hatta başka hiçbir sistemle arasında bu denli fark olması mümkün değildir!¹

"Para yapmak sanattır"

Oysa Julian Stallabrass'ın öne sürdüğü gibi, serbest ticaret ile 'özgür-serbest' sanatın birbirlerine görüldüğü kadar zıt olmadığını düşünmek için çok kanıtımız var. Öncelikle, sanat ekonomisi finans/sermaye ekonomisini çok yakından takip eder; birindeki kıpırdanma kısa sürede diğerinde hissedilir. Sanat eseri satış piyasası, hisse senedi piyasasıyla atbaşı gider; dünyanın belli başlı finans merkezlerinin aynı zamanda sanat galerilerine sahip olması da bunun bir işaretidir. Örneğin, Yapı Kredi Bankası - Yapı Kredi Kültür ve Sanat Evi/Yayınları, Garanti Bankası - Garanti Sanat Merkezi, Akbank - Ak Sanat. Sanatın tüm değerini yitirerek metalaştığı, Sotheby's veya Christie's gibi büyük müzayede evleri de bankaların önemli işbirliği ortaklarını oluşturur.

Küresel fuarlar, sergi ve bianeller, para ile sanatın en yoğun şekilde ilişkilendiği mekânlardır. Bu nedenle, önemli ölçüde küresel finans kuruluşları himayesinde varlık bulurlar. Örneğin, 'Contemporary Istanbul' önce Deutsche Bank, ardından Akbank himayesinde

hayat buldu. Miami ve Basel fuarlarını, sanat bankacılığı ile ün yapan UBS destekliyor.² Küreselleşmenin önemli motorlarından olan bu çokuluslu mega buluşmalarda sanat açıkça hem siyaset hem de sermaye tarafından araçsallaştırılır³. İstanbul Bienali'nin 1980 sonrası neoliberal politikalar ve ekonomideki liberalleşme çabaları zemininde ortaya çıkmasından doğal bir şey yoktur.

Andy Warhol'un 1975'te dediği gibi "Para yapmak sanattır" ve hatta "En müthiş sanat ticarettir". Ya da Oya Eczacıbaşı'nın açıkça ortaya koyduğu gibi "Sanat işletmesinin herhangi bir işletmeden farkı yok aslında. Ürün olarak sanat yapıtları var." Sanat yönetiminin profesyonel bir disiplin haline gelmesi bu açıklamalarda en kestirme ifadesini bulur. İş ve sanat âlemlerinin

kaynaşmışlığı açıktır; para ile sanat özdeşleşir.

Medici ailesi

Sanatla para arasındaki bu paralelliğin geçerli sebepleri var. Sanat eserleri iyi bir yatırım aracı olmanın yanı sıra vergiden kaçma, kara para aklama ve iyi reklam olma gibi hizmetler sunar. Ancak bu ilişkiyi iyi anlamak için 600 sene öncesinin Floransa'sına dönmek gerekir. O dönemin Floransa şehir devleti, politika, para ve sanat ilişkisini en yalın haliyle gözler önüne serer. Şehrin yönetimi Medici hanedanının elindedir. Hanedan gücünü ve zenginliğini, yürüttüğü bankacılık faaliyetlerinden alır. Bankacılık faaliyetleriyle her geçen gün dünyevî zenginliğini arttıran aile, Katolik inancı gereği faizi günah sayar ve öteki dünyada fakirleştiğine inanır. Günahkâr ruhlarını ancak yeni

kiliseler yaptırarak ve kiliselerin dekorasyonunda kullanılacak resimlerin yapımını finanse ederek arındırabilirler. Medici ailesi, dönemin birçok kilisesinin onarım ve restorasyonunu üstlenir ve böylece Rönesans mimarları Brunelleschi, Alberti, Palladio ve dönemin ressam ve heykeltıraşları Michelangelo, Leonardo, Raffaello ailenin himayesine çalışmaya başlayarak tarihe ilk sanat akademisi olarak kaydedilen *Accademia dell'Arte de Disegno*'yu kurar.

Ayrıca modern anlamda ilk sanat sergileri Medici döneminde ortaya çıkar. Akademi'nin gözetimi altında düzenlenen bu sergiler, kimi dinsel festivallere eşlik eder. Yine modern anlamı ile ilk galeriler "uffiziye" ismi, yani "ofisler" anlamı ile Mediciler döneminde kurulur. Medici himayesinde yapılan resim ve heykeller, Medici banka ağı içinde Avrupa'da dolaşıma girerek Floransa'dan Venedik ve Milano'ya, Roma'dan Bruges ve Londra'ya kadar gezer. Sanatın ilk yol arkadaşı para olur! Günümüz bankalarının sanat galerisi işletme ya da başka şekillerde sanatı destekleme geleceği rastlantı değildir.

Bütünleyici bir parça

Sanat ve finans sektörleri arasındaki sıkı ilişkiye rağmen, çağdaş sanat durmadan finans sektöründen bağımsızlığını sergilemek zorundadır, çünkü sözünü ettiğimiz bayağı ekonomik dertleri izleyicilerinin kafalarından uzaklaştırması gerekir. Gerçekte özgür sanat, serbest ticaretin yaralarını saran, onun varlığını besleyen, bütünleyici bir parçasıdır. Küçük bütünleyici pratiğin etkinliği, büyük pratiğin işlemesi açısından elzemdir. Ancak aralarındaki ilişki kabullenilmeyen bir akrabalık ilişkisi tadında örtük yaşanır! ▼

Sandro Botticelli'nin Cosimo de Medici portresi

1 Stallabrass, J. *Art incorporated: The story of contemporary art*, Oxford University Press, 2004.

2 Artun, A. *Çağdaş Sanatın Örgütlenmesi: Estetik Modernizmin Tasfiyesi*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011.

3 Yardımcı Sibel, *Kentsel Değişim ve Festivalizm: Küreselleşen İstanbul'da Bienal*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.

MAHZEN

Kırımın
yaşandığı
topraklarda,
suç itiraf
edilmediğinde,
hayatın kendisi
hepimizi
bunaltan bir
mahzenden
başka bir şey
değildir zaten.

Doğan Akhanlı

Mahzen, Özgür'ün dert pınarıydı. Günah ve acıların, kin ve öfkele-
rin beslendiği, ışığın erişemediği,
kuytu, karanlık bir yer, harf harf,
kelime kelime, cümle cümle ifşa
edilecek hayatların sırlar alemiydi.

O sırlar alemini ifşa etmeden önce
Özgür, biraz kendisi, biraz ailesi,
biraz evi, biraz mahallesi ve zi-
yaretlerine gelen akrabaları hak-
kında bilgi veriyor ve biz onun
gülmekten korktuğunu, gülerse
başına iş açılacağı gibi bir takıntısı
oluğunu öğreniyorduk. Bir kez gül-
müştü de Özgür, babası, ikinci kez
ağız dolusu güldüğünde gözaltına
alınmış ve “ağzından su gelinceye
dek” dayak yemişti. Özgür, daya-
ğın onurun katili olduğunu daha o
genç yaşında, belki de, hikâyesini
bize aktaran Edip Yalçinkaya ile
aynı yaşlarda, daha yirmisine var-
madan öğrenmişti.

Söylentilere bakılırsa, Eczacı Öz-
gür mahzende Lal adlı Ermeni bir
cin ile buluşuyordu. Özgür'e sorar-
sanız, kuru, derin ve karanlık bir
kederden ibaret olan ve adı üstün-
de hiç konuşmayan Lal bir cin, bir
hayal değildi, çünkü “ıslak gözyaş-
larına dokunmuştu onun”. Özgür,
ona inanacak olursak, *Mahzen*'de
Lal'in gözyaşlarına anlamlar yük-
leyip sırlarını gün ışığına çıkarma-
ya çalışıyordu.

Sonra sahneye Özlem giriyor, ken-
dini tanıtıyordu bizlere. Komşuları

onu Xoxê'nin kızı diye tanırlardı.
Annesi sekiz çocuk doğurmuş,
dördü yaşamış, ablası bir Ermeni
aileye gelin gitmiş, daha liseyi bi-
tirmeden kendine abilik taslayan
kardeşleri ve annesini her gün
“ağzından su gelinceye kadar dö-
ven” babasıyla Bitlis'in kenar bir
mahallesinde yaşayan ve Melahat
Abla'sının tavsiyesine uyup ken-
dini Özgür'e ağır satmaya çalışan
genç bir kadındı. Kürttü, Özgür
gibi. Onun mahzeni baba eviydi,
babasının ta kendisiydi. İnşaatta
çalışan babası, yorgun argın eve
döndüğünde, koltuğa serilir, anne-
si ayaklarını leğen suda ovalarken,
çocuklar parmaklarını çılatmaya
çalışır, başaramazlarsa, anneleri-
nin yediği dayakların bir bölümü
onlara ayrılırdı.

Atışan aşıklar gibi sırasıyla
hikâyelerini anlatan Özgür ve Öz-
lem, binbir zorluğu aşip sonunda
buluşurlar. Gerdek gecesine sak-
lanması gereken kızlık zarını koru-
mayı başarsa da Özlem, Özgür'ün
kendine uzanan dudaklarına asılır
ve bu duygu onu çok mutlu eder.
Ancak, o mutlu anın, sonraki fe-
laketlerin sebebi olduğu duygu-
sundan bir daha asla kurtaramaz
kendini. Bu arada, bölgede gerilla

faaliyetleri artar ve şehirde yaşa-
yanları da bir biçimde etkiler. Orta-
lıkta gezinen sivillerin sayısı artar.

Özgür kaybolduktan, Özlem'in an-
nesi de dayak sonucu hayatını yi-
tirdikten sonra, sadece hikâyenin
kahramanları değil, bizler de bir
zaman aralığına düşeriz ve o za-
man aralığında, bu topraklarda
işlenen suçların en korkuncuna
şahit olur, Lal'in bir cin değil,
bizleri bir ömür utanca mahkûm
eden soykırımdan arta kalanların
bir gölgesi, bir izdüşümü oldu-
nu anlarız. İşte o zaman, daha ilk
sayfalarda içimizi acıtan “Yürüyo-
ruz. Mezarımız yok. Ölmek için bile
uzun bir yolculuk gerekir” cümlesi
de başka bir anlam daha kazanır.

Daha önce *Ma Ülkesi* adlı romanı-
yla 2010 yılında edebiyat dünyasına
adım atan, şiddetin mahzenlerin-
de ömür tüketen Edip Yalçinkaya,
romanında bir edebiyatçı için son
derece riskli alanlarda yolculuğa
çıkılmış. Şiddet olgusunu, tarihsel,
toplumsal ve fevri boyutlarıyla ma-
saya yatırmış. Edebiyatçılığın
ödün vermeden. Yirmi yıldan beri
cezaevinde yaşadığı gerçeğinin
arkasına sığınmadan. Müebbet hü-
kümlü olduğunu hissettirmeden...

Halen müebbet tehdidinde maruz
bir yazar olarak, *Mahzen*'i bitirdi-
ğimde sarsıldım biraz. Hadisele-
rin ve zamanın ağırlığını omuzla-
rımda hissettim. Bunaldım hatta.
Ben yazsaydım bu hikâyeyi, diye
düşündüm bir an, belki daha ümit
verici bir final yazardım.

Sonra, bir zamanlar Ümit Bey adlı
bilge komşumun, *Kıyamet Günü
Yargıçları*'nda beni mahzenine da-
vet ettiğini hatırladım. Romanın
daha ilk sayfalarında Ümit Bey'in
mahzeninde geçmişin karanlığına
yuvarlanan anlatıcı, roman bittiği
halde mahzenden çıkamamıştı.
Gerçi, daha roman yayınlanma-
dan, kahramanımın mahzende
kaldığını farkettim, ama oradan
çıkamaması da anlamlı göründü
bana.

Çünkü kırımın yaşandığı toprak-
larda, suç itiraf edilmediğinde,
hayatın kendisi hepimizi bunaltan
bir mahzenden başka bir şey değil-
dir zaten. ▼

Mahzen

Edip Yalçinkaya
Belge Yayınevi, 2013

AFİŞE ÇIKMAK VE ANILAR

İri yarı, kalın kollu, küçük kafalı iki üç işçi bir kapıyı açıyor, kapının aralığında güneş parlıyor. Sağa sola serpiştirilmiş on yoldaşın başları.

Doğan Tarkan

Yılmaz Aysan'ın hazırladığı *Afişe Çıkmak* çok kapsamlı bir çalışma. Zaten büyük boy 500 sayfa. Solun hikâyesini 1960'lardan başlayarak yakın zamana kadar afişler ve diğer malzeme ile anlatıyor. Arada az sayıda sohbet var, hepsi çok zevkli, kendi dönemlerine damga vurmuş grafikler üzerine. Eski arkadaşım Şadi Samer ise Dev-Yol'un simgesi üzerine ilginç gerçekler açıklıyor.

İlk grafikler *Sosyal Demokrat* dergisinden. Hatırlıyorum bu dergiyi, o zamanlar kapaklarını çok beğenirdim doğrusu. Bunda şaşacak bir şey yok, çünkü kapakları Abidin Dino hazırlamış. Ama şimdi yenden aynı kapaklara bakınca aynı duyguları hissetmedim. Çizgiler gene çok güzel ve etkileyici, ama bir gariplik var, insanların kolları, gövdeleri iri yarı, kocaman, kafaları ise küçük.

Türkiye İşçi Partisi'nin 'çark başak' olan sembolü gene Abidin Dino

tarafından değiştirilmiş, daha doğrusu Mehmet Ali Aybar amblemi değiştirmek istemiş, Dino yenisini hazırlamış. Köylü kasketli bir adam olmuş TİP'in amblemi. Ama ne adam! Kocaman kollar ve bacaklar ve gene küçücük bir kafa. Bir de tabii adam, yani kadın değil ya da cinsiyeti belirsiz bir insan figürü değil. Aybar'ın 1975'te kurduğu Sosyalist Parti'de amblem gene insan, ama bu sefer yumruğu havada köylü bir erkekle yanında yürüyen gene köylü bir kadın. Cinsiyetçilikten uzaklaşmış, ama popülizm hakim. Abidin Dino belli ki sosyalist gerçekçilikten çok etkilenmiş.

ANT ve YÖN

Bu yıl kaybettiğimiz Sait Maden 1960'ların son kısmına damgasını vuran az sayıdaki sol dergiden YÖN'e çiziyor. Doğrusu Abidin Dino kadar etkileyici çizgiler yok, ama insanların kafası ile kolları ve bacakları arasındaki oran normalleşmiş.

YÖN'ün temel konusu emperyalizm. Her iki üç kapaktan biri

doğrudan emperyalizmle bağlantılı. O günlerde Türkiyeli solcular Türkiye'nim emperyalist işgal altında olduğunu anlatırdı ve çeşitli ABD üslerini bunun delili olarak gösterirlerdi.

Sonra *ANT* dergisi geliyor. Kendi adıma çok büyük sempati beslediğim, hatta zaman zaman taraftarı olduğumu bir dergi. Her açıdan çok farklı bir dergi. Çok sınırlı olanaklarla çıkmasına rağmen İnci Tuğsavul Özgüden sayesinde grafik harikalarının yaratıldığı bir dergi. Sembolü turuncu bir daire, yani güneş. Her zaman aynı renk tutturulamasa bile, gene de güneş hep orada parlıyordu.

ANT da *YÖN* gibi emperyalizmi çok sık işleyen bir dergi. Döneme uygun, ama onun farkı aynı zamanda dünyanın çeşitli bölgelerindeki gerilla mücadelelerini ve işçi hareketini de yansıtmasıydı. *ANT* hiçbir zaman dönemin sonunda oluşan THKP/C ve THKO kadroları ile organik bir ilişki içinde olmadı, ama açık ki onların

şekillenmesine hem dergi ile hem de kitaplarıyla önemli ölçüde katkı verdi.

YÖN ne kadar durgun görünümlü bir dergiyse, *ANT* da o kadar hareketli, heyecanlı bir dergiydi. Fıkır fıkır kaynayan bir dergi.

Afişe Çıkmak üçüncü dergi olarak 1970'lerin TİP yayını *Yürüyüş*'ü ele almış. Çıktığı zamanlarda doğrusu fark etmemiştim, ama kitapta görünce fark ettim YÖN'e ne kadar çok benzediğini.

Mehmet Sönmez

Sonra Mehmet Sönmez geliyor. Çok sevdiğim ve kitapta yer alan bütün grafikçilerden farklı bir çizimci. Amatör ruhlu, eğitimsiz. İşe askerde başlamış. Asker arkadaşlarına Türkan Şoray resimleri çiziyor, hani şu çıkletlerden çıkan türden. Çizgi yeteneğini öyle kazanıyor. Askerliğinin son kısmını ise Orduevi'nde yapıyor. Siz ordunun aymazlığına bakın!

Mehmet Sönmez karakalem, daha doğrusu çini mürekkebi kullanan

rapido kalemlerle çizirdi ve gölge yoktu resimlerinde, naif resimler. Daha çok insan yığınları, yürüyor, koşuyor, yumruk sıkıyor .

Ben Mehmet'i *Dönüşüm* dergisinin Kızılay'daki satışında tanıdım ve daima kendime çok yakın olarak gördüm. Hayatı kolay yanından alan Sönmez sayısız dergiye çizdi. Benim ve arkadaşlarımın çıkardığı İşçi Birliği, *Proleter*, *Köylü Birliği* gazetelerine de çizdi. Sadece çizmedi, çeşitli biçimlerde yardımcı oldu. Bizim bu yayınlarımızın en önemli kısmıydı Mehmet'in

çizdiği resimler. Gözümüz gibi sakladık o resimlerin klišelerini.

Sonra 1971 darbesi geldi. Bir daha onu göremedim. Biliyordum, kitap kapakları yapıyordu ve her biri çok güzeldi, çok değerliydi. Sonra Bodrum'a gitti ve Bodrum'da çiçekli bahçe resimleri yapmaya başladı. Artık renk de kullanıyordu. Erken öldü.

6. Filo'nun bir gelişinde, polis olduğundan emin olduğumuz birisi kendisini Ankara'da Zafer Meydanı'nda yakacağını ilan etti. Epeyce insan seyretmeye gittik.

Gelmeyeceğini biliyorduk, ama gene de gittik. Kimileri körüklerle gelmişti.

Tabii gelmedi, ama Zafer Meydanı'nda toplanan kalabalık yürüyüşe başladı, 6. Filo protesto ediliyordu. O vakitler Zafer Meydanı'nın hemen arkasında Amerikan ordusu büroları vardı. Kalabalık oraya doğru yönlendi ve orada iki Amerikan arabasını yaktık. Sonra Toplum Polisi ben dâhil birçoğumuzu tutukladı. Bizden sonra aynı yere Mehmet de gelmiş ve yakalanmış. Mimli biri olduğu için de mahkemeye arabaları yakmaktan çıkarıldı. Hemen ziyaretine gittim, "Yahu, benim yaptığım bir işten sen yatıyorsun!" dedim. "Ne önemi var, gidip ben yaptım desen seni de tutuklarlar, beni de salıvermezler, boş ver" dedi. Benim yüzümden 2-3 ay hapis yattı!

Kitapta bir de Murat Belge'nin Mehmet için yazdıkları var. Zevkle okudum, onu çok iyi anlatıyor.

Faşistlerle çatışma

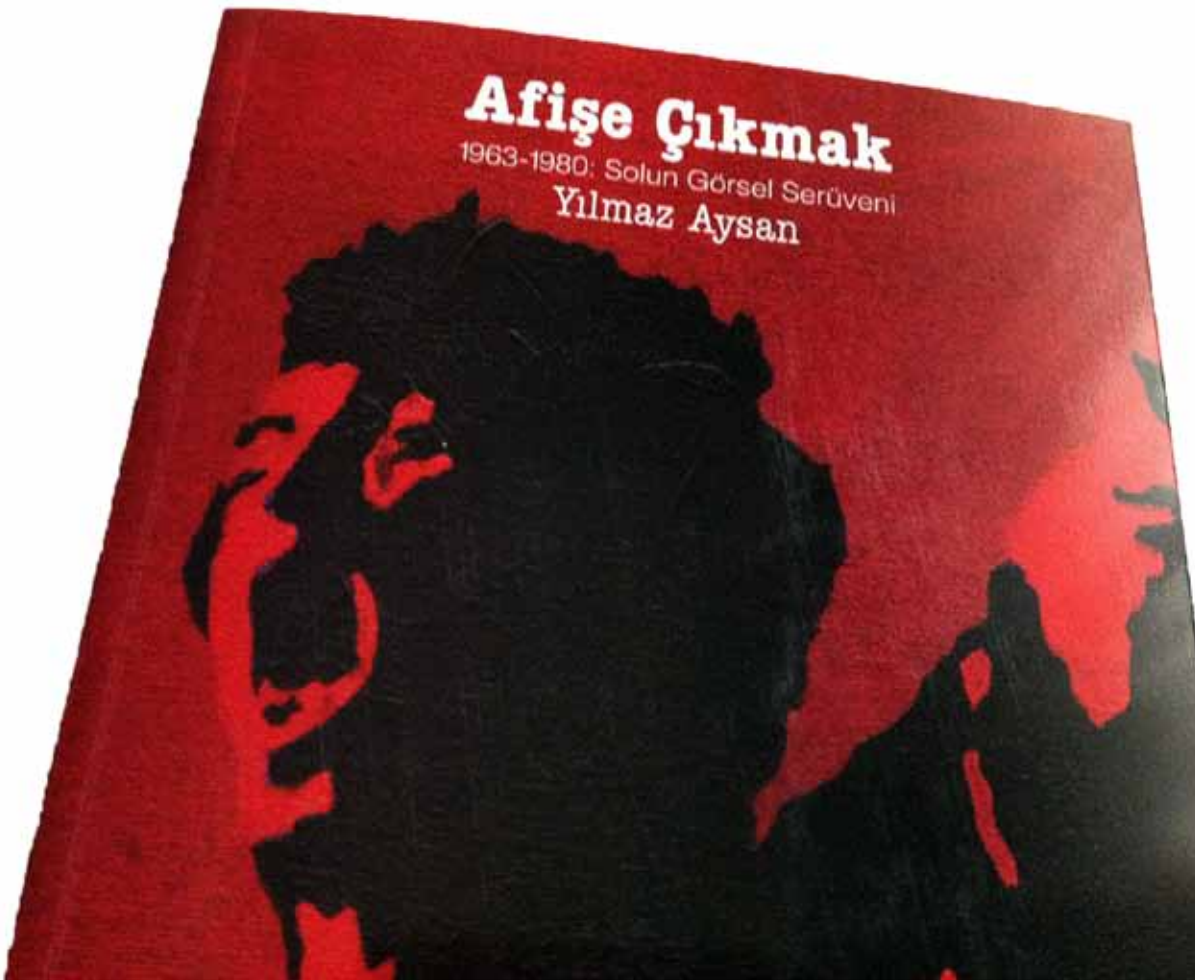
1970'lerin grafikleri 1960'lardan oldukça farklı. Daha propaganda-cı afişler ve kapaklar var. Dönem farklı. Hareket daha büyük, faşistlerle çatışma var ve bu nedenle söylem daha keskin. Çok miktarda ölen devrimciler için afişler var ve afişler yüz binlerle basılıp asılmaktaydı. İstanbul hemen hemen

her gün bir örgütün yeni afişi ile donanıyordu. Ertesi gün bir başka afiş ortaya çıkıyordu. Afişlerin yanı sıra duvar yazıları. Gene keskin, sert, mücadelenin düzeyine uygun.

Sayfa 308 ve 309'da hepsini tek tek hatırladığım Kurtuluş afişlerinden bazıları var. Zeki Erginbay için yaptığımız afiş, Zeki'yi "Halkların kurtuluş savaşçısı" diye tanıtıyor. İki tane 1 Mayıs afişi var. Birinde "Yaşasın proletarya enternasyonalizmi", diğesinde "Yaşasın sosyalizm" yazıyor. Bir de "Onlar karanlığı yırttı, aydınlığı biz getireceğiz" afişi var. İri yarı, kalın kollu, küçük kafalı iki üç işçi bir kapıyı açıyor, kapının aralığından güneş parlıyor. Sağa sola serpiştirilmiş on yoldaşın başları. Kısaca ve kabaca bizim o günlerde eleştirdiğimiz, karşı çıktığımız öncü savaşı anlatımı. Bu afiş Kurtuluş saflarında tartışılmıştı.

Afişe Çıkmak, gerçekten bakılması ve okunması gereken bir kitap. Bir kitapta derli toplu bir biçimde solun tarihini grafik olarak izleyebiliyor insan. Elbette eksikleri var. 1970'lerin çok daha fazla malzemesi var, ama belli ki Yılmaz Aysan bütün bu malzemeyi derleyemezdi, derlese bile bir kitabın sınırlarına sığdıramazdı.

Yılmaz Aysan'a ve İletişim Yayınları'na teşekkür etmek gerekir. ▼

Afişe Çıkmak

Yılmaz Aysan

İletişim Yayınları, 2013

MUHAFAZAKÂR DNA

Doğrusallığı
önceleyen bir
bilim anlayışı
zaman ve
mekân algısını
statikleştirir,
tekrara
odaklanır.

Tolga Yıldız

Evrin kavramı, bilinen canlılığın oluşum ve farklılaşma (saçaklanma) ilkelerini akla getirir. Neden sonra, hemen her şeyin değişerek gelişme sürecine atıf yapmak için kullanılır olmuştur. Bu kavramın biyolojideki komşusu kalıttır. Kalıtım, canlılığın bir aktarımın ürünü olduğu fikrinden yola çıkarak bir kuşaktan diğer kuşağa belirli bir türün nasıl tutarlı bir karakteristikle devam ettiğine, türlerin nasıl birbirine karışmadığına dikkat çeker. Kalıtılan şey neyse, yapısal bir sürekliliğinin -korunan bir canlı yapısının- nedeni sayılmıştır. Biyolojide kalıtım ve evrim kavramları arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan bilim dalına da genetik denir. Bu kavramın kökeninde ise “köken ve oluşum” vardır. Canlılığın kökenini araştıran bu alan, RNA ve DNA yapılarını keşfetmiş ve “biyolojik düzenlilik” fikrinin Pandora kutusunu aralamıştır.

İnsan türünün biyolojik kalıtsal biriminin -birçok farklı türde de olduğu gibi- DNA olduğunu biliyoruz artık. Farklı olarak, virüslerinki ise genellikle RNA’dır. Ve bizleri bir virüsten farklılaştıran en temel genetik olgularından biri de iki iplikçikten oluşan DNA’nın bu yapısından kaynaklanan muhafazakârlığıdır. Aslında bu muhafazakârlık, büyükbabalarımızın sararmış resimlerine baktığımızda ağızlarımızın,

çenelerimizin, burunlarımızın benzerliğine şaşmamıza ve aynı zamanda resimdekileri de birer insan olarak bizimle aynı türün mensubu görüp doğal olarak şaşmamamıza neden olmaktadır. Tuhaf bir örnek olacak, ama bir virüsün büyükbabasını bu şekilde tanıma olasılığı zorunlu olarak yok gibidir. Çünkü RNA, çevresel şartların etkilediği hücre içi yapılara göre esnek şekilde değişir ve bu değişimi çoğalarak aktarmakta gayet başarılıdır. Bu yüzden her kış geçen kışın grip virüsüne göre hazırlanmış grip aşısını tekrar olmak dahi grip olmaktan kurtulamayız.

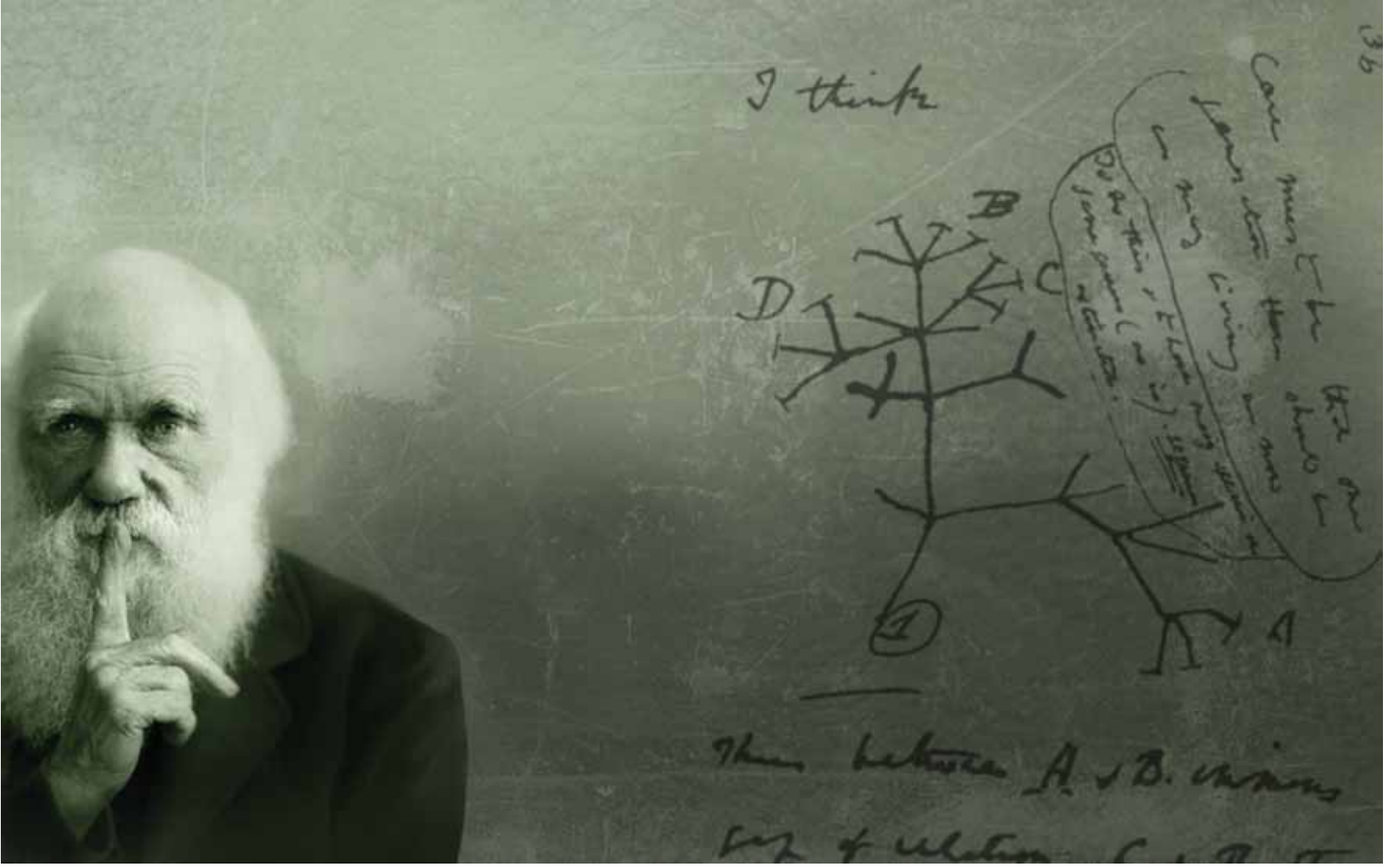
Peki, DNA neden muhafazakârdır? Çok basit: Aynı türden iki birey çiftleşerek yeni bir birey oluştururken, bu ataların üreme hücrelerinde de yer alan (çünkü aynı bireyin bütün hücrelerindeki DNA aynıdır, sadece çalışmaları farklıdır) iki özgün DNA iplikçisi iki deste iskambil kağıdının karılması gibi birbiri üstüne karılır ve olasılıklar dahilinde her bir özelliğini bu iki atasının birinden almış (bir şeyle ilgili özellik ya bir atadan ya da diğerinden gelir, olağanüstü bir durum olmadığı sürece bir özellik eklenip çıkartılmaz), fakat atalarından da bir bütün olarak tamamen farklı yeni bir DNA ortaya çıkar. Burada bu DNA’nın, iki

atasının yine DNA düzeyindeki karışımından başka herhangi bir çevresel etkiye tamamen kapalı bir ortamda oluşturulduğuna dikkat çekelim. Sonra her bir hücre bölünmesinde (yani hücresel düzeyde üremede) bu temel DNA iplikçisi açılarak kendisini birebir eşler ve yeni hücrelerin birine bu kopyanın yeni iplikçiklerden birini, diğerine ise diğerini gönderir. Ancak bir DNA’daki her bir kodun karşıt kodu kesinlikle belli olduğundan ata hücreden olduğu gibi gelen iplikçik, karşı iplikçisini yeni baştan fakat aynen ata DNA’da olduğu gibi üretmiştir bile. Yani bu sistemin yarı kodu olduğu gibi kaynaktan transfer

olmakta ve bu kod sistemi diğer yarısını ideal durumda zorunlu olarak orijinalindeki gibi üretmektedir. Şimdi bu sistem nasıl muhafazakâr olmasın, değil mi?

Muhafazakâr bir bakışın eseri bu aslında. Yani doğrusallığı önceleyen bir bilim anlayışı zaman ve mekân algısını statikleştirir, tekrara odaklanır. Şimdi metnin başındaki evrim tanımımıza geri dönelim: Oluşum ve saçaklanma, dağılım yani. Peki kendini tekrar etmeye bu denli meraklı DNA’cıklar nasıl oluştu ve örneğin memeli cinsinin altında nasıl bu denli farklı yüzlerce tür oluştu? Daha zor olan soru ise, nasıl ara/alt türler var olduğudur. Bu muhafazakârlık dozajı yüksek tıpcı bakış açısı, DNA’yı tutarlı şekilde açıklasa da, örneğin DNA’nın lokal çalışmasının beklenmedik bir değişiminden oluştuğu bilinen kanser olgularının nedenini tam anlamıyla açıklayamamaktadır.

Çünkü DNA, onu rastgele bir mutasyona uğratabilecek yegâne güç sayılan nükleer bir olayla karşılaşmadıktan sonra, sanki biyokimyasal olarak çevresinden bihaber, inatçı bir bunak gibidir.

“Türlerin kökeni” hakkında birçok iddia dinlemiş olsak da bugüne dek, aslen temel mantık hatası hiç giderilmemiştir. Bu başlık altında Darwin ailesinden bu yana türlerin statik düzeni çok iyi açıklanmış olsa da, herhangi bir akli evvel yaratıcı fikrine dayanmadan hiçbir türün kökeni açıklanamamaktadır. Çünkü iki yüz yıldır tekrar eden temel hata, havuzda halihazırda verili ve kesin bir türler arası ve tür içi ayrışma ve çeşitlilikten doğru açıklanabilen “doğal seçim” mekanizmalarını öncelemektir. Hal böyle olunca da gelip dayandığımız nokta bir “gizem” ya da fazla zorlama iddialardır. Oysa ki bu tam anlamıyla bir gizem değil, fiziğin diliyle, *doğrusal olmayan karmaşık sistemlerin dinamiğidir*.

Jablonka ve Lamb, *Evrimin Dört Boyutu*’nda evrim konusunu buradan tartışmaya başlıyor ve buradaki kalıtım sisteminin en az dört belirgin alt sistemi olduğunu ifade ediyor: Genetik, epigenetik, davranışsal ve simgesel boyutlar. Bu altyapılar, kendi içlerinde

tutarlı sistemler olarak açıklanabilir ve, aynı zamanda, birbirine “gerekli” önkoşul ve sonuçlarıyla da bağımlıdır. Bu fikir, şaşkınlıkla “evrimde devrim” olarak algılanmış olsa da, yazarlar bizi bu fikrin, en azından genetik ve epigenetik başlıklarında, aslen Lamarck’a kadar geri gittiği konusunda uyarır. Lamarck, şu basit fikri savunan evrim teorisyeni: Zürafaların boynu, daha yüksekteki yaprakları yemeye çalıştıkları için kuşaktan kuşağa uzamıştır. Darwin’e göre ise zürafalar içinde boynu kısası da uzun da vardı, fakat uzun boyunlular yüksekteki yaprakları da yiyebildikleri için hayatta kalıp seçilmiş oldular, kısalar ise ayıklandı.

İşte DNA’nın muhafazakâr ele alınışı, bu zamana kadar Darwin’in vitrinde kalmasını sağladı. Belki de Darwinci olmak adına çok taze bir keşif olan DNA’ya da böyle bakılıp duruldu, kim bilir. Halbuki Lamarck, etkileşimin bireyde, toplulukta, kuşak içinde ve hatta sonraki kuşaklarda bile genetik değişime, hatta körlemesine de değil bildiğiniz amaçlı, yani işlevsel, bir değişime sebep olabileceğini ifade etmişti çok zaman önce. Sistemi bir eleme değil türeme mekanizmasıyla açıklamıştı. Bunu, bugüne dek yapıldığı gibi, bilim dışı bir iddia

sayıp görmezden gelebilmek için “muhafazakâr DNA” pek geçerli bir kanıt değil oysa. Çünkü Jablonka ve Lamb’ın da vurguladıkları üzere, evrim adına DNA her şey demek değil, aksine yaşam kendisine birçok yol bulabilmiş görünmekte. Bu yüzden salt biyolojik bir indirgeme doğru bir bakış açısı sunmayabilir bize bu karmaşayı anlamakta. Zaten şimdiki bilgilerimize göre DNA’nın kendisi belirli bir karakterin ortaya çıkmasını garantilemiyor, aksine DNA kendi çevresinden gelen biyolojik sinyallere göre çalışıyor ve işte bu çalışmanın bir sonucu belirli bir karakterin ortaya çıkışı (buna epigenetik deniyor).

Canlılığın temel motivasyonu körlemesine aktarılabilirlik değil, esnek sürdürülebilirliktir. Canlı kendisinin oluşunu zaman içinde tekrar eder, doğru. Bu şekilde ürer. Ancak hayatta kalmak sadece boş bir havuza doğmak ve çoğalmak değildir. Çevreye adaptasyon ve (mesela insan söz konusu olduğunda bana daha çarpıcı gelen) çevreyi değiştirme yetileri (yani niş inşası, belki de bunları tek bir yetinin iki yüzü olarak ele almak daha doğru olur) hayafidir. Çünkü canlı, büyük bir varoluş ağında yer almaktadır. Kaynağı, bu ağın bir noktasındaki olasılıkların dengesinden ortaya çıkmıştır.

Hayatta kalması, bu olasılıkların girift dengelerinin devam etmesine bağlıdır. Fakat evrenin pek de o kadar uslu bir çocuk olmadığını biliyoruz artık. Dolayısıyla genin “kör bir bencil” olmasından çok, adaptif açıdan alışveriş yapan bir işbirlikçi olması gerekir. Çünkü, Tanpınar’ın ifadesiyle, “*değişerek devam etmek, devam ederken değişmek*” ilkesel olarak canlılığı da anlamada hakikaten zaruri görünmektedir. Diğer türlü, canlılığın ne ortaya çıkışını ne de varoluşunu sürdürmesini açıklayabileceğimiz bir enstrüman kalır elimizde. ▼

Evrimin Dört Boyutu

E. Jablonka ve M.J. Lamb

Çeviren: Mehmet Doğan

Boğaziçi Üniversitesi
Yayınevi, 2007

Gezi'den birkaç gün sonra
Brezilya'da da milyonlar
sokaklara döküldü.

